T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALKBİLİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK HALKBİLİMİ

ÇANKIRI'DA KINA, NİŞAN VE DÜĞÜN GELENEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Melek VARVAR

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa SEVER

Ankara- 2010

ONAY

Melek VARVAR tarafından hazırlanan "Çankırı'da Kına, Nişan, Düğün Geleneği" başlıklı bu çalışma 24/ 11/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/ oy çokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Halk Bilimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Doç. Dr. Ali YAKICI

İmza

Danışman: Doç Dr. Mustafa SEVER

İmza

Üye: Yard. Doç Dr. Dilek TÜRKYILMAZ

ÖNSÖZ

Folklor, bir milletin millî birlik ve beraberliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir ucuyla geçmişe, bir ucuyla da zamanımıza uzanan gelenekler, görenekler, âdetler zincirini belirleyerek bunlardan özgün ve çağdaş ürünler ortaya çıkaran folklor; bir ülkenin, bir yöre halkının, bir etnik grubun hayatını içine alan ve temelinde o halkı oluşturan insanların ortak ve yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli olaylar ve durumlar karşısındaki tavrını, çevresini ve dünyayı algılayışını açıklamada önemli bir yere sahiptir. Bilim adamları, insanlığın başlangıcından günümüze kadar, folklorun az ya da çok bozulmuş şekliyle de olsa günümüze kadar taşınmış kültür kalıntıları olduğundan bahsetmişlerdir. Aynı zamanda, yeryüzünde yaşayan her toplumun kendine has bir yapısı olduğunu belirterek, toplumların bu farklı yapısına bağlı folklorlarının da olduğunu belirtmişlerdir.

Gelenek, görenek ve âdetler zinciri içerisinde ele alabileceğimiz konulardan biri de düğünlerdir. Tezimizin amacı geçiş dönemleri çerçevesinde düğün geleneğini incelemek, bu geleneğin değişen ve yaşayan özelliklerini belirlemektir.

Türk sosyokültürel yaşamındaki geçiş dönemleri, düzenlenen eğlencelerle ortaya çıkmaktadır. Türk halkı hayatın ölüm dışındaki doğum, sünnet, askere veya hacca gitme ve dönüş, evlilik gibi bütün geçiş dönemlerinde mutlaka eğlenceler düzenlemektedir. Kültürel kimliği meydana getiren gelenek, görenek ve inançların çoğu, eğlence ortamlarında yaratılmış ve yaşatılmaktadır. Eğlenceler, bireyin kendisi, toplumu, tarihi ve kültürü hakkında bilinçlendiği ortamlardır. Eğlenceler, toplumun aynasıdır. Dolayısıyla bir toplumdaki kültür değişmelerinin kolaylıkla belirlenebildiği temel alanların başında eğlenceler gelmektedir. İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahip oldukları mirasın bilincine vardırarak, gelenek göreneklerini, inançlarını, değer yargılarını, törelerini canlandıran; eğlendiren; mutluluk

veren fonksiyonları ile düğün, Türk kültürünün ve doğal olarak da eğlence geleneğinin belli başlı öğelerinden biri olarak kabul edilmelidir.

“Çankırı'da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği" adlı bu çalışmada Çankırı’da yaşatılan ve değişikliğe uğrayan özellikleriyle nişan, kına ve düğün geleneğini inceledik. Kaynak kişi ve eserlerden hareketle araştırılan düğünlerle günümüzde yapılan düğünleri mukayese ettik. Seksen sene önce kaydedilen düğün âdetleri ile bugünün Çankırı'sında yaşayan âdetlerin, genel hatları ile birbirlerinin aynısı olduğunu; fakat bilhassa para yönü ağır basan ve aşırı masrafı gerektiren motiflerin, zarurî olarak terkedilmiş olduğunu gözlemledik.

Tezimizle ilgili veri toplamada, 1930-2010 dönemleri arasında, Çankırı düğünlerinin tespit edilmesi, kütüphanelerde ve arşivlerde yer alan kaynakların taranması ve incelenmesi; tespit edilen kaynak kişilerden derleme yapılması şeklinde bir yöntem kullandık.

Araştırma bölgesi olarak seçilen Çankırı ilinin tarihi, coğrafyası ve kültürü ile ilgili bilgiler topladık. 1930'lu yıllarda yapılan Çankırı düğünlerinin Hacışeyhoğlu Hasan Üçok tarafından Duygu Gazetesi'nde tefrika halinde yayınlandığını öğrendik. Bu gazeteye ve Hacışeyhoğlu Hasan Üçok'un “Çankırı Tarih ve Halkiyatı” isimli eserine ulaştık. Bu yazılardan hareketle bir geçiş dönemi olan düğünleri, Çankırı iline ait değişen özellikleriyle birlikte inceledik. Bu hazırlıklardan sonra Çankırı düğünleriyle ilgili bölüm başlıkları oluşturup her bir bölümü kendi içerisinde konuyla ilgili alt başlıklara ayırdık.

Araştırmada evlenme geleneklerinin derlenmesini, Çankırı ili merkezi ve ilçeleri ile sınırlandırdık. Derlenen geleneklerin Çankırı’da sürdürülmesinin tespitinde, Çankırı merkezinde ve ilçelerinde yaşayan kişileri örneklem olarak seçtik. Bu kişiler eğitim durumları, sosyal statüleri, yaş ve cinsiyetleri bakımından farklılık göstermektedir. Bu farklılıkların, verilerin çeşitliliği bakımından araştırma sonuçlarını olumlu etkileyeceğini düşündük. Yöntem olarak ise belirlenen materyalin elde edilmesi için ilgili kişilerden görüşme yöntemi ile bilgi edindik. Bu bilgileri yorumladık. Çalışmada on dört kaynak

kişi ile görüşme yaptık ve anlam belirsizliğini önlemek amacıyla bu kaynak kişileri, "Ekler" bölümünde numaralandırıp hangi bilginin hangi kaynak kişiye ait olduğunu metinde parantez içinde bu numara yöntemiyle gösterdik. Kaynak kişilerin izin vermediği durumların haricinde derlemeler sırasında teyp ve fotoğraf makinesi kullandık.

Çalışmayı, "Önsöz", "Giriş", ve "Sonuç" bölümlerinin dışında üç bölümde hazırladık. Çalışmanın "Giriş" bölümünde konuyla ilgili kısaca bilgi verdik ve Çankırı'nın tarihî ve coğrafî özellikleri üzerinde kısaca durduk. "Çankırı Düğünleri" adı verilen birinci bölümü "Düğün Öncesi", "Düğün Programı" ve "Düğün Sonrası" olmak üzere üç başlıkta inceledik. "Yâran Düğünleri" adını verdiğimiz ikinci bölümde Çankırı'da yaşatılmakta olan Ahi-Evran geleneğinin bir devamı olan "Yâran kültürü"nü tanıttık ve bu kültüre uygun olarak Çankırı'nın Eldivan, Şabanözü gibi ilçelerinde devam eden yâranlara özgü düğünler ve eğlenceleri anlattık. "Düğünlerde Halk Kültürü ve Halk Edebiyatı Özellikleri" adını verdiğimiz üçüncü bölümde de düğünlerle ilgili yörede söylenen atasözleri, deyimler, maniler, türküler, kullanılan terimler, anlatılan efsane ve hikâyelere yer verdik.

Hazırladığımız bu tezle halkın arasından derleme yaparak, onların kültürel değerleri ne kadar korumaya istekli olduklarını ya da değişen kültürel unsurlara nasıl baktıklarını açıklamaya çalıştık. Bu çalışmamızla birlikte Çankırı'da, yapılan folklor çalışmalarını zenginleştirmeye ve teşvik etmeye çalışacağımızı düşünüyoruz.

Yaptığım araştırmada desteğini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Mustafa Sever'e teşekkürlerimi sunarım.

Röportaj sorularıma büyük bir hevesle cevap veren, özel düğün hatıralarını bizimle paylaşan, Çankırı kültürünü hakkıyla yaşatan büyüklerime ve Çankırı merkez ve ilçelerine kayıtlı, Ankara ve Çankırı'da yaşayan hemşerilerime teşekkürü bir borç bilirim.

Melek VARVAR

Ankara 2010

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....i
İçindekiler.....iv
GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM
ÇANKIRI DÜĞÜNLERİ

1.DÜĞÜN ÖNCESİ.....7
1.1. Düğün Hazırlıkları ve Düğüne Verilen Önem.....7
1.1.1 Evliliğin Tanımı.....7
1.1.2 Türk Toplumunda Evliliğin Önemi.....8
1.1.3 Evliliğin Zamanı.....12
1.1.4 Evlenme Yaşı.....13
1.1.5 Akraba Evliliği.....16
1.1.6 Evlenmede Kadının Rızası.....17
1.1.7 Kız Kaçırma ve Kaçma.....23
1.1.8 İç Güveyi.....25
1.1.9 Çok Eşlilik (Birden Fazla Evlilik Durumu).....25
1.2 İlk Teşebbüs- Kız Beğenme ve İsteme.....29
1.2.1. Görücü Usulü ya da Severek Evlenme.....29
1.2.2. Beşik Kertmesi.....31
1.2.3 Oğlan Tarafının Kız Beğenmesi.....33
1.2.4 Gelin Olacak Kızda Aranacak Vasıflar.....40
1.2.5 Damat Adayında Aranan Özellikler.....45
1.2.6 Evlenme İsteğinin İma Edilmesi.....47
1.2.7 Kız İsteme, Küçük Dünürcülük- Büyük Dünürcülük.....52
1.2.8 Başlık Parası- Süt Hakkı.....58
1.2.9 Karşılıklı Gönderilen Bohça ve Hediyeler.....60

1.3 Söz Kesme 62
1.4 Nişan Töreni 74
1.4.1 Nişan Zamanı ve Nişanlılık Döneminin Süresi 74
1.4.2 Hediyeler 75
1.4.3 Düğüne Okuma- Davetiye Gönderme 78
1.4.4 Nişan Eğlencesi 85
1.4.5 Nişan Yüzüklerinin Takılması 87
1.4.6 Nişan Bohçası 89
1.4.7 Nişan Tebrikleri 90
1.4.8 Nişanlı Kızın Uyması Gereken Kurallar 90
1.4.9 Çağımızda Yapılan Nişan Törenleri 92
1.4.10 Düğün Evinin Çatısına Bayrak Asma 93
1.4.11 Nişanın Bozulması Durumu 95
1.5 Urba Görme ve Çeyiz 97
1.5.1 Urba Görme- Geline Elbise Alma 97
1.5.2 Çeyiz Hazırlığı 99
1.5.3 Çeyizin Sergilenmesi 101
1.5.4 Çeyiz Görmeye Gelenlerin Hediyeleri 104
1.5.5 Çeyizin Oğlan Evine Götürülmesi 105
1.5.6 Günümüzde Çeyize Verilen Önem 108
1.6 Kına Gecesi 109
1.6.1 Kına ve Önemi 109
1.6.2. Ana kınası 110
1.6.3. Kına Yakma ve Gelinin Ağlatılması 112
1.6.4 Erkek Kınası 136
1.6.5 Kına Gecesi Eğlenceleri 142
2. DÜĞÜN PROGRAMI 144
2.1 Gelinin Süslenmesi ve Güveyi Donatması 144
2.1.1 Gelin Hamamı 144
2.1.2 Güveyi Hamamı 148
2.1.3 Gelinin Süslenmesi 150

2.1.4 Güveyi Donatması 153
2.1.5 Atın- Arabanın Süslenmesi.....158
2.2 Giyim- Kuşam 159
2.2.1 Geleneksel Giysiler 159
2.2.2. Kadınlarda Giyim- Kuşam 160
2.2.3. Erkeklerde Giyim- Kuşam.....167
2.3 Gelin Alma 171
2.3.1. Oğlan Evinin Gelin Alma Hazırlıkları 171
2.3.2. Oğlan Evinin Kız Evine Gitmesi.....174
2.3.3. Gelinin Çıkarılması ve Kuşak Bağlama 179
2.3.4. Kız Evinin Ağıtları.....187
2.3.5. Gelinin Oğlan Evine Girmesi 188
2.3.6. Sağdıç ve Yenge Seçilen Kişilerin Görevleri 198
2.3.7. Gelin Alma Sırasında Uygulanan Ritüeller 200
2.4 Düğünlerde Yardımlaşma, Misafir Ağırlama ve Düğün Yemekleri.....205
2.4.1. Düğünlerde Yardımlaşma.....205
2.4.2. Yemek Kültürü.....208
2.4.3. Sofra Adabı 210
2.4.4. Düğün Sofraları 214
2.4.5.Çankırı'da Misafirliğin Önemi ve Düğünde Misafirlerin Ağırlanışı 215
2.4.6. Düğün yemekleri 218
2.4.7. Çankırı Yöresinde Kullanılan Mutfak Takımları 235
2.5 Düğün Eğlenceleri 237
2.5.1. 1930'lu Yılların Eğlenceleri.....237
2.5.2. Silah Atmak ve Davul Dövmek 240
2.5.3. Meydan Oyunları (köçek, seğmen oyunları).....243
2.5.4. Alay Oyunu ve Alay Havaları 252
2.5.5. Cirit ve pehlivan güreşleri.....257
2.6 Güveyi Yemeği ve Güveyi Girişi- Gerdek 266

2.6.1. Güveyiye Verilen Öğütler 266
2.6.2. Güveyi yemeği 267
2.6.3. Güveyi Girişi 267
2.6.4. Gerdek Gecesi ve Sonrası 272
2.7. Şehirleşme Etkisi ve Evlenmede Değişmeler 276
3. DÜĞÜN SONRASI.....280
3.1 Duvak Serpme.....280
3.2. Yeni Gelinin Akraba Ziyaretleri 290
3.3 Gelin Kaynana İlişkileri 293
3.4 Boşanma 302

İKİNCİ BÖLÜM

YÂRAN DÜĞÜNLERİ 303

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DÜĞÜNLERDE HALK KÜLTÜRÜ VE HALK EDEBİYATI ÖZELLİKLERİ

1.AĞAÇ VE ATEŞ KÜLTÜ.....338
2. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ATASÖZLERİ.....341
3. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ DEYİMLER 361
4. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ MANİLER.....364
5. DÜĞÜNLERDE SÖYLENEN TÜRKÜLER 396
6. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ KULLANILAN TERİMLER.....429
7. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ANLATILAN EFSANELER.....430
8. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ANLATILAN HİKÂYELER 438

SONUÇ 440
KAYNAKÇA 446
EKLER 449
ÖZET 467
ABSTRACT 468

GİRİŞ

İç Anadolu bölgesinin kuzeyinde yer alan Çankırı ili, kuzeyden Kastamonu ve Karabük, doğudan Çorum, batıdan Karabük ve Bolu, güneyden de Ankara ilinin topraklarıyla çevrilidir. İlk Çağ'dan itibaren insanlığın en eski yerleşim merkezlerinden biri olan Çankırı'nın Türk dönemi 1127 yılında Danişmentlilerden Karatekin'in ili fethiyle başlar. 1380 yılında Osmanlı topraklarına katılan ve bir sancak merkezi yapılan Çankırı, Osmanlı döneminde yönetim bakımından Kütahya, Yozgat ve Kastamonu'ya bağlı kalmış, ancak Cumhuriyet döneminde bağımsız il olmuştur. Bu yönetim bağlılığı dolayısıyla Çankırı'nın halk kültürü; İç Anadolu bölgesiyle Batı Karadeniz bölgesinin özelliklerini taşımaktadır. (Fotoğraf: 1)

Çankırı halk kültürü, İç Anadolu ve Batı Karadeniz bölgesi halk kültürünün ana özelliklerini taşımakla birlikte, Ahilikten kalma "Esnaf ve Yâran Meclislerini", "Sohbet" geleneğini günümüze kadar yaşatarak, bu geleneğin oyun-müzik-seyirlik oyun mirasına sahip çıkarak, ahlâkî davranış kalıplarına bağlı kalarak, diğer illerimiz arasında farklı bir kültürel zenginlik öğesini yakalamıştır. Yâran Meclislerinin yanında Çankırı düğünleri de halk kültürü ürünlerinin korunup yaşatılmasında önemli bir rol oynamıştır. Özellikle türkülerin, ilahilerin ve halk oyunlarının yaşatılması önemli ölçüde düğünler sayesinde olmuştur. (Tan 1999:9)

“Kültür; doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir, bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir, bir insan ve toplum kuramıdır”(Güvenç 1999: 95), “Geçmişten miras kalan ve öğrenilebilir olan değer, norm ve davranış kalıpları toplamından oluşur” (Erkan 1998:3) gibi çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

İnsan kendini korumak ve yüceltmek, soyunu devam ettirmek için maddi ve manevî varlıklara muhtaçtır. Kültür, insanların ve toplumun istekleri, çevrenin ve kaynakların sağladığı imkânlar ölçüsünde doğar ve gelişir. Türk halkının tarih boyunca yarattığı yaşama ve koruma vasıtalarından meydana gelen zengin bir kültürü vardır. Bu bakımdan Türk halk kültürü geniş coğrafyada yayılmıştır. (Kazmaz 2002: 56)

Halk kültürü kavramı içerisinde, insan hayatının bazı önemli dönem ve günlerinin "geçiş dönemleri" olarak ifade edildiği bilinmektedir. Geçiş dönemlerinde uygulanan çeşitli pratikler, aynı zamanda ait olduğu bölgenin kültürel yapısını, karakteristik özelliğini ve sosyal gücünü de gösterir. Bu bölgelerin her birinde ait olduğu kültürel yapıya uygun olarak çeşitli örf, adet, töre, gelenek ve görenekler gerçekleştirilir. Kanunlar kadar etkili olan bu sosyal normların uygulanmasına büyük özen gösterilir. (Şimşek 2003: 38) Bu geçiş evreleri doğum, sünnet, evlenme ve ölüm olarak sıralanabilir. İnsanın en önemli geçiş evrelerinden birisi de evlenmedir.

Bu araştırmada Çankırı evlenme gelenekleri bazı temel özellikleri ile ortaya koyularak, bu süreçte 1930'lu yıllardan günümüze kadar düğünlerle ilgili bilgiler verilip düğünlerin değişen özellikleri anlatılacaktır.

"Erkek ve kadının bir aile kurmak için yasaca birleşmeleri olan evlilik, insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Evlilik kadın ve erkek arasında gelenek ve göreneğe bağlı olarak şekillenen toplumsal bir anlaşmadır. Ailenin toplumsal yapının temeli olması, bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Her toplum, bağlı bulunduğu kültür kalıbına uygun belli kural ve kalıplara uyarak evlenme olayını gerçekleştirmektedir." (Santur 1998: 133)

“Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturması, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi açısından her zaman her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir.” (Örnek 2000: 185)

Evlilik ve aşamaları; düğün öncesi, düğün ve düğün sonrası dönemlerde uygulanan adet ve gelenekleri kapsamaktadır. Buna göre; düğün öncesi evlenme aşamaları, kız bulma (görücülük), kız isteme (dünürcülük), söz kesme ve nişan, düğün aşaması; kına gecesi, çeşitli eğlenceler, yemek, gelin getirme ve düğün sonrası; duvak açma, el öpme gibi törenleri kapsamaktadır.

“Evlilik gibi kutsal bir müeessenin kurulup yaşatılabilmesi pek çok safhanın aşılmasıyla mümkün olmaktadır. İlk planda iki ayrı cinsiyetten iki gencin bir araya getirilmeleri şeklinde görülebilen bir birleşme; kanunî, ahlâkî, dinî ve ananevî pek çok meselenin, bazen sırası ile, bazen ikisi, üçü bir arada olmak üzere gerçekleştirilmesi ile mümkün olacaktır.” (Sakaoğlu 1985:.322)

Birleşmiş Milletler Nüfus Komisyonu’na göre “Erkek ve kadının kanuni birleşmesinden doğan müesseseye evlilik” denir. (Serper 1991: 149)

Çok eski zamandan beri uygulanan ve bugün artık Türkiye Türk topluluğunun malı, kültürünün bir parçası haline gelmiş olan “Evlenme görenekleri ve seremonilerinin batılılaşma süresi sonunda gittikçe değişmekte oldukları da bir gerçektir. Söz konusu görenekler ve seremoniler sıra ile ilkten sona doğru ana hatları şu aşamalara göre uygulanır: Evlenme

arzusunu belirtme, evlenme çağı, görücü gezmek (dünürcülük), söz kesimi, başlık, nişan, evlenme ve düğün.” (Erdentuğ 1969: 213)

Toplumun geleceği, huzurlu aile tiplerinin kurulmasında ilk aşama olan evlenmelerin sevgiye, saygıya ve hoşgörüye bağlı olarak kurulması en çok arzu edilen evlenme şeklidir. Bu evlenme şekli, sağlıklı nesiller yetiştirilmesine vesile olacağından, evliliğin bireysel değil, toplumsal bir konu olduğu göze çarpar. Toplumların karakteristik özelliklerini, geçmişten günümüze ulaştıran en belirgin şekilde yansıtan evlenme usulleri düğün, ölüm, doğum törenleri, giyim yapı tarzları, bazen benzerlikler gösterse de tespit etmek mümkündür.

Hacışeyhoğlu Hasan Üçok’un, 1930, 1931, 1932 yıllarında Çankırı'da neşredilmiş ve Duygu Gazetesi’nde tefrika edilmiş yazılarından öğrendiklerimizi, günümüz Çankırı'sında yaşayan düğün adetlerinin şekli ile yer yer mukayese ederek sunacağız. Aslında seksen sene önce kaydedilen düğün adetleri ile bugünün Çankırı'sında yaşayan adetler, genel hatları ile birbirlerinin aynısıdır. Lakin, bilhassa para yönü ağır basan ve aşırı masrafı gerektiren motiflerin, zaruri olarak terk edilmiş olduğu da bir gerçektir. Aslında çok geniş bir araştırma ve inceleme konusu olan Çankırı Folkloru'nu biz burada kısaca ve ana hatlarıyla ele alacağız. Bu konudaki müstakil eserleri de, yeni yetişen Çankırı evlatlarının mutlaka verecekleri inancını taşımak istiyoruz. Genel bilgiler vermek bakımından Çankırı folklorunda etkili bir rolü bulunan gelenek ve görenekleri tanıtmak yerinde olacaktır. Yok olmaya yüz tutan evlenme âdetlerinin başlangıcı, erkek çocuğun bu isteğini belirtmek için yapmış olduğu birtakım hareketlerle başlar. Evlenme çağına gelmiş olan delikanlılar, isteklerini çeşitli yöntemlerle büyüklerine hissettirirler. Bu yöntemlerin başında huysuzluk yapma ve geçimsiz olma ve anne veya babanın ayakkabısını kapı eşiğine çakma gelir. Bunun üzerine anne ve babalar ya sosyal çevrede uygun bir kız aramaya ya da gördükleri veya olumlu özelliklerini işittikleri genç kızları büyüklerinden istemeye hazırlanırlar.

İlk önce kadınlar kızı görmeye giderler. "Küçük dünürlük" diye adlandırılan bu törenin ardından sıra "büyük dünürlüğe" gelir. "Söz kesilip" şerbetler içildikten sonra nişan töreni için gün kararlaştırılır. Nişan töreni genellikle cuma günü yapılır. O gün oğlan tarafına mensup kadınlar çeşitli bohçalar içinde kız tarafında hediyeler götürür. Eğlence devam ederken oğlanın annesi ortaya bir kumaş serer, kız bu kumaşa basarak içeriye girdiğinde ise nişan yüzüğünü takar. Daha sonra ise kız, kaynanadan başlayarak büyüklerin ellerini öper. Bu arada kıza çeşitli hediyeler verilir, şerbet içilir. Köylerde nişan törenlerinde;

Altmış arşın feracemin şeridi
Yüreğimde yağ kalmadı eridi.
Benim yarim şu cihanda bir idi
Ağlama yavrum kaderin böyledir

Bacımızı günden yanlı deldiler
Avlumuza koyun gibi doldular
Babanın elinden seni aldılar
Ağlama yavrum kaderin böyledir

İstanbul'dan ayva gelir nar gelir
Sırma kemer ince bele dar gelir
Senden ayrılması bana zor gelir
Ağlama yavrum kaderin böyledir

türküsü söylenir.

Resmî nikâhın dışında, "imam nikâhı" denilen dinî tören genellikle kız ve oğlanın vekilleri aracılığıyla yapılır. Düğünden bir gün önce kız evinde bayanların katıldığı kına yakma töreni yapılırken damat ve erkekler de köy odasında ya da uygun bir kapalı mekânda "tıraş" için bir araya gelirler. Bu

arada çeyiz nakledilmiş ve sağdıç belirlenmiştir. Düğün, kız evine oğlan evi tarafından yağ, un, pirinç ve şekerden oluşan "okuyucu harcı"nın gönderilmesiyle başlar. Bu arada düğün evine bayrak dikilir ve kapı önünde davulla zurna eşliğinde halay çekilmeye başlanır.

Genellikle pazar gününe denk getirilen gelin çıkarma öncesinde gelin giydirilerek hazırlanır. Gelinin yanında gidecek olan iki yenge belirlenir. Oğlan tarafına mensup kadınlar gelini almaya geldiğinde gelinin erkek kardeşi veya babası tarafından beline kuşak sarılarak içine para konur. Evden çıktığı sırada da başının üstünden bozuk para, arpa, buğday vs. atmak âdettir. Bu arada başta kayınbaba olmak üzere evin büyükleri ve hoca oğlan evinin kapısında veya avluda beklemektedirler. Gelin geldiğinde burada da kayınbaba tarafından başına bozuk para, arpa, buğday vs. atılır. Bu arada avluda bulunan misafirler kayınbabaya "gelin kapıdan içeri girmiyor!" şeklinde şaka sözler söyleyerek gelin için bir vaatte bulunmasını sağlarlar. Kayınbaba da bunun üzerine ekonomik gücünün elverdiği herhangi bir şeyi geline hediye edeceğine dair söz verir. Gelin içeri girdikten sonra kaynanası "hoş geldin" demek için yanına girer. Güvey ise bu arada sağdıcı ve arkadaşlarıyla birlikte "güvey gezmesi" yapar, köy odasında tertip edilen eğlencelere katılarak vakit geçirir. Akşam yemeği yendikten sonra cemaatle birlikte namaz kılmak için camiye giden güvey, buradan ilahîler eşliğinde gerdeğe gireceği eve getirilir. Kapı önünde hoca tarafından okunan dualardan sonra damadın sırtına vurularak gerdek odasına sokulur. Bu arada su dolu bir testinin kırılması âdettendir.

Düğünden bir gün sonra kadınlar arasında bir eğlence olan "duvak" yapılır ve geline öğütler verilir. Duvaktan sonra düğün alayı dağılır. Gelin gezmesi denilen evli çiftin akraba ziyaretleriyle gelin yeni akrabalarına alıştırılır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇANKIRI DÜĞÜNLERİ

1. DÜĞÜN ÖNCESİ

1.1. Düğün Hazırlıkları ve Düğüne Verilen Önem

1.1.1 Evliliğin tanımı

İnsanları sahip oldukları mirasın bilincine vardırarak, gelenek göreneklerini, inançlarını, değer yargılarını, törelerini canlandıran fonksiyonları ile düğün, Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir.

Toplumun ortak değer yargılarına, bilinçaltına, hayat tarzına sıkı sıkıya bağlı ve bir noktada bu niteliklerin bir yansıması olan düğünle ilgili her türlü kavram ve uygulama, bize, çok geniş anlamıyla Türk kültürünü, tarihi ve kültürel açılardan değerlendirmede önemli bir anahtardır. (Eker; 1998: 15)

Geleneklerine her zaman sahip çıkmayı bilen Türk insanı, bu niteliğini, tarihin bilinen en eski dönemlerinde de yaşatmıştır.

Düğün tarih boyunca, Türk insanının birbirleriyle buluştuğu, kaynaştığı ve adeta mezc olduğu bir ortam olma vasfını korumuştur. Hemen hemen bütün Türk şivelerinde mevcut olan “Toyğa barsan borın bar; borın barsan orın bar.= Düğüne / ziyafete gidersen erken git, erken gidersen yer bulursun; Yamanğa bir işin bulmasın; ya toyda surar ya cıyında = Dilenciye borçlu olma, ya düğünde ister ya bayramda” vb. atasözleri, geniş kitleleri bir araya toplayan düğünlerin, millî benliğin ve kültürel şuurun tesisine zemin hazırladığı gerçeğini ortaya koymaktadır. (Eker; 1998: 15)

Bu ve buna benzer örnekler, Türk insanının millet haline gelme safhasında yaşadığı binlerce yıllık tecrübeyi “düğün” hadisesiyle ortaya çıkarıp millîlik vasfını koruduğunu göstermektedir.

Akrabalık bağlarının kurulması için atılan ilk adımlar Divanü Lügat-it Türk’te “koluş= kız istemek” şeklinde geçer. “Olar ikki kız kolaşdı = “Onlar birbirlerinden kız istedi” (Atalay 1985: II, 109). Derleme Sözlüğü’nde “Anadolu ağızlarında düğünlük bas- ” (Derleme Sözlüğü 1969: 1625) ifadesi kullanılır.

Sedat Veyis Örnek de düğünün ilk adımı için “kız soruşturmak, kız aramak, kız bakmak” ifadelerini kullanır. (Örnek 1977: 190)

Karşılıklı görüşüp anlaşarak evlenmek yanında, genellikle görücü usulü evlenmeler yaygındır.

Düğün olgusunu, insanları bir araya getirerek eğlendirme, gelenekleri canlandırma, eğitme gibi nihaî amacının yanında kültürel ve sosyolojik anlamda da oldukça önemlidir.

Türklerin yüzyıllardır sosyal hayatını süsleyen, İslamî motiflerle bezenen düğün, kendi dışında birçok geleneğin daha ortaya çıkmasını sağlamış, Türk edebiyatına, şiirine, sanatına konu olmuş, yıllarca sosyal dayanışmanın, ocak yakmanın, birlik ve beraberliğin, kaynaşmanın önemli unsurlarından biri olarak görev yapmış ve görevini sürdürmektedir. (Yakıcı; 1992: 31)

1.1.2 Türk Toplumunda Evliliğin Önemi

“Bekârlık sultanlıktır.” sözü Türk köylü halkı telakkisine uymaz. Çankırı'da onun yerine “Bekârın ensesini bit, kazandığını it yer” atasözü

hüküm sürer ki bu, evliliğin lüzumunu ve ehemmiyetini bütün kuvvet ve şiddetiyle göstermektedir.

Evlenme zamanı geçen delikanlılar için köylü ve halk: "Evlenmeyi göze alamıyor, kazanıp da evine ve karısına bakamayacak" demeye ve söylenmeye başlarlar. Bunlar delikanlı için bir onur meselesidir. Ev kurmak, iyi bir kız almak, çok ağır olan evlenme ve düğün masraflarını karşılamak evlenecek genç için büyük bir zaferdir.

Bölgede evlendirmek yerine "evermek" kelimesi kullanılır. Bu da "ev eri yapmak" anlamında kullanılmıştır. Bu pek kolay değildir. Burada delikanlıların hemen hepsi askerden geldikten sonra evlenirler. Askere gitmeden evlenenlerin sayısı günümüzde daha da azalmıştır.

Düğünler yuva kurmak, ocağın tütmesi, soyun sopun üremesi ve devamı gibi toplumsal ve kutsal düzene bağlı bir temele dayandığı için düğünler parlak ve şatafatlı olur.

"Düğünsüz köy, şakırdaksuz değirmene benzer" halk deyiminin ifade ettiği anlamda, düğünlerin her çağda renkli ve zengin olmasına özen gösterilmiştir. İster ilkel topluluklarda olsun, ister gelişmiş topluluklarda olsun, evlenmenin toplumsal ve genel amacı, birleşmeyi açık surette ilan etmek ve aile yuvasının kurulduğunu etrafa duyurmaktır. Bu yüzdendir ki, evlenme düğünlerinin her çağda alabildiğine yaygın ve duyurucu olması için parlak törenlerle kutlanmasına önem verilmiştir. Çalgı çalıp türküler çağırmak, özellikle davul-zurna gibi sesini köyden köye duyuracak biz düğün musikisi ile renklendirmek kutsal sayılan birtakım âdet ve geleneklerle ilgisi olan kaynaşmalardır.

Eski Türklerde "düğün ne kadar şenlikli, ne kadar yiyintili, masraflı olursa kutluluğu da o kadar derin, ömrü o kadar uzun olur" anlayışı vardır.

Eski düğünler toplum hayatının en renkli törenleriydi. Yalnız iki ailenin değil, bütün bir köyün, hatta komşu köylerin ve kasabaların ilgisini çekerdi. (Kaynak Kişi: 2)

Halk dilinde güzel bir deyim vardır: ”Düğün dernek bürümcük göynek (gömlek) daim üstünüzden eksik olmasın. Bu demektir ki; gününüz daima şen, ferahlık, mutluluk içinde geçsin, evlatlarınızın mürüvvetini görün, karnınız tok, eyniniz pek olasun, temelli sağlık ve varlık içinde yaşayınız.” Hayrı cümlenin üzerine olsun… (Ataman; 1992:1)

“Düğün elinen, harman yelinen” sözü, düğünü şenlendiren, düğüne renk ve canlılık, bereket veren eş dost, konu komşudur.

“Düğün iki kişiye, husası düşer komşuya” deyimi de, yardımlaşma, hayırlı işe koşma, işi el ve gönül birliğiyle bitirme, ailenin mutluluğuna katılma, onların sevincini paylaşma anlamına gelir.

Türk köylüsü bütün gücünü toprağa vererek, tarla, bağ, bahçede durmadan çalışarak, alın teri ile kazandığını, gelenek ve âdetlerinin gerektirdiği biçimde harcamasını da bilir. İşte düğün harcamaları, Türk halkının maddî ve manevî değer verdiği bir toplumsal kaynaşmadır.

İnsan ömründe bir defa evleniyor. O mutlu günlerinde hem gençler hem de aileler dostlarıyla birlikte olmak isterler. Dinimize uygun olarak da evlilik kalabalıklara duyurulmalıdır. (Kaynak Kişi: 9)

Töre ve geleneklerimiz bize düğünlerin şenlikli olması gerektiğini söyler. Yemek pişirmek için iki üç tane kazan konulur. Dana tosun davar kesilir. Varlıklı olan, ileri gelen kişiye dayı denir ve gece davulla birlikte dayı kınası çıkar. Dayı kınası kimden çıkarsa o yemek hazırlar. (Kaynak Kişi: 7)

1930'lu yıllardaki düğünlerin neden şatafatlı, masraflı olduğunu Hacışeyhoğlu Hasan Üçok şu şekilde anlatıyor:

İnsanların en zevkli en kutlu günlerini teşkil eden düğünlerin memleketimize ait olan kısmını yazarken Saltanat devirlerine ait tantanalı düğünleri hatırlamak kabil değildir. "Düğün" dernek eğlence ve zevkini tatmin etmek demektir. Bu eğlenceler en fakir bir aileden itibaren en yüksek ailelere kadar masraf kapusudur. Denebilir ki; bir köylü çobandan tutunuz da en yüksek ricale kadar herkes için muvakkat bir zaman için zevkini tatmin eder. Hizmet eden bir masraf vasıtasıdır. (Üçok 2002: 235)

Bugün dillerde hâlâ:"filanın düğünü şöyle oldu; tama her gün on kazan pilav pişirmek üzere… gün devam etti. Filan ağa da tam yarım saatlik yerde dizdiği adamlar vasıtasıyla elden ele verilmek üzere düğün yerine şu kadar sofralık yemek verdi." gibi sözler dolaşmaktadır. Bunlar öyle gösteriş için yapılmış divaneliklerdir ki bugünkü zihniyetin kabul edemeyeceği efsanelerden sayılabilir. Bundan yarım asır evvele kadar yapılan düğünler gözleri kamaştıracak derecede parlak, kulakları çınlatacak kadar gürültülü, keseleri boşaltacak kadar masraflı olurdu. Cihaz (Çeyiz) masrafları ise bugün oldukça büyük bir mağazanın serveti demekti. (Üçok 2002: 236)

Günümüzde ev düğünlerinin oldukça azalması ve geçim şartlarının zorlaşması nedeniyle bu kadar şenlikli ve masraflı düğünlere rastlayamıyoruz. Eskiden kazan kazan pişen yemeklerin yerini günümüzde kınada dağıtılan çerez- meyve suyu ve düğünde ikram edilen kuru ve yaş pastalar almıştır. Günlerce devam eden eğlenceler ise yerini üç saat süren düğün salonu eğlencesine bırakmıştır. Kısacası düğünlerdeki şenlik ve masraf her geçen yıl biraz daha önemini yitirmiştir.

1.1.3 Evliliğin Zamanı

Çankırı'nın genelinde düğün güz sonu tarla bağ, bostan kaldırılıp, ürünler toplanıp ambarlara konulduktan, kış ekmeği, tarhana yapılıp, bulgur kurutulup torbalandıktan sonra yapılır. Bu da işler bitince, evler şenlenecek, köyler şenlenecek demektir. Önceden söz kesilmişse, oğlan ve kız tarafı, hemen düğün hazırlıklarına başlar. Söz kesilmemişse, oğlan anaları "Oğlana kimin kızını alsak ki?" diye telaşlanırlar. Oğlanın babasının da sözünü almak önemlidir. Eskinin pederşahı denilen ailede erkeğin üstünlüğü, burada da kendisini gösterir, çoğu zaman babanın dediği olur. (Kaynak Kişi: 7)

"Bulutlar kuruyup kıtlık olsa da, yıl harmansız olmaz." atasözü, gücünü toprağa vermiş ve topraktan alan bir kaynaşmanın ifadesidir. Harman köyün hayatı, umudu, mutluluğu demektir.

Sıra sıra güğümler
Harman sonu düğünler
Açınız kapıları
Geliyor güveyiler

manisinde şekillenen yuva kurmak, bir bakıma hayatın filizlenmesi, yeşerme çağı demektir. (Ataman;1992:7)

Çerkeş'in köylerinde düğünler ilkbaharda başlar, sonbaharda sona erer. Kasıma kadar sürer. Kız kaçtığı zaman vb. acil durumlarda düğünler kışın da olabilir. (Kaynak Kişi: 9)

Düğünler Şabanözü'nde güz sonu yapılır. Bulgur, dene gibi yiyecekler güz sonu bol olur. Koyunlar kuzular. Düğün olacağı zaman keşkeklik dövülür. "Ömrün uzun olsun düğünün güzün olsun" derler. Çünkü güz sonunda tahıl kalkıyor bolluk oluyor. Buğday saman satılacak ki altın, inci alınabilsin.

Sözden hemen sonra bu işin adı konsun diye nişan yapılır. İki üç ay nişanlı durulur. Güz sonuna da düğün olur. (Kaynak Kişi: 7)

Düğün hazırlığına başlanılır. Oğlan tarafı, durumuna göre, kimi sürekli olarak bir hafta, kimi üç gün eğlenti yapar. Kız evinde ise bu haber üzerine bir üzüntü, keder ve karamsarlık hâkimdir. Ağlaşmaktan başka hiçbir sevinç ve şenlik gösterilemez. Çünkü yörenin geleneğine bağlılık zorunludur ve karşıt davranışlar ayıp sayılır.

Günümüzde ise düğünlerin yapılması için güz sonunu beklemeye gerek yoktur. Tarımda modernleşme de yaygınlaştığı için bağ bostan ve tarla işlerinde insan gücüne çok fazla ihtiyaç duyulmaz. Düğünler genellikle düğün salonlarında yapılır. Yiyecek içecek hazırlamak ve misafir ağırlamak için çok fazla zaman ve emek harcamaya gerek yoktur. Düğün salonunda yer bulabilmek için düğünün yapılacağı tarihi çok önceden belirlemek gerekir. Düğünler genellikle haziran, temmuz, ağustos gibi yaz aylarında yapılmaktadır.

1.1.4 Evlenme Yaşı

Köy ve şehir merkezlerinde çocukların evlenme çağları oldukça farklıdır. Medenî Kanun'un kız ve erkek çocuklarımız için tanıdığı yaş sınırına özellikle köylerde pek uyulmadığı görülür. Bir kısmı, küçükken "beşik kertmesi" yoluyla nişanlandığı kızla, bu yaş sınırına gelmeden evlendirilmektedir. Akraba evliliklerinde ise, mürüvvet görmek endişesiyle çocuklar, henüz aile sorumluluğunu idrak edemeden evlendirilmektedir. Bu bakımdan, Anadolu'da belirli bir evlenme yaşı söylemek mümkün değildir. Ancak, kızların daha erken evlendirildiği görülmekte ve bu yaş on beşe kadar indirilmektedir. Erkeklerde ise, askere gitmeden evvel evlendirilme söz konusu olacaksa yaş sınırı on altıya kadar inebilmektedir. Hatta bu sınırların her iki cins için çok az da olsa, daha aşağılara inebildiği görülmektedir.

Küçük yaşta evlenmenin fiziksel, ruhsal, toplumsal ve cinsel açılardan daha yararlı olduğu düşüncesi hâkimdir. Evlenme yaşı kızlar için 15-18, erkekler için 17- 20'dir. Yaş sınırı çok kesin çizgilerle belirtilmese de, kızlar için, yaş ilerledikçe fizikî güzelliğin ve doğurganlığın azalacağı düşüncesiyle bu sınırı aşanlara "Evde kaldı" yakıştırması yapılır. Erkekler için de "askerliğini yaparak kişiliğini ispat etme, meslek sahibi olarak aile sorumluluğunu yüklenebilme gibi sosyal baskıların uygulanması, yaş sınırına riayeti kuvvetlendirmektedir.

Bir atasözü "Er kalkan yol alır, er evlenen döl alır." der. Bu söz, özellikle köy toplum hayatında, erkek evladın tez evlendirilmesinde başlıca işaret olmuştur.

Çankırı'da evlenme çağı 17-18 dir. Bu çağı geçen erkek, babasının ayakkabısını evin eşiğine çakarak artık vaktin geldiğini belirtmek ister. Kızlar ise çoğu kez ağır başlı halleriyle düğünlerde kendilerini beğendirirler.

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerini belirleyen birtakım ölçütler vardır. Bunların başında buluğa erme gelir. Ülkemizde buluğ çağı 10-14 yaşları arasında başlar. Gerek kızda, gerek erkekte görülen birtakım biyolojik ve fizyolojik gelişmeler buluğ çağının belirtileridir. Annelik ve babalık için gerekli olan bu gelişmeler, onların biyolojik ve sosyo-kültürel kişiliklerini geliştiren önemli belirtilerdir. Bu belirtilerle kişisel sorumluluklar da başlar. Kızlar bu aşamada üyesi bulundukları ailenin ekonomik, toplumsal ve kültürel etkinliklerine katılırlar. Aynı durum erkek çocukları için de söz konusudur.

Erkek çocuk da, aile içerisinde, gerek cinsinin, gerekse yaşının gerektirdiği etkinliklere katılarak, geleneklerinin öngördüğü tavrını almaya çalışır. Kızın ergin yaşa girmesi; ev işlerine katılması, aile ve grup içerisinde genç kızlık çağının gerektirdiği role bürünmesi ve karşı cinsle ilgilenmesiyle

evlenecek duruma geldiğini göstermektedir. Erkek çocuğunsa, aynı biçimde toplumsal rolüne bürünmesi, evin ekonomisine katkıda bulunması, askerliğini yapması ve iş sahibi olması, evlenmesi için gerekli ve geçerli sayılan ölçütlerdir. Öte yandan evlenme işinde bir de “sıra gözetimi” vardır. Bu konuda ağabeylerin ve ablaların daha önce evlenmelerine dikkat edilir. Ancak küçük kızın evlendirilmesinde, büyük kızın ya da kızların henüz evlenmemiş olmaları önemli bir engel sayılmamaktadır. Özellikle son yıllarda bu gibi durumlarda ağabey ve ablalardan izin istenmekte, evlilik ondan sonra gerçekleştirilmektedir.

Kırsal alanda evlenme, kentlere bakarak daha erken yaşlarda olmaktadır. Kimi yörelerde evlenmenin gerçekleşmesi için erkeğin askere gitmeden önce, kimi yerlerde de askerden dönmüş olması şartı aranmaktadır. Genellikle kızlarla erkeklerin evlenme yaşları birbirine yakın olmaktadır.

İster kırsal, ister kentsel kesimde olsun, evlenme yaşını ve zamanını ekonomik etmenlerin, kimi sosyal olayların, göçlerin, ölümlerin belirlediğini de söylemek gerekir. Evlenme girişiminde bulunmada toplum kıza ve erkeğe aynı hakkı tanımamıştır. Başka bir söyleyişle erkek ve erkek ailesi bu konuda aktif bir durumdayken, kız ve kız ailesi pasif bir durumdadır. Girişim, genellikle erkekten ve erkek ailesinden gelir.

1983 yılında evlendiğini söyleyen Hatice Yener kendi zamanında evlenme yaşının en geç 18 olduğunu, 20 yaşına girip de bekâr olan kızlara evde kalmış gözüyle bakıldığını söylemektedir. (Kaynak kişi: 9)

Kaynak kişilerimizden 62 yaşındaki Meryem Emirosmanoğlu ise Şabanözü ilçesinde kızlar için evlenme yaşının kendi zamanında15 olduğunu söylüyor. "En güzel yaş 14-15'tir. Eskiden bu yaş 12 imiş. 15 yaşında "aklı

dışında" derler. Bizim köyde en büyük yaş 15'tir (Şabanözü- Mart Köyü). 16-17 yaşına geldiysen evde kaldın demektir." (Kaynak Kişi: 7)

Büyük şehirlerde normal evlenme yaşı olarak kabul edilen çağ, köy ve kasabalarda kızlar için geç kalınmış olarak görülür. Bu sebeple 20- 25 yaşlarındaki kızlara, anne ve babaları tarafından “çıra demiri”, “sirke mayası” gibi adlar verilirken, komşuları tarafından da “kötü düve”, “hırsız almaz” gibi adlar verilir**.** (Sakaoğlu 1985: 323)

Eskiden erkeğin büyük, kızın küçük olmasına dikkat edilirdi. Özellikle kızlar 15-16 yaşına gelince evlendirilirdi. (Kaynak kişi. 7)

Günümüzde ise yaşların birbirine yakın olmasına dikkat edilir. İstisnalar söz konusu olabilir. Kadının yaşının büyük olduğu da görülebilir.

1.1.5 Akraba Evliliği

Ekmeğimizi başkası yemesin, sırrımızı yabancı bilmesin, bize el kızı bakmaz gibi düşüncelerin kafalarda hâkim olması sonucu eskiden akraba evliliklerine sıkça rastlanmaktaydı.

Bölgede, akraba evliliğini tercih etmeyenler de vardır. Bu kişiler “Akrabadan alırsak bir akraba kaybederiz, yabancıdan alırsak bir hısım kazanırız.” düşüncesinden hareketle, akraba evliliğinden uzak dururlar.

Eski vali, bakan ve milletvekili Nevzat Ayaz akraba evliliği yapan kişilerden biridir. Kendi evliliğini şu şekilde anlatıyor:

“Eşimle anne tarafından akrabayız, kayınvalidem annemle kardeş çocuğu. Kayınpeder Karamürsel Ereğlili. Ama eşim de tam bir Bayramörenlidir. Çok sever. Bu yakınlıktan kaynaklanan bir evlilik oldu. Aile

tanışık. Yabancıyla evlenmedim. Çankırılı ile evlendim. İstanbul'da ikamet ediyorlardı, gelip gittikçe onlarda kalırdım, dolayısıyla böyle bir yakınlık var. " (Kaynak Kişi 1)

Nadir olarak gençlerin akrabalarına âşık olduğu da görülmekteydi. Günümüzde ise akraba evliliği yok denecek kadar azdır. (Kaynak Kişi:9)

Son yıllarda doğacak çocukların sakat olabileceği ve mesleğe uygun eş bulma arayışları sonucu, akraba evlilikleri azalmıştır. Ekonomik yönden babaya bağlı gençlerin, evlenmesinde yakın akraba evlilikleri daha fazla görülür.

1.1.6 Evlenmede Kadının Rızası

Eskinin aile düzenine göre, büyük hak her zaman erkek evladının sayılmıştır. Erkek evlat aile düzeninde has evlattır.

Eskiden erkek evladın dünyaya gelmesiyle bir şenlik bir mutluluk yaşanır, doğum törenleri düzenlenirdi. "Kız evlat el malı, erkek evlat ev malı" anlayışı hâkimdi. Babadan sonra aile ocağını tüttürecek olan erkek evlattır. Erkek evladın baba ocağından ayrılarak, ayrı yuva kurması ya da iç güveyiliğe girmesi kınanmıştır. Bunlar hayırsız evlat sayılmıştır. (Kaynak Kişi: 10)

Kıza genelde el gözüyle bakılır. Mirasta bile kız dışlanır. Kız evlatlar da artık bu durumu kabullenmişlerdir, çok normal görürler. (Kaynak Kişi: 9)

Cenaze kalktığı gün dahi kızları ayırıyorlar. Benim babam ağabeyime dünyayı verdi bize bir agu dahi vermedi. Ne söküğünü dikerler ne yardım ederler. Cenaze kalktığı gün bile baba ölünce oğlanın hükmü yürüyor. Babam oğlunun düğünü için iki öküz, davar 10- 15 tane iki inek düğün için sattı. "Kız

evladı dağ elması oğlanınki bağ elması." Başka yörelere göre yine iyi. (Kaynak Kişi: 7)

Türkçemizde kadın için kullanılan çeşitli terimler vardır. Bugün genel bir cins adı olarak kullandığımız “kadın” terimi, eski Türklerin kağanların eşleri için verdikleri “hatun” unvanından gelen bir rütbe ve ad idi. Osmanlılarda “kadın efendi” şeklinde görülen bu söyleyiş Dede Korkut’ta “Kadın Ana” şeklinde yer almaktadır. Anadolu köylerinde daha çok yer alan “karı” sözü, değişik manalarıyla asıl manasını oldukça zenginleştirmiştir. (Sakaoğlu 1985: 322)

Oğlandan olan toruna oğul balı (arıların kraliçeleri için yaptıkları halis bal), kızdan olan toruna pire balı (arıların yaptıkları bir çeşit bal mumu).. “Oğlandan olan toruna bağ yemişi, kızdan olan toruna dağ yemişi derler, okka okka duzun mu (tuzun mu) var, şikar metah kızın mı var, hey kız anası”, “Yanı yastuk, altu minder oğlan anası, eski palan zabun beygir kız anası”.. Tabii bunlar, eski çağ zihniyetinin ve toplum anlayışının meydana getirdiği, biraz da tuhaflık ve nispet olsun diye uydurulmuş şeylerdir.

Evlenirken kızın fikri sorulmazdı eskiden. Kızın babası ne derse o olurdu. Kızı görmeye de habersiz gelirlerdi. Beni istemeye geldiklerinde badana yapıyorduk ve benim üstüm başım çamurdu. O halde beğenmişti kayınbabam beni. Eşimi düğün gününe kadar hiç görmedim. Birkaç kişi istemişti ve babam en uygun orayı gördü ve benim fikrimi sormadan verdi beni. (Kaynak Kişi: 10)

Günümüzde böyle bir fark kalmamıştır. Hatta yaşlılar kız evladının daha hayırlı ve vefalı olduğunu söylerler. Kız evlatlar kendi anne babalarının isimlerini çocuklarına verebilmekte, tarla, bağ- bahçe gibi işlerde anne babalarının yardımına koşmuşlardır. Kız evladından olan torunlar da el üstünde tutulmaktadır. Eski düşünce kalıpları tamamen kırılmıştır.

Eski zamanlarda kız alıp vermek, tümüyle aile büyüklerinin (baba, amca, dede…) kararına bağlı idi. Özellikle kız evladın ne düşündüğü, isteği, reyi bahis konusu değildi. Kız evlat anaya babaya karşı daima saygılıydı. “Büyüklerim bilir.” diyerek onların düşüncelerine karşı çıkmaz, kadere razı olurdu. Eskinin aile terbiyesi, görgüsü böyleydi.

Kaynak kişilerimizden Hatice Yener evlenme konusunda kendi kararının çok da dikkate alınmadığını şöyle anlatıyor:

"Bana sordular fikrimi. Ama yine kendi kararlarını uyguladılar. Ben istemiyordum ama annemle ablam çok baskı uyguladılar evlenmem için. Ben lise birinci sınıfta kalınca “ilk dünür gelen çoban da olsa seni vereceğim” dediler. Eşimi de beğendiler. Evlenmem bir ceza karşılığında oldu." (Kaynak Kişi: 9)

Özellikle miras meselesi, kızın yabancıya gitmemesi, tarlada çalıştırma gibi menfaatlere dayalı yakın akrabalar arasında yaş farkına bakılmadan oluşturulan evlilikler, bir yandan doğacak çocukların sakatlıklarına sebep olduğu gibi, çoğunlukla yuvanın çabuk yıkılmasına, hatta facialara yol açan olaylarla sonuçlandığı çok görülmüştür. Bu gibi olaylara uygun türküler, ağıtlar yakılmıştır. (Ataman;1992:19)

Kendinden çok yaşlı bir adama zorla verilen körpe bir kızın canına kıyması üzerine yakılan bir türkü:

Ham meyveydim kopardılar dalımdan
Ayırdılar beni nazlı yârimden
Eğer yârim tutmaz ise salımdan (sal-tabut)
Onun için açık gider gözlerim

Yaşlı bir adama verilen bir genç kızın türküsü de şöyledir:

Gocadama (koca adama) yatak serdim gül gibi
Atladı da geçiverdi kör gibi
Zabah baktım eşeyvermiş göl gibi
Anam beni güldürmedi gülmesin
Beden başka evlat yüzü görmesin

Gocadamın merdivandan inişi
Ağlayı puflayı görür her işi
Baklava yirken fırladı (gitti) ön dişi

Hey bacılar buna can mı dayanır
Akşam yatar guşluk vaktı uyanır

Gocadamın dombay(manda) gibi yatışı
Goyun köpeğine benzer bakışı
Ergen gibi göremiyor her işi

Ben gül idim eskimişe verdiler
Hem verdiler hem münasip gördüler

Gocadamın sakalını yoldursam
Yoldursam da kıl torbaya doldursam
Gocadamı delganlıya (delikanlıya) döndürsem

Anam beni güldürmedi gülmesin
Beden başka evlat yüzü görmesin

Gocadamın üç kızı var ben gibi
Bir oğlu var daldan kopmuş gül gibi

Beni ona verivermişler kör gibi

Sürtüne sürtüne geldi bir koca
Goynuna girmeden ışıdı baca

Gocadama gutnentari (kutnu entari) uymamış
Uymuş emme deliganlıya dönmemiş
Neyleyeyim yar gadrini bilmemiş

Hey bacılar buna can mı dayanır
Akşam yatar seher vakti uyanır

Urgan verin gocadamı bağlayın
Bağlayın da anam evin boylayın
Hey bacılar ben derdime ağlayın

Anam beni güldürmedi gülmesin
Beden başka evlat yüzü görmesin

Aynı duygu ile yakılmış maniler de pek çoktur:

Gocadam harman ister
Dizine derman ister
Utanmaz sakalından
On beşinde kız ister

Gocadamın sarması
Sandım odun yarması
Deliganlının sarması
Zemheri fırtınası

Gayadan öküz bakar
Öküzün alnı sakar
Gocadama kim bakar
Deliganlı yürek yakar

Kendilerinden küçük, çocuk yaşta oğlancıkla evlendirilen olgun kızların da havası aynıdır.

Evlerinin önü misir darısı
Koynuma verdiler kedi yavrusu
Bana derler şu çocuğun karısı

Çocuk çocuk gebereydin öleydin
Yılan olup deliklere gireydin

Kutnu yastık atlas döşek yumuşak
Koynuma verdiler cahil bir uşak
Ben isterdim zabaha dek gonuşak

Çocuk çocuk gebereydin öleydin
Yılan olup deliklere gireydin

Zabah olur abasını giyemez
Akşam olur ekmeğini yiyemez
Yiğit olup yar kadrini bilemez

Çocuk çocuk…

Zabah olur çocuk gider oyuna
Oynar oynar taş doldurur koynuna
Vebâlimiz anamızın boynuna

Çocuk çocuk…

Gardaşlarım ataşlara yanmayın
Hiç kimsenin sözlerine ganmayın
Fırsat gider, ele geçer sanmayın

Çocuk çocuk…

1.1.7 Kız Kaçırma ve Kaçma

Evlenecek gençlerin aileleri arasındaki uyumsuzluklar veya aile içindeki anlaşmazlıklar, ailelerin çocuklarına eş olacak insanlarda bazı kurallar aramaları seven gençlerin kendi rızasıyla kaçarak evlenmelerine sebep olabilmektedir. Çankırı'da kaçma olayına olumlu bakılmaz. Ancak böyle bir durumda özellikle kız tarafı dargınlık gösterse de, zamanla olay tatlıya bağlanır. "Kendi düşen ağlamaz" sözünün sağlam yuva kurmasına vesile olacağı düşünülse de ileride doğabilecek, eşler arası geçimsizliklerde kızların zor durumda düştüğü de görülmektedir.

Delikanlı bir kıza sevdalanır, kız da karşılıklı olarak sevgisini belli ederse, oğlan öncelikle geleneğe göre kızı babasından ister. “Olmaz” yanıtını alırsa, oğlan kıza bundan sonra nasıl davranacağı konusunda bilgi verir. “Falan gün, köyün falan yerine geleceğim, seni kaçıracağım” haberini gönderir. Kız hazırlanır ve kararlaştırılan saatte aşığının dediği yerde hazır bulunur. Oğlan sevgilisini oradan alır, kendi köyüne götürür. Bir iki gün güvenilir ve bilinmeyen yerlerde gizlenirler. İşi haber alıp araştırmalarda bulunan kız babası, devlete başvurur. Devlet, kaçak sevgilileri buldurur. Yargıç önüne çıkartır. Yargıç kıza: “Bu adam seni kaçırdı mı?” sorusunu yöneltir. Eğer kız “Ben rızamla kaçtım” derse nikâhı kıyılıp oğlana teslim

edilir. Ters ifadede bulunur da oğlanın kendisini korkutup zor kullanıldığını söylerse, delikanlı alt aydan üç yıla kadar ceza görür. (Bahri; 1979: 23-24)

Ailelerin evliliğe müsaade etmemesinden dolayı kaçma olayına zaman zaman rastlansa da Kızın rızası olmadan zorla çekerek kaçırma olaylarına, günümüzde rastlanmamaktadır.

Şabanözülü Meryem Emirosmanoğlu, Şabanözü'nin Karaören Köyü'nde kız kaçırma ile ilgili yıllardan beri anlatılan hikayeyi bizimle paylaştı:

Bundan 80 sene kadar önce, Karaören'e yakın köylerden birinde zengin bir ağanın kızını yakışıklı bir oğlana sözlerler. Seneler geçer, oğlan fakirlikten ötürü düğünü bir türlü yapamaz. Bu yüzden kızın babası, kızını oğlandan ayırmak ister. Bunun üzerine iki genç kaçmaya karar verirler. Anlaşır, sözleşirler. Yatsı namazından sonra köyün altındaki çeşmede buluşup, ata binip kaçacaklardır. Kız elinde bohça ile gece karanlığında sevdiğini beklerken köyün içinden bir adam atıyla çıkagelir. Kız "Tamam bu bizimki" der ve ata doğru yanaşır. Atın üzerindeki adam da bir bakar ki kızın biri atın yularından tutuyor. Kızı atın terkisine bindirir ve daha hiç konuşmadan uzun süre yol alırlar. Meğer bu kızı atına alan adam bir çift kömüş öküzünü bulmak için yollara düşen biriymiş. Adam kızı evine götürür, aydınlıkta baktığında ayın on dördü gibi güzel olduğunu görür. Artık geriye dönüş de yoktur. Kız bakar oğlanda yakışıklı ve bir şey demez. Kız oğlanla nikâh kıyar ve beraber yaşamaya başlarlar. Bu sırada öteki genci kızın babası kız kaçırma gerekçesiyle bir güzel döverler. O da korkusundan ben kaçıracaktım fakat kaçıramadım diyemez ve yollara düşer. Köy köy arar.Köyün birinde kocakarıya" Son iki üç ay içinde buraya dışarıdan gelin geldi mi?" diye sorar. Evet cevabını alınca gösterilen eve gider ve eski nişanlısını görür. Adam ve kadın ikisi birden mahcup olurlar. Adam, gence üç kız kardeşi olduğunu ve bunlardan dilediği ile evlenebileceğini söyleyerek işi tatlıya bağlamak ister. Oğlan"peki madem "der ve kızlara bakar içlerinden

birini beğenir, nikahına alır ve böylece iş tatlıya bağlanır. Her iki aile de mutlu, mesut bir biçimde yaşamaya devam ederler.

1.1.8 İç Güveyi

Zengin bir yerlere fakir bir oğlan içgüveyi giderdi. Oğlu olmayanlar içgüveyi alırdı genelde. Bu olay oğlanın annesinin zoruna giderdi. Beddua bile edebilirdi gitmemesi için. Çankırı Çerkeş'in Yalnızca köyünden Kadıköy ve Çömlekçi köylerine iki kişi içgüveyi gitmiş. O köye yerleşip orda kalmışlar.. Kendi köylerine misafir gibi gelip gitmişler.

İç güveyi olayı çok hoş karşılanmaz ama bizde çoktur. Biz evlenince annemlere yakın oturduğumuz için eşim içgüveyi sayıldı ve kendisiyle alay edenler çok oldu. Alay edenlerin hepsi de damatlarını yanlarına içgüveyi olarak aldılar. "sen iç güveyisin. Kapıda bir ceketin asılı. Onu aldın aldın. Alamadın ceketsiz gidersin." derler. (Kaynak Kişi: 9)

"İç güveyisi iç ağrısı" derler. Oğlanın babası ve annesi bu durumu kabullenmek istemezler. Eğer oğlanın kardeşi çoksa ve kız tarafının da durumu iyiyse oğlan kız evine iç güveyisi olarak gider. (Kaynak Kişi: 10)

1.1.9 Çok Eşlilik (Birden Fazla Evlilik Durumu)

Eskiden (medeni kanundan önce) bir erkeğin iki ve daha fazla kadınla evlenmesi çok görülen bir haldi. Eski deyimle (taaddüd-ü zevecat; bir kaç kadınla evlenme) denilen bu evliliklerin, toplumun terbiye ve ahlak anlayışına göre sakıncalı tarafı yoktu; ama insan hak ve hürriyetlerine ve eşitlik ilkelerine aykırı düştüğü de bir gerçekti. Bu hal, ailede temelli kıskançlıklara, geçimsizliklere yol açan, dengesizlik yaratacak bir huzursuzluk içinde yaşamak demekti. Hikâye ve türkülere de konu olmuştur: (Ataman; 1992. 60)

“Adamın biri (diyelim ki Ali ağa), her sabah herkesten önce camiye gelir, bir köşeye çekilerek otururmuş. Adamın böyle erken gelmesini merak eden birisi (diyelim ki Ahmet ağa) sormuş:

- Arkadaş demiş, bakıyorum sen herkesten önce camiye geliyorsun, ben o kadar niyet ettiğim ve hanıma da beni erken kaldırmasını tembih ettiğim halde bir türlü davranıp da sabah namazına kıtakıt yetişiyorum. Sen bu işi nasıl yapıyorsun, doğrusu merak ettim.

Ali ağa sinsice gülmüş:

- “Bak arkadaş demiş, benim evde kaşık düşmanı ikidir(eskiden erkekler kadınlarına kaşık düşmanı ya da küldöken derlerdi). Tembih bile etmemişimdir, her sabah erkenden kalkarlar, beni yumuşak yumuşak uyandırırlar, biri suyumu ısıtır elime döker abdest alırım, beriki havlumu tutar kurulanrım. Kahvemi pişirirler, birbirleriyle yarış edercesine elime verirler, ikisi birden urbamı giydirir, paltomu tutarlar ve kapıyı açıp beni selametlerler. Ben de vaktinden önce camiye gelirim.

Aradan zaman geçmiş, bu kez Ahmet ağa, herkesten önce camiye gelir olmuş.

Ali ağa bu işe kis kis gülermiş, dayanamamış sormuş:

- Hayırola arkadaş demiş. Sen herkesten önce camiye gelmeye başladın, yoksa sen de…

Ahmet ağa adamın lafını ağzında bırakıp öfkeyle söylenmiş:

- Sana özendim, bir kadın daha aldım. Akşamdan dırdıra başlarlar, sabaha kadar dur durak yok. Biri der “üsta geldim evi barkı desteledim”. Öbürü der:”Önce geldim ben gün aldım, çekil şurdan hey gelinti, ben herifi avucuma aldım”. Bununla da kalmazlar, saç saça baş başa kavgaya tutuşturlar. Bununla da kalmazlar, bu kez de bana çullanır, ellerine ne geçerse kafama haylarlar. Yataktan fırlar, güçbihal paltomu sokak kapısında giyer, soluğu camide alırım. Gördün mü bana ne ettiğini hey ağa?

Ali dayı:

- Ben sana bunu anlatmak istedim, ama demiş, sen anlamadın, perde altından duyurmak istediklerime aldırmadın, sana açıkça iki evliliğin iç yüzünü anlatsaydım, belki de inanmayacaktın, iş başa gelince şimdi öğrendin. Gel, iki ahbap kahve köşesine gidip dertleşelim gayri.

İki Evlilik Destanından Bazı Parçalar:

Beni kınamayın eller
İki evlenen hey deliler
Dert dinleyen ağ(a)lar beyler
Yandım ik(i) avrat elinden
İlle feriğin dilinden

(Ferik- henüz yumurtaya gelmemiş anaç piliçlere denir. İlk eşin üstüne gelen genç kadına da yakıştırılmıştır.)

Birisine aldım edik
Birine alalım dedik
İk(i) evlendik ne halt ettik
Yandım ik(i) avrat elinden
İlle feriğin dilinden

Birine aldım alaca
Birisi ister ferace
İkisine bir salaca (salaca- tabut)
Yandım…

Aş pişirir gamgayınan (bin türlü nazla, surat asarak)
Tuz atarlar öngeyinen (avuç dolusu kap)

Getirirler gaygayınan
Yandım…

Atıma biner kaçarım
Yüce dağları aşarım
İkinizi bir boşarım
Yandım…

Çankırı'da çok eşlilik olayına rastlanmaz. Bu duruma iyi de bakılmaz. Bayanlar bu gibi bir durumla karşılaştıklarında baba evine dönerler ve çoğunlukla ikinci evliliklerini yaparlar.

Çerkeş ilçesinin Türbaşı köyünde iki evlilik yapmaya çalışan birisinin hikâyesini kaynak kişilerimizden Zehra Varvar şu şekilde anlatıyor:

Eşi Bıldırcın Yaylası'nda hayvanlarla ilgilenen birisi köyde ikinci eşini eve getirmiştir. Bunun haberini alan yayladaki eş bütün hayvanları yaylada yalnız bırakarak can havliyle köye gelmiştir. Yayladaki bütün hayvanları kurt boğmuştur. Köye gelince kavga gürültü kopar. İki kadın inatlaşıp ne ekmek ne yemek pişirirler. Sonunda yeni gelen kadın dayanamaz ve çeker gider. Araları düzelen eski çift evliliklerine devam ederler. (Kaynak Kişi: 8)

Bu konuyla ilgili anlatılan hikayelerden biri de Taş Bebek söylencesidir: (Kaynak Kişi: 2)

Taş bebek söylencesi

Ahmet adlı bir Çankırılının Meryem adında bir karısı vardır. Çok istedikleri halde çocukları olmaz. Ahmet çocuğu olsun diye yeni bir evliliğe karar verir. Meryem bu duruma çok üzülür ve dağlara sığınır. Ağlayarak dolaşırken karşısına Hızır (a.s) çıkar. Ona bebek biçiminde bir taş verir. Bu

taşı kocasının evleneceği gece beşiğe koymasını söyler. Meryem köyüne dönerek denileni yapar. Beşiğin başında sürekli Tanrı'ya yalvarır. Beşikteki taş canlanır. Ağlamaya başlar. Bunu duyan Ahmet yeni karısını bırakır ve Meryem'e döner. Karı koca yıllar sonra büyüyen oğullarını Ahmet'in ikinci karısıyla evlendirirler.

1.2 İlk Teşebbüs- Kız Beğenme ve İsteme

1.2.1. Görücü usülü ya da severek evlenme

Görücü usulü evlilik, bir delikanlının istediği, sevdiği ya da büyüklerinin uygun gördüğü kıza dünür yani görücü gitmeleriyle başlayan evliliğe denir. Mahalle ve köyde yapılan kız düğünlerini delikanlılar gizlice seyredebilirler.

1980'li yıllara kadar gerdek gecesine kadar gelinin damadı görmediği söylenmektedir. Özellikle ayrı ya da çok uzak köylerde bu şekilde evlilik ön plandayken, yakın ya da aynı köyün gençleri birbirlerini daha çok tanırlar ve onların evliliği severek yapılan evlilik olur. Köy ve rençberlik hayatının icabı olarak kız ve erkek çocukları on sekiz yirmi yaşlarına kadar bağda, tarlada, her türlü işte birlikte çalışırlar. Birbirlerinden gizlenmeleri mümkün değildir. Çünkü köylerde komşuluk önemlidir.

Sevenler olsa dahi gizliydi. Kaçanlar da oluyordu. Benim anamı, anası babası yok diye yaşlı bir adama vermişler. Anam yaşlı ağzı burnu akan adamı istememiş. Bir gün teyzemin oğlundan babama haber yollamış kaçır beni diye. O da kaçırmış. Köpeği dama bağlamış ve köye gidip dedesine söylemiş. Babamla anam kaçıp evlenmişler. Önce kırgın olsalar da zamanla durumu kabul etmiş dedemler. (Kaynak Kişi: 7)

1983 yılında evlenen Hatice Yener kendi çevresinde görücü usulü evliliğin pek olmadığını söylemektedir. (Kaynak Kişi: 9)

Görücü usulüyle evlenmeler hala geçerli ülkemizde. Ama bunda da birtakım değişimler, gelişimler olmuştur. Görünüşte büyükler seçiyorsa da çiftleri, gençlerin istek ve eğilimleri de eskiye kıyaslanamayacak oranda ağır basıyor bu seçimde. Gençler kendileri arkadaşlık kurup tanışarak evlenmekten yanadırlar. Geçmişin görücü usulü evliliği yerini günümüzde severek evlenmeye bırakmıştır.

Modern evliliklerde gençlerin birbirlerini tanıması, evlenmeye karar vermesi flört devresinde olur genellikle. Arkadaşlığınız uzun sürünce "Ne zaman evleneceksiniz?" sorusu da sıklaşır.

Çiftlerden bir taraf evliğe fazla olumlu bakmıyorsa ya da zamanı bahane ediyorsa diğer taraf başka taliplerin olduğunu söyler. Bu konuda bir nükte anlatılır: "Brecht'in sevgilisi aynı usule başvurmuş ve kendisini soylu mu soylu, yakışıklı, zengin vb. bir delikanlının istediğini söylemiş. Brecht gayet sakin – Ne düşünüyorsun? demiş. Böylesi kaçırılır mı hiç? Hemen evlen." (Sakaoğlu 1985: 328)

Çıranın ucu bezir
Ben yâri buldum hazır
Kızın gönlü olunca
Ne bey dinler ne vezir (Çakırsipahi 2002: 76)

Bu manide olduğu gibi, daha başlangıcından itibaren gelecekle ilgili kaygıların olabileceği sezinlenmekle birlikte bazı durumlara da zemin hazırlar. Aslında bu halk arasında yaygın olan bir sözü de hatırlatır, 'Kızı kendi bildiğine bırakırsan ya davulcuya varır, ya da zurnacıya.' Bu modası ve devri geçmiş olan sözdeki ketum yapı, asırların içine sinerek gelmiş ve pek çok meselelere de zemin hazırlamıştır. Zaman zaman yeniden ortaya çıksa da artık bu anlayışla pek hareket edildiği söylenemez. Ama yine de yuva

kuranlara bu sözler bir nasihattir ve bunun düşündürdükleri de gelecekte olacakların vahametine bir işaret gibidir.

1.2.2. Beşik kertmesi

İki tanıdık ailenin çocuklarından biri kız, diğeri erkek olursa aileler bu çocukları büyüyünce birbirleriyle evlendirmek için söz verirler. Bu söz çocuklar henüz beşikteyken verildiği için adı "beşik kertmesi" olarak bilinmektedir. Beşikteki oğlanla kızın bu durumdan haberi bile yoktur.

Oğuzlar, küçük çocukları nişanlarken bu sözleşmeye sâdık kalacaklarını teyit için çocukların beşiklerini kerterlermiş. “Beşik kertme yavuklu deyimi” de bu âdeti bildirir.(İnan 1987: 144). Eski Türklerde, bir ağacı, çubuğu veya yeri kertme, dostluk ve sadakati ifade eden bir semboldür. Yazılı belge olmaksızın yalnızca şifahi olarak verilen bu sözden dönmeye kimse cesaret bile edemez. Kertme eyleminin ant ve sadakatin ifadesi olduğunu tarihî kaynaklar da teyit eder.

Dede Korkut Hikâyeleri’nde yer alan “Bigler, Allah u Ta’âla mana bir kız vireçek olur ise, siz tanık olun, menüm kızın Pay Büre Big oglına bişik kertme yavuklu olsun” (Gökyay 1938: 25; Ergin 1989: 117); “Beyrek üç öpdi, bir dişledi, düğün kutlu osun han kızı diyü kızın parmağına kiçürdi. Ortamızda bu nişan olsun han kızı didi.” (Gökyay 1939: 36; Ergin 1989: 123) ifadeleri, beşik kertme olayının ve nişanda şekli sembol olarak kullanılan nişan yüzüğünün Eski Türklere kadar uzanan bir âdet olduğunu göstermektedir.

Hacışeyhoğlu Hasan Üçok Çankırı'da beşik kertmesi adetini şu şekilde anlatmaktadır:

Beşik kertme âdeti iki ahbabın henüz beşikte bulunan kız ve oğlunu nişanlamalarıdır. Bu nişan, çocuğun doğduğu hafta içerisinde bile yapılır. Bu

surette yapılan nişanlar nazarı şer'iatte aynı nikâh mahiyetinde tutulduğu için bozmak, tarafeynin velilerinin salâhiyeti haricinde görülür; hatta mahkeme bile feshedemezdi. Ta ki kızın hini bölüğünde oğlanı istemediğini ilan etmesi lazımdı. Bu cihet o kadar güçtü ki ocak başında baliğ olur da odadan çıkıncaya kadar sükût ederse nikâhı kabul etmiş addolunurdu! Bu gibi kayıtlar, vaktiyle verilmiş sözün bozulmamasını mutlaka temin ederdi.(Üçok 1932: 239)

Oğlana gelince o da rüştünü ispat ettikten sonra boşayabilirdi. Böyle altı aylık çocukların nişanlanması yüzünden çok muhakemeler cereyan etmiş fakat hiç birisi fayda vermemiştir.(Üçok 2002: 239)
Beşiğinde mışıl mışıl uyuyan ve yirmi sene sonra zamanın ne getireceğini bilemeyen iki masumun başını belaya sokmak, sonra da senelerce mahkemelerde uğraşmak suretiyle aile teşkili; ancak eski zihniyetin mahsulü olabilir. Bu suretle nişanlanmış çocukların yirmi sene nişanlı kaldıkları çok vakit görülmüştür. Diğer surette nişanlananların da on seneden pek aşağı kaldıkları yoktur. Bunun da sebebi küçükten nişanlandırılmalarıdır. (Üçok 2002: 239)

Beşik kertmesinin tek olumlu yanı olarak ailelerin tanıdık olmasını gösteren Çerkeşli Zehra Varvar ablasının beşik kertmesiyle ilgili hikayesini şöyle anlatıyor: "Ablam beşik kertmesi. Hamileyken annemle ablamın kaynanası anlaşmışlar. Annem beşik kertmesi diye vermiş. Babam vermek istememiş. Babam o sırada dağdaymış. Baklavayla gelmişler. Söz kesilecek demek bu. Babam haberim yok diye söz kesmeye izin vermemiş. Çocuğu olmayan yaşlı bir adam "Keşke benim de kızım olsaydı da isteselerdi" diyerek babamı ikna etmiş." (Kaynak Kişi: 8)

Günümüzde beşik kertmesi uygulaması Çankırı'nın hiçbir ilçesinde görülmemektedir.

1.2.3 Oğlan tarafının kız beğenmesi

Gelenekselliğin ağır bastığı yörelerden biri olan Çankırı'nın kırsal kesimlerinde görülen evlenme biçimlerinin başında halen görücülük gelmektedir. Görücülüğün aslını evlenmeye niyetli erkeğin aile büyüklerinin, önerilen kızın evine ziyarete gidip hem kızı ve ailesini yakından incelemelerini hem de niyetlerini belli etmeleri oluşturmaktadır. Bu genel olarak *kız bakma*, *kız bulma*, *görücüye çıkma*, *görücülük* olarak isimlendirilmektedir. Görücüye gitme, sabah erken saatte ve habersiz olarak gerçekleşmektedir.

Evlenme çağına gelmiş erkek çocukları olan anneler, akraba ziyaretleri, eğlenceler, yatır ziyaretleri, çeşmeye veya tarlaya çalışmaya gitme gibi vesilelerle hem eğlenir hem iş görür hem de çevrelerindeki genç gelin adayı kızlara alıcı gözüyle bakarlar. Kızların fizikî görünümleri, hal, hareketleri, konuşmaları, giyimleri müstakbel kayın valideler tarafından dikkatle incelenir; eğer, delikanlının gönlünün düştüğü biri var ise, o kişi araştırılır.

Oğul evermek eskiden büyük bir dert olarak görülmüştür. Bir kere, oğlan anaları “Oğlana kimin kızını alalım? diye işi gücü bırakıp, o düğün senin, bu düğün benim, her düğüne katılırlar. Kızı beğenince bir de hamamda görmek isterler. Kızın akça pakça, kusursuz, güzel olması gerekir. En önemlisi de ailesinin soyu sopudur. Oğullarını soylu bir ailenin kızı ile evlendirmek, oğlan analarının başta gelen isteğidir. Bu gelenek dışında bir aşk, bir sevda yüzünden, ya da başka sebeplerle, ananın, babanın rızası dışında evlenmek hoş karşılanmaz.

Gerek realist, gerek romantik film, roman ve hikâyelerde gördüğümüz çeşme başları, köy gençlerinin birbirlerini görüp âşık oldukları başlıca yerlerdir. Ancak, bilhassa delikanlıların kızları gördüğü çeşitli başka yerler de vardır. Erkeklerin hareket kabiliyeti daha fazla olduğu için, erkeklerin kızları

görme şansı daha fazladır. Koyun sağmaya, dere ve ırmağa kap veya çamaşır yıkamaya, pınara su getirmeye giden kızlar ya tesadüfen ya da yollarını bekleyen gençler tarafından görülebilirler.

Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Çankırı'da da eskiden gençlerin evlenecekleri kızı seçme hakkı yoktur. Onlar, anne ve babalarının kendileri için münasip gördükleri kızlarla evlenmek zorundadırlar. Bazı hallerde iki gencin babası, kahvehanede bir çay masası başında kızları ile oğullarının evlenmelerine karar verebilirler. Bir mecliste, mesela bir düğünde gördüğü kızı beğenen annenin eve dönünce meseleyi kocasına açması, oğulları için evlenme kapısını da açacaktır.

Bazı ailelerin usulen oğul veya kızlarına böyle bir evlilikten söz etmeleri, onların reylerini almaktan çok haber vermek içindir. Evlendirilmesine karar verilen delikanlı gönül bağı olduğu veya daha önce görüp beğendiği gelin adayını ailesine bildirir. Zaten gelin adayı daha önceden de aile tarafından bilinmektedir.Başkasını seven veya evlendirilmek istendiği genci beğenmeyen kızın yakınlarına bu durumu açması da durumu değiştirmeyecektir. Gencin ağabeyine, kızın varsa evdeki geline içini dökmesi, adeta bir teslimiyettir.

Hacışeyhoğlu Hasan Üçok 1930'lu yıllarda oğlan ailesinin evlilikteki ilk teşebbüsünü şu şekilde anlatmaktadır:

Kızlar pencere perdeleri arkasına saklanıp ne suretle tecelli edeceğini bilemedik mukadderata boyun eğerek ana ve babalarının verecekleri kararları beklerlerken ev işinden başka şeyle meşgul olmazlardı. Gergef işlerler, oya yaparlar, yemek pişirirler, ev temizliğine bakarlar ve katiyen çarşı pazar görmedikleri gibi sinema, tiyatro vesaire eğlence mahallerinin isimlerini bile işitmezlerdi. Bu gibi kızlara "kütüğü dibinde büyümüş" derlerdi. Bunlar yalnız mahalle mekteplerinde ancak namaz surelerini bellerler, başka okuma

bilmezlerdi. Bazen hafız çıkanları da olurdu. Senede ancak bir iki defa gayet kapalı olarak bahçelere ve düğünlere çıkarlardı. Evlenecek oğlanın anası düğün ve gezme yerlerini geze geze nihayet gözüne dokunan bir kızı zevcine salık verirdi. Bunun üzerine kızın ailesi üzerinde tahkikat yapılır (O devirde kızlar için tahkikata lüzum yoktu. Çünkü her kız ahlak ve namusun bir timsaliydi.) Sonra araya giren bir vasıta ile kızın anasına haber verirlerdi. Kızın anası da babasına söyler, büyük oğlan kardeşi varsa onun müsaadesi alınarak muvafakat cevabı verilirdi. Bugün de aynı hal caridir. (Üçok 2002: 236)

1980'li yıllarda ise; evlenme çağına gelen Çankırılı delikanlının anası, oğlu için aradığı münasip gelin adayını bulunca, bu durumu kocasına iletir. Bugün de aynı durum geçerli olmakla birlikte, daha çok oğlan bulduğu kızı anasına, anası da kocasına anlatmaktadır. Bunun üzerine, kızın kendisi ve ailesi hakkında lüzumlu araştırmalar yapılır, bilgiler toplanır. Kız, yapılan araştırmalar neticesinde ahlaken, bilgi ve beceriklilik bakımından münasip görülürse dünürlüğe karar verilir. Daha sonra, araya bir aracı konarak kızın anasına haber verilir. Kız anası da kocasına söyler, ağabeyi varsa onun da görüşü alınır, durum oğlan tarafına haber verilir. Bunun üzerine, kız tarafı ilk olarak normal bir masrafla alınabilecek takı ve eşyaların listesini oğlan tarafına duyurur.

Köy ve kasabalarda bu durum geçerli ise de, şehir merkezinde kız ve oğlanın tanışarak anlaşarak evlenmelerine daha sık rastlanmaktadır.

Pek çok filme de konu olan, oğlanın beğendiği kız, babasının sevmediği, aralarının iyi olmadığı bir ailenin kızı olabilir. Bu takdirde evde bir ikilik baş gösterir. Bu, daha çok babanın isteği istikametinde neticelenir. Kız beğenmeye, gencin annesi, yakın akraba ve komşulardan bazılarını da alarak gider. Bu gidiş için eve haber gönderilmez. Böylece kızın günlük işleri ne dereceye kadar vaktinde yapıp yapmadığı görülecektir. Aslında gelinlik

kızı bulunan aileler her zaman için, adeta her gün dünür gelecekmiş gibi hazırlıklı bulunulur.

Kız beğenmeye yakın çevreden başlanır. Eğer mahallede yaşı gelmiş, oğullarına alınabilecek bir kız yoksa, eşin dostun tavsiyesi ile daha uzaklara gidilir. Hatta methedilen bir kız için başka köylere gidildiği de olur.

Evlenmelerde ilk seçicinin erkek tarafından olması erkeğin daha üstün olduğu için değil, kız tarafının rencide edilmemesi bakımından daha doğru kabul edilir.

Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu konuda kendilerine komşuları ve tanıdıkları da yardımcı olurlar. Evlenecek delikanlıya kız aramak, kız bakmak için başvurulan bu âdete "görücülük", "görücüye çıkma" gibi adlar verilir.

Erkeğin aile üyeleri akraba ve komşularından seçilen birkaç kadının, beğenilen kızın evine ziyarete gitmeleri, kızı görmeleri, onu incelemeleri ve niyetlerini açığa vurmaları, görücülüğün kız bakma aşamasını oluşturur. Bu tür evlenmede eşlerden çok, onların yakınlarının beğenisi, isteği ve girişimi söz konusudur. Kuşkusuz erkek de bu tercihi genellikle onaylar.

Kız görmeye genellikle habersiz gidilir. Son zamanlarda aracı olarak adlandırılan kişiler kız evinin ağzını aradığı için kız evi aslında haberdardır. Kızın davranışlarına bakılarak istekli olup olmadığı anlaşılır. Kızın ikramda bulunması, yanlarında oturması isteyip istemediğinin belirtisidir. Kız evinden olumsuz cevap alınacağı sezilirse başka adaylar üzerinde durulur. Görücüye çıkma, kız bakma Türkiye'nin değişik bölgelerinde kimi ayrıcalıklar ve yöresel özellikler göstermekle birlikte yine de bu usul ana çizgileri bakımından aynıdır.

Ancak kesin karara varmadan önce gerek oğlan, gerekse kız ailesi adaylar hakkında bilgi toplamaya çalışırlar. Elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi kız için işgüzar, namuslu, terbiyeli, evine ve törelerine bağlı olup olmadığı; oğlan içinse kötü alışkanlıklarının bulunup, bulunmadığını, işine, mesleğine bağlılığı noktalarında toplanmaktadır. Kız ve oğlan evlerinin karşılıklı olarak bir değerlendirmeye varmaları sonucunda, kız istemeye, yani dünürcülük aşamasına geçilir. (Örnek 2000: 191)

Dünürcülük beğenilen kızın istenilmeye gidilmesidir. Dünürcülük genellikle erkeklerin de katılımıyla gerçekleştirilir. Dünürcü olarak kız evine sözü geçen kişiler giderler. İlk gidişte oğlan evinin bir büyüğü "Allah'ın emri, Peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuza istiyoruz" diyerek niyetlerini belli eder. Kız evinden bir büyüğün "Allah yazdıysa olur" şeklindeki ifadesi kızın verileceği şeklinde yorumlanır. Genellikle ilk istenişte kız verilmez. "Kız evi naz evi"dir. Bu arada kız evinde erkek tarafının getirdiği şeker, lokum, çikolata gibi yiyecekler (şirinlik, ağız tadı vs.) yenilir. Bazı yörelerimizde Kur'an da okunur.

Çerkeş'te önceki yıllardaki düğün adetleri bugünün yaşayan adetleri ile genel hatları ile aynıdır. Ancak, bilhassa maddî yönü ağır basan aşırı masraf gerektiren motiflerin, günün ekonomik şartlarının ağırlaşması nedeniyle zorunlu olarak terk edilmiştir.

Oğlan anneleri gelin adaylarının evlerini perşembe veya cuma günü sabahtan ziyaret ederler. Evin kızı misafire (görücüye) özel şekilde hazırlanmış olarak çıkar. El öper ve oturmadan odayı terk eder. Daha sonra misafire kahve ikram edilir. Bu kahve sade ise dünürün açıkça reddedilmesi anlamına gelir. Eğer kız ve erkek tarafı birbirine yakınlık duyarlarsa anlaşma yoluna gidilir. (Kaynak Kişi: 10)

Oğlan anneleri gelin adaylarını düğünlerde, özellikle de kına gecelerinde beğenirler. Oynayan kızlara bakarlar. Kimin kızı uslu, kimin malı çok, kimin tarla tabanı işi çoksa onu beğenirler. Kendi evlerinin içinde de böyle bir gelinlerinin olmasını isterler. Günümüzde de oğlanın evi arabası işi var mı diye bakarlar. (Kaynak Kişi: 7)

Günümüzde iki genç evlilik kararını birlikte verir. Aileler bu karara karşı çıkmazlar. Gençlerin düşünceleri ve kararlarına öncelik tanırlar. Görücü usulü evlilikler çağımızda önemini yitirmiştir. Çok değişik ve ilginç şekilde evlenme teklifleriyle karşılaşabiliriz:

Sevdiği kızı sesiyle etkilemek isteyen ve yüz yüzeyken çekinen kişiler güzel sözler, bir şiir veya müzik eşliğinde telefonda evlenme teklifi ederler.

Eskiden telefon, faks gibi iletişim aletleri kullanılmazken, birbirine uzakta olan kişiler mektup gönderirlerdi. Mektup iletişim çeşitleri içinde klasikleşmiştir. Nostalji yaşamak adına tüm evlenecekler duygularını ve evlenme teklifini mektup aracılığla iletebilirler. Mektubun en önemli özelliklerinden biride kalıcı olmasıdır.

İlginç evlenme tekliflerini araştırdığımızda balonun da bu konuda bir araç olduğunu görmekteyiz. Eğer evlenmek istenilen kişinin yaşadığı ev yüksek bir katta ise uçan balonlara bağlanacak “benimle evlenir misin?” yazılı bir kart gönderirilir. Balona eklenecek çikolata veya gül sevilen insanı mutlu edecektir.

En kalıcı hatıralar, okundukça yenilenen duygular yazılarda gizlenmektedir. Duyguların anlatıldığı, şiirlerin, şarkı sözlerinin, deneme yazılarının veya aşk hikâyelerin derlenerek kitap haline getirilmesi de ilginç bir evlenme teklifi olmaktadır. Sadece sayfalar dolusu “seni seviyorum” veya

“benimle evlenir misin?” yazıp hediye edebilir, postayla gönderilebilir. Kitap evlilik teklifi için farklı, unutulmaz ve çarpıcı bir yöntemdir.

İki sevgilinin anılarını, fotoğraflarını içeren, içerisinde şiirler, hikâyeler ve evlenme istediğini ilan eden bir internet sayfası hazırlanabilir. İletişim ve teknoloji harikası olan internet her konuda olduğu gibi evlilik teklifi için de günümüzde sıkça kullanılan bir yardımcıdır.

Lazer yazıların da biraz masraflı olmasına karşın görsel etkisi ve insan üzerinde yarattığı heyecan tartışılmazdır. Evlilik teklifleri lazer yazılarla görsel bir şölene çevrilebilir.

Çağımızda bir şeyler ifade edilmeye çalışıldığında, kullanılan en enteresan araçlardan biri T-shortler oldu. Üzerine evlenmek istenilen kişinin fotoğrafıyla birlikte “Benimle evlenir misin?” yazısı baskılı bir T-shirt hazırlatılabilir.

Cd’lerin içine hazırlanan sürpriz görüntü veya müzikler ömür boyu saklanabilir. Baktıkça hatırlayıp, anılarınızı tazeleyebilirsiniz. Aşk hikayesi anlatan bir film, filmlerden evlilik tekliflerini montajlamak ya da anıları hatırlatan müzikler bir Cd’de toplanıp sevgiliye armağan edebilir.

Her çiçek bir anlamdır. Çiçeklerle sevgi, aşk ve bütün duygular konuşmadan da anlatılabilir.

Arabalarla, yürüyerek, sokaklarda sürekli yanlarından bakmadan geçemediğimiz reklam araçları olan billboard - bez afiş evlilik teklifi için farklı bir alternatif olabilir.

Kaset, radyo, ateşten yazılar, televizyon programları... vs. çağımıza uygun ve unutulmaz evlilik teklifleri için oldukça yararlanılan araçlardır.

1.2.4 Gelin olacak kızda aranacak vasıflar

Kız önceden tanınsa dahi evlenecekler için gayet ağır ve ciddi evlenme şartları vardır.

Ailenin temel taşlarından biri olan kadın, Eski Türkçedeki kullanımıyla "uragut" (Atalay 1985: 138) ise, evi aydınlatan bir ateştir. Savaşçılık ve fizikî gücü kanıtlamayla ifade edilen "kahramanlık", bu kültürün en önemli öğesidir. Erkek kahramanların, "Ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı; ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı; ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış, bana baş getirmiş olmalı" (Gökyay 1939: 36,76) sözleri üzerine atalarının, "Oğul sen kız dilemezsin, kendine bir yoldaş istersin… bir cılasın bahadır istermişsin." (Gökyay 1939: 36,76) şeklindeki açıklamaları, o dönemdeki gelin adaylarında aranılan vasıfları veciz bir ifadeyle dile getirmektedir.

Terbiye, ahlak, nezaket, saygı, temizlik, düzen, güzellik gibi kriterler, gelin adayı ve ailesinde aranan en önemli niteliklerdir. Gelin adayının nasıl bir aile ortamında yetiştiği önemli seçim kriterlerinden biridir. Bu nedenle gelin adayını ve ailesini temizlik düzen gibi çeşitli aşamalardan geçiren; gelinlik kızın sabah kalktığı andaki hazırlıksız halinin görüldüğü, yalnızca kadınlardan oluşan grubun katıldığı görücülük, sabahın erken saatlerinde adeta baskın gibi gizlice ve ansızın gerçekleştirilir.

Görücülüğe giden kişinin en çok dikkat ettikleri hususlar, gelin adayının terbiyesi, hal ve hareketleri, aile görgüsü, evine, gelenek göreneklerine bağlılığı, fiziki görüntüsü, ekonomik durumu, evin temizliği ve düzenidir. Görücüler, çeşitli bahaneler ileri sürerek mutfağa, tuvalete, banyoya gider ve incelemeyi yaparlar. Gelin almayı düşündükleri kızın hal

hareketlerine, tavırlarına, konuşmasına, ses tonuna, ikramları tutuş ve sunuş şekline bakarak onun hakkında bilgi edinmeye çalışırlar. “Kız görücüleri” tabir edilen bu grup, görücülükten olumlu düşüncelerle dönerse, oğlan annesi, aynı günün akşamı, durumu eşine ve oğluna açar; kızın maddî- manevî güzelliği ile ilgili olumlu sözler söyleyerek onların rızalarını alır. Çok kısa bir süre zarfında kız istemeye gidilir.(Eker 1998: 19)

Gerek kadın ve gerek erkek için evlenmede aranılan şartlardan birincisi soy soptur. Gelin olacak kızın sülalesi araştırılır. Olumlu ve olumsuz özelliklerine göre karar verilir. “Falanca aileden kız alınır ya da alınmaz” diye karar verilir. Özellikle kadın için cins ve soy işine daha çok ehemmiyet verilir. Soyunda şüphe bulunan kızları alan bulunmaz. Zaten kız ya da erkek çocukları cemiyetin telâkki ve an’anesine göre yetiştirmek Çankırılı ebeveynlerin ülküsüdür.

Aile, ocak kuracakların kararlarına tamamen hâkim ve müessir olan bu mesele halledildikten sonra kızın anası ve halası, oğlanın babası ve dayısı tetkik edilir. Çünkü oğlanın dayıya, kızın halaya çekmesi yolunda kökleşmiş bir inanma vardır. Keza “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al..” bu kabildendir. ((Demirci; 1938: 5)

Gelin olacak kız evvela iffetli olmalı. Dik kafalı, inatçı olmamalı. Olura olmaza karşılık vermemeli. Hamarat, eli ayağı çabuk, işe yatkın, becerikli olmalı. Danışmadan bir şeye el sürmemeli, sakar olmamalı. Ordan buradan laf taşımamalı, dedikoducu olmamalı. Kayınbabasına ve kaynanasına karşı saygılı olmalı.

Kaynanaya saygının başta gelen şartı, yapılacak hizmetlerin gönül isteğiyle seve seve yapılmasıdır. Sözgelimi: “Kaynananın döşeğini patdan yere atma.” deyimi, kaynanaya hizmet ve saygının bir örneği olarak alınmıştır. Geline yapılan öğütler arasında bu deyime önemle yer verilmiştir.

Bazı yerlerde, gelin koca evine ilk adım atışında, kapıdan girerken kaynana ile kayınbaba bir çeşit güreş tutmakta, bir iki el sonra kayınbaba yenilgiyi kabul etmektedir. “Burada (bu evde) kaynananın sözü geçerlidir, her şeyden önce kaynanan ile geçineceksin, ona saygı göstereceksin.” demektir. Çünkü gelin evde ömrü boyunca kaynana ile beraberdir. Kayınbabasını akşamdan akşama ya görür ya görmezdi. (Ataman;1992:4) Eski aile düzenine göre bu mutlu geçinmenin bir yoludur.

Gelin olacak kızlarda aranılan bu vasıflar arasında önemli olanlardan biri hamaratlık, dile, bele sağlamlık ve kaynanaya saygıdır. Dile, ele ve bele sağlamlık iffet ve namus ölçüsü olarak kullanılmıştır. Diline, beline sağlam olmayanın insanlık ölçüleri zayıftır, bunlar güvenilir olmaktan uzaktır.

Konar- göçer Türkmen toplulukları arasında geçerli bir söz vardır: “Sen bir nakış atıncaya dek, Türkmen göçü dolaşır.” Bu deyim, özellikle alata(yetişkin- gelinlik) kızların hamaratlık ölçüsüdür. Nakış atmak, kilim dokumada ilmik bağlamak(atmak) demektir. Türkmen analarının deyimiyle bir hamlada (bir anda) 150-200 ilmik atanlar ancak hamarat sayılmaktadır. (Ataman; 1992:4)

Delikanlılar ve aileleri kızı beğenmek ve almak hususunda çok dikkatli ve titizdirler. Fakirlik ve zenginlikten evvel alınacak kızda ciddiyet ve terbiye aranır.

Ufak bir muhit içinde gerek erkek gerekse kızın her hal ve vaziyeti bilindiğinden aldanma tehlikesi çok azdır. Düğün ve bayramlar hariç günlük hayatta ziynetli ve süslü elbiseler giyilmediğinden kız tabii haliyle her zaman göz önündedir. Köy ve iş hayatı kızların süslenmelerine mani olur.

Süse ve eğlenceye heves eden kızlar olursa cemiyette kıza karşı bir şüphe uyanır ki, bu hal daima kızın alıcıları için bir endişe teşkil eder.

Kutadgu Bilig'de evlenecek delikanlılara şöyle bir öğüt vardır:

"Evlenmek istersen iyi kız ara, dikkatli ol.
Soyu sopu belli olsun.
Başka erkek yüzü görmemiş, el değmemiş olsun.
Kendinden yükseklere yaklaşma, yüz güzelliği değil huy güzelliği ara.
Zengin başa kakar, güzel bela olur, soylu yüksekten konuşur.
Namuslu, temiz kız (sakınık tişi) ve hem zengin, hem soylu, hem güzel sayılır." (Sakaoğlu 1985: 328)

Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri adlı eserde alınacak kızda aranılan vasıflar şu şekilde sıralanmaktadır:

- Ev işinde ve tertibinde: Evini övdürmeli.
- Mutfak ve yemek işinde: Pişirdiği yenmeli, yüdüğü geyilmeli, (yıkadığı giyilir demektir.)
- Ev iktisadında: Evinin arısı olmalı (birini iki eder olmalı).
- Çalışkanlıkta: Elinden her şey gelmeli yani keçesini sudan çıkarmalı (ufak tefek işten korkmamalı, çalışmaktan yılmamalı)
- Kızlık, bekâret: Çok mühimdir. "Bey beyliğini verir ama kız kızlığını vermez." sözü ile kızın kızlığının beyin beyliğinden, kralın tacından daha büyük ve kıymetli olduğu ifade edilmektedir.

Bütün bunlar tamam olduktan sonra kızın gizli bir ayıp ve kusuru olup olmadığının incelenmesi kalır. İnceleme çok gizli bir surette ve hiç kimseye hissettirilmeden yapılır. Oğlan tarafından ve kıza en yakın olanlardan bir kadın bu işi görür. Kızın ev hali, odası, yatağı, elbisesi, temizlik ve tertibi de bu incelemeye dâhildir. (Y.Z.Demirci; 1938: 12)

Kızın ağzının kokması ve daha başka kusurları varsa iyice anlamak ve bilmek için bu kadın bir fırsatını ve münasebetini bularak kızla da birlikte

yatar. Neticede kızın kusursuz olduğuna kanaat hâsıl olunca istemeye karar verilir. Evvela kendilerinin en yakını ve kızın ailesinin iyi görüştüğü birisiyle kız tarafının fikri araştırılır. Eğer kız tarafının gönlü olacağı anlaşılırsa kıza görücüler gider, açıktan açığa kızı isterler. Bu istemede görücülere tatlı verilir (Bu tatlı verme adeti evliliğin hayatının tatlı geçmesi ve kız tarafıyla oğlan tarafının tatlı geçinmesi içindir.) Kız tarafı ne kadar istekli olursa olsun birdenbire muvafakat cevabı vermez. Danışıp, düşünmek için birkaç gün müsaade ister. Neticede kız oğlana yavuklu olur. (Y.Z.Demirci; 1938: 12)

Kız görme, kız beğenme konusunda karşımıza çıkacak olan ilk husus Türk'ün temizliğe verdiği önemdir. Daha sonra tertip, düzen ve çalışkanlık gelir. Kızın işgüzar, namuslu, terbiyeli, evine ve törelerine bağlı olup olmadığı konusunda araştırma yapılır.

Kızın ne kadar "allek" olduğu, yani hareketleri anında kavrayıp kavrayamadığı hususu da imtihan konuları arasında yer almaktadır. Hatta eskiden dünür olunacak kıza çeşitli bilmeceler sorulduğu, bu bilmecelere cevap verebilirse ancak kendisine dünür olunduğu, aksi takdirde imtihanı kaybettiği günümüze aktarılan konular arasındadır. Yine kız bakma ve dünür olma konusuyla ilgili anlatılan birçok fıkradan biri şöyledir: Oğlanın babasının da içlerinde bulunduğu bir grup, oğullarına kız istemek üzere kız evine gider. "Hoş geldin" faslından sonra kahveler içilir, sohbet koyulaşır. Bu arada kendisine dünür olunan kız misafirlere çay ikram eder. Ne var ki, çayların şekerini unutmuştur. Oğlanın babası müstakbel gelininin "allek"liğini ölçmek için çay kaşığını sürekli olarak fincan içinde döndürür. Kaşığın fincana değmesiyle çıkan sesler gelinlik kızın canını sıkar ve annesine dönerek;"Anne bizim sokaktan kervan geçiyor galiba" der. Bu lafın kendisine geldiğini anlamakta güçlük çekmeyen müstakbel kayınpeder ise! "Dua edelim de o kervanın yükü şeker olsun kızım" karşılığını verir. Böylece kız unutkanlığının cezasını çekmiş olur. (Yakıcı; 1992: 30)

Çankırı'da kız beğenmede önce kızın boyu bosu önemlidir. Sonra da temizlik ve titizlik önemlidir. Kayınvalide adayı kızın evine gidince karyolanın altına bir yumak açık renk ip atar. Kızın temiz ve titiz olduğu buradan anlaşılır. Eğer yumak tozlu geliyorsa kızın pis olduğuna kanaat getirilir ve kayınvalide adayı sessizce evi terk eder. Kilimlerin altına da bakılır. Saklı gizli yerler bu şekilde kontrol edilir.

Eskiden kalıplı- yiğit kızlar rağbet görür ve zayıf kızlar kötü diye adlandırılırken; günümüzde zayıf kızlar daha çok rağbet görmektedir. Bunda televizyon ve medya kültürünün de etkisi büyüktür.

Kaynak kişilerimizden Hatice Yener kız beğenmeyle ilgili bir hikâyeyi şu şekilde anlatıyor: "Babaannem anlatırdı. Bir kadın kız beğenmeye gitmiş. Kızlara sormuş. Hanginizin teknesinde hamur kırıntısı kaldıysa onu oğluma alacağım, çünkü o kalan hamurla ekmek yapacağım." demiş. Hamur teknesinde hamur bulaşığı kalanlar sevinmiş. Oysa kaynana adayı gelinin tutumlu olup olmadığını kontrol etmek istemiş. Kızın birisi "Hiç kalmadı benim teknemde, ben teknedeki bütün hamuru kullandım. " deyince kaynana adayının gözüne girmiş." (Kaynak Kişi: 9)

Bir kız görmeye gidişte kız bulaşığı oturarak yıkadığı için beğenilmemiş. "Öküzü koşucudan ineği iyi sağılan yerden al" derler. Kızın ailesi de önemlidir. (Kaynak Kişi: 8)

1.2.5 Damat adayında aranan özellikler

Sözünü, sohbetini bilecek. Kaba saba olmayacak. Lafın nereye varacağını bilecek. Baba malına güvenmeyecek, hazır yiyici olmayacak. Belli bir işi, bir kazancı olacak. Malın mülkün, işin sadık bir koruyucusu olacak. (Bu çok önemlidir. "Bir erkek ki malına, mülküne, işine sahip değilse kadınına, evine, evlatlarına da sahip olamaz." görüşü hâkimdir.) Kumar oynamayacak,

içki içmeyecek. Evinin yolunu bilecek. Ağırbaşlı, ahlaklı, merhametli, yardımsever, cesur, tuttuğunu koparan bir insan olacak.

Görülüyor ki kızda ve erkekte aranılan vasıflar, soyluluk gösteren toplumsal vasıflardır.

Evlenecek erkeklere lazım vasıflar: (Y.Z.Demirci; 1938: 10)

- Evlenecek delikanlı ilkin evini yaptırır. Kira ile tutulan evde evlenmek onura dokunan bir haldir.
- Eğer erkek sanat sahibi ise. Elinde altın bilezik var; esnafın karısı kuşluğa kadar aç kalır. (Kuşluğa kadar çarşı Pazar kurulur. Köylüler gelir. Sanat sahibi de iş bulur, para kazanır demektir.)
- Eğer işçi ve rençber ise: Ekmeğini taştan çıkarır.
- Bir de erkek karısını boşamış olmamalı. Bu gibilere rağbet az olur.
- Bunlardan başka erkeğin babadan anadan kalma mal ve mülkü satmamış olması, zevke düşkün ve müsrif olmaması lazımdır. Zaten ana baba mirasını en ufak bir parça dahi olsa satanların halk gözünde mevkii çok küçülür. Alış verişte itibarını kaybeder. Atalardan kalan yadigârları saklamayan ve kazanmadan hazırdan yiyen delikanlılara kimse kız vermez. Çünkü onun ilerisinin olmadığını kolayca tahmin ve tayin ederler. Toprak ve alın teri esastır.

Köy ve mahalle delikanlıları yaşlıları ve kadınları çok sayarlar.

Damat adayları yaşlıların öğütlerini tutarlar. Mahallede, komşuda, köyde, dul kalan kadınların ve öksüz kalan kızların bütün çarşı pazar işlerini görürler ve onlara gizli bir surette yardım ederler. Gençler, delikanlılar aynı zamanda köyde, mahallenin çocuklarına iyi bir örnek olurlar.

Oğlanın işine, mesleğine bağlı olup olmadığı, kötü alışkanlıklarının bulunup bulunmadığı konusunda araştırma yapılır. Damadın işi gücü var mı?, oğlanın çalıştığı yer araştırılır, gidilir bakılır. İçkisi, kumarı, yalancılığı var mı diye ahlakî özellikleri araştırılır. Oğlanın da sülalesi araştırılır. Bize "Kadıköy tarafına kız verilmez, içkicidir onlar." dediler. Oğlanın çapkınlık, hovardalık gibi özelliklerine bakılır. (Kaynak Kişi: 9)

Bütün bu özelliklere haiz, aile içinde çok büyük yere ve değere sahip olan kadın:

"Beri gel başım bahtı, evim tahtı,
Han babamın güveyisi,
Kadın anamın sevgisi,
Atam anam verdiği,
Göz açuban gördüğüm,
Gönül verip sevdiğim,
Bir yastıkta baş koyduğum,
Yolunda öldğüm, kurban olduğum",

"Senden sonra bir yiğidi
Sevip varsam, birlikte yatsam
Ala yılan olsun beni soksun" (Gökyay 1939: 14, 74; Ergin 1969: 18, 183)

diye seslendiği erkeğinin de mert, yiğit, cesur, atak, cömert ve güvenilir olmasını ister.

1.2.6 Evlenme isteğinin ima edilmesi

Evlenmek isteyen gençler, bu isteklerini ailelerine doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli şekillerde dile getirirler. Beğenilen kişi yenge, kız kardeş veya yakın bir büyük aracılığıyla aile büyüklerine bildirilir. Bazen ilk duyan anne olur. Anne, baba ile oğul veya baba ile kız arasında köprü ve bilgi

aktarıcı görevinde bulunur. Ailenin gizli arabulucusu, mimarı ve idarecisi olan kadın, mantıklı, tutarlı açıklamalarıyla eşini ikna ederek yapıcı tavrını, evlilik konusunda da sergiler.

Gençler günlük hayatta kullandıkları çeşitli araç gereç ve pratikler yardımıyla, başta anne baba olmak üzere, çevrelerindeki kişilere duygularını anlatmayı tercih ederler. “Ben evlenmek istiyorum” gibi kısa, net ve kolay bir anlatım yerine, kelimeler kullanılmadan çeşitli davranış değişiklikleri, semboller ve remizler aracılığıyla belirtilir.

Türk aile eğitimine göre, söylenmesi uygun olmayan veya söylendiği takdirde saygısızlık addedeceğine inanılan her türlü fikir ve eylem, semboller aracılığıyla dile getirilir. Bu sayede, dilek, temenni ve cevapları içeren mesajlar, yetiştirilme tarzına uygun olarak, saygı boyutları içinde hedefine ulaşmış olur. (Eker 1998: 17)

Genç kızların evlenme isteği hoş karşılanmaz. Adeta ayıp telakki edilir. Evlenmek isteyen kız, kardeşleriyle sürekli ağız dalaşına girer. Yerleri dövercesine süpürür. Her yaptığı işten şikâyetçi olur.

Aile düzeninde büyüklere gösterilen saygı çok önemlidir. Göktürk Kitabeleri’nde yer alan “Beyleri, milleti ahenksiz olduğu için. Çin milleti hilekar ve sahtekar olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş… Küçük kardeş büyük kardeşini bilmez, oğlu babasını bilmezdi. Öyle kazanılmış, düzene sokulmuş ilimiz, töremiz vardı” (Ergin 1978: 21, 24) ifadeleri, temeli aile içinde oluşturulan bu saygı ve itaatin, devletin diğer kademelerinde de bulunması gerektiğini, bulunmadığı takdirde devletin nasıl bir çöküş içine gireceği anlatmaktadır. (Eker 1998: 18)

Evlenme isteğinin en açık ifadesi Dede Korkut Hikayeleri'nde, Kam Büre Bey'in oğlu Bamsı Beyrek'te görülmektedir. "Oğul, bugün Oğuz'da anlatılacak neler gördün?" sorusuna, oğlu" Ne göreyim, oğlu olan evermiş, kızı olan göçürmüş." (Gökyay 1939: 36) cevabını vermiştir.

Eski düğünlerin en önemli ve ilginç yanı "kız isteme"dir. Oğlan bir kıza sevdalanmış ve evlenmeyi kafasına koymuşsa, bunu babasına direk söyleyemez. Eski bir âdete uyar ve merdivenin alt başında ayakkabılarını ters çevirip bırakır. Babası buna aldırmazsa, oğlan bu kez babasının ayakkabılarını merdivenin alt başına bir çiviyle çakar. Babası durumu anlarsa, hanımına oğlu için münasip bir kız bulmasını söyler.

Eğer oğlan eylemlerinden sonuç alamazsa, isteğini anası yoluyla duyurur, bir mani ile anlatırdı: (Ataman; 1992: 12)

Hey hızara hızara
Dalda kiraz kızara
Ana benim çağım geldi
Durma bana kız ara

Köy kızları ölçülü olmak şartıyla daha serbest bir hayata sahipti. Oğlan anaları, hatta köy delikanlıları kızları pınar başlarında, tarlada, bağ ve bahçelerde, harmanda, imece günleri dübek başında görebilirler, göz koydukları kızı isteyebilirlerdi. Ancak sözü kesilen nişanlı kızlar ortalarda pek görünmezlerdi. Bu bakımdan, köylerde, şehirlerde olduğu gibi bir dertleri yoktu, göz koydukları kızı, doğrudan doğruya isteyebilirlerdi. Oğlanın babası da amcası, köyün ileri gelenlerinden birkaç kişi ile kızı istemeye giderlerdi. (Kaynak kişi: 2)

Evlenme çağına gelen gençlerden erkek olanları daha şanslıdır. Onların evlenme isteklerini ailelerine iletmelerinin çeşitli yolları vardır. Hâlbuki

bir genç kızın böyle bir yolu seçmesi çok ayıptır. Kısacası, Ahmet'in Elif'i sevdiğini ima ederek evlenme arzusunu belirtmesi tabii karşılanıyor, Ayşe'nin Mehmet'e olan hissî bağını dile getirmesi yasaktır. Bu da çoğunlukla kaçmalara sebep olur. (Sakaoğlu 1985: 323)

Bazı gençlerde evlenme isteği, tarla işlerine bir yardımcının gelmesi, bir yuva kurması gibi sebeplerin yanında kendisinden daha küçük olanlardan geç kalmamak için ortaya konulabilir. Köylerde evlenen gençlerin çoğu, aile ocağından hiç ayrılmadığı için evliliğin mesuliyetinden uzaktır. Askerlik gibi, gençleri "adam sınıfı"na dâhil eden bir hayat tecrübesini yaşamadıkları için ise evlilik onlara göre adeta monoton hayatlarının biraz değişmesi demektir. Baba ile birlikte, belki de ağabey ve onun çoluk çocuğuyla aynı çatı altında yaşamak, ondaki mesuliyet hissinin gelişmesini geciktirecektir. Gencecik yaşta evlenen veya evlendirilen gençlerin böyle bir mesuliyeti hissedinceye kadar üç beş çocuk sahibi oluvermesi, onları hayata buruk olarak başlatıverecektir. (Sakaoğlu 1985: 323)

Bazı ailelerde erkek çocuğu, annesine rahatlıkla açılabilmektedir; bu, dolayısıyla babasına da açılması demektir. Ancak doğrudan babaya açılmak doğru değildir ve bu davranış töreye aykırıdır. Anneye de açılamama halinde, araya ağabeyler, yengeler, ablalar girecektir. Kızların bu hakları pek sınırlıdır; onu da pek az kullanabilirler. Örnek vermemiz gerekirse, kendisinin de istediği bir talip çıkar da ailesi cevap vermekte gecikirse, genç kız bu arada devreye girebilir.

Delikanlıların evlenme arzusunu sözsüz olarak dile getirmesi ise daha çok görülür. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: (Sakaoğlu 1985: 323)

- Geceleri eve geç gelir.
- Sofrada sinirli bir şekilde hareketlerde bulunur, evvelce beğendiği yemeklerde kusur bulmaya başlar.

· Pilava kaşık saplayıp sofrayı terk eder.
· Yemek kaplarını kırar.
· Pilava yüzük veya para karıştırır.
· Gurbete gideceğini, buraların kendisine dar geldiğini söyler.
· Çoraplarını değişik renklerde giyer.
· Anne babasının yattığı yatağı yorgana diker.
· Babasının cebine bozuk para koyar.
· Babasının ayakkabılarını eşiğe çiviler.
· Bıyık bırakır.

Kaynak kişilerimizden Hatice Yener kendi eşinin evlenme isteğini ailesine nasıl belli ettiğini şöyle anlatmaktadır:

Benim eşim şöyle yapmış. Köye annesinin yanına gitmiş. Annesine pilav yaptırmış. Pilavın içine kaşığı dik olarak bırakmış. Annesi de eşine "Hadi bey kalk, oğlan hangi kızı istiyorsa ona git" demiş. (Kaynak Kişi: 9)

Kızlarda çok az görülen bu isteğin ortaya konuluş şekillerini de şöyle sıralayabiliriz:

· Sık sık su getirmeye gider.
· Allah'ın canını alıp kendisini kurtarmasını diler.
· Hırçınlaşıp itaatsizleşir.
· Bulaşıkla, süpürge ile tavukla dövüşür.

Gençlerin bu tür imalı hareket ve sözlerinden sonra, anneleri erkeklere kimin kızına gönül düşürdüğünü sorarlar. Eğer belli bir kız yoksa kendisinin kız arayacağını veya zaten filanın kızını beğendiğini söyleyecektir. Bu tür bir sorunun kızlara sorulması söz konusu değildir. Ancak onun hareketleri, dünür gelenlere çabuk cevap verilmesi, reddedilen bunca taliplerden artık birinin kabul edilmesi manalarına gelmektedir.

Önceki yıllarda, kız ve erkeğin aile içinde evlenme isteklerini açıkça belli etmeleri imkânsızdı. Kız ve erkeklerin eşlerini seçme hakkı, ancak anne-baba ve akrabalara tanınan haktı. Günümüzde ise artık çoğunlukla gençler evlenmek istedikleri kişileri kendileri seçme hakkına sahiptir.

1.2.7 Kız isteme, küçük dünürcülük- büyük dünürcülük

Köyde oğullarını evlendirmek isteyen anne ve babalar, öncelikle aile ve sülale büyüklerine danışmaktadır. Aile, diğer büyüklerle birlikte, oğullarına hep birlikte kız aramaya başlar. Aileye uygun bir kız bulunduğunda, habersiz bir şekilde kız görmeye gidilir. Bu süreçte, görücü (dünür) grubu sadece bayanlardan oluşur. Bu grupta, oğlanın annesi, yengesi, aile büyüğü kadınlar ve köyde sevilen, sözü dinlenen birkaç bayan bulunmaktadır. Bir gün belirlenip kız görmeye gidilir. Kız, genellikle görücü gruptan kaçar. Hatta halk arasında, “Kız kısmı görücüyü tanır.” diye yaygın bir söz de vardır.

Gelenler her ne kadar niyetlerini söylemezlerse de ev sahipleri onların ne için geldiklerini anlar. Bazı hallerde niyetin söylendiği de olur; ancak ikinci bir gelişte niyet açıklanabilir.

Kız beğenmeye gelenlere hemen ilk gelişte “evet” cevabı verilmez. Gelenleri tanısalar, kızlarını verecek olsalar bile, usulen “bir danışalım, düşünelim” derler. Böylece evin babası ve diğer yakınlarıyla da görüşülmüş olacaktır. Bu süre zarfında dünürcülerle ilgili soruşturma yapılır. Gelenlerin pek az tanınması halinde düşünme payının istenileceği tabiidir. Zaten, kız beğenmeye gidenler de hemen ilk gidişlerinde kızın verileceğini beklemezler. Birkaç kişinin aynı kızı istediği zamanlarda ise, önce isteyen kişilerin aile terbiyesi, dürüstlük, ekonomik yeterlilik, meslek sahibi olma gibi durumları değerlendirilir. Birinin diğerinden üstünlüğü söz konusu değilse, genellikle ilk isteyene kız verilir.

Kentlerde daha çok tanışıp anlaşarak evlenme yaygınken, geleneksel kesimde görücülük daha yaygındır.

Küçük dünürcülük: İlk önce bir çay ve şekerle kıza bakmaya ve mevzuyu açmaya gelirler. Bir danışalım dönüşelim diye geri gönderirler. Bu küçük dünürcülüktür.

Büyük dünürcülük: Büyük dünürcülük "Evet" yanıtının alınmasıyla başlardı. Eskiden baklava, çerez, sakız, toka götürülürdü. Kız da getirilenleri arkadaşlarına hediye olarak verirdi. Günümüzde ise kız istemeye giderken çiçek ve çikolata götürülür. Çankırı yöresinde genellikle perşembe akşamı, aile büyüklerinden erkeklerin de katıldığı *büyük dünürlük* yapılır. Bu aşamada alınacak eşyalara ve geline takılacak takılara karar verilerek, karşılıklı anlaşma sağlanır. Yörede, kız tarafının aile büyüklerine alınacak ayakkabıya *Tekellif* adı verilir. Her iki tarafta olumlu karar verildikten sonra imam dua eder ve şerbet içilir. Şerbet içilmesindeki amaç bundan sonraki birlikteliğin tatlı olmasını dilemek amaçlanmaktadır. Kız ve erkek aile büyüklerinin elini öper.

Oğlan tarafı, sözü sohbeti yerinde sevilen, sayılan yaşlı kimselerden derlediği topluluğu 'Büyük Dünür' adı altında kız evine gönderir. Burada şerbet ve kahveler içilir. Nişan günü kararlaştırılır. (Çankırı Yıllığı; 1973: 69)
Dünürcülüğe gidilirken, saygı ve gidilen eve değer verildiğinin göstergesi olarak en temiz, yeni elbiseler giyilir. Kız istemeye müstakbel kayınvalide, kayınpederle beraber dayı, amca ve mahallenin hatırı sayılır büyükleri de gelir.

Kız görülüp beğenildikten sonra, sıra isteme aşamasına gelinir. "Allah'ın emri, Peygamber Efendimizin kavli" diyerek kız istenir. İkinci gelişte alınacak bir "Allah yazdıysa biz de veririz", sözü kızın verildiğinin işaretidir. Kız verildikten sonra, sıra nişan töreninde yapılacak hazırlıkların

konuşulmasına gelir. Bazı yerlerde bu ikinci gidiş gece olur ve oğlanın babası ile kızın babası ve (varsa) amcası, dayısı, vs. ile konuşurlar. Bu konuşmada kadınlarla da haberleşip gelin için alınacak olanların bir listesi hazırlanır.

Çerkeş'te damat adayının aile büyükleri ile hatırlı kişiler perşembe günü akşam kız istemek üzere dünürlüğe giderler. Hediye olarak çerez götürülür. Kız evi naz evi ‘’Hele bir düşünelim, sorup soruşturalım’’ diyerek kesin bir cevap vermez. Eğer kız tarafı bu evliliği uygun görmezse getirilen hediyeleri erkek tarafına iade eder. Belli bir süre sonra ikinci defa yine perşembe günü tekrar dünürlüğe gidilir. Kız tarafı da bu evliliğe olumlu bakmaktadır. ‘’Allahın emri ile…….’’ kız istenir. Kız tarafı ‘’Hayırlısı ise olur. Bize biraz müsaade edin. Aile çevremize, hısım akrabamıza bir danışalım.’’ diyerek zaman ister. Kısa bir süre sonra yine perşembe günü oğlan tarafına haber gönderilerek kızın nüfus cüzdanını aile büyüğü ‘’ Her iki tarafa da hayırlı uğurlu olsun. Allah geçim düzen versin ‘’ diyerek teslim eder. Nikâh işlemlerine başlanır.

Ev halkı ve komşu kadınlardan oluşan dünür geziciler, sabah erkenden görülecek kızın evine giderler. Erken gitmelerinin sebebi, kızı sabahleyin ev işi yaparken görüp, kızın temiz, hamarat, düzenli olup olmadığını incelemektir. Bu sırada kızdan su istenir. Suyu veren kız, gelenek icabı su içilene kadar ayakta durur. Böylece gerek suyu içen gerekse diğerleri kızı iyice süzerler.

Görücülükten sonra, ikinci ziyaretle gerçekleştirilen kız isteme, Eski Türkçede “arqucı” iki kişi arasında aracı olan; evlenme zamanında dünürler arasında gelip giden kişi (Atalay 1985: I, 141); “sawçı” hısım ve dünürler arasındaki elçi (Atalay 1985: III. 154, 441); “yorıqçı” hısımlar arasında gelip giden adam (Atalay 1985: II, 51); Anadolu ağızlarında, “elçi”, “Kayılıkçı, topçukal, alıcı, isteyici”, “dünürcü” (Nahya 1987: 261; Morina 1982: 364); “düvürücü”(Halil 1981: 53), “dünürcübaşı” (Kartal 1987: 210); “dilekçi” (Saatçi

1987: 320); “sözcü” (Pencıev 1996: 404) kelimeleriyle ifade edilen, toplum içinde kabul gören, tecrübe sahibi, saygıdeğer bir büyüğün öncülüğüyle başlar. (Eker 1998:19)

Kız isteme olayına, halk içinde itibarı olan, hürmet gören kişiliklerin aracılık etmesi ve bu kişilerin düşüncelerine saygı duyulması, Türk destanlarına kadar uzanan köklü bir gelenektir. Dede Korkut Kitabı’nda, Bay Püre’nin, oğlu Beyrek’e Banu Çiçek’i istemeye gitmeden önce “Oğul, kudretli Oğuz beylerini evimize çağıralım, nasıl uygun görürlerse ona göre iş edelim” demesi (Ergin 1989: 124); Kanglı Koca’nın oğlu Kan Turalı’ya kız aramaya çıktığında, yanına ak sakallı pirleri alması (Ergin 1989: 185); Şecere-i Terâkime’de, “Oğuzların atası, tamam bilicisi” Kokut Ata’nın Tuman’ın evlenmesine yardımcı olması (Ergin t.y.: 61,62: Kargı Ölmez 1996: 253); Manas Destanı’nda, Temir Han’ın, Kanıkey’i Manas’a vermeden önce alıp vezirlerine danışması (İnan 1972:54), bu geleneğin bilinen en eski örnekleridir. (Eker 1998: 19)

Kız evine istemeye gidildiğinde, araya soğukluk girip işlerin ters gitmemesi, tatsız olayların yaşanmaması için, isteme işinin olumlu sonuçlanmasını isteyen kız evi tarafından, dünürcülere acı kahve, soğuk su gibi ikramlardan kaçınılır; “ağız tadını” simgeleyen tatlı, şeker, lokum, çay gibi yiyecek ve içecekler sunulur.

Oğlanın annesi, kız tarafının kendilerini soruşturabilmesi için, kim olduklarını söylediği gibi, biraz da oğlunun vasıflarını sayar. Kız tarafının vermeye niyeti yoksa çeşitli sebepler ileri sürer. Bunların bir kısmı hakikî, bir kısmı zahirî sebeplerdir. Kızın yaşının küçük olması, önünde ablasının bulunması,ağabeyinin askerde olması vs. başlıca red sebebidir. Daha evvel gelen bir dünüre henüz cevap verilmediği için de ikincilere peşinen “hayır” denilebilir. (Sakaoğlu 1985: 324)

Görücüye çıkan kızın dikkat edeceği pek çok şey vardır. (Günümüzde okumaya giden gencin nişanlım diye getirdiği kızdan bu dikkatleri beklemek gerekmeyecektir; çünkü o, görücüye çıkma faslını yaşamamıştır.) İkram edilen kahvenin dökülmeden getirilmesi, aynı zamanda kızın boyuna ve yürüyüşüne bakılması için de bir fırsat olacaktır. Kızın kucağına bir çocuk verilerek kızın çocuğa nasıl muamele edildiği görülür. Bu arada çocuğun canı yumurta istediği söylenerek bu basit işin kısa zamanda yapılıp yapılmadığı da denenmiş olur. Hasılı, eve gelecek gelin, daha anası evinde iken pek çok imtihandan geçirilir. Hatta bazı yerlerde, kızın bedenî bir kusurunun olup olmadığını anlamak için onun gittiği hamama gidilerek daha yakından görme imkânı da elde edilmiş olur.

Bulunan kızın uygun gelin adayı olduğuna karar verildikten sonra aile büyükleri tarafından *kız istem*eye gidilir. Karşı tarafın olumlu görüşleri doğrultusunda *söz kesimi* için uygun gün tespit edilir.

Kaynak kişilerimizden Hatice Yener kendi istenme hikâyesini şöyle anlatıyor: " Kız istemek için oğlanın annesi babası ve ağzı laf yapan yakın birisi kız evine gelir. Bizden önceki düğünlerde oğlan gelmezmiş ama eşimle babası bize geldiler. Kız evine 3-4 defa gidilir. Kızın babası der ki “Gelip giderek bir çift ayakkabıyı eskitmeniz lazım.” Benim babam beni ilk istediklerinde vermedi. Kayınbabama “Bana eşimi ilk gidişte verdiler. Ben hala başına kakıyorum. Kızımın da aynı olayı yaşamasını istemem” dedi. Eskiden kız istemeye çay şeker ve lokum şeker gidiyordu. Bana bunları getirdiler. Şu an benim kızımı istemeye gelirken orkide çiçek ve kaliteli bir çikolata paketiyle geldiler." (Kaynak Kişi: 9)

Kız isteme arasında, hayırlı sonuca ulaşabilmek için, söze, dinî yükümlülük ve kutsiyet ifade eden “Allah’ın emri, Peygamber’in kavliyle kızınız …..ı, oğlumuz ….. a istiyoruz” kalıp ifadesi ile başlanır. İlk örneğine Dede Kokut Hikâyeleri’nde (Ergin 1969: 64,140) rastladığımız dinî sorumluluk

taşıyan bu ifade, Allah tarafından emredilen, Hazreti Muhammed'in sünneti olan evliliğin, Peygamber'in sözüyle teşvik edildiğini göstermekte ve bir anlamda soyla yaptırım gücünü de yansıtmaktadır. (Eker 1998: 20)

Kız tarafı da bu istemeye cevaben "Kısmet olursa gelir Hint'ten Yemen'den, kısmet olmazsa ne gelir elden" diyerek beş on günlük bir süre ister. Ayrıca, erkek tarafının getirdiği, kız istemeyi sembolize eden gözlemeler, istemeye olumlu bakıldığının işareti olarak kız evi tarafından alınır; olumsuz bakılıyor ise, yemekte sofraya, kaşık yerine kevgir konur; misafirler uğurlanırken "güle güle" denmez. Kız evi gönüllü bile olsa, genellikle, ilk istemede kız verilmez; kız evinin naz evi olduğunu göstermek için en az iki üç defa isteme işinin tekrarlanması uygun olur. (Eker 1998: 20)

Kızın babası kızını vermek istemiyorsa "Kusura bakmayın. Benim satılık kızım yok, Allah oğlunuzun kısmetini başka kapıdan versin." derdi. Eğer vermek istiyorsa, "Allah yazdıysa olur." diyerek gelenleri yine geri çevirirlerdi. Birkaç gün sonra dünürcüler tekrar kız evinin kapısını çalarlar, aynı şekilde kızı babasından isterlerdi. "Kız evi naz evidir" diyerek çoğunlukla daha fazla başlık parası almak için biraz süreyi uzatırlardı. Dünürcüler "Allah'ın emri Peygamberin kavliyle kızını senden istemeye geldik, veririm de de olsun bitsin." derlerdi. Kızın babası da bu defa "Ne diyelim kısmetten ötesi olmaz." diyerek getirilen hediyeleri kabul ederdi. Getirilen hediyeler genellikle bereket ve bolluğu simgeleyen yiyecekler olurdu. (Kaynak Kişi: 2)

Kızın babası kızını vermek istiyorsa "Her iki taraf için de hayırlı olsun" der. Vermek istemiyorsa "Misafirlik için evime her zaman beklerim, ama bu konu için beni rahatsız etmeyin" der. Ya da "verecek kızım yok", "kızımın yaşı küçük" "kız evlenmek istemiyor." "kızımızın başka bir sevdiği var" gibi bahaneler uydurur. Eğer kızı vermeyeceklerse oğlan evinin getirdiği lokum, çikolata geri verilir. (Kaynak Kişi: 9)

1.2.8 Başlık parası- süt hakkı

"Başlık", kız babasının düğünde harcamak için oğlan tarafından istediği paradır. Paranın miktarı; kızın genç ve güzel oluşu, kız babasının ekonomik durumu, oğlan tarafının ekonomik durumu, vs. gibi çeşitli sebeplere bağlı olarak değişebilir.

Kız ve erkek aileleri arasında akrabalık bağlarının kurulmasında temel vazifesini gören "söz"de, ele alınan konulardan biri de "başlık"tır. Yazılı kaynaklarımızda "kalın" olarak geçen başlık ile ilgili kelimelere VIII. Yüzyıldan itibaren rastlamaktayız. (Suci Yazıtı- Orkun 1987: 156; Divânü Lügat-it-Türk- Atalay 1985: III, 371- 372). Söz kesmede konuşulup karara bağlanan başlık (Derleme Sözlüğü 1993: II, 562), bazı bölgelerde "ağırlık bitirmek" (Derleme Sözlüğü 1993: 1,91) bedel, halat (Örnek 1977: 201) kelimleriyle ifade edilmektedir. (Eker 1998. 21)

Suci Yazıtı'nda geçen "… Kızımı kalınsız birtim. / kızımı kalınsız verdim" (Orkun 1987:156) cümlesi; İbni Faldan Seyahatnamesi 1975: 32), Dede Korkut Hikâyeleri'nde Kan Turalı'nın "Altın akçe mi ister katır deve mi ister?" (Ergin 1969: 137) sözleri, kalın/ başlığın Eski Türklere kadar uzanan çok eski ve köklü bir gelenek olduğunu göstermektedir. (Eker 1998: 21)

Başlık, erkeğin ya da ailesinin kız tarafına verdiği nakit para veya eşyadır. Başlığa "bedel, ağırlık" da denmektedir. Başlığın temelinde hem ekonomik, hem de saygınlık etmeni yakmaktadır. Evlenme yoluyla evden ayrılan kızın iş gücünü karşılamak ve ekonomik boşluğunu doldurmak karşılığında alınan para ve paraya çevrilebilecek değerli hediyeler dengeyi sağlanmaya yöneliktir.

Düğün harcamalarının ilk ağızda, özellikle oğlan tarafı için, bir yıkım olan ve "başlık" denilen bir çeşit alım- satım anlaşması yapılırdı ki bu, kızın

satılması, değer biçilmesi gibi bir şeydi. Bu âdetin Orta Asya, Kazan, Kırgız ve Özbekler'de "kalın" adıyla uygulandığını Kaşgarlı Mahmut'tan öğreniyoruz. Bu adet konar-göçer Türk toplulukları arasında ve bazı yerlerde "kalın" adıyla sürdürülmektedir. (Ataman; 1992: 15)

Bazı babalar, aldıkları "başlık" parasını, kız tarafının ihtiyaçları için harcamak suretiyle maksada uygun olarak sarf eder. Bazı babalar ise, aldıkları parayı at almak, tüfek almak, başka bir işten kalan borcu ödemek vs. gibi kendi ihtiyaçları için kullanırlar.

"Köy parası" alınırdı eskiden. Köyün ihtiyaçları için harcanırdı bu para. Köyün içinden biriyle evlenen kızdan alınmazdı bu para. Başka köye ya da memlekete giden kızdan alınırdı. (Kaynak Kişi: 2)

"Başlık", Anadolu insanının yıllarca yaşadığı problemlerden biri olmuştur. Gönül verdiği kızın babasının istediği parayı tamamlayabilmek için gurbete çalışmaya giden gençlerin çektikleri sıkıntılar belki de ayrı bir çalışma konusu olur. İntiharlara, hastalıklara, buhranlara yol açan bu "başlık" âdeti, günümüzde azalmasına rağmen devam ettiği bölgelerimiz de vardır. Çankırı'da başlık parasının Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki kadar bir önemi yoktur. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da "başlık" meselesi büyük problemlere yol açmaktadır. Bunu önlemek için, mülki âmirlerin zaman zaman aldıkları kararlar da bir yerden sonra tesirini kaybetmektedir.

Çerkeşli Hatice Yener eskiden başlık parasının olduğunu, ancak kendi düğününde bunun uygulanmadığını söylemektedir. Başlık parası yerine süt hakkı istemişler. "Kayınbabam "bir ineğim var, o da gelinimin olsun" dedi. Benim kızımı istemeye geldiklerinde bu konuyu abes bulduğumuz için bu konuyu dile getirmedik. " (Kaynak Kişi: 9)

Başlık parası vardı. Ben üç milyona gittim. 1966 da. Leblebici yününden çerçiciden yün aldık ve o yün kırıklarıyla bir yorgan yapıldı. (Kaynak Kişi: 7)

Başlığın nakit para şeklinde verildiği görülür. Süt hakkı olarak da anne veya çok yakın bir iki akrabaya verilen meblağdır.

Eskiden oğlan tarafı kızın annesine süt hakkı da verirdi. Süt hakkı diye ya buzağı, koyun vs. hayvanların yanında kızın annesine bir elbise alınır ya da 300 kuruş verilirdi. Daha sonra bu 400 kuruşa çıkmıştır. (Kaynak Kişi: 8)

Evlenecek kızın ve yeni oluşturulacak ailenin maddî ve manevî huzurunu, rahatlığını sağlayan başlık, boşanma durumunda (geçimsizlik, sadakatsizlik, kısırlık gibi sebeplerle) haksız veya kusurlu olan kadın olduğu takdirde, erkek evine iade edilir. (Eker 1998: 21)

Bugün başlık konusu Çankırı'nın birçok ilçesinde unutulmuştur. Kız evi başlık parasından ziyade çeşitli mücevherler, altın, bilezik, gümüş, nalın, hamam takımı, kaftan gibi şeyler de ister.

Eskiden başlık parası varmış, ancak günümüzde yoktur. Son yıllarda "evlat, mal gibi satılmaz" görüşünün yöremizde hâkim olmasıyla başlık parasını kaldırılmış ve taraflar arasında anlaşılmak suretiyle bunun yerine altın ve ev eşyası listesi hazırlanmıştır.

1.2.9 Karşılıklı gönderilen bohça ve hediyeler

Kız verildikten sonra, oğlan tarafı, varlığına göre kız evine hediyeler getirirdi. Entarilik, göynek, bilezik, bel kemeri, beşibirlik gibi hediyelerin yanında yağ, buğday, pirinç, bulgur, hoşaflık gibi erzaklar da getirilirdi. Buna karşılık kız evi de oğlanın babasına, anasına, kardeşlerine ve kendisine birer

kat çamaşır, birer çift çorap, mendil gibi hediyeler gönderirdi. (Kaynak Kişi: 13)

Düğün için oğlan tarafından kıza en iyi kumaştan iki kat kıyafet gönderilir. Kız da kayınbabasına kayınvalidesine, görümcesine ve çok yakın akrabalarına hediyeler götürür.

Kız tarafının vereceği hediyeler daha çok ağırdır. Kız oğlanın baştan ayağı çok ağır bir elbise yapar. Oğlanın bütün akrabalarına akrabalık derecelerine göre hediyeler hazırlar. Bu hediyeler genellikle, bürümcek gömlek, ikinci derecede üstüne atma gömlek (ipekle karışık, altı iplik atkısı ipek), şal (abani), yazma ve çevre, uçkur gibi şeylerdir. Bu hediyeler gence, yaşlıya, orta yaşa, kadına, erkeğe göre değişir. Bunların en ağır ve pahalılarını yakınlarına yani kayınbabası, kayınvalidesi, görümcesine gönderir. Akrabalık uzaklaştıkça hediyeler de hafifler.

Genellikle kayınbabaya abanı şal; kaynanaya, görümceye ve kaynına bürümcek gömlek, işlemeli çevre ve oyalı yazma; amcaya, dayıya, halaya, teyzeye ensiz dokuma beşparmak ve altıparmak taklitlerinden yarımşar top kumaş gönderilir. Her iki taraf da bu hediyeleri götüren kişiye ağırca bir hediye ya da para verir. Bu kişi genellikle kadın olur ve ona dürücü adı verilir. Kız ve erkek evine götürülen bu hediyeler köyde, mahallede büyük bir merak konusudur.

Kızın gönderdiği, getirdiği elbiseler duvak günü yine gelin evinde teşhir edilir. Gelenler bunları tetkik eder ve izlerler. Bunlarla beraber kız elbiseleri de asılır. Buna askı derler. Gelinin güvey ve güveyin aile ve akrabası yanındaki itibarında bu hediyelerin mühim tesirleri vardır. Kızlarına söz ettirmemek için anası ve babası birçok borç ve masrafa girerek elbise işini çok geniş ve zengin yapmaya gayret ederler. Bilhassa bazı görümce kaynana ile gelin kavgalarında hediyelerdeki azlık, kıymetsizlik gibi kusurlar

gelinin yüzüne vurulacağından aileler kızlarının evlilik hayatında dirliği için varını yoğunu sarf ederek çocuklarının rahatını temin etmeye çalışırlar. (Demirci; 1938: 24)

Biz bu uygulamayı hiç uygulamadık, ama duyduğuma göre karşılıklı bohçalar gidiyormuş. Bana bayramda baklava, kumaş, tülbent vs. hediyeler getirdiler. (Kaynak Kişi: 9)

Gelin kıza altın alınır. Bohça götürülür. Yiyecek içecek hazırlanır. Kız nişanlanınca kız tarafında yemek verilir. Yemeğe gelenler kıza el öpme parası verirler kaynana da altın bilezik takar. Gelenler hediye getirirler.

1.2 Söz Kesme

Kızın ailesi, kendilerine en az iki defa gelerek kızlarını isteyen oğlan tarafına bazen zorluk çıkarmadan müspet cevabı verir. Bazı hallerde ise araya başkaları da konularak cevabın alınması yoluna gidilir. Kız tarafının pek istekli olmadığı hallerde, evlerine tekrar tekrar gelmeyi önlemek için, "Biz filan gün falan akrabamıza cevabı bildiririz" derler. Bu, bir yerden sonra cevabın menfi olacağının işaretidir. Ancak cevap "evet" ise "söz kesimi" ne sıra gelmiştir. (Sakaoğlu 1985: 325)

Erkek tarafı isteme konusunda kız evinin olurunu alınca, söz kesme için gün kararlaştırılır. Kız isteme işinin olumlu sonuca ulaştığını gösteren, "şerbet içme" olarak da adlandırılan söz kesme, evlilik müessesesinin şifahi ilk belgesidir. Kız evine sonuncu defa gidip olumlu cevabı alan dünürcülerden sonra, bir akşam oğlan tarafının erkekleri de gelip işi neticelendirirler. Başta oğlanın babası olmak üzere kız evine giden heyet kısa bir sohbetten sonra meramlarını anlatırlar. Söze oğlanın babası başlar:

“Allah’ın emri, Peygamber’in kavli üzere, kızınız …. ‘yı oğlumuz …..’ya almak için dileğimizin kabulünü istiyoruz.”

Kızın babası da cevap olarak şunları söyler:

“Eğer Allah ikisinin de alınlarına yazmışsa soyumuzun da töresinden asla ayrılmayacağız.”

“Öyleyse Cenab-ı Hak düğünümüzü kabul eyleye.”

Bu karşılıklı konuşmalardan sonra her iki taraf da “Âmin” diyerek düğünlerinin hayırlı olmasını temenni ederler. Bu “söz kesme”nin daha kuvvetli olması için hazırlanmış olan yemek hep birlikte yenilir.

Söz kesiminde Ayrıca gençlere alınacak eşyalar, başlık, düğün tarihi gibi konular üzerinde konuşulup karara varılır. Söz kesmeye bazı yörelerde küçük nişan adı da verilmektedir. Kızın verilmesi kesinleştikten sonra oğlan evinden getirilen bir başörtü ile yüzük kıza takılır. Kızın başı bağlanmış, sözü kesilmiş, etrafa böylece duyurulmuş olur. Bugün oğlan evinin getirdiği lokum, bisküvi dağıtılır, şerbet içilir.

Oğlan evinin getirdiği, evlenme işinin ağız tadıyla başlayıp sonuçlanması istediğini simgeleyen, üzüm, fındık, şeker, lokumdan oluşan “çerez”, ertesi gün, “darısı size!” dercesine, kızı olan ailelere dağıtılır. (Eker 1998: 20,21)

Söz kesildikten sonra kız herkesin elini öper. El öpme parası verilir. Kahve yapılır. Tatlı ikramı olarak da oğlan evinin getirdiği lokum ya da çikolata ikram edilir. (Kaynak kişi: 9)

Söz kesiminden kısa bir süre sonra yeni kurulacak yuvanın ağız tadını sembolize eden şerbet veya külah içindeki şekerler, gelen misafirlere dağıtılır.

Söz kesmenin hemen ardından nişan töreni yapılır. Söze oranla resmiyet ifade eden nişan, evliliği şekil olarak simgeleyen bir aşamadır.

Söz kesiminin kadınlar arasında cereyan eden faslında, müstakbel gelin hazır bulunanların elini öper. Bu arada kendisine hediyeler de verilir. Söz kesme toplantılarına damat katılamaz.

Genelde kısmi değişikliğe uğramasına rağmen, şerbet içilmesi de şu şekilde olur: Kadınlar tarafından nişan töreni yapılmadan bir iki gün evvel ailenin durumuna göre erkekler tarafından da tören yapılır. Törende dualar okunur ve şerbetler içilir. Şerbet içme adeti sadece kadınlar arasında yapılmaktadır ve özellikle "darısı başına olsun" dilekleriyle, genç kızlara içirilmektedir.

Söz kesiminde başlık, alınacak şeyler, takılacak takılar ve düğün günü kararlaştırılır. İstenirse “görüşme” adı altında nişan yapılır. “Görüşme”de erkek tarafının komşu ve yakınları hediyelerini alırlar. Kız evi de bu merasime yakınlarını davet eder. Çalgılı bir toplantı yapılarak kızın yüzüğü takılır. Hediyelerin kimler tarafından getirildikleri yüksek sesle ilan edilir ve bir tepside toplanır. Bu sırada “şerbet” adı verilen şurup ikram edilir. Bu merasim yapılmazsa kız evi iki gün sonra oğlan evine “sini dönmesi” gönderir. Bir sini içine damadın iç çamaşırı, gömleği, yüzüğü, tıraş takımı, çorabı ile damat evinde bulunan diğer fertlere de hediyeleri konulur. Sinide ayrıca iki sürahi bulunur. Bunlardan birisi yeşil baş örtüsü, diğeri kırmızı baş örtüsü ile bağlanır. Kız evinden bir kişi bu siniyi oğlan evine götürür. Oğlan evi siniyi getiren kişiye bahşiş verir. Oğlanın yakınları çağrılarak kız evinden gönderilen hediyeler gösterilir. Yeşilbaş örtüsü ile bağlı şerbeti damat, kırmızı

başörtüsü ile bağlı şerbeti yakınları içer. Yeşil mutluluk anlamını, kırmızı ise kızın verilmesi sebebiyle can acısı anlamını taşır. (Sakaoğlu 1985: 327-328)

Kız Tarafının Yazdığı Kağıt ve Düğün Harcamaları

Düğün çoğunlukla zengin ve parlak olacağı için harcamalar da oldukça fazla olurdu. Düğün hayli masrafla açılır, çoğu zaman borçla kapanırdı.

"Düğünün borcu ile ramazanın harcını Allah kayırır.", "Düğün kapısı bereket kapısıdır.", "Ev yapanla, düğün kurana Allah yardım eder." inancına bağlı bir yürek bütünlüğüyle, düğün kapıları ardına kadar açılırdı. (Ataman; 1992: 15)

Eskiden bu listede beş adet beşibiryerde kulplu altın, iki çift elmas küpe, iki elmas yüzük, iki elmas iğne, iki çift gümüş nalin, iki gümüş kemer, iki kaftan, iki Bağdat dokuması ipek çarşaf, iki hamam takımı, iki çift potin kalüş yer almakta idiyse de, bugün bunların çoğu istenmemektedir. İstenilenler sadece nişan yüzüğü, bilezik ve kolye ile altın zincir gibi takılar ve eşyalar olmaktadır. Diğer istekler, daha sonra belirlenmektedir. İstekler, oğlanın ailesi tarafından da kabul edilmişse söz kesilmiş demektir. (Kaynak Kişi: 2)

Muvafakat cevabı üzerine ilk defa kız tarafı kızın şahsi tezyinatı için oğlan tarafından orta halli bir aile için beş adet beşi bir yerde kulplu altın, iki çift elmas küpe iki elmas yüzük iki elmas iğne iki çift gümüş nâlin, iki gümüş kemer, iki kaftan, iki çarşaf, ipekli Bağdatkâri iki hamam takımı, iki çift potin, kaluş yazılı bir pusula gönderirlerdi. Oğlan tarafı bunları bunları indirerek bir pusla gönderir bu suretle tezyinat meselesi de halledilirdi. (Üçok 2002: 237-238)

Başlık parası ya da karşılığı mal vermek, kız ve oğlan tarafının mal varlığına göre biçilmektedir. Bunun miktarı genellikle kızın babası ve genellikle kızın amcası tarafından biçilirdi. İki kat yün yatak, dört adet yorgan, dört adet kapaklı bakır sahan, yorgan, bir büyük meydan sinisi, iki baklava sinisi, başlık parası, alınan çeyizler ya da karşılığı mallar, itibarlı bir ehlivukuf tarafından kıymet biçilerek, dört nüsha yazılır, altına taraflarca imza atılarak, muhtarlık mührü basılır ve kızın çeyiz sandığına konur, birer nüshası da kız ve oğlan babasına verilirdi. Bunlara "çeyiz cüzdanı" ya da "çeyiz kağıdı" denilirdi.

Kına gecesinde oğlan evi kız evine harcırah verir. Bu kız evinin yapacağı masraf karşılığı verilen paradır. Gelinlik vs. giysileri oğlan evi karşılar. Oğlanın damatlığı ve yüzüğünü de kız evi karşılar. (Kaynak Kişi: 9)

Düğün masraflarının çoğunu erkek tarafı yapar. Kız evine harç verirler. Harç görme denir. Urba görme. (Kaynak Kişi:7)

Düğün için yapılan alışveriş listesinde başta altın bilezik vs takılar vardır. Bende 15 er gramdan 4 tane bilezik, bir gramise altın istendi. Ayrıca kol saati, kolye, küpe, gümüşten gerdanlık istenir. Ev eşyalarının da alınması istenir. Bana 2 kanepe, 1 halı, 2 kilim, 2 battaniye, bir kırmalı masa dört sandalye, bir gardrop, bir karyola… alındı. Düğünümün kışın olmasına rağmen soba alınmadı. Evlendikten sonra küçük bir teneke soba almıştık. Odun kömür yoktu. Onları da kendi imkânlarımızda aldık. (Kaynak kişi: 9)

Günümüzde ise genç çift için alınması gereken eşyaların listesi şöyledir:

Mobilya ve Aksesuarlar

Oturma grubu

Yemek odası takımı

Yatak odası takımı
Kütüphane
Çalışma masası
Sehpa takımı
Mutfak dolabı
Banyo dolabı
Ayakkabı dolabı
Televizyon sehpası
Vestiyer
Mutfak masa ve sandalyeleri
Gazetelik
Gardırop

Dekoratif Aksesuarlar

Halı ve kilimler
Lambalar
Abajurlar
Perdeler
Tablolar
Aynalar
Kül tablaları
Vazo ve resim çerçeveleri
Şamdan
Duvar ve masa saati
Dekoratif koltuk üstü örtü ve yastıkları
Dekoratif mumlar
Dekoratif yer minderleri

Tekstil Ürünleri

Masanız için;

Günlük yemek örtüsü ve peçeteleri

Özel günler için yemek örtüsü ve peçeteleri

Amerikan servisler

Sehpa örtüleri

Yatağınız için;

Nevresim takımları

Yatak örtüsü

Battaniye

Yorgan

Pike

Yastık

Banyonuz için;

El ve yüz havluları

Vücut havluları

Ayak havlusu

Lif, kese ve sabunluk

Bornoz takımı

Duş perdesi

Klozet takımı

Makine örtüsü

Beyaz Eşyalar

Buzdolabı

Bulaşık makinesi

Aspiratör

Fırın

Çamaşır makinesi

Çamaşır kurutma makinesi

Şofben

Ütü
Klima

Elektronik Eşyalar
Televizyon
Video
Video kamera
VCD/DVD player
Müzik seti
Telefon/telesekreter
Saç kurutma makinesi
Elektrik süpürgesi
Radyo-çalar saat

Ev Gereçleri
Alet kutusu
İlk yardım çantası
Ecza dolabı
Ütü masası
Bavul seti
Portatif merdiven
Süpürge ve faraş
Paspas
Çamaşır kurutmalığı
Çamaşır sepeti, ipi ve mandalı

Mutfak Gereçleri
Çaydanlık
Güveç kapları
Kek kalıpları
Saklama kapları

Erzak kavanozları
Baharat takımı
Sebze sepetleri
Yumurta çırpıcı
Yumurta fırçası
Fırın tutacağı
Yemek önlüğü

Çatal ve Bıçak Takımları

Kahvaltı bıçağı
Kahvaltı çatalı
Kahvaltı kaşığı
Yemek çatalı
Yemek bıçağı
Yemek kaşığı
Balık bıçağı
Balık çatalı
Servis kaşığı
Servis çatalı
Servis bıçağı
Servis maşası
Tahta kaşık ve spatula
Bıçak seti
Şeker maşası
Çay kaşıkları
Sos kepçesi
Kepçe, kevgir ve kürek

Bardaklar

Su bardakları
Kırmızı şarap bardakları

Beyaz şarap bardakları
Şampanya bardakları
Kokteyl bardakları
Bira bardakları
Viski bardakları
Rakı bardakları
Likör bardakları
Konyak bardakları
Çay bardakları
Çay ve nescafe fincanları
Kahve fincanları

Servis Parçaları

Peynir tabağı
Tereyağ kabı
Pasta tabağı
Kremalık
Şekerlik
Porselen demlik
Ekmek sepeti
Servis tepsileri
Peçetelik
Peçete halkaları
Kapaklı kek tabağı
Buz kovası ve maşası

Mutfak Aletleri

Tost makinesi
Ekmek kızartma makinesi
Kahve /çay makinesi
Fritöz

Su ısıtıcısı
Elektrikli bıçak
Mikser/ mutfak robotu
Hamur açma makinesi
Mikro dalga fırın
Blender
Mutfak makası
Mutfak tartısı
Konserve açacağı
Tirbuşon
Termos
Ekmek kutusu
Ekmek tahtası
Cezve takımı
Makarna süzgeci
Çay süzgeci
Sarımsak ezici
Nihale
Narenciye sıkacağı

Tencere ve Tava Takımları
Düdüklü tencere
Kızartma tenceresi
Barbekü-mangal
Çelik tencere takımı
Teflon tava takımı
Payreks tencere takımı

Yemek Takımları
Düz servis tabakları
Çukur tabaklar

Salata ve tatlı tabakları
Ekmek ve tereyağı tabakları
Salata kasesi
Büyük kayık tabakları
Küçük kayık tabakları
Meyve tabağı
Çorba tenceresi
Çorba kaseleri
Tuzluk ve biberlik
Sosluk
Kürdanlık
Yağlık ve sirkelik

Eski dönemlerde gelin kaynana ile birlikte oturduğu için bu kadar eşyanın alınmasına gerek yoktu. Ancak günümüzde evlenecek genç çift için yeni bir ev kuruluyor ve bu yeni düzen için en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün eşyaların alınması gerekiyor. Alınacak eşyaların yatak odası takımının ve mutfak araç gereçlerinin kızın ailesi tarafından alınması uygun görülürken diğer eşyalar oğlanın ailesi tarafından alınıyor. Eskiden eşya almaya giderken büyüklerin isteği göz önünde bulunduruluyordu. Ancak günümüzde kız ve oğlan kendi isteğine ve zevkine göre evini düzenleyebiliyor.

Genel bir kural olarak evin kiralanması ya da satın alınması, salon ve yemek odası takımları erkeğe, perdesinden halısına, yatak odası ve mutfak takımı ise kıza düşer. Ancak modern hayat, ekonomik ve maddi güçlükler böyle matematik kesinliklerine izin vermemektedir. Yeni evin kurulması, eksikliklerinin tamamlanması için herkes elinden geleni yapmaktadır. Günümüz kadını da erkekler gibi çalıştığı için gerektiğinde evi de, eşyaları da alan taraf olabiliyor. Önemli olan iki insanın anlaşması, bir ortak hayatı sevgiye, anlayışla, iyi niyetle paylaşmasıdır.

Çocuklarını evlendirme telaşına düşen anne ve babalar da gereken maddî ve manevî yardımı gösterirler. Ancak eşyalar konusunda gençlerin fikirlerini dikkate almalıdırlar. Genç çiftin kendi zevklerine göre evlerini kurma düşüncesine saygı duymalıdırlar.

1.4 Nişan Töreni

1.4.1 Nişan zamanı ve nişanlılık döneminin süresi

Bölgelerimize göre küçük farklılıklar gösteren bir merasimdir. Bazı yerlerde “küçük nişan” ve “büyük nişan” olmak üzere iki safhada yapılır. Söz kesiminden sonra, evliliğin mühim safhalarından biri olan “nişan” gelir. Nişan, bazen küçük bir toplantı şeklinde yapılırken bazen de gösterişli bir şekilde gerçekleştirilir. Bazı aileler hem nişanı hem de düğünü büyük merasimlerle yerine getirirler. Nişanın nikahtan sonra yapıldığı da görülebilir.

Nişan töreni genellikle kız evi tarafından düzenlenir. Ancak masraflar oğlan evine aittir. Nişan öncesinde kız ve birkaç yakını nişan alış verişine götürülür. Burada kıza ve akrabalarına nişan için giyecek alınır. Kız evi de oğlana ve yakınlarına giyecek alır. Kıza alınanlar “nişan bohçası” içerisine konularak kız evine gönderilir. Damada da nişan bohçası hazırlandığı olur.

Oğlan evi tarafından kabul edilerek alınan eşya ve takılar, kız evine gönderildikten sonra bir cuma günü nişan yapılır. Nişan ziyafetledir. Bu ziyafette koçlar kesilir, hısım ve akraba davet edilerek yemek yenilir, şerbetler içilir. Nişandan sonra bayramlarda hediyeler gönderilir.

Nişan takmada fazla kalabalık bulunmaz; her iki tarafın en yakınları bulunur. Uzun müddet nişanlı kalmak pek hayırlı sayılmadığı için hemen düğün hazırlığına başlanır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde "küçük düğün" olarak geçen nişan, "Yalançı oğlu Yaltaçuk kiçi düğünin eyledi, ulu düğünine va'de kodı" (Ergin 1989:133) örneğinde de görüldüğü gibi, evlenme için bir söz, aynı zamanda ön akittir.

Anadolu ağızlarında adaklı (Derleme Sözlüğü 1993: 62) şeklinde kullanılan nişanlı kelimesi, evlenecek olan iki gencin sosyal normlar ve toplum tarafından kabul görmesini sağlar.

Çerkeş ilçesinde daha önce belirlenen bir günde nikah evde veya salonda kıyılır. Nikahla düğün arasına Kurban Bayramı girerse oğlan tarafı kız tarafına (alnına bir altın bağlayarak) kınalı koç yollar. Kız tarafınca koçu getirene hediye verilir. Nikahla düğün arasında nişan yapılır. Oğlan evi kız evine nişan için nişan baklavası, çerez getirir.

Nişanlılık süresi ailelerin durumuna bağlıdır. Özel durumlara bağlı olarak bu süre uzayıp, kısalabilmektedir. Geleneksel kesimde önceleri nişanlıların birbirleri ile görüşmeleri engellenirken, günümüzde görüşme yakın akrabaların da bulunduğu bir ortamda sağlanmaktadır. Nişanlıdan ayrılan çiftlerin daha sonda köy içinden birisi ile evlenmesi zor olduğundan bu yöntem uygulanmaktaydı. Nişandan sonra bazı yörelerimizde "dini nikah" yapılmakta, bu durumda çiftler birbiri ile rahatlıkla görüşebilmektedir.

Nişan söz kesiminden sonraki bir ay içinde yapılır. En fazla bir sene nişanlılık dönemi sürer. Baharda söz kesilir, nişan yapılır. Güz sonu(sonbaharda) düğün yapılır. Bu ara da 5- 6 ay kadar bir süredir.

1.4.2 Hediyeler

Kayınvalideden başlamak üzere, bütün erkek yakınları tarafından geline yüzük, bilezik, kolye gibi ziynet eşyaları takılır. Ayrıca anne- baba

başta olmak üzere, gelinin yakın akrabalarına getirilen elbiselik kumaş, çamaşır, havlu, çorap, tülbent, kızın arkadaşları için alınan damla sakızı gibi nişan hediyeleri kız tarafına teslim edilir. Sesi güzel olan hanımların türküleri eşliğinde tef çalınıp oyunlar oynanır.

Nişan karşılığı olarak da kız evi tarafından damada yüzük; damada ve yakınlarına çamaşır, gömlek, çorap, mendil bulunan bohça ve bir tepsi baklava, kız evinin amca, dayı, enişte gibi yakınlarıyla erkek evine gönderilir.

Nişandan kısa bir süre sonra, başta kayınvalide olmak üzere, oğlan evinin büyükleri, gelin ve kız evinin ileri gelenleriyle beraber düğün alışverişine giderler. “urba görme” adı verilen bu alışverişte, gelin kıza, iç çamaşır, gecelik, elbiselik / mantoluk kumaş, hazır elbise, eşarp, yazma, gezmelik ve gündelik çorap, terlik, ayakkabı, tarak, ayna, saç tokası vb. her türlü ihtiyacın yanı sıra, kız evinin isteklerini göz önüne alarak altın cinsinden küpe, yüzük, bilezik, kolye, lira gibi ziynet eşyalar alınır.

Kız istenilip söz kesildikten sonra nişan için oğlan evinden kız evine bir yüzük, bir yazma, bir beşibirlik alınır. Bu hediyeleri oğlanın annesi (yani kaynana) veya kız kardeşi (görümce) götürüp kıza takar ve böylece kız ile oğlan nişanlanmış olur.

Bunlar yapıldıktan sonra kız iptida oğlanın nenesi yahut annesinin elini öper. Bunlar ayrıca birer altın veyahut münasip bir şey hediye verilir. Bu hediyeler ekseriyetle takım altınıdır. (Üçok 1932: 237)

Nişandan on beş gün sonra kız tarafı bir sini ile bazı hediyeleri karşılık olarak oğlan evine gönderir. Eğer bu nişanlılık devresi Kurban Bayramına rastlarsa damadın ailesi kıza kınalı bir koç ile bazı hediyeler gönderir. Koçun boynuzları halka şekeri ve gelin telleriyle süslenir. (Çankırı Yıllığı; 1973: 69) Nişanla düğün arasına bayram girerse gelin kız için bayram kıyafeti alınır.

Giysi, yemeni, çorap, ayakkabı, takı, saat… vs. alınır. Ailesine de çorap, yemeni, gömlek… vs alınır. Bayram ziyaretinde kız evine baklava vb. tatlılar götürülür.

Nişan tam oluncaya kadar bir hafta oğlanın evine çok yakın akraba ve ahbapları da nişan için hediye gönderirler. Oğlanın çok yakın akraba ve ahbapları da nişan için hediye gönderirler. Sergi bittikten sonra oğlanın yakın akrabalarından birisi tarafından nişan kız evine götürülür. Nişanı götürene kız evi ağırca bir hediye yahut bahşiş verir.

Oğlan evinden mutfak takımı gibi eşyalarla kız evine gerekli olan yiyecekler gönderilir. Gelin ile yakın akrabalarına hediyeler gönderilir. Kafile kız evine geldikten sonra, oğlan evinden gelen eşyalarla kızın çeyizleri bir odada teşhir edilir. Daha sonra oğlan evinden gelenler geri dönerler.

Kız tarafından da oğlana karşılık gönderilir. Bu, iyi kumaştan birtakım elbise, oğlanın annesine babasına birer kat elbiselik ve diğer yakın akrabaya da derecelerine göre gömlek, çorap, çevre gibi şeylerdir. Kız evinden oğlan evine nişan alnı (karşılığı) olarak lokum, kurabiye duvaklı börek, kuzu veya hindi dolması gider.

Bu hediyelerle birlikte bir iki tepsi de baklava börek gönderilir ki bunları oğlanın arkadaşları toplanarak yerler ve komşulara dağıtırlar.

Çerkeş ilçesinde oğlan tarafı kız evine bir çuval kesme şeker gönderir. İsteğe bağlı olarak kurabiye ve baklava yapımında kullanılmak üzere toz şeker de talep edilebilir. Ayrıca gelin hamamı için bir çuval sabun ve hamam ücreti için bir miktar para gönderilir.

Kız evi aile yakınlarına ve komşularına bir kalıp sabun ve üzerinde günün hamam yıkanma ücreti ne ise parasını göndererek gelin hamamına davet eder.

Damadın yakın çevresine istedikleri berberde tıraş olmaları ve istedikleri gün hamama gidip yıkanmaları için berber ve hamam fişi dağıtılır.

Nişanla düğün arasına dini bayramların rastlaması durumunda oğlan evi kıza hediye almak durumundadır. (Kaynak Kişi: 7)

1.4.3 Düğüne Okuma- Davetiye Gönderme

Okuyucu gezme, davetiyenin olmadığı dönemlerde okuyucu kadınlar tarafından düğün tarihini çevreye duyurmak ve davet etmek amacıyla yapılan bir duyurudur. Okuyucu kadınlar haber verdikleri kişilere okuntu adı verilen ve genellikle yazma, çorap, havlu gibi el sanatı ürünlerinden oluşan hediyeleri dağıtırlar. Günümüzde bu gelenek, davetiye olmasına rağmen, gelin konvoyuna katılan arabalara havlu veya yazma bağlanması şekline dönüşerek devam etmektedir.

Nişan her iki tarafın tuttukları ve 'okuyucu' diye isimlendirilen kişilerle dostlara, ahbaplara duyurulur. Nişan günü kıza 'dürü' denilen bindallı bohçalar içinde hediyeler getirilir. Oğlan tarafının hanımları bindallı, kız ise üzerinde elbise, başına taç giyer, iyi kumaşlar üzerinden yürüyerek kayın validenin elini öper. Yüzüğünü kayın valide takar.

Nişana tüm köy davet edilir. Davet işine oku adı verilir. Geleneksel kesimde oku işi köylüye şeker, mendil, havlu dağıtılarak veya sadece ağızla söylenmek suretiyle gerçekleştirilir. Yakın akrabalara ve hatırı sayılır davetlilere ise elbiselik kumaş dağıtılır. Buna top adı verilip, alış veriş sırasında oğlan evine aldırılır. Alınan okunun karşılığı nişana götürülür.

Belirlenen düğün tarihinden önce düğüne davet etmek üzere okuyucu çıkartılır. Okuyucu hiç ev atlamaksızın ekmeğe, kınaya, gelin almaya ve çıkarmaya, duvağa herkesi davet eder.

Kadın ve erkek tarafının (okuyucuları) etrafa dağılır! Köylere gönderilen (okuntu) bir külah şekerden ibarettir. Bazen bir köy halkı davet olunur; bazen da düğün sahibinin yakından tanıdığı köy ağaları davet edilirdi. Okuyuculara bahşiş verilirdi. Kadın okuyucuları sırf kasabaya mahsus olup konu, komşu, eş dost, akraba hanımları davet ederlerdi. Bunlara para, çiğ yumurta, hoşaf, ceviz, iğde, şeker vesair yemişler verilmek hala adettir. (Üçok 1932: 245)

Okuyucu (davetçi) kadınlar tam üç gün gezerler. Bu suretle topladıkları yemişleri aralarında taksim ederler. Kız evinin iki, oğlan evinin iki olmak üzere dört kadın çıkarlar. Bu kadınlara çıkacakları gün kız evinde yemek verilir. Bunların yiyecekleri yemek için oğlan evinden yağ, et, şeker, pirinç gönderilir. (Üçok 1932: 245)

Çankırı merkezinde okuyucu düğünden bir iki hafta önce evleri tek tek dolaşarak, hısım, akrabayı düğüne davet etmeye başlar. Hafta başı düğün, kız evine oğlan evi tarafından yağ, un, pirinç ve şekerden oluşan “okuyucu harcı” gönderilmesiyle devam eder.

Oku, düğüne çağırılacakların daveti. Okuntu, düğüne davet edileceklere gönderilen davetiye demektir. Bu, ekseriyetle kahve fincanı ve küçük mahrut şeklinde beyaz kesme şekeridir. Köy ve mahalle için okuyucu yer yer gezerek davet edilen evleri dolaşır. Okuyucu kadına uğradığı yerlerden para ve diğer hediyeler verirler. (Demirci; 1938: 20) Okuyucu gittiği yerlere ekmek ve helva götürerek “Düğümüz var buyurun” der.

Düğünün günü kesildikten sonra uzak mahallelerde olan eşe dosta, hısım akrabaya okuyucular gönderilir. Köy ve kasaba haricindeki köylerden ve göçebelerden olan dostlara da mahrut şeklinde ve oku şekeri tabir olunan şekerler dağıtılır. Bunun mukabilinde, develerle odunlar, çıralar gelir. Bunların gelişinde develerin çanlarını salıverirler. Erkek düğün evindeki çalgıcılar da bunları karşılamağa giderler. En öndeki deveye, beş, altıparmak kumaş

topları hediye olarak asılır. Oku gönderilen başka mahallelerden de her oku getirenlerin haline ve varlığına göre yağ, peynir, kuzu, erkeç gibi hediyeler gelir. Mektup giden zengince yerlerden seccade, halı, hayvan ve buna mümasil kıymetli hediyeler alınır. (Demirci; 1938: 60)

Büyük düğünlere (Kaza düğünü) denirdi. Çünkü Kazalara, Nahiyelere, Köylere varıncaya kadar bütün eşraf davet olunurdu. Yani bir kaza ahalisinin ileri gelenlerinin iştirakiyle düğün yapılırdı. Bu düğünler on gün devam eder. Davullar, zurnalar çalınır, köçekler oynar on gün mütemadi surette günde beş altı sofradan aşağı olmamak üzere davetlilere yemek çıkardı. İlk davetler çeyizin oğlan evinden kız evine gittiği gün başlardı. (Üçok, 1932: 435)

Oğlan evinin okuyucusu ayrı, kız evinin okuyucusu ayrıdır. Kız evinin okuyucusu, kınaya, şenliğe ve Pazar sabahı yapılan mevlit'e davet eder. Oğlan evinin okuyucusu ise şenliğe, "gelin önüne" (düğüne) buyurun der. Davet edilen yerlerden, okuyucuya gittiği evin sahibinin durumuna göre para, çorap veya yemeni gibi küçük hediyeler verilir. Okuyucu düğün sahibine nereden ne aldıysa tek tek söyler. Eğer verilen hediye, bahşiş az veya eksikse düğün sahibi buna ilave yapar. Okuyucuların görevi, mevlit, şenlik, kına, "gelin önü" süresinde de devam eder. Misafirleri karşılar, buyur eder.

Perşembe veya cuma "gelin hamamı" olur. Gelin hamamını zengin veya fakir muhakkak yapardı. Durumu iyi olan düğün sahibi tüm misafirlerin hamam masrafını çeker. Hamamda "gelin kurnası" ayrıdır. Okuyucu, telli peştamal, ipek peştamal kuşanmış gelinin arkadaşları ile birlikte ilahiler okuyarak ve havuz etrafında dönerek, elinde hamam tası, içerisinde, sabun kese, lif ve baş kilini, gelin kurnasına götürür. Hamamdan çıkınca, dinlenme bölümünde kızılcık ekşisi veya ayranla kıymalı ikram edilir.

1940 ve 1950'lili yıllarda, Çankırı merkezinin meşhur düğün okuyucuları; "Gölezli", Kara Şahan Nene, Meryem Teyze ve Takımcı Fatma'dır.

Kaybolan, zamana yenik düşen geleneklerimizden birisi de, "okuyucu" daha doğrusu halk ağzında düğüne çağrı yapan kimse, "düğün okuyucularıdır." Eskiden düğün kartı yoktu. Oğlan tarafından bir kişi davet görevini üstlenirdi.

Günümüzde yapılan düğünlerde davetiyelerin 10- 15 gün önceden gönderilmesi gerekir. Davetiyeler çiftlere gönderiliyorsa, zarfın üzerine "Sayın Mehmet ZENGİN ve eşi" diye yazılır. Genellikle bütün aileye gönderilir. O zaman da "Sayın ZENGİN ailesi" diye yazmak uygun olacaktır.

Çağrılmadığı için kimsenin gönlü kalması istenmez. O nedenle davetiye listesi mümkün olduğunca uzun tutulur. Eski öğretmenler, terzi, uzak akrabalar, eski komşular… vb herkes davet edilir.

Genellikle davetiyeler 12.5x 16.5 cm. boyutunda ve beyaz olur. Çağrının, gençlerin anne babaları tarafından yapılması âdettir. Eğer dul bir kadının ikinci kocası, evlenen kızı evlat edinmişse; çağrıyı birlikte yaparlar.
Eğer anne baba, dostça ayrılmışlarsa, düğüne ikisi de katılacaksa, çağrıyı da birlikte yapabilirler. Böylece anne ve baba kalp kırıklıklarını, pişmanlıklarını unutup, evlat sevgisinin üstün geldiğini göstermiş olacaklardır.

Evlenecek genç kız ya da delikanlı öksüzse, çağrı bir yakını tarafından yapılabilir. Ya da çağrıyı bizzat kendileri yapar.

Günümüzde düğün davetiyeleri ve üzerindeki yazılar okuyucunun görevini üstlenmiştir:

Davetiye Sözleri

Birlikteliğimizin sonsuza kadar sürmesi
Umut ve dileği ile ortak yaşama adım attığımız
Bu günde sizlerle birlikte olmaktan
Mutluluk duyacağız.

Birlikteliğimizin sonsuza kadar
Sürmesi Umudu ve Dileği ile
Ortak Yaşama adım attığımız bu günde
sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duyacağız

Karanlığı arkalarında bırakıp,
gözlerindeki sevda güneşinin peşinden
yürüdükleri bu günde,
sizleri de aralarında görmekten
mutluluk duyarlar.

Evlilik törenimizde,
sizlerle birlikte olmaktan
mutluluk duyacağız.

Akıp giden hayatın içinde
kendimize dair yeni bir sayfa açarken
nikah törenimizde siz dostlarımızı
yanımızda görmek bize mutluluk verecektir.

Beraberliğe adım attığımız bu çok özel
günümüzde, mutluluğumuzu sizinle
paylaşmak bizi onurlandıracaktır.

Birlikteliğimizi evliliğe götüren
yolda mutluluğumuzu sizinle
paylaşmayı diliyoruz.

Mutlu beraberliğimizin başlangıcında
Sizlerle birlikte olmaktan
Kıvanç duyarız

Düğün (Nişan) törenlerinde
Sizlerle birlikte olmaktan
Kıvanç duyarlar

Düğün törenimize
teşrifleriniz bizleri onurlandıracaktır

Bu mutlu günümüzü bizimle
paylaşmanızdan sevinç duyacağız.

Sevdik birbirimizi
Evlendirin dedik bizi
Kırmadılar sözümüzü
Yapıyorlar düğünümüzü
Bu mutlu günümüzde
Bekleriz hepinizi

Sevdik güvendik birbirimize
Karar verdik ömür boyu beraberliğimize
Bu mutlu günümüzü müjdeleriz size
Bekleriz hepinizi düğünümüze

Amacımız yuva kurmak
Gayemiz mutlu olmak
Dileğimiz, bu mutlu günümüzde
Sizlerle birlikte olmak

Sevgi, saygı ve anlayışla temelini attığımız beraberliğimizi
Sonsuza dek sürdürmeye karar verdik. Nikah törenimizde
Sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duyarız

Gördü gözlerimiz Sevdi kalplerimiz
Hayatın baharında birleşti ellerimiz
Bu mutlu günümüze sizleri de bekleriz

Mutluluk geledursun
Dostlara haber olsun
Düğünümüz var bugün
Bizi sevenler buyursun

Biz kenardan gidiyoruz yol sizin olsun
Biz pınardan içiyoruz göl sizin olsun
Biz evleniyoruz haberiniz olsun
Bizi seven dostlar düğünümüze buyursun

Duvağımda beyaz güller
Girmesin araya eller
Allah (c.c) yazmış bizi bize
Duyuruyoruz şimdi size
Ömür boyu beraberiz
Sevgi dolu kalplerimiz
Düğünümüze sizleri de bekleriz

Biz sevdik kalbimiz bir olsun
Bizim düğünümüz törenimiz olsun
Buyurun dostlar haberiniz olsun

Müşterek yaşantılarının başlangıcı olan
Düğün törenlerinde
Sizlerle birlikte olmaktan
Mutluluk duyacaklar.

Kaptırdık gönlümüzü mutluluk seline
İşte biz de gireceğiz dünya evine
Bütün dostlar buyursun düğünümüze

Geleceğe doğru atacakları
Bu ilk adımı beraberce yürümek
Ve mutluluğu paylaşmak üzere
Sizlerle birlikte olmaktan
mutluluk duyarlar

1.4.4 Nişan Eğlencesi

Nişan günü, oğlan tarafının kadın ve kızları ile bir de defçi davet edilir. Defçi çalma-ğa başlar. Her iki tarafın davet edilen kadınları oyun ve eğlencelerini birkaç saat kadar sürdür-dükten sonra, ortaya bir kat elbiselik kumaş serilir. Bu kumaş, oğlan evi tarafından getirilen ziynet eşyaları ile birlikte, gelin kıza elbiselik olarak getirilmiştir.

Kız evinin haberi olduğu için onlar da akrabalarını eş ve dostlarını çağırırlar evin içerisine girilince misafirlerin ayrı ayrı hatırları sorulur, kahve ikram olunurdu. (Üçok 2002: 237)

Defci, oyuncu kadınlar ahenge başlarlar. Bir saat kadar eğlenti devam ettikten sonra ortaya bir kat elbiselik kıymetli kumaş serilir. Bu kumaş oğlan evi tarafından getirilen tezyinat meyanında gelin hanıma elbiselik için getirilmiştir. (Üçok 2002: 237)

Gelin olacak kız içeriye girince, elebaşılık eden kadınlar "Allah aşkına maşallah deyiniz, nazar değmesin" diye ihtarda bulunurlar. Gelin kız, yerde serili kumaşın üzerine gelip ayakta durur. Getirilen yüzük, parmağına takılır. Diğer mücevherler de elbisesi üzerine iliştirilir.(Üçok 2002: 237)

Bunlardan sonra gelin kız, önce oğlan tarafının (annesinden başlamak üzere) ellerini öper. El öpme sırasında, getirilen özel hediyeler de takılır.(Üçok 2002: 237)

O gün oğlan evinin akrabalarının eş ve dostlarının kadınları davet olunur. (Buna kızlar da gidebilir.) Defci ve oyuncu (defci, oyuncu kadınlar—bu kadınlar hayatlarında bin türlü sefahat âlemlerinin rezaletlerine boyun eğmiş kadınlardır ki ücret mukabilinde düğünlerde kadınlara def çalar, oynarlar. Düğünlerde hususi olarak erkeklerin eğlencelerine de katılırlar.) tutulurdu. Gelinin tezyinatı bir bindallı bohçaya sarılarak tepsiye konulur; kadınlardan birisi bu tepsiyi başının üzerine kor, davetli kadınların önünde gitmek suretiyle kız evine götürülürdü. (Üçok 2002: 237)

Kadınlar tarafından nişan merasimi yapılmadan bir iki gün evvel ailenin içtimaî mevkiine göre erkekler tarafında da merasim yapılır. Davet edilen kalabalık bir toplantıda davetin sebebi izah olunur. Dua edilir, şerbetler içilir, bu toplanışta kızın bütün akrabası davet olunur. Yalnız evlenecek erkek bulunmaz. Merasimi müteakip içilen şerbetten iki tarafın kadınlarına ve akrabalarına gönderilir. (şekerin icadından evvel şerbet baldan yapılır. Kız tarafına bir tas bal gönderilir. Bu bal tası cihazlarda bile teşhis edilirmiş.)

Nişanlanacak ve evlenecek çağda bulunanlara “okunmuş şerbettir darısı bulaşır” diye tercihan vermek âdettir. (Üçok 2002: 238)

Şimdi ise (daha çok şehir merkezinde) bu nişan merasimi, oğlan ile kızın, davet edilen her iki taraf akrabaları huzurunda ve kız evinde, birbirine kırmızı bir kurdele ile bağlamış nişan yüzüklerinin, hatırı sayılır bir akraba veya eş-dost tarafından takılması şeklinde yerine getirilmektedir. Nişan merasimindeki eğlence ve hediye vermeler de, bu esnada yapılmaktaydı.

1.4.5 Nişan Yüzüklerinin Takılması

Bazı yörelerimizde nişan yemekli yapılmakta, bazılarında ise lokum, bisküvi yeterli gelmektedir. Yemekli yapılan nişanlarda oğlan evi kız evine “kına davarı” adı altında bir hayvan alıp, kesecek olan kişi ile birlikte kız evine gönderir.

Genellikle oğlan evinde toplanan davetliler topluca kız evine giderler. “Nişan elbisesini giyen kıza kayınvalidesi ile oğlanın yakınları tarafından “takı” denilen ziynet eşyası takılır. Özellikle kasaba ve kentlerde, daha önceden yaptırılmış ya da hazır olarak satın alınmış olan yüzükler, bir büyük tarafından bu tür törenlerde adet olduğu üzere kalıplaşmış söz ve dileklerle adayların sağ ellerinin nişan parmaklarına takılır... Geleneksel kesimde nişan töreni, erkeklerin ve kadınların ayrı yerlerde oturdukları bir evde yapılır. Yüzükler takıldıktan sonra gelin ve damat orada bulunanların elini öper. Varlıklı ve kültür değişmelerine açık kasabaların nişan töreni için gazino kiraladıkları, nişanı tantanalı ve kaç-göç âdetine uymadan kutladıkları da bilinmektedir. Kentlerde ise, bu tören daha özgür biçimde “kaç-göç”e önem verilmeksizin, kadın erkek bir arada yapılmakta ve kutlanmaktadır.

Kararlaştırılan günde ailelerin geniş katılımı ya da isteğe bağlı olarak aile arasında *yüzük takma* töreni yapılır. İsteğe bağlı olarak gündüz veya

gece, eğlence ya da dualar eşliğinde gerçekleşir. Bu törende kırmızı renkli kurdelelere bağlanan yüzükler aile büyüklerinden bir kişi tarafından takılır ve kırmızı kurdele kesilir. Aileler arasında hediyeleşme nişan töreni sonrası önem taşır. Çankırı'da *nişan bohçası* olarak isimlendirilen bu hediyeleşmede karşılıklı olarak iç çamaşırı, gecelik-sabahlık, ayakkabı, terlik, havlu, yazma, takım elbise gibi eşyalar hediye edilir. Bu hediyelerin konulduğu bohçalar önem taşımaktadır. Gelin ve damat için planlanan bohçalar ve bohçanın içerisindeki havlular işlemeli, yazma ve mendillerin kenarları ise oyalar ile süslemelidir. Nişandan sonra araya dinsel bayramlardan birisi girmesi durumunda ise her iki taraf birbirlerine hediye götürürler. (Kaynak Kişi: 6)

Nişan merasimi, yalnızca kadınların katılımı ile gerçekleşmekte olup, kız evinde yapılır. Sabahın erken saatlerinde gözleme ve kara helva dağıtılarak köy halkı nişana davet edilir. Sadece bayanların katıldığı nişan töreninde en güzel yer kayınvalideye ayrılır. Çünkü gelinin yüzüğünü kayınvalidesi takar.

Kıza alınan bütün takılar, herkesin huzurunda sesli olarak takılır. Ayrıca nişan sırasında bölgede *kumaş çiğneme* diye yaygın ve sevilen bir âdet vardır. Bu adete göre, gelin kızın giydiği üç etek kumaşı kaynananın önüne doğru serilir. Gelinin yürüyeceği yere demir paralar dizilir. Gelin kız söylenen mânilerle bu kumaşın üzerinde üç defa ileri geri yürütülür. Daha sonra kaynanasının önüne oturtulur. Peçesi, yaşmağı ve örtmesi ile bir tek gözleri meydanda olan gelinin parmağına *kaşlı* tabir edilen yüzük takılır. Boynuna ve fesine altınları takılan gelin, daha sonra ortaya çıkarılır. Oğlan evinin geline aldığı tüm giyecekler "Muhammet canına salavat" sözleriyle tek tek sesli olarak söylenir. Daha sonra bir tef ile oyuna kaldırılan kadınlar, neşe içinde nişan törenini bitirirler. (Kaynak Kişi: 7)

Nişan töreninde söylenen *arayü*nün sözleri şöyledir:

Arayü arayü bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip etse de görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni
Dost Muhammed dostum seni ister seni
Bir mübarek sefer olsa da gitsem
Kâbe yollarında kumlara batsam
Mübarek cemalini yüzümde görsem
Ya Muhammed canım arzular seni
Dost Muhammed dostum seni ister seni
Muhammed kefildir işler bitirir
Al yeşil sancak elinde gelin getirir
Ya Muhammed canım arzular seni
Dost Muhammet dostum seni ister seni

Kız istemeyle başlayan evlilik hazırlıkları, Dede Kokut'taki "Deli Karçar geldi. Elbisesini giydi, evine gitti; ağır düğün hazırlıklarını yaptı" sözünde ifade edildiği gibi, nişanın gerçekleştirilmesiyle büyük bir coşku ve hız kazanır (Ergin 1969: 69).

1.4.6 Nişan bohçası

Kare ya da kareye yakın dikdörtgen biçiminde olan keten, atlas, kadife, pamuklu, vb. kumaşlar üzerine yapılan işlemelerle bezenmiş, eşyayı temiz bir biçimde saklamak ya da taşımak amacıyla yapılmış örtülerdir. Bohçaların özellikle nişan bohçası olarak hazırlananların Türk sanatında önemli bir yeri vardır (Barışta 1999: 200). Bordo kadife üzerine *dival işi* tekniğinde işlenmiştir. Arkası kırmızı pamuklu dokuma ile astarlıdır. Kenarları hazır harç ile temizlenmiştir. Merkezde ana motif daire şeklindedir ve

köşelerde yer alan bitkisel bezemeli motifler merkeze yönlendirilmiştir (Fotoğraf no:17-18). Bohçanın boyutları 110 cm x 100 cm olarak tespit edilmiştir. Kumaş havında yer yer dökülmeler vardır. (Kaynak Kişi: 6)

1.4.7 Nişan tebrikleri

Nişan bittikten sonra oğlan ve kız tarafı "Uğurlu, kademli olsun" diye kutlanır ve tebrikler hep ziyaret suretiyle ifade edilir. Nişanlılık esnasında gelip geçen kandillerde, bayramlarda hediyeler gönderilir. Kandillerde et, keşkek, pilav, lokma; şeker bayramında bir sini baklava, kurban bayramında en iyi ve iri bir koç gönderilir. Bu kurbanlık koç kınalanmış, tellerle, pullarla süslenmiş olur. Bu hediyeleri getirene ve götürene bahşişler verir. Kandillerde gönderilen hediyelerin üstü de ipekli ve işlemeli kırmızı, pembe herillerle örtülür. Kurban bayramında gönderilen koç ve başka hediyeler birkaç gün kız evinde teşhir edilir. Köylüler ve komşular bunu görmeye gelirler. Ziyaretçilere üzümle leblebi karışık (çerez) dedikleri yiyecekler ve tatlılar ikram edilir. (Y.Z.Demirci; 1938: 15)

Bu adetlerin herhangi birisinin azıcık bir ihmali ve noksanı birçok defalar nişanın bozulmasına sebep olur. (Birkaç defa nişanı bozulmuş kızlar için şüphe uyanacağından delikanlılar bu gibi kızları almakta çok tereddüt ederler.) zira bunların tamamıyla ve dikkatle yapılmaması kıza ve bağlılığa ehemmiyet vermemek ve saymamak manasına gelir ve türlü türlü dedikodulara yol açar: "Oğlanın kızda gözü yok, hediyeleri yer savmak için üstünkörü gönderdi" gibi söylenmeler alabildiğine ve ufacık muhit içinde çalkalanır durur. (Y.Z.Demirci; 1938: 15)

1.4.8 Nişanlı kızın uyması gereken kurallar

Nişanlı kız artık sahibini bulmuş sayıldığından düğünlerde, toplantılarda sık sık görünmez ve gülüp eğlenmez. Oğlanın darılmasını ve

kıskanmasını düşünür. Düğünlerde oyuna çıkmaz. Nişanlısının veyahut gelin gideceği yerin müsaadesi olursa o zaman zorla oyuna çıkar. İsteksiz ve sıkıntı içinde bir iki defa oyun meydanında dönüp yerine oturur

Artık nişanlı kızın hayatında bir olgunluk ve ciddiyet başlar. Nişanlısının bulunacağı yerlere ve gelin gideceği mahallelerde işi bile olsa oralara gitmez.

Gelin kız her nerede oğlan tarafından bir kadınla karşılaşsa, onların ellerini öper. Yanlarında hiç kimseyle konuşup eğlenemez. Aksi takdirde, gelin hakkında hiç de hoş olmayan (ar-sızlığına, yüzsüzlüğüne yorumlanan) dedikodular bir anda yaygınlaşır. Ancak, gelinlik etme âdeti günümüz Çankırı'sında genellikle kasaba ve köylerinde bu şekildedir. Merkezde ise gelin kızlar sözlüsü veya nişanlısı ile el ele-kol kola gezebilmekte, eğlenebilmektedir.

Nişanlı kız düğünde oyuna çıkarsa oğlanın teyzesi, halası, anası, kız kardeşi tarafından altın çevirmek lazımdır. (altın ya da para takarlar) Bu herkesin haline göre beşlik, yirmilik, kırklık takım altınlardır. Bundan başka çok eski bir âdete göre kız oyuna çıkınca oğlanın hısım ve akrabası kızı oyun meydanının ortasına oturtarak üç peşli entarisinin cebine çerez dedikleri üzüm ve leblebi doldururlar. Kız, cebine doldurulan çerezi oradaki arkadaşlarına dağıtır. Yetişmez ise tekrar kızın cebine çerez doldurulur ve böylelikle tatlı ve keyifli anlar geçirirlermiş. Fakat her kız bu eğlenceye içinden geldiği gibi iştirak edemez. Çünkü evin dışında ve açık yerlerdeki düğünlerde kızlar çok ciddi bulunurlar ve ağır oynarlar. Oynak ve neşeli hareketler kızın halk nazarında itibarını düşürmesi endişesi vardır. Güzel, kıvrak oyun dışarıda düğün bitip de tenhalaşınca yakın ve samimi bulundukları kimselerle beraber kaldıkları zaman oynanır. (Y.Z.Demirci; 1938: 17)

1.4.9 Çağımızda yapılan nişan törenleri

Modern hayat gençlere birbirlerini yeterince tanımak, beğeneceği kimselerle karşılaşmak, tanışmak imkânı sağlıyor. Günümüzde gerek Çankırı ve ilçelerinde gerekse Çankırılıların yaşadığı büyük şehirlerde, yerleşim merkezlerinde çoğunlukla herkes, evleneceği kişiyi kendisi seçiyor. Doğru, isabetli bir seçim yapabilmeleri için ailelerin çocuklarını sağlam, sağlıklı bir biçimde eğitmiş olması gerektir. Yanılma payı her zaman vardır. "Hayvanın alacası dışında, insanınki içindedir." Hiç kimse yanılmaktan uzak değildir.

Modern nişanlılık döneminde delikanlılar müstakbel nişanlısının evine yapacağı ilk ziyarette kızın annesine güzel bir demet gül gönderir "Saygılar sunar" vb. bir iki satır ekleyerek bir kartvizit gönderirler.

Genç kızları da eğer damadın annesi davet etmişse, evine ilk defa gideceği için tırnaklarından çantasının içine varıncaya kadar en ufak ayrıntıyı, kıyıyı köşeyi düzenlemeyi ihmal etmemelidirler. Kayınvalidenin gözleri gelin üzerine nüfuz edecektir. Oğluna layık bir gelin olduğuna inanmalıdır. Genç kız elinden geldiğince nazik ve terbiyeli olmalıdır. Ziyaretten sonra "Gösterdiğiniz nazik, sıcak konukseverlik için teşekkürler" yazılı bir çiçek gönderirler.

Modern evliliklerde delikanlının kızın evine resmen gelmesi sırasında, birlikte tespit edilecek bir tarihte anne ve babası çaya vb. gelerek, kızı isteme, söz kesme işini resmen yaparlar. (Sakaoğlu 1985: 328)

Nişan ya da aile içinde yakınlar arasında yapılacak bir törenle kutlanır ya da bir salonda yapılır. Bazne de bir lokalde kısıtlı sayıda davetliye verilen bir yemek şeklinde olur. Davetiyeler en az on beş gün önceden gönderilir. Evde vb. yapılan çok yakınların katılacağı nişanlar için davetiye bastırılması gerekmez. Davet ya telefonda ya da bizzat gidilerek yapılır.

Nişan yemeğinde şeref yeri, damadın anne babasıyla yakınlarına ayrılır. Nişanlılar ise yan yana otururlar. Nişanlı kız genellikle pastel renkli uzun elbise ya da şık bir kısa akşam elbisesi giyer. Damat ve erkeklerde takım elbise giyerler.

Şeref misafirleri ya da ailenin en yaşlısı, kısa bir konuşma yaparak birbirlerine kırmızı kurdeleyle bağlı nişan yüzüklerini önce kıza sonra erkeğe takar. Yüzükleri oğlan alır ama nişan masrafı vb. kız tarafınca karşılanır. Oğlan ve ailesi kıza takılar takarlar.

Günümüzde nişanlılara bir hayli hareket özgürlüğü tanınmıştır. Birlikte sinemaya, tiyatroya, eğlenceye vb. gidebilirler. Eve dönem için gece belli bir saatin geçmemesine dikkat edilir. Nişanlılara tanınan özgürlük, genellikle kızın ailesinin hoşgörü ve tutumuna bağlıdır.

Nişanlıların sık sık birbirlerinin evlerine çağrılmaları normal karşılanır, ancak geceyi aynı çatı altında geçirmemelerine özen gösterilir. Nişanlı kız kayınvalidesinin evinde geceyi geçirmek zorunda kalırsa, delikanlının bir arkadaş ya da akraba evinde gecelemesi uygun olur. Çoğunlukla ve titizlikle uyulan bir kuraldır bu.

Genç damat adayları, nişanlısının yaş günü için gül, parfüm, kitap ya da maddi değeri büyük olmayan beğendiği küçük bir eşya, biblo gönderir.

1.4.10 Düğün evinin çatısına bayrak asma

Köylerde düğün evinin önüne bayrak dikme âdeti vardır. Bayrak kaldırma töreni cuma günü namazdan sonra dualar eşliğinde düğün evine bayrak asılarak, düğünün resmen başladığını ilan eden bir törendir. Davul, zurna eşliğinde ve yemekler yenilerek, düğün eğlencesi başlar. Düğün bayrağı yörelere göre değişmekle birlikte Çankırı ve ilçelerinde Türk bayrağı

olmaktadır. Uzun bir sırık üzerine takılan bayrağın tepesine elma, soğan, ayna gibi eşyalar takılarak hazırlanmaktadır. Kimi yörelerde bayrağın yanında gelin ve damadı simgeleyen farklı renklerde kumaş da yer alır. Bayrağı köyün her tarafından görünecek şekilde evin uygun bir yerine genellikle çatıya asarlar. Dualar okunur veya gençler bayrak manileri okurlar. Bu işi yapan kişiye bayraktar denir. Bayrak asılırken dibine kan akıtmak amacıyla horoz kesilir, kilitlenmiş bir kilit takılır (Güveyin bağlanmasını önlemek amacıyla. Bu kilit gerdeğe girilirken açılır) Bugün oğlan evi tarafından bayrak yemeği adı altında yemek hazırlanır. Bazı yörelerimizde sağdıç evine de bayrak takılmaktadır.

Bayrak kaldırırken zurna ve davul ile şu türkü çağırılır: (Üçok 2002: 245)

Dan yüzüne dan yüzüne
Vurdum dilberin dizine
Çayırda bostan bozuyor
Öksüzler bakar gözüne

Dan uykusu tatlı olur
Kaldırırlar akşam seni
Öyle işi firkat olur
Yıldırırlar akşam seni

Çerkeş'te bayrak, kına gecesinden bir gün önce asılır. O güne dibek derler. Düğün evinin belli olması için bayrak asılır. (Kaynak Kişi: 9)

Şabanözü'nde cuma günü öğleden sonra dua edilerek bayrak asılır. Kuzu ya da tavuk kesilir. Yemek hazırlanır. Yufka ekmekle helva dağıtılır. O yufka ekmek gelmezse davet yok demektir. Bir kazan çörek bir kazan yufka ekmek yapılır. Koca bir tosun kesilir. Davullu olursa daha çok yemek olur.

Keşkek yapılır. Yarmayı iyice ezeriz. İçine tavuk katılır. Pişirilir. Yeşil fasulye yapılır. Bamya yapılır. Düğün çorbası yapılır. Pirinç pilavı yapılır. (Kaynak Kişi: 7)

1.4.11 Nişanın bozulması durumu

Çerkeş'te oğlan evi tarafından getirilen ve takılan hediyeler iade edilir. "Geçmişlerinizi (hediyelerinizi) iade ediyoruz." derler. Kimi tekrar kabul eder kimi kabul etmez bu hediyeleri. (Kaynak Kişi: 8)

Şabanözü'nde oğlan evinin nişandan dönmesi durumunda kıza alınan takılar iade edilmemekte, tersi durumunda takıların iadesi söz konusu olmaktadır. (Kaynak Kişi: 7)

Günümüzde de nişanın bozulması durumu söz konusu olabilir. "Hayvanın alacası dışında, insanınki içindedir." Hiç kimse yanılmaktan uzak değildir. Kötü bir evlilik yapmaktansa nişanlıyken ayrılmak daha doğru bir karardır. Ancak nişanın bozulmasından sonra herhangi bir olumsuz yorum yapmaktan kaçınmak gerekir. "Anlaşamadık, ayrıldık." demek kısa ve öz bir cevaptır. Sadece görgü kuralları değil, sağduyu da bu konu hakkında ileri geri konuşmamamızı gerektirir.

Nişanın bozulması halinde erkeğin mektup ve fotoğrafları, kızın ise yüzükle diğer değerli armağanları iade etmesi gerekir. Hatta eşten dosttan gelen nişan hediyesi varsa, onların da iki satır nazik teşekkür mektubuyla sahiplerine iade edilmesi yerinde olacaktır.

Nişanın bozulması ile ilgili Medenî Kanun hükümleri şöyledir: (Sakaoğlu 1985: 330)

Madde: 83- Kanun, imtina eden nişanlıyı evlenmeye icbar için dava hakkı vermez ve evlenmekten imtina halinde tazminat verilmesi şart kılınmış ise bu şart muteber değildir.

Madde: 84- Nişanlılardan biri, mühim bir sebep yok iken nişanı bozduğu veya iki taraftan birine atfedilecek bir kusur yüzünden nişan bozulduğu takdirde taksiri olan taraf, diğer tarafa, ana ve babasına veya bu hususta onlar gibi hareket eden sair kimselere hüsnüniyet ile ve nikâhın icra olunacağı kanaati ile ihtiyar ettikleri masraf ile mukabil münasip bir tazminat vermeye mecburdur.

Madde: 85- Bir taraf kendi kusuru olmaksızın nişanın bozulmasından şahsen fahiş bir surette mutazarrır olmuş ise, hakim onun zarar-ı maneviyesini telafi için münasip bir tazminat hükmedebilir.

Manevî tazminat davası, mirasçıya intikal etmez, şu kadar ki, miras açıldığı zaman iddia kabul edilmiş veya dava ikame olunmuş ise mirasçılara intikal eder.

Madde: 86- Nişanlılardan her biri diğerine verdiği hediyeyi geri isteyebilir.
Hediyeler aynen mevcut değilse, bigayrihakkın mal edinmeye dair olan hükümlere tevfikan tazmin olunur. Nişan, vefat sebebiyle bozulmuş ise istirdat davası asla yoktur.

Madde. 87- Nişanlanmaktan mütevellit davalar, nişanın bozulduğu tarihten itibaren bir sene sonra sâkıt olur.

1.5 Urba Görme ve Çeyiz

1.5.1 Urba Görme- Geline Elbise Alma

Düğün alışverişinde, gelinin ihtiyaçları karşılandıktan sonra, kayınvalide ve kayınpeder, kız kardeş, amca, yenge, teyze gibi birinci derecedeki yakınlara da elbiselik kumaş veya takım elbise, terlik, ayakkabı, yazma, çorap gibi gönülleri hoş tutacak hediyeler alınır.

Urba görme, düğünle ilgili alış-verişin yapıldığı, kız ve erkek tarafından aile büyüklerinin katılımı ile yapılan bir evredir. Urba, gelin adayına elbise alınmasıdır. İki kat elbise alınır. Bunun bir katı iç giysiler, diğer kat dış giysileridir. Urba görmeye kız ve erkek ailesi katılır. Biz Ankara'da urba görmeye Samanpazarı'na gitmiştik. 40 lira harcanmıştı bizim zamanımızda. Köylerde ise en yakın ilçeye gidilir. Oğlan evi kız evine yemek ısmarlar. Urba görme eskiden urba biçme derlerdi. Hazır giysi alınmazdı, yerine terzide ölçülüp biçilirdi. (Kaynak Kişi: 9)

Alışverişten dönen oğlan evi, başta gelin, kayınpeder, kayınvalide, yenge olmak üzere kız evinde bulunanlara, elbiselik kumaş, gömlek, tülbent, patik, çorap gibi hediyelerin yer aldığı bohçayı gönderir. Bohçanın yanında bir tepsi de baklava bulunur.

Çerkeş'e giderler. Köylülere helva ve ekmek ikram edilir. Kız tarafında bir kadın orta tarafa çıkıyor. Oğlan evinin aldıklarını bağırarak sayıyor. (Kaynak Kişi: 8)

Kız tarafı da bohçayı aldıktan iki gün sonra, erkek evi için hazırlanan bohçayı, baklava tepsisine koyarak yenge ile gönderir; bohçayı bırakan yenge bohça karşılığında bahşiş alır.

Kız ve oğlan evi düğün hazırlıklarıyla uğraşırken, kız akrabaları da, tencere, perde, masa örtüsü gibi çeşitli hediyeleri kınada vermek üzere hazırlarlar.

Söz ile düğün arasında şeker veya kurban bayramı olursa, gelin kıza, renkli kurdele, tülbent ve boyalarla süslenmiş gelin koçu, şeker, kolonya, elbiselik kumaş, çorap ve ayakkabı gibi hediyeler, bayramlık bohçası olarak gönderilir. Kız tarafı da, benzer hediyeleri erkek evine yollar.

Nişan epey masraflı ve tantanalıdır. Erkek tarafından kıza gönderilecek nişan ilkin erkek evinde açılır. Erkeğin yakın akrabaları ve en samimi arkadaşları da bazı hediyeler göndermek ve para atmak suretiyle buna iştirak ederler.

Oğlanın kıza göndereceği nişan ufak tefek bazı farklarla şunlardır: (Y.Z.Demirci; 1938: 14)

1- Altıparmak, yahut lobutlu kumaştan şalvarlık.
2- Artlı önlü kuşak (bu kuşak ya acem şalı yahut beyaz tel ile işlenmiş ipeklidir.)
3- Değirmendere yün çorap (Bunun da üzeri kırmızı yeşil ipeklerle işlenmiştir.)
4- Siyah güllü kundura (bu kunduranın bağcık yerinde bir gül vardır.)
5- Bürümcük gömlek.
6- Altıparmak veyahut lobutlu kumaştan sırmalı işlik.
7- Oyalı yazma (bu yazma iki çeşit olup birisine biber oyalı yani oyaları büyük, diğerine de kuşgözü oya yani küçük oya demektir.)
8- Altınlı fes (bu fes tepelikli olup tepelik çok defa göçüştendir. Fesin en üstünde sıravari yirmilik küçük altın, alt yanı alnına yakın yerinde de kırklık büyük altınlar dizilmiştir.)

Bunun sakağ denilen ve boynundan geçerek fesin iki taraflarına iliştirilen yerde dizili altınlı kısmı vardır. Bu altın dizisi kulak yerlerinden fese bağlanarak boyuna geçer. Altınlı fesin iki yana bağlı ve saçların altından geçen bir şeritte öne ve yana eğilen ağır ve altın fesin düşmemesini temin eder.

9- Her yeri beyaz pul ile işlenmiş ipek.

10- Beşibiryerde (boyuna takılır)(hali vakti olmayanlar için değildir), bunlar seksenlik yarım beşibiryerde yahut iki üç tane kırklık altın gönderirler.

11- Gümüş veyahut altın yüzük.

12- İpekli ve telle işlenmiş çevre, mendil. Bunların dört köşeleri sırmadan çiçeklerle gergeflerde işlenir. Kız için hazırlanan bu nişanın yanında kızın ana baba kardeş ve yakın akrabalarına gönderilecek hediyeler de vardır. Bunlara ağırlık denir ki, kızın babasına elbiselik, anasına entarilik, kardeşlerine çorap gömlek gibi şeylerdir. Çorap Değirmendere, gömlek bürümcük yahut üstüne atmadır.

1.5.2 Çeyiz hazırlığı

Kız evinin önemli bir hazırlığı da çeyiz hazırlanmasıdır. Sözlü kültür geleneğimizin temsilcisi kabul edilen çeyiz, kız evinin sosyal statüsünü yansıtır. Kız evinin maddî durumunun yanında, sosyal ve kültürel durumunun da bir göstergesidir. Yöremizde çeyiz, genç kızlar için çok önemlidir. Boş vakitlerini çeyiz yaparak değerlendirirler. Düğüne kısa bir zaman hâlâ kızın arkadaşları ve yakınları tarafından yıkanır ütülenir ve özenle sandığa yerleştirilir.

Kız ailesinin varlığına göre, çeyiz sandığının donatılması şan ve şeref meselesi sayılırdı. Çeşit çeşit giyim eşyası, bunların arasında en kıymetlilerini, kızın göz nuru, el emeği yaptığı işlemeler, danteller, örgüler

oluştururdu. Yatak takımları, halılar, kilimler, kap-kacak vs. sandıklarda saklanan bu eşya kızla beraber koca evine taşınırdı. (Kaynak Kişi: 13)

Çeyiz hazırlıkları kız çocuğunun doğumuyla başlar. Kız annesi, oda takımı, dantel, çarşaf, başörtüsü (Fotoğraf no: 2), patik (Fotoğraf no: 3) çorap vb. gibi kız çeyizinde bulunması gereken eşyaları, doğumdan sonra hazırlamaya başlar. İmece usulüyle hazırlanan, estetik zevk ürünü olan bu eşyalara, beşikteki kız büyüdüğü zaman yaptıkları da eklenince, zengin bir çeyiz koleksiyonu ortaya çıkar.

Anadolu'nun çoğu yerinde olduğu gibi Çankırı'da da kız çocuğu doğduğu andan itibaren geleneksel olarak çeyiz hazırlığı başlar. *Çeyiz hazırlama*, el sanatı ürünlerinin sürekliliğini sağlayan önemli bir unsurdur. Çeyizi vazgeçilmez kılan, düğün öncesinde sergilenecek olmasıdır. Bu çeyiz ürünleri içerisinde işlemeli yatak takımları (Fotoğraf no: 4), dantel oda takımları ve masa örtüsü, işlemeli ve dantel kırlentler, işlemeli mutfak takımları, iğne oyası, mekik, firkete ve tığ oyalı çeşitli yazmalar, işlemeli seccade, geleneksel motifli yün çoraplar, halı, kilim ve çeşitli dokumalar yer almaktadır. Bu ürünlerin içerisine konularak götürüldüğü sandık, ahşap malzemeden oyma tekniği ile süslüdür. (Kaynak Kişi: 6)

Çeyiz gelin olacak kızın, yeni evindeki ihtiyaçlarına cevap vermesi ve el öpmeye gideceği zaman hediye götürmesi amacıyla hazırlanır.

Çeyizin vazgeçilmez parçaları olan nakışlar, oyalar, daneler ve bu işlemelerde kullanılan motifler, onları icra eden kişilerin, o toplumun, yaşayışını, coğrafî, ekonomik şartlarını, sosyal hayatını ve tasarım gücünü ortaya koyan kriterlerdir.

Kişiler birikimlerini ve estetik zevklerini dantel, oya, nakış gibi sanat ürünlerinde dile getirir.

1.5.3 Çeyizin sergilenmesi

Düğün gününden bir iki gün önce, kilim, halı, yatak gibi çeyiz eşyaları, kesilmiş koyun; kınada kullanılacak olan çerez, kına, şeker gibi malzemeler, boyunlarına çan takılmış katırların üzerinde kız evine gönderilir. Getirilen bu hediyeler ve kızın çeyizleri sergilenir.

Kızın annesi, sandıkla gelen bütün eşyayı münasip bir odanın, münasip yerlerine düzgünce serpiştirilir, adeta zevkli bir giyim kuşam sergisi açar. Sandığın geldiği duyulunca, tanıdık tanımadık bütün kadınlar ve kızlar evi doldurur, bu güzel sergiyi seyre dalarlar. Düğün gününden bir gün evvel, sandıkla gelen bütün eşya, kız evinden yapılan ilavelerle oğlan evine geri gönderilir. Gelinin odası, her biri göz nuru, ayrı birer sanat eseri olan el işlemesi çevre, peşkir, bohça, uçkur gibi şeylerle ve oda duvarı boş kalmamak şartıyla süslenir. Bu eşyaların duvarlara yerleştirilmesine "çehiz çakma", tamamına birden "çeyiz- çehiz" adı verilir. (Sakaoğlu 1985: 335)

Çeyizin sergilemesine düğünden bir iki gün önce başlanır. Çeyizin evden alınıp götürülmesi, eğlence şeklinde geçer. Oda donatma işini (çeyizin sergilenmesi) kızın yakın akrabaları ve arkadaşları yapar. Odayı donatan kişilere erkek tarafından bahşiş verilir. Yalnız kızın çeyiz sandığı arabadan indirilirken damat adayı, geline çok yakın olan birine bahşiş vermek zorundadır. Aksi halde sandık damada verilmez.

Kız evinde, cuma şenlik, cumartesi akşamı kına, cumartesi sabahtan oğlan evinde ise baş donanma hazırlıkları başlar. İkindi namazından sonra arabalarla, erkekler ve gençler kız evinden oğlan evine çeyiz götürür. Ayağına tez çocuklardan birisi, kırlent veya yastığı çeyizin habercisi olarak önden oğlan evine getirir ve damattan bahşişini alır. (cansaati.org)

Kız çeyizinin ve gelen hediyelerin ortaya dökülmesi, genellikle gerdek gecesinin ertesi günü (Cuma günü) oğlan evinde özel davetlilerin huzurunda yapılırdı. Meydancı kadın, sandıklardan çıkardığı eşyaları birer birer gösterir, tekrar sandıklara yerleştirirdi: (Kaynak Kişi: 10)

- Bu gelinimizin hamam takımı,
- Bu gelinimizin yatak takımı,
- Bu gelinimizin terlikleri,
- Bu gelinimizin çamaşır bohçası
- Bu gelinimizin şusu.. busu

Davetlilerden, gelin çeyizinin zenginliği karşısında hayranlık gösterenler olduğu gibi, her şeyi beğenmez görünmeyi, küçümsemeyi huy edinmiş olanlar da bulunurdu:

- Böyle hamam takımı mı olur?
- Hele o terlikler de ne? Hepsi arasına işi.
- Gız bubası, kesenin ağzını sıkarsa, böyle olur işte.
- Doğrusu gızına, şanına layık çehiz düzmemiş bubası.

Bu arada düğün hazırlıkları da devam etmektedir. Her iki taraf hummalı bir faaliyet içindedir. Düğünden bir hafta evvel oğlan evi, gelin kıza ait gelinlik elbiseler, ayakkabıları, kızın ana ve babasına, kardeşlerine, yakın akrabalarına “ağırlık” adı altında kumaşlar, çarşafsız yorganlar, çerezler, kına, sabun, bir miktar para, kilidi çıngıraklı ve üç yönü yuvarlak aynalarla süslü bir sandık içine konulup kız evine gönderilir. Çarşafsız yorganları kızın “başı bütün”(analı babalı) arkadaşları kaplar ve bu işi yaparken de çerezi yerler.

Gelin çeyizinde bulunması gerekenleri Ayla Şentürk şu şekilde sıralıyor:

Hamam havlusu: Pamuklu havlular kız gösterme ve gelin hamamı gibi özel günlerde kullanılmaktadır. Krem renginde havlunun iki kısa kenarındaki havsız bölümde işleme bulunmaktadır. İşlemede *gözeme, pesent, dolgulu sarma, verev sarma ve tel sarma teknikleri* kullanılmıştır. Açık yeşil, koyu yeşil, açık mavi, açık kahverengi, bej rengi kalın bükümlü ipek iplik, metal iplik ve yassı metal tel ile işleme yapılmıştır. Dar kenarlarında ince bir bağlantılı "S" bordür ve tomurcuklar üzerine, motifler düzgün sıralamalarla yerleştirilmiştir. Boyutları 180 cm x 84 cm olarak tespit edilen havlunun kısa kenarları saçak bırakılarak temizlenmiştir. Baş, omuz ve boy havlusu olarak üçlü takım olduğu düşünülmekte, ancak diğer iki parçasına rastlanmamıştır.

Kur'an-ı Kerim kılıfı: Kur'an-ı Kerim'i korumak ve saklamak amacıyla işlenerek hazırlanmıştır. Devetüyü renginde kadife kumaş üzerine *dival işi* tekniğinde işlenmiştir (Fotoğraf no:5). Köşelerden merkeze yönlendirilmiş küçük dal üzerinde yapraklar ve merkezde çiçek, dal ve yapraklardan oluşan bitkisel bir motif bulunmaktadır. Boyutları 20 cm x 26 cm olarak tespit edilmiştir. Kadife kumaşın havları tamamen dökülmüştür.

Başörtüsü: Dua sırasında kullanılan başörtüsü, krem rengi tülbent kumaş üzerine, gümüş renkte yassı metal tel ile *tel sarma* tekniğinde işlenmiştir. İşlemenin tersi ile yüzü aynıdır. Başörtünün bir uzun kenarının orta bölümüne (başa gelen kısım); mine çiçekleri, yaban gülü, dal ve yapraklardan oluşan fiyonklu buket şeklinde işleme yer almaktadır. Karşılıklı iki dar kenarı oymalı ve oymalar içinde yaprak, dal ve tomurcuklardan oluşan küçük bir motif, düzgün ve bağlantılı sıralama ile sonlandırılmıştır. Boyutları 170 cm x 82 cm olarak tespit edilmiştir.

Sedir (Divan) örtüsü: Ev dekorasyonunda kullanılan işlemeli eşyalar arasında sedir örtüsü dikkat çekicidir. Uzun dikdörtgen biçiminde, dival işi tekniğinde bitkisel bezemeli, bordo kadife kumaştan yapılmıştır. Bir saksıdan çıkan kıvrımlı dallar ve yapraklar arasında yıldız çiçeğinden oluşan motif, oymalı ve oymalar içinde mine çiçeği bordür ile sınırlandırılmıştır. Sedir örtüsünün bir oturulan sedir üzerini kaplayan, birde etek bölümü bulunmaktadır. Dikdörtgen formunda 6 adet *sedir yastığı* ve 2 adet küçük kare *yastık* sedir örtüsüne takım olarak yapılmıştır. Eteğin boyutları 3,5 m x 41 cm ve sedirin oturma yeri 34 cm, dikdörtgen yastığın boyutları 80 cm x 34 cm x 10 cm, kare yastığı boyutları 40 cm x 40 cm olarak tespit edilmiştir. Yastık arkaları ve sedir eteği, kırmızı renkte pamuklu dokuma ile astarlanmış, aynı kumaş ile sedirin oturma kısmı dikilmiştir. Sedir eteği ve küçük kare yastıkların kenarı, metal iplikten oluşan hazır saçak ile temizlenmiştir. (Kaynak Kişi: 6)

1.5.4 Çeyiz görmeye gelenlerin hediyeleri

Takı (altın), tabak, tencere, tava, bardak- fincan takımı, çaydanlık, havlu, yemeni, çorap, patik vs. getirilir.

Söz kesme ve başlık gibi safhalar bittikten sonra sıra nişanın ve düğünün yapılacağı zamanı tespite gelir. Nişanın yapılacağı gün köy halkı davet edilir. Katılacak olanlar erkenden oğlan evine toplanır ve hep birlikte kızın evine hareket ederler. Kız evine götürülecek hediyeler, öndeki iki kişi ile gönderilir. Yollarda çalgı çalınması da adettir. Kız evine varan heyet, özel bir şekilde karşılanır. Evvelce hazırlanmış bir odada misafir edilirler. Bir müddet sohbet edildikten sonra, nişan için getirilen hediyeler asılarak hazır bulunanların huzurunda bir kâğıda yazılır. Altın, yüzük, bilezik, bel kemeri gibi ziynet eşyalarıyla gelinlik, kızın annesine yollanır. (Sakaoğlu 1985: 327)
Çeyiz görmeye gelenler eskiden bir metre basma, peşkir (el yüz havlusu), tülbent, çorap, patik gibi hediyeler götürürlerdi. Günümüzde ise ya ufak süs

eşyaları ya da mutfakta kullanılacak küçük tabak çanak gibi hediyeler götürülüyor. (Kaynak Kişi: 7)

1.5.5 Çeyizin oğlan evine götürülmesi

İşleme, dantel, seccadeler, havlu, yemeni, patik, çorap, oğlan evine gönderilecek gömlek, çorap vs. hediyeler…. Bunlar düğüne bir hafta kala oğlan evine gider. (Kaynak Kişi: 9)

1930'lu yıllarda çeyizin götürülmesini Hacışeyhoğlu Hasan Üçok şu şekilde anlatmaktadır:

Düğüne başlanılan ilk cuma günü cuma namazından sonra davetliler oğlan evinin önünde toplanır, gayet süslenmiş, çanlar takılmış sekiz on katır gelirdi. Memleketin en güzel atlarından birisi süslenir iyi ata binenlerden birisinin kucağına çocuk verilir. Atın başlığına da oğlan evi tarafından bir sırma çerçeve bağlanırdı. (Üçok 2002: 243)

Tekke dervişlerinden birisini derviş elbisesi ile elinde teberen önde gider; arkasında açık başı üzerine konmuş içi ateşli bir saç taşıyan ve etrafında gül söndüren şiş vurunan süslü dervişler, daha sonra şeyhler ellerinde sancakları olduğu halde tekbir ve tehlil ile küdum çalarak giderlerdi. Arkalarında on on beş güğüm şerbet, sonra iki dane çiçekli mum götürenler giderdi. Bu güğüm ve mumların her birine ayrı ayrı sırmalı çevreler bağlanırdı. Bunun arkadasında sağdıcı götüren süvari daha sonra ceyiz katırları giderdi. Bu katırlardan peşek veya (peşevek) denilen ve önde giden süslü katıra kumaş bağlanırdı. (Üçok 2002: 239)

Oğlan tarafının kıza verdiği telli yorgan, yastık, yatak, makat, iki servi sandık, bakır takımı, oda takımı, halı, kilim bu katırlara yüklenirdi. Bunların arkalarında da davullar, zurnalar çalarak köçekler oynayarak giderlerdi.

(Kızın oğlan kardeşine bir tay hediye edilirdi. Bu taylar iki buçuk yaşından fazla olmazdı. Eğer oğlan kardeşi yoksa tay gitmezdi. Oğlan kardeşi olan kızlar diğerlerine tercih edilerek alınırdı. Kızın terbiye ve namusundan erkek kardeşleri ana ve babasından fazla alâkadar olurlardı.) (Üçok 1932: 239)

Davetlilerden başka yollara dökülen seyircilerin gürültüleri, dervişlerin tekbirleri, katır çanlarının velveleli ahenkleri arasında bir hay huy ile kız evine gidilirdi. (Üçok 2002: 239)

Çeyiz kız evine vardıktan sonra bir odanın bir tarafına oğlan evinden gelen çeyiz diğer tarafına gelinin bütün eşyası yığılır. Gelinin gecelikten başlayarak ne kadar iç ve dış çamaşırları vs. oda takımları burada sergilenir. Çeyiz tam on gün düğün sahiplerinin akrabasına, eş ve dostlarına teşhir edilir.

Cuma günü çeyiz oğlan evinden çıktıktan sonra oğlan evinin ziyaretleri başlar.

Çeyiz oğlan evinden çıktıktan sonra davullar bir müddet kız evinin önünde çalar. İkindi üzeri oldu mu, oğlan evine gelir. Tabii böyle masraflı düğün sahiplerinin geniş bahçeleri büyük konakları olduğu için hizmetçiler siler süpürür. Avlunun birkaç yerine Meş'ale dikilir.

(Meş'ale: İçinde çıra yakılması için demirden yapılmış yirmi beş santim yüksekliğinde, otuz santim genişliğinde ustuvani bir ızkaranın dayanıklı bir ağacın tepesine çakımasından vücuda getirilmiş tenvir aletidir. Halk maşalama derler.) (Üçok 2002: 245)

İki deve yükünden on deve yüküne kadar çeyizlik eşya ve hediyeler düzüldüğünü eskilerden öğreniyoruz.

1937 yılında Çankırı'nın Ovacık bölgesinde bir köy düğününe katılan Sadi Yaver Ataman, gelin çehizinin getirilmesini şöyle anlatmaktadır:

"Kervanın öncü katırını süslemişler, boynuna üstü irili ufaklı çanlar, ziller, tonguraklarla kaplı, it dişi, yılan kavı işlemeyi hamayili takmışlar. Koç boynuzu işlenmiş halılar cicim denilen Türkmen işi kilimlerle süslü hamudunun iki yanına irili ufaklı ayna koymuşlar, güneş vurdukça pırıl pırıl ışılanıyordu. Sırtında selvi dalı işlemeli, üzerleri renkli saç kaplı iki sandık yüklemişler. Arkadan gelen üç devenin de gelin hediyeleriyle yüklü olduğunu söylediler. Öncü katır, sırtındaki yükün ve süslemenin farkındaymışçasına, davul zurnanın ahengine ve ritmine kendisini kaptırmış, ayaklarını talimli bir çalımla kaldırıp indirerek, sanrısını ırgalaya ırgalaya, zillenerek, bir kat daha alımlı bir yürüyüş tutturmuş geliyordu. Arkadan gelen develer de, şahane boyunlarını havalandırmışlar, önce katırın tutturduğu o ahenkli ritimle dervişler gibi coşarak onu takip ediyorlar. Gelin kervanını seyretmek için, yol boyuna iki geçeli dizilen köy halkının alkışlarını, başlarını bir kat daha havalandırarak selamlıyorlardı. Belli ki, bu süslenme ve sırtlarında taşıdıkları değerli yük bu hayvancıkları etkiliyordu. Nitekim düğün evine gelip de sırtlarındaki yükten arınınca, o çalımlı hallerinden eser kalmamış, adeta kulağı kuskunu bırakıvermişlerdi.

Maya denilen dişi develerle, Buhara develerini çiftleşmesinden meydana gelen bir cins deveden söz ederler ki, zil ve çanlarla süslenmeden bir yere kımıldamazlarmış. Güreş tutan develerinde süslenmeden güreşe çıkmadıklarını söylemişlerdi. Türkmen soylu konar-göçer toplulukların yaylaya göç sırasında nişanlı kızların bindiği süslü develerin çalımlı yürüyüşleri görülecek şeydir. Hayvanlarda bile süslenmek, güzel ve alımlı görünmek tutkusu bir tabiat güdüsü olsa gerektir. Bu bitkilerde bile kendini gösterir. Ağaçların yaprak güzelliği, çiçeklerin renk renk güzellikleri süslenmenin en alımlı örnekleri değil midir?" (Ataman; 1992: 16)

1.5.6 Günümüzde çeyize verilen önem

Düğünün ilk aşamasından son aşamasına kadar her safhasında hediyeleşmeler yolu ile el sanatı ürünleri ve el işlemeleri yoğun olarak yer almaktadır. Çeyiz geleneğinin el sanatlarının yaşatılması açısından çok önemli bir unsur olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak el sanatları ürünleri, Anadolu evlenme geleneklerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Evlenme geleneklerinin uygulanması devam ettiği sürece sözü edilen el sanatı ürünlerinin yaşatılacağı bir gerçektir. Ancak bu el sanatı ürünlerinin üretimi belli bir hammadde ve uzmanlık gerektirmektedir. Kültürün ve el sanatlarının yaşatılmasına yönelik bu çabalar Anadolu gelenekselliğini yansıtmamasının yanında günümüz koşullarında üretilen, yozlaşmış ürünlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Kaynak kişi: Ayla Şentürk)

Yapılan araştırmada günümüzde, genç kızların çeyiz hazırlamak için istekli ve bilgili olmadıkları, buna ihtiyaç duymadıkları, çeyiz eşyalarının aile büyükleri tarafından hazırlatıldığı görülmüştür. Gençler ile yapılan görüşmelerde yeni hayatlarında, günlük işlerinde gelişen teknolojiden yararlandıkları ve çeyiz geleneğini sürdürmek istemedikleri görülmüştür.

Kaybolmakta olan kültürel değerlerin somut göstergeleri olan bu el işlemeli örneklerin, bulunduğu yerlerde belgelenerek, hayatta kalan kaynak kişilerden bilgiler alınmak suretiyle doğru kayıt edilmesi, teknik, malzeme ve bezemeleri açısından değerlendirilmeleri, Çankırı halk kültürünün gelecek kuşaklara doğru aktarılması açısından oldukça önemlidir.

1.6 Kına Gecesi

1.6.1 Kına ve önemi

Kınanın Kâbe'den geldiği, dinî bir anlam ve değer taşıdığına inanıldığı için, geline kına yakılması da bir külte dayanmaktadır.

Kına mutlu anlarda yakılır. "Eline kına yak" sözü de bununla ilgilidir. Kına gecesi de düğünün sevincini bildirir. Mesela Ramazan bayramında kına yakılmaz. Çünkü orucun bittiğine sevinilmez. Ama kurban bayramında kına yakılır. Bu sevinç göstergesidir. (Kaynak Kişi: 9)

Arapça "hına, hınnâ" (Develioğlu 1982: 432) kelimesinden dilimize geçen; Türk lehçelerinde de "qına, kına" olarak kullanılan kına, tırnakları, elleri ve saçları boyamak için kullanılan bir bitkidir. Besleme, canlandırma, renk verme özelliği ile kozmetikte; parasetamol özelliğiyle de farmakolojide etkili olan kına, Hazreti Muhammed'in başı ağrıdığı zaman, kınayı ilaç niyetine başına sarması, herhangi bir yeri yara olduğu zaman pomad olarak kullanması ile de dinî misyona sahiptir. (Eker 1998: 25)

Eski düğünlerin hareketli safhaları, geline kına yakmak, başında mum yakmak gibi törensel kaynaşmalar, renk ve ateş kültü ile ilgili kutsal geleneklerin devamıdır. Kınanın ayrıca Kâbe'den geldiği inancına bağlı, dinî bir anlam taşıması, gelinin süslenmesine kutsal bir anlam ve değer kazandırmıştır. Kınanın yeşil renginin, ezilip yakıldığı zaman kırmızılaşması ve kendine mahsus kokusu uğur sayılmaktadır. Bunun içindir ki bayramlarda, düğünlerde, özel günlerde ve törenlerde genç kızların taze gelinlerin, kadınların ve yaşlı ninelerin ellerine, ayaklarına, saçlarına kına yakmaları uğur sayılmıştır. Bazı yerlerde erkeklerin de serçe parmaklarını kınalama âdeti vardır. (Ataman; 1992:7-8)

Bugün, hüznün yoğun olarak yaşandığı bir gündür. Geleneksel yapının yoğun yaşadığı bölgelerde hala eski önemini korumaktadır. Büyük kentlerde ise artık ya yapılmamakta veya sadece eğlenceden ibaret bir gün olma niteliğini taşımaktadır. Şehir merkezlerinde kına geceleri asıl fonksiyonundan uzaklaşmaya başlamıştır. Daha önceleri kızın evden ayrılışı, son vedalaşması biçimindeyken, günümüzde eğlenceye dönük, nikâhla evleniliyorsa düğünün yerini alan bir eğlence durumuna geçti.

Bu geceye el kınası, has kınası, gelini kınaya çekme, kına düğünü kına basma, yaygın olarak da kına gecesi gibi çeşitli adlar verilmektedir. Kına yakmak eski İslam geleneklerindendir. Geleneksel toplumlarda kınanın eşleri birbirine sevgili yapmak amacı ile yakıldığı söylenmektedir. Kına aynı zamanda koruyucu özelliği ile karşımıza çıkmaktadır. Gelin ve davetlilerin ellerine yakılarak, evliliğin bir anlamda kutlanıp kutsanması sağlanmaktadır.

Kına gecelerinde uygulanan adet ve uygulamalar esasta bir olmakla beraber, ayrıntılarda birtakım özellikler gösterir. Kınaya davet, bazı yörelerde kuru kına, sakız, şeker dağıtılmak veya ağızdan söylemek suretiyle yapılmaktadır. Geline yakılacak kına oğlan evi tarafından alınır. Çoğu zaman kız evine gün öncesinde çerezlerle birlikte gönderilir. Kimi zaman da giderken götürülür. Özenle hazırlanan kına tepsisinde çerezler, tatlılar, kına çöreği veya kına helvası bulunur.

1.6.2. Ana kınası

Çankırı'da düğünden önce yapılan en önemli eğlence kına gecesidir. Çankırı ilinde diğer yörelerden farklı olarak, cuma gecesi aile içinde *Ana kınası* yapılır. Bugün kızın annesi tarafından alınan kına kadınlar ve kızların toplanmasından sonra kızın başına yakılır. Buna baş bozma, gelin baş kınası da denilmektedir.

Ana kınası da kızın evinde olur. Zamanı öğleden sonra olur. Davet alan bütün yakınlar oğlan evinde toplanırlar. Kız evinde yenilecek nevale eskiden gözleme, ayran, helva olurdu. Şimdi ise bir çarşı ekmeği, yanına şerbet veya ayran oluyor. Oğlan evinde toplanan kalabalık hep beraber kız evine varırlar. Herkes yerini aldıktan sonra, Hoca kadının önüne bir sini, geniş ve düz bir kap getirilir. Onun içine ferace çar denilen ak çar katlanıp sininin içerisinde ortaya konulur. Hoca kadın duayı okur ve amin denilir. Yine tellallık yapan kadın hediyeler (bırakma) için çağrıda bulunur. İlk bırakma hakkı sağdıç anasınındır. Bırakma ele alınıp sallanarak falancadan (isim ve lakap söylenerek) bereket versin, darısı oğluna kızına diye bütün bırakmalar toplanır. Ortadaki sini içerisindeki ak çar sembolik olarak ak günlere işarettir. Bir yastık veya bir sandalye üstüne oturtulan gelin kız yönü kıbleye çevrilip aşağıdaki ilahi söylenerek başına kınası yakılır. Bu ana kınasının yolu başında da ilahi söylenir. Toplanan bırakmalar oğlan evine aittir ama yine üçte birisi kız evinde bırakılır. Kız anası isterse kızının çeyizine koyar. İsterse evine bırakır. Genç kızlar da ayrı bir odada toplanırlar. Türkü söyler, tef çalar oynarlar. (Karadut 2008: 42)

Ana kınasında söylenen ilahi:
Uyan gafletten uyan
Masivanın sen bilirsin efendim
Yine hüccacile varan
Kara donlu beytullah
Açıverin can gözümü
Tuttum dergâha yüzümü
Kabul eyle niyazımı
Kara donlu beytullah
Ağlamaya irfan gerek
Dinlemeye kulak gerek
Yol bulmaya mürşit gerek
Kara donlu beytullah

Çerez atma: Gece kınası toplantısında nişanlı kızlara atılır. Nişanlı olan kızlar, oğlan evi tarafından yöresel kıyafetler giydirilerek kına için hazırlanır. Kına yerine götürülür. Oğlan tarafı; fındık, üzüm, leblebi, çakı ve ayna koyarak bir çıkın yapar. Bu çıkın bırakmalar bırakılırken tellallık yapan kadına verilir. O da lakap ve ismiyle bağırarak falancanın oğlu, kızın da adını söyleyerek "çakı almış taksın diye, ayna almış baksın diye, çerez almış yesin diye!" bağırır ve kıza atar. Kızın yanındaki kız arkadaşları kaparlar ve çerezi beraberce yerler. Bundan amaç nişanlılık devam ediyor; sevgi, muhabbet devam ediyor, el âlem de bilsin, şüpheler varsa silinsin demektir. (Karadut 2008: 43-44)

1.6.3. Kına yakma ve gelinin ağlatılması

Düğünlerin ortak safhalarından biri de kına yakma ve kına gecesidir. Ana hatlarıyla benzer olmasına rağmen bazı farklı yönleri de vardır. Hatta bazı yerlerde gündüz kınası, ana kınası, erkek kınası gibi şekilleri de görülür.

Eski düğünlerin en parlak gecesi, kına gecesi ya da kız gecesi denilen geceydi. Bu gecede geline kına yakılır, gelin kutlanır, gösteriler yapılır, genç kızlar oynatılırdı. Bu geceye özellikle evlenme çağına gelmiş genç kızlar ve bunları görmeye gelen oğlan anaları gelirdi. Kızlar en süslü urbalarını giyerler, oğlan analarına şirin görünmenin tatlı telaşı ve heyecanı içinde olurlardı. Düğünün meydancı kadını, kızları birer birer kollarından tutup ortaya çekip oyuna kaldırırdı. (Kaynak Kişi: 13)

Kına gecesinden bir gün evvel, oğlan evi davulcu ve zurnacı tutup evinin önünde çaldırmaya başlar. O gün, oğlan evinden kız evine elbise, çarşaf, peçe, ayakkabı ve çorap gönderilir. Sini gönderildikten sonra düğün hazırlıklarına başlanır. Düğünler çoğunlukla ilkbahar veya sonbaharda yapıldığı için, gündüzden hangi bahçede kına gecesi yapılacaksa ağaçların dallarına mumlar, kristikler yapıştırılır. İki teneke içine de gazyağı ile

yoğrulmuş çamur konularak kına gecesi yapılacak evin dış kapısının iki yanına konulur. Gündüzden gelen ve akşam için kına gecesine davet edilen erkekler, hazırlanan yerlere otururlar. Gelenlere kahve ve sigara ikram edilir; şurup cinsinden soğukluklar verilir. Gelenler saz dinleyip sohbet ederler.

Çağırın kız anasını,
Gelsin, görsün yavrusunu,
Kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer hoşnud olsun.

Bir vardığın yerler değil,
Bir gördüğün yerler değil,
Kızım kınan kutlu olsun,
Cümle alem hoşnud olsun.

Türkü olmasına rağmen ilahi şeklinde okunan bu havanın ilk mısrasındaki“Çağırın kızın anasını” ibaresi, daha sonraki tekrarlarda “Çağırın kızın babasını”, “Çağırın kızın halasını” şeklinde söylenir. Bu sırada kızın ağlaması şarttır. Aksi takdirde, “Gızın canı herif isdiyomuş, utanmasa hangır hangır gülecek” diye dedikodu yapılır. Bu sebeple gelin kızı ağlatmak için “ilahi”ler okunmaya devam edilir, hep birlikte yas tutulur.

Yiğit ata vurdum paları,
Gidem babam evinde kalam,
Babamın kardeşi halam,
Ben gidiyom salman beni.

Atladı çıktı eşiği,
Sofrada kaldı kaşığı,
Kız, evlerin yakışığı,
Ben gidiyom, salman beni.

Yiğit ata vurdum gemi,
At silkinir, yemez yeni,
Babamın kardeşi emmim,
Ben gidiyom, salman beni.

Gelin kız bir müddet ağlatıldıktan sonra teselli edilir. Arkasından da "oyun çıkarın" teklifi yapılır ve ortaya çıkan sürmeli, rastıklı, kınalı gelinler bir çeşit orta oyunu oynarlar. Kına gecesi bu tür oyunlarla geç vakte kadar devam eder ve sona erer. Oğlan evinden gelenler, karanlık sokaklarda herhangi bir sor durumda kalmamak için, meş'aleler kafilesinin arkasına düşerek mahallelerine doğru yola çıkarlar.

Geline kına yakarken ağlatmak da uğur sayılır: "Ağlayı ağlayı eken güle güle biçer". Bu anlamda gözyaşı dökmenin, ferahlık verdiğine, yuvaya bolluk, bereket, mutluluk getireceğine inanılmaktadır. (Ataman; 1992: 8)

Kınanın yakıldığı bölüm adeta ağıt havasına dönüşür. Genç kızın anne ve babasından ayrılmasıyla duyduğu hüznü, acıyı; aynı zamanda yeni bir hayata başlamanın, aile kurmanın verdiği sevinçle karışık duyguları yaşatan bir gelenektir.

Güveyi dama çıkamaz
Çıksa da para saçamaz
Gelini alıp kaçamaz
Ağlama gelin anası
Sabreyle sadıç nenesi (Çakırsipahi 2002: 74)

Bu andan sonra bazı hareketlerde kısıtlanacağının da bir noktasıdır artık. Bu son gelinen durum sosyal hayatta geçerliliğini koruyan ve hala yaşanmakta olan sosyal bir olguya da işaret etmektedir. Öyle bir ana

gelinmiştir ki, damdan para saçacak durumu olmasa bile, alıp kaçamayacaktır. Yani dönüşü olmayan yolun başına gelinmiş ve kesin olarak bu süreç başlamıştır.

Çankırı'da kına gecesi, düğünden önceki gece yapılır. Kına yakılırken, gelin adayının yüzü kırmızı bir örtüyle kapatılır, kınayı yakacak kişi damat adayının bir yakını olur. Kız kınayı eline yaktırmadan önce, kaynanadan türkü söylemesini ister. Bu istek gelin tarafından dile getirilmese de, misafirler tarafından kaynanaya söylenir.

Gelini ağlatmak için söylenen türkü ve manilere rağmen, gelin bahşiş almadan elini açmak istemez. Alınan bahşişten sonra kına yakılır. Kına elin her tarafına yakılmaz. Kızın avucunun, ortasına gelecek şekilde erkek tarafının imkânları dahilinde madeni para veya küçük altın bırakılır ve kına bu altını veya parayı örtecek şekilde yakılır. (Fotoğraf no: 6) Daha sonra kınadan gelen misafirlere dağıtılır. Eskiden kına düğünü sadece kadınlar arasında yapılırdı. Kadınlar gelinin evine toplanır şarkılı-türkülü eğlenceler yapar. Günümüzde, kına düğünü açık alanlarda, kadınlı-erkekli bir grup eşliğinde yapılmaktadır ve kına gecelerinde de "Kınayı getir anne", "Yüksek Yüksek Tepelere Ev Kurmasınlar" gibi acıklı türküler söylenir. Bu türküleri duyan anne ve gelin adayı ağlar.

Kına yakma merasiminde, misafirler kız evinde toplanır. Bindallı giyen gelin, başına örtülmüş al yazmayla odaya getirilir; kıbleye doğru çevrilerek bir yastığın üzerine oturtulur; kendisine kuma gelmesin diye bacaklarını çapraz yapar. Geline kına yakacak kız ve kadınlarda bazı vasıflar aranır. Kınanın ezilmesi ve gelinin süslenmesini yapacak kızların “ana babalı” yani anne ve babasının hayatta olması şartı aranır. Bu işi yapacak olan kadının ise, “başı bütün” yani evli ve kocasının sağ olması gerekir. Mutlu bir evlilik yaptığına inanılan kadın kınayı yakar. Kocasından ayrılan biri kınayı yakmaz. Kızın

arkadaşlarından biri de abdest alarak kınayı yakabilir. Gelin kız da abdestli olmalıdır.

Gelinin sağ eline ve sağ ayağına, hiç evlenmemiş(bakire) bir kızın, sol eline ve sol ayağına da başı bozulmamış (gelin olalı henüz bir yılı geçmemiş) bir gelinin kına yakması uğur bilinmiştir. Bu, aynı zamanda bekâretle, ana olma çağını idrak etmiş olmanın kutsallığını belirten bir işarettir. (Ataman; 1992: 8)

Altın tas içinde kınan ezilsin
Sabah olsun da güzel yüzün yazılsın
Görümceler etrafına dizilsin
Gelinim kınan kutlu olsun
Burna dirliğin tatlı olsun
Dağdan keserler meşeyi
Kani bu kızın döşeği
Gelinim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Dağdan keserler ıslığı
Hani bu kızın yastığı
Gelinim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Dağdan keserler gürgeni
Hani bu kızın yorganı
Gelinim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Esvap yıkadığım ak taşlar
O gölgelendiğim ağaçlar
Tuz ekmek yediğim kardaşlar
Gelinim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun

Türkülerini söyleyerek kızın yanına gelip ellerine, ayaklarına kına yakarlar; bu arada gelin ve annesi, türkülerin etkisiyle ağlamaya başlar. Daha sonra oğlan evi tarafından getirilen çerez kına ile birlikte misafirlere dağıtılır.

Gelinin avucuna bir miktar madenî para konulur. Kızlardan biri gelinin avucunu açıp parayı almaya uğraşırsa da başaramaz. Sonunda gelin avucunu kendiliğinden açar ve paraları defçiye verir. Bu sırada kızlar yeni bir türküye başlarlar: (Fotoğraf no:7)

Oğlan kalk gidelim,
Sigarayı feneri yak gidelim,
Ne güzel oğlan, boynuma dolan.
Oğlana yaptırdım altundan kaşık,
İçine yazdırdım “Ben sana âşık”,
Ne güzel, ne kibar oğlan.

Daha sonra fındık, fıstık, kuru üzüm, leblebi gibi yemişler avuç avuç dağıtılır. Hali vakti yerinde olan aileler simit ve pide gibi yiyecekleri de bulundurur. Bu arada gelinin avucuna kına konulur. Gelin avucundaki kınayı evinin duvarına sürerek annesine bir hatıra bırakır. Bu sırada defçi kadın, meşhur “Muallim” türküsünü söylemeye başlar:

Penceresi perdeli, muallim,
Çiçek açtı zerdali, muallim,
On beşinde yâr sevdim
O da benden zır deli, muallim.

Diğer bazı türküler de söylenip oyunlar oynandıktan sonra misafirler ayrılırlar. Gelin ortaya oturtulup yüzüne tülbent örtülür. Bu sırada, annesi, kardeşleri, akrabaları acıklı sözler söyleyip ağlaşırlar. Annesi şu sözleri

söyleyerek ağlamaya başlar, ötekiler de ona katılırlar: “Kızım sen bana dert arkadaşıydın, seninle dertleşirdim. İşlerime şimdi kim yarım edecek. Hasta olsam sen bakardın bana, şimdi bana kim bakacak?”

1930'lu yıllarda oğlan evinde baş donanma yapıldığı saatlerde kız evinde kına yakılma şöyle olur: Kız evi yakınları yatsı namazından evvel gelerek kız evinin büyük olan odasında belli bir yere otururlar. Oğlan evi tarafından gelenler ise ayrı oturur. Defçi kadınlarla birlikte türkü söyleyenler de bulunur. (Üçok 2002: 266)

Yatsı vakti sonunda oğlan tarafından olan kadınlar, oğlan evinde toplanır. Toplu halde kız evine giderler. Oğlan tarafından giden kadınlar, çok süslü giyinmeye itina gösterirler. Bu ka-dınlardan ikisi, ellerinde tepsiler içinde her çeşit kuru yemiş ile birlikte kınayı da götürürler.

Eskiden bu gidiş, özel bir tören şeklinde idi ise de, şimdilerde gayet sadeleşti-rilmiş ve normal hale getirilmiştir. Kına gecesinde eski âdetlerden kalanlar, çerez yemek, oyna-mak ve kına yakmak üzere çok az sayılacak motiflerdir. Havai fişekler atıl-ması ve oldukça yüklü miktarda para masrafını gerektiren diğer motiflere de rastlanılır..

Oyunlar oynandıktan, çerezler yendikten sonra yaşlı ve becerikli kadınlar, dua ve ilahiler okuyarak, gelini evin ortasına oturturlar ve törenle kınasını yakarlar. Daha sonra oğlan evinden gelen kadınlar evlerine giderler. Kız evinde kalan gelin kızın arkadaşları, ona arkadaşlık ederek sohbet ederler.

Tef eşliğinde biraz eğlenildikten sonra, akşam yapılacak kına gecesi için gelinin saçları örülür ve zülüfleri kesilir. Akşam kız evinde kına eğlenceleri başlar. Kına eğlencelerine genelde bütün hanımlar katılır. Hazırlıkları tamamlayıp gelen oğlan evinin hanımları özel bir ilgi görürler.

Kına gecesinde, gelinin namazını sağdıç kılar ve düğün bitene kadar gelinin yanından hiç ayrılmaz. Sağdıç kız kardeşle eş tutulur. Daha sonra gelin, belindeki namaz başörtüsü üzerine örtülerek kınası yakılmak üzere ortaya getirilir. Ardından tepsi içindeki kına gelinin önüne getirilir ve şu mâni söylenmeye başlar:

Dağdan kestim meşeyi
Hani bu kızın döşeği
Kızım kınan kutlu olsun
Helvan, çöreğin tatlı olsun
Dağdan kestim akça ağacı
Hani bu kızın oklavacı
Kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yerde dirliğin tatlı olsun
Dağdan kestim ardıcı
Hani bu kızın sağdıcı
Kızım kınan kutlu olsun
Dirliğin hep tatlı olsun

Mâni bittikten sonra kızın avucuna annesinden gelen altın veya para konur ve ardından kına sürülür. Avucun içine konan altın veya para, ömür boyu bereket getirsin diye kızın sandığına koyulur. Ardından kına gecesine gelenler yavaş yavaş dağılmaya başlar. Karşılıklı çiftetelli oyunlarla oğlan evinin bayanları uğurlanır. Geline, ana evinde son gecesini geçireceği yatak hazırlanır. Ellerinin içi, parmaklarının yarısı ve ayakları kınalandıktan sonra en yakın arkadaşı ile ana evinde son gecesini geçirir. Kına eğlencesinde söylenen mânilerden biri de şudur:

Kapıların frengi mi (Kapıkolu) sandın?
Beni onların dengi mi sandın?
Anam, anam, ay anam!

Elleri, dilleri bal anam.
Evimizin önündekini döngel mi sandın?
Bir kızını başında engel mi sandın?
Anam, anam, ay anam!
Ağzı dili bal anam.
Arpa ektin de bitmez mi sandın?
Beni bu evlerden gitmez mi sandın?
Anam, anam, ay anam!
Her bir sözü bal anam.
Paran mı tükendi de sattın beni?
Giden bulutlara kattın beni.
Babam, babam ay babam!
Yüksek merdivenleriniz iniş olsun!
İşte ben gidiyorum evleriniz geniş olsun!
Babam, babam ay babam!
Çalınan davulları çalmaz mı sandın?
Her tokmak bağrını yakmaz mı sandın?
Gelin almacıları gelmez mi sandın?
Babam, babam ay babam!
Atladım geçtim eşiği.
Sofrada koydum kaşığı

Eyvah, eyvah ben anamdan ayrıldım.
Hem anamdan, hem sılamdan ayrıldım.
Teperim teperim anam tepe delinmez.
Çıkarım bakarım anam sıla görünmez
Altı kardeştik anam altımız da ayrıldık.
Haktan emir geldi hep de ayrıldık.
Eyvah, eyvah ben anamdan ayrıldım
Hem ana, hem baba hem de gardaştan ayrıldım.
Cama çıktım anam çıram yanmadı.

Arkama baktım anam, kimsem gelmedi.
Kızım, kınan kutlu olsun.
Vardığın yerde dirliğin tatlı olsun.
Saç ayağın bacağı yerden yücedir.
Kızım senin duracağın bu gecedir.
Kızım kınan kutlu olsun.
Vardığın yerde dirliğin tatlı olsun.

Kına yakarken söylenen türkü

Hanı bu kızın anası
Elinde mumlar yanası
Allah muradını veresi
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yerler şen olsun

'Elinde mumlar yanası'ndan maksat murada erişmesidir. Bahtının mum ışığınca parlak olmasıdır. Burada mum ışığını zifiri karanlıklar içinde düşünülürse ne kadar müthiş bir ışık saçtığının da bir boyutu kestirilmiş olur. Aslında saadeti temsil ettiği de bilinmelidir.

Esvap yuduğun ak taşlar
Yiyip içtiğin ocaklar
Gölgelenüp geçtiğin ağaçlar
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yerler şen olsun

Esvap taşı: Düz bir taşın üzerinde çamaşırları sürmek, killemek suretiyle kirini gideren taşa derler.

Küçük dayın atın yeder
Büyüğü yanımda gider
Oda babasına bedel
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın evler şen olsun

Bir elinde tava sapı
Bir elinde helva topu
Bu da şu öksüzün hakkı
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yerler şen olsun

Gelin ağlatma türkülerinden biri amcaya ve anaya sitemdir. Eski âdetlere göre kızın kocaya satılmasında, babadan önce amca gelirdi, baba bu işe pek muhatap olmak istemezdi. Kızın sitemi amcaya yapılmaktadır. Anaya, babaya sitem ise evlatlarını eloğluna vermelerindendir. Tabii bu ilk anda doğup büyüdüğü evinden anadan, babadan, kardeşlerden ayrı düşmenin yürek acısı ile söylenmiş sayılır. Şu var ki kız sonunda: “Hem ağlarım hem giderim.” diyecektir.

Abuca hayın abuca
Atdın beni uçtan uca
Anama yollan bir gece
Anam gelsin ben varamam
Ağrır gollarım saraman

Ana hamama vardın mı
Yunduğum yeri gördün mü
Şimdi gadrimi bildin mi
Anam gelsün…

Buba bazara vardın mı
Bana mest papuç aldın mı
Şu da gızımın dedin mi
Anam gelsün…

Çamaşır yuduğum daşlar
Gölgelendüğüm ağaçlar
Sizden ayrıldım gardaşlar
Anam gelsün…

Düğünün bu gecesinde (çarşamba gecesi) bazı yerlerde ortaya yüz üstüne kapatılmış büyükçe bir leğen koyarlar, çevresine sıralanan kadınlar, leğenin üstünde elleriyle tempo tutarak, düğünde bulunan oğlan anasına, kız anasına, gelin ve güveyiye maniler söylerler: (Ataman; 1992: 41)

Evlerinin önü kaya
Kayadan bakarlar Ay'a
Gızı da pek gözel emme
Anası gızından maya yar nenni

Evlerinin önü çiftlik
Çiftlikte bükerler iplik
Gızı da pek gözel emme
Anası gızından keklik nenni

Evlerinin önü nane
Ben kül oldum yâne yâne
Deliganlılar içide
Mutafın oğlu bir dane (Mutaf- karakeçi kılı işleyen esnaf)

Gayadan öküz bakar
Öküzün alnı sakar
Yorgancının oğlanı
Bakışı yürek yakar

Dağa çıkmış bir gözel
Dağı etrafı gezer
Elinde bir deste gül
Kendi gülünden göze

Bi börek iki börek
Biber havanda gerek
Senin gibi oğlana
İşte böyle gız gerek

Daldan dala ip gerdim
İplere mendil serdim
Darılma hanım teyze
Oğluna gönül verdim

Elmalar oyulur mu
Cilveye doyulur mu
(Gız) seni saran oğlanın
Kolları yorulur mu

Furun üstünde tarla
Salla göbeyin salla
Oğlun senin çok küçük
Beşiğe goda salla

İkinci bir kına gecesi olan, *Kız kınası;* kadınlar arasında sazlı, sözlü olarak geline kına yakılması amacıyla, kız evi tarafından düzenlenir. Çankırı yöresinde kına gecesine gelemeyecek hanımlar için kız evinde veya salonda, gündüz saatlerinde ayrı bir eğlence yapılır ve bu şe*nlik* olarak isimlendirilir. Kına gecesinde bindallı veya kaftan tercih edilebilir, ancak şenlikte mutlaka kaftan (üçetek-cepken) giyilmesi gereklidir.

Kına gecesine katılanlar sosyal statülerine bağlı olarak çeşitli şekillerde geleneksel giyimler giymektedirler. Bu giyimler *iğne oyalı iç çamaşırı, üçetek-icadiye*, *kaftan*, *cepken-fermane*, *şalvar*, *sıkma, binlik, gümüş kemer, yün çorap, oyalı yazma*dan oluşmaktadır. Çankırı'da geline üzerinde elmas taşlar bulunan taç takılır. Bu taç gelinin takılarını sergilediği gibi, tacın arka kısmına beyaz duvak ilave edilerek gelin olduğu belli edilir. Gelin için kırmızı renkli, işlemeli başörtüsü ve kına eldiveni kullanılmaktadır. Kına gecesinde oğlan evi tarafından çerez ve kına bulunan *kına tepsisi* getirilir. Tepsinin üzeri kırmızı işlemeli örtü ile kaplıdır. Geline kınayı kayınvalide ve kızın arkadaşlarından, başından iyi bir evlilik geçmiş bir kadın, ilahiler ve kına türküsü eşliğinde yakar. Gelinin ellerine kına yakıldıktan sonra işlemeli kına eldivenleri giydirilir.(Akan, Şentürk, Bezirci 2008: 382-383.)

Çankırı Merkez'de gelinin eline ve ayağına kına yakılacak geceye genellikle evlenme çağına gelmiş genç kızlar katılır. Oğlan analarına şirin görünmek ve kendilerini beğendirmek sevdasıyla oyunlar yaparlar. Gece yarısına doğru geline kına yakılır. Bir iskemleye ya da sedir üstüne oturtulan geline orta yaşlı , uslu başlı , başından tek nikah geçmiş bir kadın tarafından kına yakılırken şu türkü söylenir :

Kız buban şehre vaadı mı ?
Alını , morunu aldı mı ?
Şu da gızımın dedi mi ?
Gelinim gınan gutlu olsun
Yoldaşın hayırlı mübarek olsun.

Kınayı yakan kadın : “dostlar kutlu olsun deyin” diye bağırır , etraftan : “kutlu olsun, vardığı evlerde dilin datlı olsun” diye bağırırlar.

Kına yarken bir gerçeğin daha altı çizilerek bilhassa gelin olacak gence belki de ilk hatırlatma yapılır:

Sen bu eve gelemezsin
Tekneden ekmek alamazsın
Eskisine dönemezsin
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun (Çakırsipahi 2002: 73)

Gelin olan kız bir kez ana / baba evinden çıktıktan sonra, bu eve bir daha yabancı olacaktır. Öyle ya, bu ev artık kendi evi, kendi ocağı olmayacaktır. Bu eve gelirken çekinerek gelecek, gelince eskisi gibi davranamayacak, hatta rahatça uzanıp tekneden ekmeği bile alamayacaktır. Bu ev artık başkalarının evi gibi olacaktır. Onun yabancısı olduğu bir ev durumuna gelecektir. O bu eve geldiğinde misafir durumuna düşecek, sorulduğunda da misafir olduğu şeklinde yansıyacak ve yansıtılacaktır. Artık o ‘eskisine dönemeyecektir.’ Bu ilk nasihat ve ilk tespit olarak gelin kızın kafasına sokulur. Bu durum ilerisi için bekli de ilk hazırlıktır. Bu hatırlatma bununla da bitmez.

Baban pazara vardı mı?
Alın, yeşilin aldı mı?
Bu da kızımın dedi mi?
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun (Çakırsipahi 2002: 73)

denilerek yapılması gereken hazırlıkların boyutunu da hatırlatır. Bunlar alınıp yerine getirilmiş olması zaten belli bir boyutun da işareti değil midir? Bunların

yapılması demek, gelin kızın hazırlık safhasının geldiği noktadır. Bu nokta aynı zamanda şu yukarıda saydığımız zamanın da başlangıcıdır. O artık bu evde yavaş yavaş misafirliğe doğru bir adım daha atmış olur. Durduk yerde, doğup büyüdüğü, bütün hayatının şimdiye kadar olan bu bölümünü burada geçirmiş, her şeylere sevgisi ve emeği sinmiş, her şeyi sahiplenmiş bir durumda iken bütün bunlar elinden kayıp gitmektedir. Bu nasıl bir duygudur ki; her şey altüst oluyor ve her şey havada kalıyor? Bu nasıl bir durumdur ki, sahibi olduğu şeylere elini uzatırken birden bire çekinerek, utanarak yaklaşmak zorunda kalıyor? Hayat yolu yaşantımız boyunca gösterdiği esrarlardan birisini de burada devreye sokarak yaşatmaktadır. İyi de ne olacak bundan sonrası? (Kaynak Kişi: 3)

Atladı geçti eşiği
Elinde kaldı kaşığı
Kız anasının yakışığı
A kızım kınan kutlu olsun
Vardığın yer şenlik olsun (Çakırsipahi 2002: 73)

Bundan sonraki giz de burada, bu dizeler arasında saklı. Buradaki ‘eşik’ kelimesine dikkat etmek gerekir. Bu kelime bir ömür boyu sürdürülecek yeni bir hayatı belirlediği gibi, eski yaşadığı evi terk ederek yeni bir hayatın, yeni bir evin, yeni bir ocağın tüttürülmesi için de yeni ve önemli bir başlangıcına işarettir. Geçtiği eşik, ana evinden çıkılan eşiktir ki, yukarıda da bahsedildiği gibi, kolay kolay dönülmesi mümkün olmayan ve artık ona gittikçe yabancılaşan bir eşiktir. Yine bu yeni geçilen eşik aynı zamansa damat evinin kapısının ona açtığı eşiktir ki, artık bir ömür boyu dönüşü olmayan bir yolun başlangıcı bu eşiğin gerisinde cereyan edecek olan bir ömrün sürdürüleceği sınır demektir. Bu aynı zamanda yeni sahibi olduğu ve hayatın gerçeklerini sunan, acısıyla, tatlısıyla onun olan bir sınırın başlangıç noktasıdır. Bundan itibaren de bu yeni durumun getireceği şaşkınlık söz konusudur. Her ne kadar haberi olsa da birdenbire gelen bu durum

karşısında şaşkınlığın belirleyicisi olarak ‘Elinde kaldı kaşığı’ söylemini görüyoruz. (Kaynak Kişi: 3)

Kına gecesi, kız evinde düzenlenir. Çağrılı kadınlar ve genç kızlar önce oğlan evinde toplanırlar. Bunlara kınacı da denmektedir. Kınacılar gelinceye kadar kız evinin yakınları çeşitli eğlenceler düzenlerler. Oğlan evinin gelmesiyle kız evi mahzunlaşır, eğlenme sırası oğlan evindedir. Oğlan evinden gelenler kız evinde karşılanarak ağırlanır. Oyunlar, eğlenceler bir süre devam ettikten sonra sıra kınanın yakılmasına gelir. Bazen de gelin kıyafetini değiştirir. Başına al duvak örtülerek kına için hazırlanır. Kınanın içine bozuk para da konur. Bu hem bereket dileği, hem de kına yakan kişiye baht açıklığı sağlamak amacına yöneliktir.

Gelin kız hazırlandıktan sonra başına al pullu bir duvak örtülerek genç kızların söylemiş olduğu ilahiler eşliğinde ve içinde mumların yakıldığı kına tepsisi ile ortaya getirilir. Kına yakan kişinin bir hata yapmaması gerekir. Kınanın yanlış yakılması o kişinin cezalandırılmasını gerektirir. Ceza olarak bir hayvan kesmek zorundadır.

Kına şekilleri de farklılık gösterir. Sıvama, elin bileğe kadar tamamen ve hiç boşluk bırakmadan yakılmasıdır. Yüksük, yalnız parmak uçlarına; kuş gözü, avuç içine tekerlek olarak yakılmasıdır. İp kınasında da ele ip sarılır, kına öyle yakılır. İp olan yerler kına tutmaz ve değişik şekiller oluşturulur. Gelinin el ve ayaklarına kına yakıldıktan sonra bağlanır. Kına yakılırken gelin ve akrabaları ağlar. Gelin ağlamazsa hevesliymiş denilir. Bu arada baş övme, gelin okşama, yakım denilen kına türküleri söylenir.

Baba kinin bitti mi?
Kardeş ekmeğin arttı mı?
İşte koyup gidiyorum
El kızı keyfin yetti mi?
.....
Altın tas içine kına ezilsin
Sabah olsun güzel yüzün yazılsın
Görümceler etrafına dizilsin
Gelinim kınan kutlu olsun
Burada dirliğin tatlı olsun
.....
Getirin gelini kına yakalım
Temizce arıca kına yakalım
Gelinin sözünü hep tutalım
A gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyinin yanında sözün tatlı olsun
.....
Hani bunun kaynanası
Kireç ocağında yanası
Kutlu olsun gelinin kınası
A kız a gelin kınan kutlu olsun
Orda da burada da dilin tatlı olsun

Yalnızlık, çile, gurbet, yeni yaşamın güçlükleri, üzüntü, sitem kına geceleri ile ilgili halk düşüncesinin türkülere yansıyan yönleridir. Bu türkülerle kadınlar açıklayamadıkları duygularını dile getirmektedirler.

Kına yakıldıktan sonra kalan kına orada bulunanlara dağıtılır. Çoğu kez kınanın içine de para konur. Dağıtım sırasında bu para kime çıkarsa darısının ona olacağına inanılır. Kına yakıldıktan sonra kadınlar evlerine gider. Kızın yanında genç kızlar kalıp sabaha kadar gelini beklerler. Kendi

aralarında eğlenirler, oğlan evinin göndermiş olduğu çerezleri yerler. Uyumamak gerekir. Uyuyanın yüzünün boyanması, yorgana dikilmesi verilen cezalardandır. Oğlan evinden kalan kişiye eziyet etmek de kızların başlıca eğlencesidir. Kimi zaman kızın yanında kalan kızlar ellerine tencere, tava, kepçe vb. alıp gürültü çıkararak oğlan evine giderler. Oğlan evi bu kişilere tavuk verir. Bu uygulama tavuk çalma olarak adlandırılır.

Sabah kızlar erkenden kalkarak gelinin elindeki kınayı yıkarlar. Elinin ortasına konmuş olan para ya fakir bir çocuğa verilir veya güveye götürülüp bahşiş alınır. Güvey bu parayı cüzdanında taşır.

Gelinin eline kına konulduğu sırada avucuna para koyma adeti de oldukça yaygındır. Bu para, daha sonra damadın kesesinin dibine "bereket" olmak için dikilecektir. Bazı bölgelerimizde ise geline yakılacak kınanın şekillerini gösteren kalıpların olduğu bilinmektedir. Bu kına şekillerine Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde "yüksük", "burmalı", "dilberdudağı", "kediayağı" gibi isimler verilir. (Sakaoğlu 1985: 335)

Kına davetiyeleri cuma günü dağıtılır. Cumartesi günü öğle vakti kız evi bütün komşularını alıp erkek evine "hayırlı olsun"a gelir. Öğle yemeği orada yenildikten sonra eve dönülür. Daha sonra erkek evinin davetlileri, önlerinde davul zurna, arkalarında kalabalık konu komşu olduğu halde kız evine giderler. gelenler orada iki saat kadar kalır. Bunların da bulunduğu sırada "gündüz kınası" merasimi yapılır. Kına günü sabahı birkaç arkadaşıyla hamama giden gelinin üstündeki elbiseler bu merasimden evvel kadın davetlilerin huzurunda çıkartılır; daha sonra erkek evinden getirilen elbiseler giydirilir. Bu sırada yaşlı kadınların elleri öpülür, gençlerin elleri sıkılır; o anda kına yakılmaz.

Çerkeş'te kız evi davetli misafirlerin toplanmasıyla oğlan evini beklemeye başlar. Davetliler takı ve hediyeleri ile gelir. Oğlan evi kız evine

gitmek üzere türkülerle yola çıkar. Bağdat çarından kıyafetleriyle, başlarındaki tepsilerde 41 çörek, mum, çerez ve gelinliği getirirler. Kız evinin kapısına gelindiğinde;

Oğlan evi gız evi
Bakkal evi duz evi oooy
Geri durun gız ev
Geliyo oğlan evi
Elinde güğüm, güğüm ediyoz düğün.

Manisini söylerler ve karşılıklı hayırlaşmadan sonra içeriye girilir. Erkek tarafı kendilerine ayrılmış olan yerlere oturtulur. Belli bir süre sonra eğlence başlar, gelin arkadaşlarıyla oynar.

Öğle ezanına yarım saat kala, gün yarım olmadan kına hazırlığına başlanılır “Evlilik ömür boyu olsun, yarım olmasın” diye orta yere konulan sandalye kıbleye döndürülür üzerine gelin oturtulur. Gelinin elini açması için avucuna altın konulup ve kına sürülürken gelininin arkadaşları ellerinde mum ile gelinin etrafında dönerler.

Hani bu gızın anası
Elinde mumlar yanası
Dahi murada eresi
Gelinim gınan gutlolsun
Yoldaşın mübarek olsun

Elimi sundum ustuna
Elimi ketse ustura
Allahım şirin göstere
Gelinim gınan gutlolsun
Yoldaşın mübarek olsun

Baban şehre vardı mı·?
Alın yeşilin aldı mı?
Şu da gızımın dedi mi?
Gelinim gınan gutlu olsun
Yoldaşın mubarek olsun

Sen bu evlere gelmezsin
Tekneden ekmek almazsın
Ezelki gibi olmazsın
Gelenim gınan gutlu olsun
Yoldaşın mübarek olsun

Manisi ile gelin ağlatılarak kına yakılır. Davetlilere çerez, bozuk para gelinin üzerinden doğru serpilerek dağıtılır. Oğlan evi giderken mani-türküden sonra vedalaşarak kız evinden ayrılır. Gelinin arkadaşlarına yemek verilir. Akşam eğlence devam eder.

Geline kınayı yakarken kayınvalideye “gelin avucunu açmıyor” derler. Kayınvalide de gelinin avucuna altın koyar. Takı olarak da düğüne gelemeyenler kınada hediye verirler. (Kaynak Kişi: 9)

1930'lu yıllarda oğlan evinin yemeğine davetliler hediye götürürlerdi. Çok zengin evlerin düğünlerinde hediye kabul edilmez, davetiyeler bil’iltizam (mevlit) diyerek gönderilirdi. Mevlide hediye gitmez.

Kınaya gelen misafirlere günümüzde kuruyemiş, ayran, meyve suyu, çay vs. meşrubat, uzaktan gelenlere yemek ikram edilir. (Kaynak Kişi: 9)

Kına yakılırken söylenen türkülerden biri şudur: (Ataman; 1992: 32)

Getirin kına yakalım neni
Yetmezse azca katalım neni
Gelinin halin soralım neni
Neni haşam benim paşam neni
Yatırayım ak pamuğum neni

Evlerinin önü mektep neni
Mektepde okurlar tebbet neni (Ebû leheb sûresi)
Güveyinin adı Mehmet neni
Neni haşam…

Bir tekne hamur yoğurdum neni
Büyük eltimi doyurdum neni
Bir çatlayası doğurdum neni
Neni haşam…

Evlerinin önü cevüz neni
Kırdım baktım içi yavuz neni
Gayınnası (kaynanası) goca doğuz neni
Neni haşam…

Yük dibine yerin ettim nenni
Üstüne al halı örttüm nenni
Sesin ile zabah ettim nenni
Nenni haşam…

Sallaya sallaya kolum şişti nenni
Kolumdan enteşem düştü nenni (Enteşe- gümüş bilezik)

Uyumaz gahbenin pişti nenni

A gelin gınan gutlu olsun nenni
Evde dirliğin datlı olsun nenni

Oğlan ve kız evinin davetlileri halkavari dizilen tahta sıralar üzerine otururlar ve düğün başlar. İlkin oğlan evi tarafının kızları, sonra kız evinin kızları oyuna çıkarlar. Düğün bitmek üzereyken evin bir odasında yüzü pullarla süslenmiş ve başı kırmızı herillerle örtülmüş olan gelinlik çalgı çalınca ortaya getirilir ve başına bir tepsi konur. İlk önce analık veyahut görümce bu tepsinin içine altın, mecidiye gibi yüksek kıymette bir şey atar. Kınaya ilk atılan para çok uğurlu sayıldığından orada bulunanlar parayı bulmaya çalışırlar ki bu para kimin eline geçerse uğurlu sayılır, bilhassa evlenmemiş, yaşı geçkin kızların başına devlet kuşu konacağına inanırlar. Ondan sonra davetli kadınlar da halleri ve kızla oğlanla olan yakınlıkları derecesinde tepsiye para bırakırlar. Bu merasim bitince tepside toplanan para kızın anasına verilir ki bu para asıl kıza aittir. Tepsi yine kızın başı üstündedir.

Oğlan evi tarafından iki kadının tuttuğu kırımtarla yoğrulmuş toz şekerle veya mahrut şeklindeki şekeri bir kadın demir el ile paralamaya başlar. Kadınlar kızlar paralanan şekeri kapışmaya başlarlar. Oğlan tarafının en yakını olan iki kadın ile elleri tutulan gelin yanık yanık çalınan söylenen dokunaklı kına havası ile hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar. Bu esnada mutlaka ağlamak adettir. Çünkü ağlamayan kızın ya hassasiyetli olmadığına veya ana baba ocağına bağlı olmadığına hükmederler ve eğer ileride vardığı yerde geçinmezse: “O gelin ilk kınasında gözünden bir damla yaş çıkarmadı. Böyle olacağı belli idi” diye söylenirler. Bu söz kız için çok ağır olur. (Demirci; 1938: 28)

Kız kınası türkülerinden bir örnek:

Kız kınası havası:

Getirin kına yakalım
Yetmezse azca katalım
Gelinin sözünü tutalım

A gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

Hani bunun kayın anası
Kireç ocağında yanası
Kutlu olsun gelinin kınası
A gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

Çam budağın eğip gelir
Kız oğlana değip gelir
Al duvağı sürüdükçe
Güvey atla deyip gelir
A gelin a güzel kınan kutlu olsun
Güveyin yanında sözün tatlı olsun.

(Muğla havalarındandır. Merhum Muğlalı Hafız Sabri tarafından okunan bu türkünün notası Konservatuar birinci halk şarkıları defterinin otuz beşinci sahifesinde neşrolunmuştur. Notayı merhum Rauf Yekta Bey yazmıştır. Zamanla diğer yörelerimizin kına gecelerinde de söylenmiştir.)

Bu hava söylenirken gelin olacak kızın elleriyle gözünü ve yüzünü kapayarak hıçkıra hıçkıra ve göğüs geçirerek ağlaması anası, akrabasını, arkadaşlarını da ağlatır.

Havanın söylenmesine bazen kadınlar ve kızlar da iştirak ederler. Çünkü anadan, babadan, ocaktan, akrabadan, arkadaştan ayrılma acıları hep bu türkülerin edasında görülür. Gelin gençlik hayatını beraber geçirdiği ve birçok hatıralarla bağlı arkadaşları ile ihtimal görüşemeyecektir. Ana, baba evine gelmekte de bin bir kayıt ve şarta tabidir. İşte hep bunları düşünme ayrılmak acısını daha çok arttırır.

1.6.4 Erkek kınası

Çerkeş'te akşamdan sonra önceden belirlenmiş kahvehanede toplanılır. Gerekli aydınlanmayı sağlamak ve orada bir damat bulunduğunu belirtmek amacıyla her masada gaz veya lüks lambası bulundurulur. Yatsı ezanından önce damadın yakın arkadaşı damadı mahallesi camisine abdest almaya götürür ve camide kınanın nasıl yanacağı hakkında bilgi verir. Topluca camiye gidilir. Namazın sonunda imam tarafından daha önce hazırlanmış kına tasındaki kına sağdıcın ve damadın eline tekbir getirilerek yakılır. Bu arada damadın arkadaşlarından birisi oğlan evinden bahşiş almak gayesi ile kına tasını kapar. Cami önünde bulunan arkadaşları da damadın ayakkabısını saklarlar bahşiş almadan vermezler. Cami çıkışında arkadaşlarıyla beraber damat evine gidilirken hep bir ağızdan " güüveeeyiii" diye yüksek sesle bağırılarak gelişleri eve duyurulur. İlahiler söylenir. Eve gelindiğinde anne, baba ve aile büyüklerinin eli öpülür.

Oğlan kınası için erkek evinde toplanan kız ve oğlan evi erkekleri, kız kınasından artan kınanın gelmesini beklerler. Kız evinden getirilen kına tepsisinde tavuk, meyve, çerez gibi yiyecekler bulunur. Kına sağdıç ve damadın serçe parmaklarına yakılır.

Kız evinde kına gecesi yapıldığı sırada, erkek evinde, erkeklere yönelik yapılan eğlenceye *Başdonanma* denir. Başdonanmada *damat giydirme* töreni yapılır. Çankırı'da düğünlerde damada, diğer yörelerden farklı olarak, küçük erkek çocuk sağdıçlık yapmaktadır. Sağdıç el işlemeli cepken giyer.(Kaynak Kişi: 6)

Hacışeyhoğlu Hasan Üçok baş donanmanın yapılacağı günü her esnafın büyük kazanlarda elli kilodan yetmiş beş kiloya kadar pirinç pilavı pişirdiğini, bazı büyük mahallelerde bu kazanlara hayrat kazanı adının verildiğini ve bu kazanların seferberlikte toplanıp askerlere verildiğini söylemektedir. 1930'lu yıllardan sonra bu kazanlara çok tesadüf edilmediğini belki kıyıda köşede bir iki tane bulunduğunu söylemektedir. Kazanlar hangi esnaftan gelecekse davul, zurna ve köçekler oraya gidip büyük sırıkları kazanın kulplarından takarak iki üç kişi önünde iki üç kişi arkasında omuzlarında taşırlar ve her kazanın içerisine bir köçek girer. Beş altı kişi bu şekilde dizilir ve ilerlerken davullar, zurnalar çalar Köçekler de kazanların içinde oynarlar, bu şekilde çarşıda gezerek oğlan evine kadar giderler. Bunu görenler o gece oğlan evinde baş donanmanın olacağını bilirler. Cuma günü okuyucular baş donanma için düğün ahalisini ve ahbapları davet ederler. (Üçok 2002: 261)

Pilav vermek âdeti 1930'lu yıllarda devam etmiştir. Fakat davul ve köçek yoktur. Bunun için başdonanmalar pek sade olmaktadır.

Eskiden başdonanma için davet şu şekilde olurdu: Okuyucu olan adam davet edilecek adamın yanına gelerek " -Selamün aleyküm .. ağa, bey. ….. Beyin mahsusen selâmı vardır. Yarın akşam başdonanmaya, gece şenceliğe, pilava ertesi günü cehize, hamama buyurun der. Davet olunan da bilmukabele "Allah hayırlı dirlik düzenlik versin Allah kısmet ederse varırız. Bizden de selam söyle" der. (Üçok 2002: 262)

Cumartesi günü saat on bir buçuk olunca düğün evinden üç fişenk atılır. Davetliler de gelmeye başlar. Düğün sahibinin geniş bahçesinin bir tarafı halı kilimlerle döşenir. Gelen davetliler bunların üstüne oturur. Akşam ezanı okununca davetlilerden birisi de evde ezan okur. Gelenler orada cemaatle namazı kılarlar. Güveyi ve arkadaşlar civar camilerden birisinde akşam namazını kılar ve topluca gelirler. Kilimler serili yerin ortasına güveyi ile sağdıç yan yana dikilir, lambalar yanar fişenkler, el topları, çarhı felekler atılır. Güveyinin ve sağdıcın sırmalı bohçalara sarılı elbiseleri ayrı ve sağdıcın sırmalı bohçalara sarılı elbiseleri ayrı ayrı birer tepsi üzerine ve çiçekli mumların önünde iki sandalyeye konur. (Üçok 2002: 263)

Mumların ve elbiselerin etrafına halka çevrilir, mumlar yanar ilahiciler şu ilahiye başlar: (Üçok 2002: 263)

Yanmakdan usanmazam Mevlâm
Hiç sonunu saymazam
Pervanemiyim bilmem
Divanemiyim bilmem

(Bu ilahi Niyazi Mısrinindir.)

Bu sırada iki kişi halkadan ayrılarak birisi güveyinin diğeri sağdıcın yanına gelir. Bunların palto, fes, kuşakları çıkarılır. Boğçalarda bulunan şal beline fes başına giydirilir. Üzerine de abani sarık sararlardı. Eğer güveyi okuryazar ise beline bir gümüş divit, sahil ise ya bir kıymetli hançer veyahut gümüş kama sokarlardı. (Üçok 2002: 263)

Bunlar değiştikçe giydirilenler (Peygamber canına salavat) diye bağırırlar paltonun sağ kolunu sokmazlar, omzuna atarlardı. Bu suretle giydirme biter bitmez sağdıç güveyinin iki elini güveyi de sağdıcın iki gözünü öper. Sonra halkada bulunan babasının, amcasının, dayısının velhasıl büyük

akraba ve komşularının ellerini öperler. İki kişi çiçekli mumları alarak ilâhi okuya okuya başdonanma odasına giderler. (Üçok 2002: 264)

Güveyi bu sırada harem dairesine giderek kadınların ellerini öper. Başdonanma odasına girdiklerindeki mükellef bir surette hazırlanmış olan odanın sedirlerinden birinin köşesine konulan dört beş ufak minderin üzerinde oturur. Sağdıç da yanına oturur. Çiçekli mumlar önüne konur. İlahiler devam eder. Bu sırada edilen ilahi şudur: (Üçok 2002: 264)

Habi gafletten oyan
Masevadan oyan
El çeküp dünyadan cihan
Oyan, oyan
Masevadan oyan

O esnada kız evinden iki tepsi içerisinde iki tane birer okkalık somun biraz kuru yemiş ve kına gelir. Bunları getiren açıkgözlü kişiler damadın kundurasını saklarlar yahut tepsiler üzerine örtülen sırmalı bohçaları çalarlar. Damada ve sağdıca kına yakarlar, yemiş ve somunları da ilâhicilere verirler. Güveyi tarafından ilahicilere bahşiş verilip ilahiciler gönderildikten sonra davul zurna çalmaya başlar ve *gelenlere* evvelâ "Şen olalım güveyi beyden" diyerek birer şeker tutulup kahve ikram edilir. (Üçok 2002: 265)

Rekabet için şekerler avuç avuç tavana atılır çalgı da en yüksek havaları çalar. Sesi güzel olanlar, makam bilenler çalgıcılara yardım eder, onlar da kaşık, zilli maşa, fincan çalar. Pilava alıkonulacak misafirleri gönderilmez, oyun bilenler oynatılır, bazen de kadın getirtilir. Gece yarısından sonra sofralar kurulur, pilavlar, hoşaflar gelir, pilavın bir kısmı da kız evine gönderilir. Pilavı getirene kız evi tarafından bahşiş verilir ve içine et de konulan bu pilav yüz kiloluk pirinçten aşağı olmaz. Pilav yenildikten sonra

Fatiha çekilir. Herkes dağılır, ertesi günü hamama gelmeleri davetlilere o gece tekrar söylenir. (Üçok 2002: 265)

Baş Donanma adı verilen bu adet, eskiden daha teferruatlı ve geniş bir şekilde yapılmakta iken, bugün tam olarak uygulanamamaktadır. Çünkü gerek ekonomik zorluklar ve gerekse gelenek ve göreneklere karşı yeni nesillerde bir umursamazlık görülmektedir. Öyle ki, ekonomik durumu yerinde olmayan aileler, külfetli olduğu için her yönüyle mükemmel ve geleneklere-göreneklere uygun bir düğün yapamadığı gibi, durumu yerinde olan zenginler ise, düğünlerini balolarla yapmayı tercih eder olmuşlardır. Fakat her şeye rağmen yine de, "Çankırı'nın köklü zengin aileleri" düğünlerini geleneklere mümkün olduğunca riayet ederek icra etmeğe gayret ve titizlik gösterirler.

Günümüz Çankırı'sında Başdonanması, genel olarak yâran sohbetlerindeki şenlik vb. oyun-larla renklendirilen bir hal almıştır. Bu da her yıl kış mevsiminde yapılması gereken ama çeşitli sebeplerden dolayı ihmal edilen yâran sohbetlerine, yeni nesillerin özleminden kaynaklanıyor olsa gerek. Oğlan evinde baş donanması yapılırken, kız evinde de kına yakılır.

Damada yakılacak kına kız evinde hazırlanır. Kızın kınasının bir kısmı tepsiye konarak mumlarla süslenir. Çalgı eşliğinde delikanlılar tarafından oğlan evinegötürülür.

Çok eski zamanlarda da erkeklerin avuçlarının ortasına bellilik olmak üzere azıcık kına konurmuş. Afyon'da bir erkek kına havası: (Demirci; 1938: 29)

Oğlan kınası türküsü:
Tuz kabını tuzsuz koyan
Koca evleri ıssız koyan

Anasını kızsız koyan
Yarenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Ney ney ney ney;

Ana hamama vardın mı?
Yundun mu geri gördün mü?
Şimdi kıymetim dildin mi?
Yarenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Ni ni ney ney

Kınası kavrulu tasta
Kız anası kara kara yasta
Oğlan evi pek heveste
Yarenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun.

Kaya dibi karıncalı
Yanı çifte görümceli
Hem dayılı hem amcalı
Yarenim kınan kutlu olsun
Şunda dirliğin tatlı olsun
Ney ney ney ney.

(924 senesi Konservatuarın ilk halk şarkıları toplamak için Anadolu'ya gönderdiği sual varakalarına cevap olarak Afyon Karahisarından gönderilmiştir. Bu türkünün güveyiye kına yakılırken söylenen meşhur bir türkü olduğu izah edilmektedir. Erkeklere kına yakılmaz. Yalnız avuçlarının ortasına ceviz büyüklüğünde bir kına parçası konur. Bu, güveyin eline para konması için vesiledir.)

Oğlan evinin eğlenceleri böyle devam ettiği müddetçe kız evi de yalınız oyuncu kadınları tutar. Geceleri eğlenti yaparlardı. Fakat bunların eğlentileri gürültüsüz ve şamatasız olurdu. Çünkü kızların akıbeti meçhul bir hayata atılacağını, belki neticenin felaketi mucip olacağını düşünürler, muzdarip olurlardı. (Üçok 1932: 266)

1.6.5 Kına gecesi eğlenceleri

Kına gecesinin en önemli eğlencesi "sin sin oyunu"dur. Sinsin ateş etrafında davul- zurna ve köçek eşliğinde oynanır. Ateş yakılır ve üzerine, kenarlarına ağaçlar dikilir. Kına günü harmanda "dalabur" yakılır. Büyük odunları çatal şekline getirilir ve harmanda yakılır. Ateşin etrafında dönerek sin sin oynanır. Bir kişi davul- zurna eşliğinde ateşin etrafında dolanarak oynar. Biri çıkıp ona vurmaya çalışır. Diğeri kaçar. Yeni çıkan kişi oyunu devam ettirir. Sonra biri çıkıp ona vurur ve kendisi oyuna devam eder. Erkekler oynarken kadınlar seyirci konumundadırlar. (Kaynak Kişi: 8)

Kına gecesinde gelin ve arkadaşları uyumazlar. Uyuyan olursa onları birbirine bağlarlar. Kadınlar erkek elbisesi giyerler. Kızlar oynarken erkek kılığına giren kişi oynayan kızlardan birini kaçırmaya çalışır. Çerkeş'te bir kına gecesinde oldukça esmer bir kadın erkek kılığına girmiş ve oynayan kızlardan birini kaçırmaya çalışmış. Bu oyunu bilmeyen kız ise, esmer kadını gerçekten erkek sanmış ve düşüp bayılmış o anda. (Kaynak Kişi. 8)

Sinilerle baklavalar gelir. Düğüne davet edilen herkes baklava getirir. Davulcular, köçekler özel misafirlerdir. En iyi şekilde ağırlanırlar. Tef eşliğinde türküler söyleyerek oyunlar oynanır.

Dramatize oyunlar oynanır. Misafirlerden biri erkek kıyafeti giyip, şapka takıp, mısır püskülünden bıyık yaparak nârâlarla odaya girer; genç kızların kucaklarına oturur; onlara el şakaları yapar. İlk etapta, bir erkeğin

geldiğini zannedip şaşıran davetliler, bunun oyun olduğunu anlayınca gülmeye başlar.

Kadın ya da erkek kılığına girerek oynanan dramatize oyunlar vardır. Kız kınasında kızlar erkek kılığına girerler. Kadınları teker teker oynamaya kaldırır. Erkekler de kadın kılığına girer ve eğlenirler. Genelde erkekler kadın kılığına girip kadınların içinde oynarlar. Çoban oluyor kadınlar erkek giyimi giyiyorlar. Kızı kaçırıp götürüyor. (Kaynak Kişi: 7)

Bu arada köçekler kadınların önünde oynarken, oyun havalarını erkek çalgıcılar çalar. Gelin bunların bahşişini verdiği gibi hazır bulunanlar da köçeklerin alınlarına para yapıştırırlar. Bu eğlencelerin sonunda, erkek evinden gelenler dönerler, sadece kınacı kızlar kalır.

Kınanın yakıldığı asıl yer "akşam kınası"dır. Bütün davetliler geldikten sonra "akşam kınası" başlar. Bir saat kadar oyun oynandıktan sonra geline başka bir elbise giydirirler. Beş on kız ellerine aldıkları mumları yakarlar. Önde defçi kadın, arkada gelin, daha arkada da ellerinde mumlarla kızlar türküler söyleyerek kalabalığın içine girerler.

Gesi bağlarında bir kuzu meler,
Kuzunun feryadı bağrımı deler,
Anasız kuzuyu kim çözer, beler,
Örtün pencereyi değmesin rüzgâr,
Bugün meraklıyım bilmesin eller

2. DÜĞÜN PROGRAMI

2.1 Gelinin Süslenmesi ve Güveyi Donatması

2.1.1 Gelin Hamamı

Gerdekten bir gün evvel (eğer köyde, nahiyede hamam varsa) kız ve erkek ayrı ayrı arkadaşları ile hamama gider. Hamama çalgı da götürürler. Kız ve erkek yıkandığı müddetçe hamamın soğukluğunda çalgılar çalınır.

Hamamın üçtür kurnası
İçinde üç kız yunası
Üç kızın biri gelin olası
Üç kızın biri benim olası
diye türküler söylenir.

Düğüne birkaç gün kala oğlan tarafı nişanlı kızı bir daha hamama davet eder. Bu adetin adına da “Gelin hamamı” adı verilir. Kalabalık gidildiği için oldukça masraflı olur. Bütün masrafları kaynana karşılar. Hamam dönüşü kızın evine uğranılır. Kız tarafı hamamdan dönenlere limonlu çay ikram eder.

Kız ve erkek tarafından hamamcıya hediye ve bahşiş verilir. Eskiden kızın ve erkeğin arkadaşlarına düğünün ilk gününden itibaren akşamları her gün yemek verilirdi. Bu adet sonraları kızda son kına günü ve erkeğin de gelin alma günü olmak üzere bir defaya indirilmiştir. (Demirci; 1938: 22)

Cuma sabahı gidilen gelin hamamında, işlemeli havlu takımları, kenarları pullu firkete oyalı beyaz tülbent, peştamal, el örgüsü lifler ve bakır hamam tasları kullanılır.

Hacışeyhoğlu Hasan Üçok, 1930'lu yıllarda gelin hamamını şu şekilde anlatmaktadır:

Çeyizin çıktığı cuma gününden ertesi cuma gününe kadar oğlan evinin ziyafeti devam ederlerdi. Bu iki cuma arasındaki Salı günü kız evinden (Hırızma), cuma günü (şenlik) cumartesi gecesi (kına gecesi) yapılırdı. Kına gecesi oğlan evi de (başdonanma) yapardı. Hırızma- Gelin hamamıdır ki kadınların gelinle hamamda yıkanmasıdır. Esasen okuyucular kadınları hırızma, şenlik, kına diye ayrı ayrı gün ve geceye davet ederler. Hırızma günü oğlan ve kız tarafının en yakınları ile nişanlı kızlar kaftan giyerler. Kaftan giyildimi behemehâl püsküllü, iki parmak kenarlı, tepesi alnı altınlı yarım okkalık bir fes giymek ve beline gümüş kemer kuşanmak, kaftanın üzerine de fermane, altına da al, mor renklerde bol paçalı şalvar giyilmek bugün bile şarttır. (Üçok 2002: 256)

Hamamın soğukluğu sandalyelere döşenir. Kız evi bir tarafa oğlan evi bir tarafa oturur. Çalgıcı ve oyuncu kadınlar gelir. Kaftanlılar bir tarafa diğerleri başka tarafa oturtturulur. Def çalınır. Oyuncu kadınlar oynar. Sonra gelini ilahi ile soyarlar. Tarafeynin en yakınlarından kırk elli kadın soyunur. Gelini ilahi ile hamama sokarlar. Yıkarlar. Yine merasimle dışarı çıkarırlar giydirirler. Gümüş nalinler giymek bu hamamlara mahsus gibidir. (Üçok 2002: 257)

Erkek tarafı maddî duruma göre hamamın tamamını veya bir kısmını kiralar; bazen de ılıcalar tutulur. İlk merasim hamamın iç avlusunda yapılır. Kız evinin hazırladığı çörek ve erkek tarafının getirdiği sabunlar, gelen misafirlere dağıtılır. Genç kız ve gelinler, ellerinde taşıdıkları mumlarla, gelini ortaya alarak tef eşliğinde türkü söyleyip oynarlar ve havuz başında dönerler. Göbek taşında leğen ve tef çalınarak:

Hamama giderken bohçam tutuştu
Uçkurum gevşedi, şalvarım düştü
Şaşkın hovardalar peşine düştü

Of canım aman gel
Sallan ballan gel
Biraz da eğlen gel

Hamamın kurnası mermerden olur
Oğlanın güzeli berberden olur
Kızların güzeli dilberden olur

Of canım aman gel
Sallan ballan gel
Biraz da eğlen gel

türküsü söylenerek gelin, genç kızlar ve yenge yardımıyla yıkanır. Daha sonra, dümbelek ve tef eşliğinde “Hoş geldin, safa geldin, kademler getirdin” sözleriyle hamamda gezdirilerek ortaya getirilir. Kayınvalide tarafından gelinin başından para saçıldıktan sonra, gelin, herkesin elini öper. Tef eşliğinde çalınıp söylenen türkülerle eğlence devam eder. (Eker 1998: 24)

Eski düğünlerin gelin hamamları çok eğlenceli olurdu. Hamamın göbek taşında kurulan sofralar başlı başına bir âlemdi. Önceden bohçalar içinde getirilen yemeklerle, hamamın göbek taşı donatılır. Zeytinyağlı dolmalar, turşular, reçeller, tava börekleri, söğüşler, cevizli çörekler, helvalar, çeşit çeşit hoşaflar, nar şerbetleri yenilir içilir, ilahiler, türküler çağrılır, bir yandan yıkanılır, hele gelin hamamı bir düğün şenliği içinde devam ederdi. (Ataman; 1992: 63)

Gelin, (para açısı) denilen törenle, biri kız evinden, biri oğlan evinden iki yaşlı kadın tarafından soyundurulur, peştamalı kuşandırılır, kollarına girilerek hamamın soğukluğunda üç kere dolandırılarak, başından avuç avuç para serpilirdi. Serpilen paralar, genç kızlar tarafından kapışılır, kısmet açılması için sandıklarda saklanırdı. Bu dolanış sırasında türküler çağrılırdı: (Ataman; 1992: 63)

Taramış zilfini vermiş timarı
Ak gerdan altında zemzem pınarı
İçen yiğit bu gelinin omarı
Omzuna dağılmış zilfin tomarı

Üçüncü dolanıştan sonra gelin hamama sokularak, kurnanın başına getirilir ve yıkanırdı. Gelin yıkandıktan sonra, ailenin varlığına göre altın, gümüş, bakır taslarla başından üç yol su dökülür ve geline nar şerbeti içirilirdi. Bu sırada ilahi ve türküler çağrılırdı:

Ayağına giyer nurdan nalini
Gider cennet bahçasına salini (salına salına)
Biri İsa, biri Meryem gelini
Muhammed'in düğünü var cennette

Gelin yıkandıktan sonra, göbek taşının çevresinde de üç yol dolaştırılır ve türküler söylenirdi:

Hamamın üçtür kurnası
İçinde üç kız yunası (yıkanası)
Üç kızın biri gelin olası
Gelinim şerbetin mübarek olsun
Mübarek olsun da afiyet olsun.

Gelin hamamı uygulaması Çankırı'da 1930'lu yıllardan sonra kalkmıştır. Günümüzde de böyle bir uygulama yoktur.

2.1.2 Güveyi hamamı

Kız evi tarafından damat için hazırlanan hamam bohçası hamama getirilir. Damat ve arkadaşları topluca hamama girerek damadı yıkarlar. Bu arada büyük sinilerde getirilen kıymalı pide ikram edilir. Hamamdan çıkarılan damat aile yakınlarından veya evli olan arkadaşlarından birisi tarafından bundan sonra geleneklere göre oluşacak süreç hakkında bilgilendirilir. Bu kişi damadın "hocası"dır.

Düğünden birkaç gün evvel bir gün de olabilir. Sağdıç damadı alarak hamama götürür. Damadın yakın arkadaşları da davet edilebilir. Gelin hamamındaki gibi herhangi bir resmiyet olmadığı için yürüyerek gidilip gelinebilir.

1930'lu yıllarda güveyi hamamı şu şekilde yapılmaktadır:

Güveyi hamamı gelin eve geldikten sonra başlar. Bütün davetliler o sırada hamama gelirler. Çarşıda hazırlanan (yağlılar = pugaça) davul ile hamama getirilir. Kırk elli kişi bir taraftan yıkanır. Bir taraftan tıraş olur. Yıkanma tıraş bitdi mi yemek yenir, çalgıcılar da sazı keser. Aynı kalabalık önlerinde gırnata çalarak hamamdan çıkarlar. Şehrin Kale, Kuşhane, Kayabaşı (bu mevkiler şehrin en yüksek ve hâkim mevkileridir) taraflarına gezmeye giderler. Hep bir ağızdan gırnatanın tiz sadasına seslerini uydurarak şu türküyü çağırırlar. (Üçok 2002: 273)

Samsun iskele başı
Hilâldir yârin kaşı
Çirkin ile bal yeme
Güzel ile taş taşı
Sevdiceğim, yavrucağım
Şıkırdama, fıkırdama
Gel yanıma
Soyunda gir koynuma

Karşıda kavun yerler
Bizde varsak ne derler
Otursak bile yesek
Şu şunun nesi derler
Şıkırdama, fıkırdama …..

Karşıda oturanlar
Az derdin artıranlar
Bana bir öğüt verin
Sevdadan kurtulanlar
Şıkırdak……

Yaş kiremitten su damlar
Bir kız verin adamlar
Bir kız bana çok mu, çok
Komşunuzda yok mu, yok

Seni gidi oyunbaz
Cilvesine doyulmaz
Sızırılmış bal gibi
Yeme ile doyulmaz

Arabaya taş koydum
Bir yasdığa baş koydum
A kız senin yoluna
Adımı serhoş koydum

Evlerinin önü harman
Harmanda okunur ferman
Şeftalisi derde derman

Seni gidi oyunbaz
Cilvesine doyulmaz
Sızırılmış bal gibi
Yeme ile doyulmaz

Günümüzde güveyi hamamı uygulaması da kalkmıştır.

2.1.3 Gelinin süslenmesi

Gelin kızın giydirilmesi oldukça uzun süreceği için başlama saati daha erkene alınır. Gelinin süslenmesi için rastık, sürme, allık, pudra gibi, bugün yerini modern kozmetiklere terk eden güzellik malzemeleri kullanılır. Bu hazırlık, oğlan evinden gelecek olan arabaların mahalleye girmelerinden evvel bitirilmiş olmalıdır. Gelin, ana evinden ayrılmadan evvel son bir defa daha kendisini görmeye gelenlere gösterilir.

Eskiden gelinler ağır urba denilen bindallı giyerlerdi. Başa da cibinlik takılırdı. Kumaşın adı atlastır. “Atlasa iğneler batmaz” diye de türküler söylenir. Ayağına da kundura giyilir. “Ayağında kundura yar gelir dura dura. Genç ömrümü çürüttün göğsüme vura vura diye türküsü de vardır. Eskiden gelinin saçı uzun olurdu ve örülürdü. Kâkül kesilir. Bu gelin başı gibi

önemlidir. “Yaşlı birisi kâkül keserse yeni gelin misin ki kâkülün çıkmış" derler. (Kaynak Kişi: 8)

Şabanözü’nde üç etek, üstüne de işlemeli hırka giyilir. Pırıl pırıl kumaşlardır bunlar. Saç kesiminden anlayan biri gelinin kâkülünü keser. Beyaz, sarı, mavi, kırmızı renkli poşuları gelinin başına örterler. Üstüne taç onun üstüne de altın takılır. (Kaynak Kişi: 7)

Y.Z. Demirci Anadolu’da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri adlı kitabında gelin süslenmesini şöyle anlatmaktadır:

Düğünde kızlar (kırık pusat) giyerler. Kırık pusat, sıkma yelek yahut içlik ki beş parmak yahut altıparmak ipekli kumaştan yahut mavi kadife üzerine sırma ile işlemeli olur. (Demirci; 1938: 36)

Beş parmaktan yapılan işliğin de kolları, ense ve göğüs tarafı sırma ile işlenmiştir. İşliğin içinde bürümcek gömlek vardır. Bunun kolları ve yakaları ince ve ufak oya yahut çok küçük boncuklar ile süslenmiş bulunur. Bu gömleğin oyalı uçları büzmeli onun uçkurluklarını örtecek derecede dışarıya bırakılır ve gömlek üzerinden artlı önlü kuşak denen önü ve arkası sırma ve pullarla işlemeli kuşak sarılır. Başlara altınlı fes giyilir ve oyalı yazma sarılır. (Demirci; 1938: 36)

Altınlı fesin üzerinde, üst kısımda küçük ve alt tarafta büyükçe olmak üzere iki sıra altın vardır. Fes başın üzerine eğri konarak, oyalı yazma alta gelen altın sırasının altından bağlanarak başın arkasından dolandırıldıktan sonra, iki ucu iki inci altın sırasının kulak hizasına gelen kısmında bir fiyonko şeklinde bağlanır oyalı yazmanın uçları da dik ve havaya kalkık durur. Baş yapma saç örme işi çok mühimdir. Ayrıca baş yapıcı, saç örücü kadınlar bile bulunur. İki türlü saç örgüsü vardır. Top saç, hasır saç. Düğünlerde ekseriyetle hasır saç örülür ve saçlar birbirine sırma ile bağlanarak

süslendirilir. Düğünden bir hafta on gün evvel saçlarına kına yakan kızların saçları çok parlak ve düzgün olur. (Ele ayağa, başa kına yakmak galiba o zamanlar şimdiki manikür, pedikür yerine geçiyordu). (Demirci; 1938: 36)

Yüz yazısı, gelinin giydiği gelinlik urbasının arka eteğine kadar uzanan al bürümcük üzerine, altın ya da gümüş tel gerilmiş, duvağının zilifleri hizasından yere kadar iki yanına salıverilmiş tellerin bir tutamını alnına ve yanaklarına, renkli kâğıt ve kumaşlarla tutturulmuş orta çapta düğme büyüklüğünde elmaslar pullar, yapıştırılmasıdır. (Ataman; 1992: 32)

Alın yazısı ile ilişkili olarak, gelinin bahtının açık ve elmas gibi parlak olması, kader ve kısmetinin bol ve açık olması için uygulanan bir adettir.

Günümüzde gelin almaya gelenler gelinliği getirirler. Oğlan evinden gelen biri kızı giydirir. Süsler. Saçını yapar. Günümüzde gelin ve akrabaları kuaföre giderler. Orada gelin başı yapılır. Gelin eve tekrar gelir ve evden çıkar.

Gelinler eskiden bindallı giyerlerdi. Günümüzde ise beyaz gelinlik giyerler. Beyaz, Romalılar zamanından beri kutlamaların rengi olarak kabul ediliyor. O dönemden beri de gelinler beyazı tercih ediyor. 20.yy'ın başında bu renk masumiyetin, temizliğin ve saflığın da sembolü olmuş. Günümüzde beyaz aynı zamanda hem eğlence ve neşenin hem berraklığın rengi.

Günümüzde en uygun gelinlik, bir boleroyla tamamlanan, gece elbisesi şeklinde olandır. Düğünden sonra gece elbisesi olarak giyilebilir. Gelin, beyaz bir eldiven giyer. Ayakkabısı beyazdır. Çanta kullanmaz. Mendilini eldivenin arasında saklayacaktır. Çiçeğinin ise, sabahtan damat tarafından gönderilmiş olması gerekir. Gelinin fırlattığı buketi yakalayan kişinin şanslı olduğuna ve kısa sürede onun da evleneceğine inanılır. Tırnaklarını kırmızıya boyamamaya özen göstermelidir. Makyajının da, çabuk

ve kolay akan türden ve de aşırı olmaması uygundur. Kısa bir gelinlik giyerse, duvağı da omuzlarına kadar olur. Pike ya da pamuklu olabilir bu gelinlik. Başına kokteyl şapkalarından esinlenerek hazırlanmış bir şık, şirin başlık giyebilir.

Yaşı ilerlemiş gelinlerle dullar, boşanmışlar, ellerine portakal çiçeği almaz, duvak takmaz ve de beyaz giymezler genellikle. Portakal çiçeği yerine gardenya buketi alabilirler. Portakal çiçeği, bekâret simgesidir zira. Ne var ki; bizde buna da pek önem verilmez. Kimi zaman bir gül, bir kala (gelin çiçeği), inci çiçeği vb. aldıkları bile oluyor gelinlerin. Damadın, şahitleri vb. ile gelinin de nedimeleriyle aynı biçimde giyinmesi de, aslında yeni evlileri kötü ruhlardan koruma amacına yönelikmiş. Kötü ruh, kimin gelin, kimin damat olduğunu bilmeyecek ve de yeni evlilere kötülük edemeyecekmiş böylece…(Sakaoğlu 1985: 347)

2.1.4 Güveyi donatması

Güveyi donatması, Çarşamba günü yapılırdı. Meydanda yakılan bir ateşin yanına bir kilim ya da bir örtü serilir, güveyi getirilerek bu örtünün üstünde, yiğit başı denilen yaşlıca biri tarafından üzerindeki urbalar birer birer çıkarılır ve yeni urba (güveyi urbası) giydirilirdi. Yiğit başının idare ettiği bu törende şu deyişlere yer verilirdi: (Ataman; 1992: 64)

Yalvarırım Allaha hep birlik
Yuvasında bulsun temelli dirlik
Haydi pîr aşkına hep birden diyelim Allah…
Allah! Allah! Allah!

Erin erliğine hak birliğine
Küffâr-ı hâkisârın körlüğüne
Gelin güveyinin konu komşunun

Hoşça, dostça, insanca dirliğine
Allah diyelim Allah! Allah! Allah!

Eli kan, kılıncı kan, sîne üryân
Tebârekellezi nezzelel fürkaan
Güveyi aşkına bir Allah diyelim. Allah!
Allah! Allah! Allah!

Güveyi giydirildikten sonra, önce babasının, amcasının ve yakınlarından yaşlıların ve hazır bulunanların ellerini öper. Yiğit başı, güveyinin sırtını sıvazlayarak mutluluk diler ve babasına hitap ederek:

- Oğluna ne bağışlayacaksın? diye sorar.

Oğlan babası, ne bağışlayacaksa bir bir söyler. Yiğit başı bunları tekrar ederek, hazır bulunanlara:

- Şahit olun! diye yüksek sesle seslenir.
- Hazır bulunanlar da:
- Allah için şahidiz! diye karşılık verirler.

Damat, düğün sabahı ilk saatlerde ortalarda görülür, gelen misafirleri karşılar, sofraya oturmalarına yardımcı olur. İlerleyen saatlerde ise artık onu görmek mümkün değildir. Evvelce tembih edilen usta bir berber gelmiş ve damadı tıraş etmeye başlamıştır. Bu, onun her zamanki berberi olabileceği gibi bir komşu berber de olabilir. Damat tıraşının bol bahşişi olduğu unutulmamalıdır. (Sakaoğlu 1985: 340)

Damadın düğün kıyafetlerini mahalle camiinin imamı giydirilir. Bu, öğle sonuna rastlayan bir saatte olur. Damadın giyinmesi, düğün arabalarının gelmesinden evvel tamamlanmış olmalıdır. İmam efendinin dualarıyla giydirilen damat, gelinin gelişine kadar sağdıcıyla beklemek zorundadır. Hoca damadı giydirirken bir kilim serilir ortaya. Damadın takım elbisesi giydirilir.

Her bir kıyafet giydirilirken Sallallahu Muhammed diye bağırılır. Sonra “Güvey girmiş on beş yaşına, şapka girmiyor başına” derler. Oğlanın babasından para isterler. (Fotoğraf no: 8)

Güveyi köy meydanına getirilir. Gelin almaya gidecekler iç çamaşırına gelinceye kadar soyarlar. Hoca dua ederek damadı teker teker giydirir. En son şapkasını giydirir. Oğlanı başına şapka girmiyor diye bahşiş ister hoca. Günümüzde de damat kendisi giyinir. Damat tıraşı olmak için berbere gider. (Kaynak Kişi: 9)

Eldivan İlçesinde güveyi donatma ise şu şekilde gerçekleşir:

Güveyi donatma zamanı, seğmen kurulmadan öncedir. Düğün odasının önünde toplanan düğüncüler, davul, zurna ile on, on beş delikanlı güveyiyi getirmeye giderler. diğer delikanlılar da güveyi donatılacak alanı düzenlerler. Örneğin, yaşlı insanların oturmaları için sandalye veya yatak sererler. Güveyinin dikileceği yere de bir kilim serilir. Güveyi getirmeye giderler, güveyinin giysilerini bir sıra üstüne koyarak donatılacak alana getirirler. Orada hazır bulunan bir hoca; güveyinin yönünü kıbleye çevirir, göbeğinin üstüne el kavuşturur. “Âmin!” diyerek yüksek sesle bir dua okur. Fatiha, denildikten sonra Hoca; eşe dosta, yarenlere “Buyurun güveyiyi donatalım.” der. Orada bulunanlar, “Hayırlı uğurlu olsun.” derler. Amcası, dayısı, halası teyzesi “Buyurun güveyiyi donatalım.”derler. yine “Hayırlı, uğurlu olsun.”denir. “Hısımı, akrabası, komşuları “Buyurun, güveyiyi donatalım derler. Yine, “Hayırlı, uğurlu olsun.”denildikten sonra anasının, babasının ve sağdıç babasının hediyeleri ilan edilerek “Bereket versin.”denilir ve alınır. (Karadut 2008: 44)

Güveyi başı donatmada söylenen sözler(Karadut 2008: 46)

Hoca:
Annen seni büyüttü
Çok çekti emek
Duası makbuldür eylerse dilek
Sana giydirelim bir güzel yelek
Verelim peygamber cemaline Muhammed'e salâvat

Sana giydirelim bir güzel çulha
Hak selam etti Hz. Nuh'a
Kabrinde azap olmasın ruha
Yiğitler aşkına Muhammed'e salâvat

Beline kuşatayım bir Şalki kuşak
Resul emreyledi ay oldu iki şak
Müminler inandı. İnanmayanlar oldu ahmak
Yiğitler aşkına Muhammed'e salâvat

Muşunadır deli gönül muşuna
Kim karışır Yaradan'ın işine
Devlet kuşu kondu güveyi beyin başına
Verelim peygamber cemaline Muhammed'e salâvat

İşte sana bir sırmalı mendil
Dile Mevla'dan dilediğini sen bil
Beş vakit namazı hiç durma hep kıl
Verelim peygamber cemaline Muhammed'e salâvat

Resul eyledi Ay yere indi
Müminler inandı, münafıklar "sihirdir" dedi

İşte beyler, bayanlar güveyi bey şimdi giyindi
Verelim peygamber cemaline Muhammed'e salâvat

Uyurken seyrinde
Kalktım ağlayı
Hakk'ın divanına Allah
El bağlayı Allahümme salli
Salli âlâ Muhammed
Şıhıma varsam
Ağlayı ağlayı
Yeşil aleminen Allah
Gelir Muhammed
Sancağın aldı da

Arşa yürüdü
Yüreğimde yağ kalmadı
Eridi
Allahümme salli

Salli âlâ Muhammed
Sancağın sağında
La ilahe illallah
Sol yanında Muhammed
Resulallah
Allahümme salli
Salli âlâ Muhammed

Düğün törenine resmî bir hava verilmek isteniyorsa, damadın tight (tayt) giymesi uygun olur. Frak, sadece resmi havalı, büyük düğünlerde giyilir. (Smokingin ise gündüz asla giyilmeyeceği, yerinin dolap olduğu asla unutulmamalıdır.) Tight giyen damat, inci grisi kravat ya da plastron takar. Bu

sonuncuda yaka kolalı ve uçları kıvrıktır. Ayrıca yakaya, sadakat işareti olarak beyaz karanfil takılır. (Sakaoğlu 1985: 346)

Aslında bizde damadın giyimi yabancılardaki kadar sıkı kurallara bağlanmamıştır. Pantolonu dublesiz olmak şartıyla füme ya da lacivert veya açık gri çizgili koyu gri takım elbise giyilebilir. Gümüş rengi kravattan oluşan takım da şık bir güvey kıyafetidir. Beyaz karanfili unutulmamalıdır. Yaz düğünlerinde damat açık renk ya da beyaz ipek takım elbise giyebilir. İkisi de beyaz giyimli çift, pek göz alıcı olur. (Sakaoğlu 1985: 346)

Şahitlerle babaların ve de erkek kardeşlerin de damat gibi giyinmelerine özen gösterilir kimi titiz çevrelerde. Hatta çok büyük düğünlerde erkek davetliler de aynı şekilde giyinirler. Bu kadar olmasa da hiç değilse koyu renk giymeleri yerinde olur.

Anneler ve de hanım davetliler, uzun gece elbiseleri (salonda yapılan büyük düğünlerde) ya da şık öğleden sonra, akşam elbiseleri giyerler. Giyim kuşam konusundaki sıkı görgü kuralları, sadece imkânları bunları uygulamaya elverişli olanlar içindir.

2.1.5 Atın- arabanın süslenmesi

Gelin almaya giderken atların yüz kısmına mendil ve tülbent; boynuna zil takılırdı. Atın sahibi kendi zevkine göre süslerdi. (Kaynak Kişi: 8)

Günümüzde de gelin arabası çiçekçide süslenir. Benim zamanımda arabanın önünde bir bebek olurdu. Günümüzde o yoktur. Arabaların plakasında “Evleniyoruz, mutluyuz” yazıları var. (Kaynak Kişi: 9)

30-40 yıl evvel, otomobilin pek az olduğu küçük şehirlerde gelinin alınması, faytonlarla (körük arabası, landon) olurdu. Özellikle sonbahar

mevsimlerinde düğün sayısı çoğaldığı için, faytoncular günde iki üç düğüne gitme fırsatını yakalarlardı. Yabancı otomobillerin yavaş yavaş artmağa başladığı yıllarda ise “gelin arabası” modası çıkmıştır. Gelin almaya gidenler ise yine faytonlarla gidip gelmektedirler. Daha sonraki yıllarda faytonların yerini otomobiller almıştır. (Kaynak Kişi: 2)

Gelin getiren araç ister at olsun isterse araba olsun Çankırı'da bunların süslenmesi oldukça önemlidir. Eski dönemin alınları, boyunları süslü atlarının yerini günümüzde kurdele ile süslenmiş son model gelin arabaları almıştır.

2.2 Giyim- Kuşam

2.2.1 Geleneksel giysiler

Çankırı Evlenme Gelenekleri Çerçevesinde Kullanılan El İşlemeli Örnekler’e; giyim kuşam, ev eşyası ve çeyiz ürünlerinde rastlanmıştır. Kadın giyimlerinden sıkma, bindallı, cepken, üçetek, namaz başörtüsü, hamam havlusu, erkek giyimlerinden sağdıç yeleği ve uçkur, ev eşyalarından sedir yastığı, sedir eteği, küçük yastıklar, Kuran-ı Kerim kılıfı, çevre, yağlık (peşkir) ve nişan bohçası tespit edilebilenlerdir.

Yörede kadın giyimleri; üst giyim olarak işlik (içlik), işlik üzerine üçetek, üçetek üzerine sıkma, sıkma üzerine fermane, gümüş kemer, fes veya taç, alt giyimde şalvar, el örgüsü yün çoraplar ve patik giyilmektedir. Üçetek-kaftan yerine, binlik veya bindallı tercih edilebilir. Erkek giyimleri; üst giyim olarak renkli gömlek üzerine cepken, fes üzerine ipek poşu, alt giyimde zıvga üzerine şal kuşak, köstek veya kama, el örgüsü yün çorap, yemeni veya çizme giyilmektedir. Alan araştırmasında, üzerinde el işlemesi olduğu bilinen kadın giyimlerinden binlik, erkek giyimlerinden cepken ve zıvga’ya rastlanmamıştır.

1-Baş giysileri : Yemeni/ çember, fes, taç, erkeklerde poşu

2-Üst Giysiler : Harmani, salta, çuha, hırka, fermane, erkeklerde cepken, yelek, içki/mintan.

3-Alt Giysiler: Şalvar, don, erkeklerde; zıvka, çakşır

4-Bütün Giysiler: Çarşaf, üç etek, kaftan, bindallı, entari, cübbe feraca.

5-Ayak Giysileri: sarı pabuç, çedik yemeni, çarık, mest, çepik, lapçin, merkap ve çorap

6-Takılar: Kemer, iğne, kremise, küpe, yüzük, bilezik, beşibirlik.

2.2.2 Kadınlarda giyim- kuşam

Giyim-kuşam, süs ve takıya önem veren kadınlar, özellikle düğünde, büyük incelik ve zarafet göstermiştir. İlkel topluluklarda bile kadın için süs vazgeçilmez bir tutku olmuştur. Bir saç bağı, bir baş düzmek, yazma çeşitleri, başlıklar, urbalar, çoraplar, pabuçlar, süslenme çeşitleriyle hoş bir uyum oluşturmaktadır.

Anadolu kadını için bir saç bağı ve örgüsü, birli, ikiliden başlayarak 40-50 örgüsü yapılan saçlara, Türk kadın zevki ve zekâsı, birbirinden güzel biçim ve adlar vermiştir. Belik, cemre, zenciavruka, kırkörük, ayrık, burma, fitil zilif, halka zilif, topzilif, ganca zilif, burma zilif, sünbülörük, tay kuyruğu, çaltı, altun çaltı, yılandili, kekül… gibi ince anlam taşıyan saç yapıları. (Ataman; 1992: 22)

Kadın kılıklarında baş düzme oldukça ilginçtir. Kırmızı fes üstüne, püsküllü, pullu yazmalar örtülür, altına taç denilen ve genellikle kuş (tavus kuşu) biçimli elmas takılır. Gerdanları incili, göğüsleri altın kaplama göğüslüklü ve sıra altını namayıllerle süslüdür. İpek bürümcük gömlek (içlik) üstüne dar cepken yelek, bele genellikle şal kuşak ya da gümüş kemer bağlanılır. Düğün ve şenliklerde canfes şalvar ve baştan aşağı sırmalarla

işlenmiş kaftan (Bindallı) giyilir. Çedik pabuç ya da altı hafif köseleden yarım topuk kundura kılığı tamamlar. Saçlar da uzun ve tek örgülüdür.

Çankırı'nın yöresel kadın giysileri şunlardır:

Fes: Genelde kırmızı renkli, ön taraf bütün alının hizasına gelecek şekilde altın ile kaplı. Üstüne oyalı yemeni veya çevre örtülür. Fesin püskülü bele kadar iner, fesin alt bölümü olduğu gibi ön üst bölümü de altınla çevrilidir. Üst ile alt ön boşluk kısımda takı vardır.

Yazma: Püsküllü, pullu fes üstüne örtülür.

Yemeni/Çember/Çevre: Etrafı oyalı, siyah renkli genelde gençlerin beyaz, yaşlıların siyah renkte kullandığı kenarları işlenmiş baş örtüsü, altına fes giyilir.

Taç: Tavus kuşu biçimli kartondan kesilir. Düğünlerde kaftan ve bindallı ile birlikte giyilir. Ortasına elmas veya mücevher dikilir.

Hermani/Salta: Kadife veya çuhadan yapılır. Üzeri sırma işlemelidir. Üç etek üzerine belden yukarı giyilir. Boyu bele kadar uzanır. Kol ağızları ve yakalar özenle sırma işlemelidir.

Bindallı: Yörede en hâkim giysilerden birisidir. Tek parçalı ve belden kesiksizdir. Mor veya bordo kumaştan yapılmış üstü altın renkte sim veya sırma ile işlenmiştir. Gümüş ve altın kemer aksesuarını oluşturur. Yaka kısmı biraz açık ve kollar bilek kısmında genişler. (Fotoğraf no: 9-10)

Bindallıyı evli kadınlar, kaftanı nişanlılar giyer. Şenlikte genç kızlar üç etek, gümüş kemer, elmas taç, gümüş işleme, fermane giyerler.

Fermane(Cepken): Siyah, bordro, mor renklerden oluşan kadifeden dikilir. Üç eteğin üzerine giyilir. Sırma ve simle işlenir, motifler oldukça albenilidir. Kollar uzun, yaka ise diktir. (Fotoğraf no: 11-12)

Kenan Özbel cepkeni; başlıcaları fermene, salta, hırka ve yelektir, şeklinde (Özbel 1961: 7-8) , Gönül Tizer ise, üzerleri sırma ve kaytanla işli olanları olduğu gibi adi, kalınca bezden giyilenleri de görülmüştür, şeklinde tanımlamışlardır (Tizer 1974 : 69)

Cepken siyah çuha kumaştan, içi kahverengi pamuklu kumaş ile astarlı, önden açık, bele kadar, uzun kollu, düz yakalı, işlemeli kısa ceket şeklinde bir giysidir. Kenarları ve kol uçları oymalı değil düz kesilmiştir. Bitkisel bezemelerden oluşan işlemeler kol uçları, omuz, ön beden ve arka beden üzerinde yoğundur (Fotoğraf no:4-5). Elde kordon tutturma tekniğinde işlenmiştir. Kordon; sarı ipek iplik üzerine metal iplik bükümlü altın renginde ipliğin birkaç kat yan yana getirilip bükülmesiyle oluşturulmuştur. Hazırlanan kordon metal iplik rengine yakın dikiş ipliği ile kumaş üzerine desen etrafından düzgün sıralamalarla tutturulmuştur. Kol uçları ve cepkenin tüm kenarları mor renkte örgü şerit ile temizlenmiş, şerit üzerine metal iplik ile balıksırtı tekniğinde işleme yapılmıştır (Fotoğraf no:6). Cepken ölçüleri; boy: 45 cm, omuz: 9 cm, kol boyu: 56 cm, göğüs: 102 cm olarak tespit edilmiştir. Cepken işlemelerinde kopmalar ve yıpranmalar mevcuttur. (Kaynak Kişi: 6)

Telli: Entari türü giysilerdendir. Kendinden simli, desenli ve ipek kumaştan yapılmıştır. Gümüş veya altın kemer aksesuarı tamamlar.

Okkalık: Varlıklı aile giysilerindendir. İşlemleri altın veya gümüştendir.

Çuha: Üç etek üzerine giyilir.

Gömlek: Hâkim yakalı, sol omuzlar düğmeli, önde yaka altında dört

adet düğme ve düğme çevresi ile kollar kurşuni işlemeli, patiskadan mamül olup kolları düğmesizdir.

Göynek: Şimdiki adı atlet olan bu iç çamaşırı kadınlarımız tarafından şile bezi kumaşından dikilir. Yarım kollu ve yuvarlak yakalıdır ve diz kapağına kadar uzundur. Yakasının kenarı çeşitli işlemelerle süslüdür.

İçlik: İpekli veya pamuktan mamül iç giysisidir.

Sıkma: Vücudu sıkıca saran, önden açık düğmeli, kolsuz, yakası işlemeli ve dikişlerle süslemeli, içi astarlı yelek şeklinde, üçeteğin üzerine giyilen bir giysidir (Fotoğraf no:3).

Kuşak: Günlük kıyafette bele sarılır, uçlarında bağlamaya yarayan bağcıklar bulunur. Kuşak belde kemer vazifesi görür. Kare şeklindeki kuşağı bir ucundan katlamaya başlayarak dört parmak kalın ucuna işlenilen renklerden uzun bağlarla bağlanılır. Fistan üzerine bağlanılan kuşak ayrıca 3 etek üzerine de bağlanılır.

Şal: Çeşitli desenlere sahip bir nevi geniş kuşaktır.

Al : Kırmızı ipek ve şifon üzerine pullarla işlenen al sadece gelinler tarafından poğ üzerine çelme adı verilerek boyuna bağlanır.

Fistan: Köylerimizde giyilen elbiselere denilir. Kumaşları, ipekli, simli ve bol desenlidir. Robodan ve önden göğüse kadar açık, ayak bileklerine kadar uzun dikilen fistanlar günlük kıyafet olarak kullanılır. Elbiselerin robolarına ve kol ağızlarına konan ve memük denilen süslemeleri çok güzeldir. Bu fistanlardan simli ve telli olanlar telli poğla birlikte kullanılarak eğlencelere gidilir.

Kaftan-Bindallı: Boy uzunluğunda, boydan boya giyilir. Baştan aşağı sırmalarla işlenmiştir.

Yapılan alan araştırmasında oldukça sık karşılaşılmıştır. Koton kadife kumaştan, uzun, belden kesiksiz bir gelin elbisesidir. Kolları uzun ve yakası göğüs hizasına kadar açıktır. Bindallının üzerine gümüş kemer takılarak kullanılmaktadır. İçi astarlıdır. Etek uçları pervaz ile temizlenmiştir. Kollar, ön ve arka beden yoğun olarak işlemelidir (Fotoğraf no:7-8). Elde dival işi tekniğinde işlenen bindallı, koyu mor renkte kadife kumaştan dikilmiştir. Dival işinde; düz ve verev sarma, yarma yaprak, delikli sarma, kabartma sarma tekniklerine rastlanmıştır. Bindallı ölçüleri; boy: 135 cm, kol boyu: 49 cm, göğüs: 108 cm, ön etek genişliği: 1 m, yaka açıklığı: 30 cm olarak tespit edilmiştir. İşlemelerde yer yer kopmalar ve kumaş havında dökülmeler vardır. (Kaynak Kişi: 6)

Ferace Çarı: Beyaz örtü, günlük örtülen çarlardan daha büyük olur. Bu beyaz örtünün üstüne, başörtü denilen ipek ve güzel desenli, kenarları pulla veya püskül ile süslenmiş, kırmızı renk hâkimdir. Ferace çarının tek köşesi, fesin üstünden fesin önüne iğnelenir. Diğer iki ucu omuzlara iğnelenir. Ferace çarının altında ise başın üstüne konulan fesi kafaya tutturan aynı zamanda yüz üstüne yaşmak yapmaya elverişli, pullu çember olur. Bu çemberler, çeşitli renklerde olduğu gibi kenarlarının süsü de kadınların maharetine, becerisine göre değişir. Giysilerin en üstünde fermane vardır. Fermaneler, kollu ve bel hizasına kadar iner. Kadife kumaş üstüne simlerle desen işlenmiş, bu desenler de renkli pullarla süslenmiştir. (Karadut 2008: 70)

Önlük: Kuşak üzerine bağlanır, genelde koyu renkli ve üst uçlarında bağcıkları vardır.

Tozluk: Elde, renkli iplerle yapılmış üçgenli motiflerle süslü olarak örtülür. Kadınların tozlukları üstü bağsız ve püskülsüzdür. Erkeklerin tozluklarının ise boğazları biraz daha uzun bağlı, bu bağların ucunda da püskül olur. Püskül ile bağların arasında gök boncuk konulması ihmal edilmez.

Don: Genelde basmadan mamul ve renklidir. Üç eteğin altına giyilir. Paça kısmı dar diğer kısımlar geniştir. Bele uçkurla tutturulur. Diğer adı dizlik olan bu giysi elbise altına giyilir. Genellikle kırmızı ve desenli kumaşlar seçilir. Bel kısmı lastiklidir.

Üçetek: Arkası düz önü iki parçalıdır. Arkadaki düz parça topuklara kadar sarkar, öndeki iki parça ise bele dolanır. Hint kumaşından yapılmış üzeri altın veya gümüş sırma işlemelidir. Dantellere harç adı verilir. Gümüş yada altın kemer aksesuarını oluşturur. 1960'lı yıllara kadar giyiliyordu.

Üçetek: Uzun ve önden açık, bel kısmından itibaren yanları yırtmaçlı, yırtmaç kenarları oymalı, uzun kollu, kol uçları oymalı, iç tarafı pamuklu kumaştan astarlı, kenarları çeşitli şeritlerle süslemeli bir giysidir (Fotoğraf no:13). Genellikle mecidiye kumaş tercih edilmektedir. Alan araştırmasında oldukça sık rastlanmıştır. Kırmızı zemin üzerine beyaz çizgili kumaştan dikilen üçetek ölçüleri; boy: 1 30 cm, kol boyu: 57 cm, omuz: 11 cm, yan yırtmaç açıklığı: 67 cm, göğüs: 98 cm, arka etek genişliği: 80 cm, bir ön etek genişliği: 43 cm olarak tespit edilmiştir. Ön düğmeleri elde tığ ile örülmüş ve içi doldurulmuştur. Düğme karşılığı ilmikli sarma ile birit yapılmıştır. Tüm kenarlarda kiremit rengi iplik ile balıksırtı şerit ve paralel iki sıra kordon tutturma tekniğinde işleme bulunmaktadır. İşlemede ve örgüde pamuk iplik kullanılmıştır.(KaynakKişi:6)

Çoraplar-Yazlık olanlar tiftikten, kışlık olanlar ise yünden örülür. Beyaz yünden örülenler genelde uzun boyludur. Hayvanların yünlerinden Çıkrık ve

Kirmen adı verilen araçlarla yapılan iplerle örülür. Önce renkli iplerle burun adı verilen bölüm örülür. Değişik isimlerle (Aynalı kırma, Çift kırma ..vb.) kalan kısımları örülür.

Ayakkabılar: Altı ince kösele topuksuz ayakkabı; Sarı Pabuç, kenarsız ve ökçesiz ayakkabı; İskarpin ise siyah renkli kösele ayakkabıdır.

Başa eşarp, elbise üstünde kazak, don, ayakta naylon esaslı, kösele pabuçlar giyilir. Günümüzde ise etek ve buluz şeklinde giyim yaygınlaşmaktadır.

Kundura: Geniş ağızlı, altı kabaralarla sağlamlaştırılmış, topukları normal topuktan yüksek olur. En üstte bulunan fes ile ayağa giyilen kundura, kadını heybetli ve Osmanlı bir görüntüye sokar. Ferace çarlarının iki ucundan tutarak ellerini göğsü üzerinde tutan kadın, kendine güvenli, sanki dünyayı ben yarattım dercesine bir havaya bürünür. (Karadut 2008: 70)

Takılar

Nişanda takılan kaşlı yüzük, fes üzerine takılan küçük altınlar, boyna kırmızı kurdeleye takılmış altınlar ve kollara takılan kalın bilezikler yöremizin başlıca takılarıdır. Kulağa da gül küpe takılmaktadır. İlçemiz kadını makyaj malzemesi kullanmamaktadır. Ancak ellerinde ve parmaklarında kına görmek mümkündür. Takılar kadife kurdele ya da zincire dizilmiş 25-30 sıra inci. Beşibirlik/ Kremise ve bilek adını boyuna takılır.

Bilek: 25-30 sıradan oluşur, inci veya beşi birlikten oluşan takı

Elmas İğneler: Yaylı dal adı verilir fese takılır.

Bilezik: Çeşitli kalınlıklarda olup bileğe takılır. Düz ve burnu gibi çeşitleri vardır.

Hamayıl: Gerdanlıkları incili, göğüsleri altın kaplama göğüslüklü ve sıra altınlı. Ancak bir büyük veya erkek yanına gelindiğinde baş örtme ihtiyacı hissedilir.

Kemer: Altın veya gümüş sırmadan yapılır. Genelde üç etek, okkalık giyildiğinde bele takılır.

Küpe: İnci veya altından olur, çeşitli boy ve şekillerdendir.

Kremise: Kadife kurdele veya zincire dizilmiş altınlardan oluşur.

Yaylı Dal: Fese takılan altın iğneye denir.

Yüzük: Muhtelif genişlikte düz ve işlemeli altından yapılmıştır.

2.2.3 Erkeklerde giyim- kuşam

Başa genellikle fes üstüne ince renkli poşu sarılır. Keten gömlek üstüne, yakaları ve kenarları sırmalı cepken ya da kollu fermana giyilir . Bele beyaz Tosya kuşağı sarılır. Zıpka denilen önü arkası büzmeli şalvar ve efe işi topuğa basık gürcü yemeni giyilir.

Sonraki zamanlarda ise başta kasket, ceket içinde gömlek kazak veya yelek ve altta pantolon, Ayakta ise normal pabuç olduğu gibi naylon bileşimli pabuçlar, lastik giyilir.

Poşu: Her iki ucu sarkacak şekilde başa sarılır. Çizgili renkli ve ipekli kumaştan mamuldür.

İçlik/İşlik/İç Gömleği: Üzeri simli ipekli kumaştan yapılmıştır.

Cepken/Cepkin: Lacivert veya koyu renkli kolsuz sırma veya sim işlemelidir. Kol kısmı omuzdan bileklere kadar uzanır. Avcı yeleği biçiminde sırta giyilir. Kolların kısım kenarları çeşitli motiflerle işlenmiş, ön kısımda iki ayrı yanda iki büyük vazo çiçek desenli sırtta ise büyükçe vazo ve çiçek stilize edilmiştir.

Vızka/Zıvka: Paçası dar, orta ve arka kısmı kabarık yan kısımları siyah şeritle süslü, önü arkası büzmeli şalvar.

Don: Lacivert renkli, önü arkası büzmeli, cepleri yandan ve cep üstleri simli paça çevresi sarıçiçek motifli ve işlemeli uçkurlu donun sağ ve sol dış kenarları belden aşağı kadar üç sıra işlemeli.

Çakşır: Bir nevi don, pantolon karışımı giysi

Şalvar: Bel kısmı uçkurla tutturulmuş ayak bileği kısmı dar, ortası geniş pantolon yerine giyilen giysi. Renkler canlı, canfes denilen ağır ve sade ipekli kumaştan yapılır. Üzeri işlemelidir. Uçkurla bele ve bağcıklarla bacağa tutturulur.

Cübbe: Boydan boya giyilen, düğmesiz, genelde koyu renkli

Mintan: Pamuk ya da ipekten mamül, ön kısmı açık, kaytanla çaprazvari tutturulmuş.

Şal/Kuşak: Değişik renkli, ipekten dokunmuş, Selçuklu motifli, uçları püsküllü, bele sarılır. Tosya kuşağı da denir.

Yelek: Omuz başları boyun ve kol çevreleri sarı sim işlemeli, önde

etrafı çiçek motifli iki cep ve altta altı düğme bulunur. Çuval/keten kumaşından mamul lacivert renklidir.

Silahlık: Bele sarılır.

Çedik: Ayak burunları kalkık ve topuksuz ayakkabıdır.

Çarık: Ham deriden mamul, tasmayla büzülmüş ayakkabıdır.

Yarım Topuk Kundura: Hafif ve altı köseleden yapılmıştır. Bunlardan başka Mestlapin-Mest-Lapçin-Merkop-Kundura adları verilen çeşitli ayakkabılar giyilir.

Uçkur: Giyimi süslemek ya da elbiselerin, şalvarların belini tutmak amacıyla hazırlanmış, iki dar kenarı işlemelerle bezenmiş, uzun dikdörtgen bağdır. Keten el dokuması üzerine sarma, verev sarma, şekline göre pesent, gözeme ve tel sarma tekniklerinde elde işlenmiştir (Fotoğraf no:12). İki kısa kenar, kalın ipek iplik ile iğne oyası yapılarak temizlenmiştir. Mavi, mürdüm, açık ve koyu yavruağzı, açık yağ yeşili, yeşil renklerinde ipek iplik, metal iplik ve yassı metal kullanılmıştır. Uçkurun iki kısa kenarına “C” dalı, yapraklar ve papatyadan oluşan motif, düzgün sıralama ile 4 adet 3 sıra şeklinde oturtulmuştur. Dar kenarlarda motiflerin en alt sırasına ara boşluklarına tomurcuk yerleştirilen zig zag daldan oluşan bordür, bağlantılı sıralama ile kısa kenarı sınırlamaktadır. Boyutları 245 cm x 24 cm. olarak tespit edilmiştir. Metal ipliklerde yer yer sıyrılmalar mevcuttur. (Kaynak Kişi: 6)

Sağdıç yeleği: Bordo ipek tafta kumaştan, içi devetüyü renginde pamuklu kumaş ile astarlı, kenarları pervaz ile temizlenmiş kısa yelek şeklinde bir erkek giyimidir (Fotoğraf no:14). Yelek kenarları metal iplik ile balıksırtı işleme tekniğinde temizlenmiştir. Arka bedende işleme bulunmamakla beraber ön beden yoğun işlemelidir. Kordon tutturma

tekniğinde elde işlenmiştir. Yelek ölçüleri; boy: 39 cm, omuz: 7 cm, göğüs: 92 cm, bel: 89 cm olarak tespit edilmiştir. Oldukça iyi korunmuş bir örnektir. (Kaynak Kişi: 6)

Nişan bohçasında ise peşkir, çevre... vs. bulunur:

Yağlık (Peşkir): Elleri, yüzü yıkadıktan sonra kurulamak için hazırlanmış, iki dar ucu bordürle bezenmiş, keten ya da pamuklu dokumadan yapılmış dikdörtgen örtü; peşkirlerin aynı zamanda peçete gibi dize örterek kullanıldığı bilinmektedir (Barışta 1999:222) . Küçük boyutlardaki peşkire yağlık denilmektedir. Krem rengi pamuklu dokuma üzerine elde işlenmiştir. Yağlık 53 cm x 90 cm boyutlarındadır ve karşılıklı iki kısa kenarında işleme bulunmaktadır. Sarma, hasır iğne, sap işi, balıksırtı ve pesent tekniğinde işlenmiştir. Sarı, krem, açık ve koyu mavi, yavruağzı, açık ve koyu kahverengi, açık yeşil, koyu yağ yeşili, hardal renklerinde ipek iplik kullanılarak işlenmiştir. İki dar ucu çırpma dikişi ile temizlenmiştir. Yer yer sandık lekeleri mevcuttur. (Kaynak Kişi: 6)

Çevre: Çok ince keten bezden yapılmıştır. Mendilden daha büyük, kare şeklindedir. Dört bir kenarı işlenmiştir. Başa sarılır ya da göğüste taşınır. Geleneklerine bağlı köy halkı için en gözde düğün hediyesidir. İnce pamuklu dokuma üzerine elde işlenmiştir. Verev sarma tekniğinde, mor, küf yeşili, pembe renklerinde pamuk iplik ve metal iplik ile işlenmiştir. Çevrenin dört bir köşesine, bitkisel bezemeli motif, merkeze doğru yönlendirilerek oturtulmuştur. Motif; saksıdan çıkan ana dal üzerinde gül, yan dallar üzerinde yaprak ve tomurcuklardan oluşmaktadır. Motifler her bir köşede “L” biçimli, dağınık ve düzensiz zig zag dikişleri biçiminde köşebent ile sınırlandırılmıştır. Kenarları 0,5 cm. kıvrılarak baskı dikişi ile temizlenmiştir. Boyutları 48 cm x 48 cm olarak tespit edilen çevrede sandık lekeleri ve yer yer kopmalar vardır. (Kaynak Kişi: 6)

2.3 Gelin Alma

2.3.1. Oğlan evinin gelin alma hazırlıkları

Gelin alma, kızın baba evinden koca evine götürülmesidir. Buna birçok yerlerde “gelin göçü”, “gelin götürmesi” denir. Oğlan evinden gelen ve dünürcüler denilen (oğlanın yakınları) kadınlar heyeti, kız evinin merdiven başında, düğün türkücüleri (kadınlar) tarafından karşılanırlardı.

Gelin alma, gelinin baba ocağından alınıp oğlan evine götürülmesi sırasındaki uygulamaları içerir. Kız beğenme, görücülük, dünür, söz kesme, nişan, düğün hazırlığı, çeyiz düzme, kına gecesi derken sıra asıl düğün günü olarak da adlandırılan gelinin oğlan evine götürülmesine gelir.

Bölgelere göre farklı olmakla birlikte genelde bir hafta, üç gün veya iki gün süren düğünlerde son gün gelin almadır. Perşembe veya son zamanlarda pazar gününe rastlayan bugüne “gelin götürme, kız alma/çıkarma, hak alma, gelin savması, gelin göçürme” gibi çeşitli isimler verilmektedir.

Düğün alayı, camiden anons yapılarak, komşulara davetiye gönderilerek veya davul – zurna eşliğinde düğün kâhyasının tüm evleri dolaşıp herkesi davet etmesi ile oluşturulur. Öğle üzeri veya öğleden sonra yol yakınsa yürünerek, uzaksa arabalarla gidilir. Gelin almaya gidenlere: Seğmen, gelinci, düğüncü, yengeci, dünürsü, gellancı, gelin götürücü, hakçı adları verilir. Gelin almaya; davetliler, oğlan tarafı yakınları (elti, görümce, kaynata, amca vb.) ve son zamanlarda damat gitmektedir. Gelinin kaynanası gelin almaya gelmez, gelini evde bekler. Düğün alayı kız evine, düğün bayrağı önde olmak üzere davul-zurna eşliğinde gider.

Bir gece önce, kına gecesi ve oda şenliğine katılan davetliler ve düğün sahipleri sabahın erken saatlerinde kalkarak bütün işlerini bitirmeye çalışırlar. Çünkü o gün, oğlan evinden kız almaya, kız evinden gelin çıkarmaya gideceklerdir. Oğlan evi o gün gayet neşelidir. Sabahın erken saatlerinde çalmaya başlayan davullar, çevreye ayrı neşe saçarken, kız evinde de ayrı bir hüzün yaşanmaktadır. Gelin yokluğu adı verilen çeyizler, kız evinden gelen birkaç kişinin yardımıyla oğlan evinde sergilenmeye başlanır. Gelin olacak kız, yakınları tarafından giydirilerek gelin alayının gelmesi beklenir. Bu sırada oğlan evinde de telâş başlamıştır.

Damat, toplanan gelin alayının huzurunda oyun ve mânilerle giydirilir. Köyün büyüğü terziye, çeşitli bahaneler bularak elbisenin kolunun eksik dikildiğini, kumaşın yetmediğini söyleyerek bahşiş toplar.

Gelin alma perşembe günüdür. O gün öğle namazı kılındıktan sonra kız ve oğlan tarafının bütün davetlileri ve dostları davul zurna önde kız evine doğru yol almaya başlarlar. (Kızın düğününde evlenmesinde davul vurulması lazımdır. Düğünün davulsuz olması kız için bedbahtlıktır. Kızlara ilendikleri (beddua) vakit (davulsuz gelin olasın) derler ki bundan büyük anıç (beddua) yoktur.) mahalle çocuklarının katılmasıyla büyüyen bu neşeli kalabalık kız evinin kapısına vardığı vakit evin dış kapısı kapanmış bulunur. Kız evinde düğüne hizmet eden köyün, mahallenin fakirlerinden yahut kızın muhtaç akrabalarından birisi tarafından kapanan bu kapı, oğlan evinden gelen ve oğlanın akrabalarından olan birisi tarafından münasip bir bahşiş almayınca açılmaz. Bu yüzden bazen çok beklemeler olur, buna orada kapı çevirme adeti denir. (Demirci; 1938: 38)

Gelin almaya gidileceği zaman kadınların ileri gelenleri ipekten yapılmış üçetekli entari ve başlarında oldukça küçük, üzeri eski altınlarla bezenip süslenmiş fes, arkasında yirmi otuz örgü saç ve bu saçaklar boyunca dört parmak eninde ipek siyah püskül takarlar. Bu püskül hoş endam ve uzun

boylu kadınlara çok güzel yakışır. Bu giyim köylü dayıların gözüne çok şirin görünür. Fakat üzerlerine genellikle beyaz ya da siyah çatkılı bezlerden çarşaf yaparlar.

Silah atarak, cirit ustalıkları göstererek kızın bulunduğu yere ulaşırlar. Ev önünde şenlik olsun diye bol bol silah atılır. Kızı bir ata bindirirler. Atın başını akrabalarından biri çeker. Yanlarında bir de kadın bulunur. Gelini baştan ayağa örtük olarak getirirler. Güveyi, içerisinde şeker ve üzüm bulunan bir mendille evin damında bekler. Gelin, kapı hizasına varınca damdan üzüm ve şeker taneleri atmaya başlar.

At başını çeken adama da bir koyun ya da bir keçi bahşiş verilir. Erkekler ata binerler. Davul önde, köçek oynatarak hareket ederler. Yolda rastladıkları geniş tarlalarda cirit oynarlar. Kızı, ağlaya ağlaya güçlükle, ölü çıkarır gibi arabaya bindirirler. Aynı düzende geri dönerler. Oğlan evine geldiklerinde iki delikanlı sokağın birer ucundan tutarak ip gerer. Arabalar orada durur. Kayınbaba ve başkalarınca bahşiş verilmedikçe geçilmez. Oğlan gerdeğe konulur.

Çeyiz, hamam, kına hazırlıklarından sonra sıra; nihaî amaca; yani gelin almaya gelmiştir. Yenge, o gün sabah erkenden gelin hazırlamaya başlar. Nakışlı gömlek, renkli fistan, üzerine işlemeli işlik, entari ve “fermane” giydirilen gelinin beline, babası veya erkek kardeşi tarafından gümüş kuşak kuşatılır. “Saç örme merasimi” ile gelinin saçları ince ince örülür. Aşına, “gümüşten dört köşeli depelik” konarak renkli “çekiler” çatılır. En üste de, duvak olarak aynalı, pullu “tütek” örtülür. “Gelin düzme” adı verilen bu törenle hazırlanan gelin, başta anne baba olmak üzere, bütün aile üyelerinin ellerini öperek evden ayrılır. (Eker 1998: 26)

Gelin almaya gidecek olan kişiler “dünürcüler”, genellikle yeşil ve bordo eteklik giyerek “şal” adı verilen beyaz bir örtü takarlar. Seğmenler

eşliğinde atlarla ya da üzerine söğüt dallarıyla “bürgü” tabir edilen cibinlik yapılmış olan öküz arabalarıyla, davul zurna eşliğinde gidilen gelin almada, kız evine ilk ulaşan atlı, bahşişi alır. Kız evinin gençler, kapının önünde “seğmen havası” ile oğlan evinden gelenler karşılar. Kayınbaba, “kız yarenleri”ne “kapı parası” vermeden gelini alamaz. Ayrıca, gelinin sandığı üstüne oturan çocuklara da bahşiş vermek zorundadır. Kayınpederle içeri giren oğlan yengesi, “kötü huylarının orada kalması dileğiyle”, gelin kızın belini tutar ve üç defa sallar. Baklava, börek ve tavuktan oluşan, gelin alayındaki gençlere verilecek olan yiyecek tepsisini taşıyan kız yengesini de alarak yola koyulurlar. Gelin alma esnasında, gelin, önü kırmızı, arkası mavi kumaştan yapılmış “al” adı verilen üçgen biçimindeki külahı, baba evinden çıkmadan giyer ve oğlan evine girerken çıkarır. Gelin, baba evinden çıkmadan, genç kızların bahtlarının açılması için verdikleri makarayı, oğlan evine girene kadar açar. (Eker 1998: 26)

Toplanan gelin alayının huzurunda, damat oyun ve manilerle giydirilir. Gelin alma konvoyu kız evine doğru yola çıkar. Süslenmiş atın yularını sağdıç tutar. Gelin almaya damat gitmez. Damat kendi evine yakın bir yerde bekler.

2.3.2 Oğlan evinin kız evine gitmesi

Burada bayraktarın bayrağına, çalgıcıların boyunlarına kız tarafının haline göre kumaşlar asılır. Gelin atının yelesine iyi cinsten bir kumaş bağlanır ve gelin alıcıların hepsinin atlarının yelelerine yemeni yazma asılır. Bu hediyelerin azlığı, çokluğu ve kıymeti bazen dargınlıklara ve dedikodulara sebep olursa da, halkın müdahalesiyle bu gibi bozuşmaların önü alınır. (Demirci; 1938: 42)

Gelin alıcılar kızın evine ata binerek giderler. Gelin ata bindirilirken ana, babası gelmez. Gelin dayısının yardımıyla ata biner. Bundan evvel

babası yahut erkek kardeşi kızın kuşağını kuşatır. O zaman kız babasının elini öper. Atlılar gelini oğlan evine götürürler. Gelin oğlan evine gelince kaynana ve kayınbaba geline birer hediye verirler ve dua ederler.

Düğün alayı kız evine yaklaşınca delikanlılar urgan gerip, urgan parası almadan yol vermezler. Kız evine gelen oğlan tarafı kadınları içeri girmek için kapı bıçağı/kapı parası verirlerken diğer gelenler dışarıda bekler. Kadınlar içeride gelini hazırlarlar. Kız evi önünde bekleyenler davul-zurna eşliğinde oynarlar, halay çekerler, oyunlar çıkarırlar, silah sıkarlar. Geçmişte özellikle erkeklerin güreş tuttuğundan, at ve cirit yarışı düzenlediklerinden söz edilir. Gelin alıcılar uzak yerden geliyorsa komşularca paylaşılarak yemek verilir.

Biraz şehirleşmiş veya şehir tesiri olan nahiye ve kazalarda gelin alayının önünde üstü ayet yazılı ipekli bayrak öne alınarak ilahi ve şarkı söyleyerek iki üç hoca veya hafız bulunur. (Bu bayrağın sütü (innafetehua) yazılı olup daima camide mihrabın yanında dikili olur. Asker geçirmelerinde gelin almalarda kullanılır. Bu bayrağı askerden dönenler getirmiştir.) (Demirci; 1938: 39)

Gelin almaya oğlan tarafından akrabalar ve köylüler gider. Eskiden at arabaları ile, daha sonra traktörlerle, günümüzde de lüks arabalarla konvoy şeklinde gidilir. Genelde öğleye doğru gidilir. (Kaynak Kişi: 9)

Davulla gelin alma konvoyu yolda toplanarak kız evine doğru yola çıkar. Süslenmiş atın yularını sağdıç tutar. Gelin almaya damat gitmez. Onun yerine sağdıç gider. Damat, kendi evine yakın bir yerde beklemektedir. Yörede gelin almaya gelenlere, uğursuzluk olur diye su dahi verilmez. Ayrıca, kız evinden kaşık ve kümesten tavuk çalıp damada satmak âdettendir. Kendisini almaya gelenleri merdiven başında karşılayan gelin, bolluk olur diye kayınvalidenin ve kayınpederin üstüne buğday atar ve odaya kapatılır.

Kayınvalideye tutulan aynaya verilen bahşiş, gelin kızın baklavasını yapan kişiye verilir.

Çalan davulun sesiyle erkekler kapı önünde, kadınlar ise içeride oynarlar. Davul, *gelin alma havasını* çalmaya başladığında gelin, düğün halkının ortasına getirilerek duası yapılır.

Gelin evinin kapısı açtırıldıktan sonra gelin alıcılar evin avlusuna dolarlar. Üstü al keçeli, duru yahut la bir at iç kapının eşiğine doğru çekilir. (Duru yahut al at makbut olmasından ve gelinin elbisesine de renginin uymasındandır.) Gelinin bineceği atın güzel ve gösterişli olması şart olmakla beraber, ürkek yani huylu ve ta avuçlayan cinsten olmaması lazımdır. Oynak ve çapkın atlara da gelin bindirilmez.(Çok yerlerde mahalle ve köy muhtarları atın boynuna asılacak kumaş hediyeyi başkasına kaçırmamak için gelinleri kendi atlarına bindiriyorlar.) Bunun için “Ata ya gelin binmeli ya kuyruğu yere değmeli” derler.(Demirci; 1938: 39)

Gelin almalarda atılan silahlardan, çalınan davullardan atın ürkmemesi lazımdır. Ata binmek kız için murattır ve ata binmek bütün gençlikte cinsi arzulara galebe ile tam bir mahrumiyet içinde korunan kızlığın mükâfatıdır. Bir defa evlenmiş ve boşanmış veya kocaları ölmüş kadınlar evlendiklerinde ata binemezler ve gelin olamazlar. Hatta nişanlısıyla veya nikâhlısıyla fazla temaslarda bulunmuş kızların kızlığı şüpheli görüldüğünden bunların gelin olarak ata binmeleri köy ve mahallede heyecan ve infial uyandırır. Müthiş dedikodular olur, kıyametler koparılır. (Demirci; 1938:40)

Hoş geldiniz dünürşüler buyursanğıza
Gelininiz geyiniye soyunsanğıza

Başköşeye buyur edilen dünürşülerin mahmaları(çarşaf örtüleri) alınır, ağız tadı baklava ikram edilir, sonra da çarpma denilen takılmalı türkülerle oyuna kaldırılırlardı.

Mahman eyreti deler kadun dünğürşü
Yazmang yana gaymış nazlı dünğürşü
Evvel bahar kalk oyuna kadun dünğürşü

Meydancı denilen kadın, her birini kolundan tutup ortaya çeker, bilsin bilmesin, ortaya çıkıp bir iki salınıp otururlardı. Bundan sonra, gelinin yakınlarından, genellikle Sağdıç (gelinin ya kız kardeşi ya da çok yakınlarından biri olacak) oyuna kaldırılırdı.

Aştuk dağları dolanı dolanı
Dünğürlükde söylemişdük yalanı
Kızımızın ayağı nokta nakışlı
Oğlumuzu sorarsanız şahan (şahin) bakışlı

Bu kez türkücüler, dünürşülerin ağzından türküye başlarlardı:

Arayı arayı geldük
Biz bugün murada erdük
Biz gelin(i) almaya geldük

- Gadun abam gelün hazır oldu mu?
- Dünden hanımım dünden
- Dünden bacım dünden

Gelin almaya gelenlere uğursuzluk olur diye su dahi verilmez. Ayrıca kız evinden kaşık ve kümesten tavuk çalıp damada satmak adettendir. Gelin almaya gelenleri merdiven başında karşılayan gelin, bolluk olur diye

kayınvalidenin ve kayınpederinin üstüne buğday atar. Kayınvalideye tutulan aynaya verilen bahşiş kızın baklavasını yapanındır. Kapı önünde çalan davul sesi ile erkekler kapı önünde, kadınlar evde oynarlar. Davul gelin alma havasını çalmaya başladığında gelin düğün halkının ortasına getirilerek duası yapılır.

Gelin almaya giderken:

Hendekten sesini aldım
Başından fesini aldım
Koca köyün içinde
Beğendim seni aldım
Amanın güzelim bize gel
Allar, allar giy de gel

Karşıdaki gök eki
Aldırdım elimdekin
Her soran benzim sorar
Hiç sormaz kalbimdekin
Amanın güzelim bize gel
Allar allar giy de bize gel

Şu dağlar çiçeklendi
(Akız) yâreler pürçeklendi
Çek bayrakdar bayrağı
Ayrılık gerçeklendi
Amanın güzelim bize gel
Allar allar giy de bize gel
Şu dağlar meşe dağlar
Anam köşede ağlar
Yari bana vermezler

(Akızlar) ateş düşesi dağlar
Amanın güzelim bize gel
Allar allar giy de bize del (Üçok 1930: 476)

(Bunlar köy düğünlerine mahsustur. Hacışeyhoğlu Hasan Üçok bu sözleri Ilgaz ilçesinden topladığını söylemektedir.)

Oğlan evi kız evi
Bakkal evi tuz evi
Geri durun kız evi
Geliyor oğlan evi (Çakırsipahi 2002: 72)

Köy düğünlerinde gelin almaya giderken (Seymen- Sekban) (Köy delikanlılarından mürekkep kafilenin önünde bayrak çekerler ki taşıyana (bayraktar) derler. Gelin çıkarken bayrağın tepesine kesilmemiş bir tavuk karnından delinmek suretiyle geçirilir. Gelin ata bindikten sonra bir koyun getirtilir. Gelin atın üstünden eğilir bir eliyle koyunu sırtından yakalayıp atın üstünden o bir tarafa bırakır ki gelinin yiğitliğine işarettir. (Kaynak kişi: Derelli)

Bir defa evlenmiş kadınların düğün alayı ve gelin alma merasimi olmaz. Bunların birleşmelerine “eve girmek” denir gerdek bile denmez. (Demirci; 1938: 40)

2.3.3 Gelinin çıkarılması ve kuşak bağlama

Kız babasından izin alındıktan sonra sıra gelinin çıkarılmasına gelir. Gelinin beline babası ya da erkek kardeşi tarafından kırmızı kuşak bağlanır. Ailesiyle helalleşir. Bazı yörelerde babasının elini ayağını öper, babası da ona koç koyun bağışlar. Gelinin sandığına oturan kardeşine de sandık parası ödenir. Bu arada gelin yas eder.

Anne ve babasının ellerini öptükten sonra, sağdıcı tarafından bahşiş verilerek aşağıya indirilir. Ata bindirildikten sonra, son bir kez evine dönüp bakar ve yeni evine doğru yola çıkar.

Gelin ata bindirilmeden evvel atın üstüne bir oğlan çocuğu bindirilir ki bu, kızdan ilk olacak çocuğun oğlan olması içindir. Zaten gelinin ata bindirilmesinin hikmeti de doğacak çocuğun kız olursa çok güzel, oğlan olursa çok yiğit ve kuvvetli olacağı inancındandır. (Demirci; 1938: 40)

Eskiden gelin, babası evinden çıkarken, avluda en yakın akrabalar ve bir de hoca bulunurdu. Gelini avlu ortasına dikerler, en yakın akrabasından ve zenginlerden birisi, gelinin beline bir kuşak veya gümüş kemer bağlardı, gelinin beline kuşak bağlayan kişi, kendi kesesine göre, gelinin cebi-ne para da koyardı. Orada bulunan hoca dua eder, duasından sonra gelin orada bulunanların elini öperdi. Gelin, yüzü peçeli ve çarşaflı olduğu halde, bineceği ata (veya arabaya) kadar iki ta-rafına kilimler gerilerek, kimseye gösterilmeden götürülürdü. Gelin, en yakın ve yaşlı akraba-sından iki hanımla birlikte arabasına biner, diğer arabalara da diğer kadınlar binerlerdi. (Üçok 1932: 268) (Fotoğraf no: 17)

Gelin tarafının çeyizi, oğlan tarafının hazırladığı çeyizle aynı kıymette olurdu. Her iki tarafın çeyizlerinin yüklenmesi için 20-30 kadar katır hazırlanırdı. Bazen süslü bir rahlenin üzerine Kur'an konur ve sırmalı örtülerle örtülürdü. Bu rahle ön tarafta ve başta götürüldü ki, gelin kızın okuma bildiğine işaret gösterilirdi. Çeyiz, her katırın üzerine telli oda takımları, kilimler, halılar örtülmek suretiyle yüklenir ve herkesin gözleri kamaştırılmak istenirdi.

Çankırı'da gelin çıkarma âdeti, geçmiş yıllardaki duruma bakarak, günümüzde bir hayli değişikliliklere uğramıştır. Diğer gelenek, görenek ve âdetlerde olduğu gibi, masraftan kaçmak ve günün icaplarına aslını

bozmadan uyabilmek kaygısı ile uğratılan bu değişik gelin çıkartma âdet-lerinin dün ve bugünkü hâlleri şu şekildedir:

Kına gecesinin ertesi günü, gelin çıkartma merasimi yapılır. Sabahleyin erkenden, oğlan evinin her tarafı temizlenir. Eski tantana, şaşaa yerine bir sükunet çökerdi. Oda tarafında, güveyi ile yanına gelen bir kaç genç arkadaşından başka kimse kalmazdı. Davullar bir yandan ağır ve dertli havalar çalarken, öte yandan da kuşluk vakti (öğleye doğru) güveyinin gireceği hamam te-mizlenerek hazırlanırdı. Hamamda saz takımı şen havalar çalar ve aynı zamanda güveyi ile arka-daşları hamama giderlerdi. (Üçok 2002: 267)

Öğle ezanı okunduğu zaman, bir gün öncesinden okuyucular vasıtasıyla yapılan davetler üzerine oğlan evi tarafı oğlan evinin önünde, kız evi tarafı da kız evi önünde toplanırdı. Oğlan evi tarafından bindirilen 20-30 kadar süvarinin (atlının) önünde davullar zurnalar çalar, köçekler oynayarak kafile (gelin alayı) yola çıkardı. Daha önceden çeyizi götürülen katır-ların iki katı süslenmiş hayvanlar, kafileyi takip ederdi. Sağdıç da aynı şekilde süslü bir ata bindirilir ve gelin getirmek için hazırlanan arabalar, arkalarında yüzlerce seyirci ve davetli ile kız evine giderlerdi. Kız evine varmadan yolda sancakların önü kalabalık olurdu. Bazen Çankırı cadde ve sokaklarına sığmaz hale gelirlerdi. Bu şekilde kız evi önüne varırlardı. Kız evi önünde toplanan kalabalığa, kız evi tarafın-dan şerbetler dağıtılırdı.

Gelin atı evin damlalığında epeyce bekler. Çünkü içeride babası tarafından kızın kemeri bağlanır, pullu duvağı geçirilir. Baba bunları yaparken kızına dua ve nasihat eder. Kızın duvağı konup bittikten sonra orada bulunanlarla vedalaşır, büyüklerin ellerinden öper, küçükleri okşar, sever. Akranlarıyla sarmaşır ve ağlar.

Bu merasim tamamlandıktan sonra yakın akrabalarından iki kişi kızın kolundan tutarak kapının eşiğine doğru getirirler. Sonra allar ve pullar içinde kapının eşiğine çıkan gelinin ata binebilmesi için ayağının altına yüksekçe bir şey konur. Bu sırada gelin atının boynuna ipekli altıparmak, beş parmak yahut bu yünlü kumaştan bir veyahut yarım top kumaş sarılır.

Kuşak erkek kardeşi tarafından bağlanır. Eğer yoksa bir akraba ya da baba bağlar. Kuşak bağlanırken para verilir. Kırmızı kuşak bakireliği simgeler. Ele, bele, dile sağlam olmasının bir simgesidir. Kız babası kızına şöyle öğütler verir: "Gittiğin yerde mutlu ol, büyüklerine saygılı ol, bizim yüzümüzü yere eğdirme." “Anasına bak kızını al. “ “Kız annesi gelin eder el kapısında kızını”. Bu sözler ailenin kızını nasıl eğittiğiyle ilgilidir. (Kaynak Kişi: 9)

Kız babasının öğüdüyle ilgili Çerkeş'te çok anlatılan bir hikaye vardır: Kızın babası kızına bütün gerekli öğütleri vermiş. Gelin almaya gelmişler. Kız ailesiyle vedalaşmış ve ata binip kervana karışmış. Kızın babası koşarak arkalarından gidip kervanı durdurmuş. At üzerindeki kızına "Kızım sana bir öğüdüm daha olacak. Dikiş dikerken ipliğin bir tarafını düğümlemeyi unutma." demiş. (Kaynak Kişi: 8)

Gelin hazırlandıktan sonra merdiven başında babası ya da amcası ya da erkek kardeşi tarafından beline gayret kuşağı denilen bir kuşak bağlanır. Ata bindirilir ya da cibinlik denilen kapalı ve çadırımsı bir yere, ebe denilen öğüt verici yaşlı bir kadınla sokularak, oğlan evine götürülürdü. Cibinliğin dört köşesindeki sırıkları ikisi oğlan evinden, ikisi kız evinden 12-13 yaşlarında dört çocuk tutardı.(Ataman; 1992: 44)

Çerkeş'te gelinin hazırlıkları bittikten sonra erkek kardeşi veya kuzenleri tarafından beline kırmızı kuşak bağlanır. Kapı tutana, sandığa oturana ve kuşak bağlayana bahşiş verilir. Gelin dualarla evden çıkartılır.

(Fotoğraf no: 15-16) Yaylı arabaya bindirilir. Gelinin çeyizleri arkasından araba ile götürülür.

Gelinle beraber örf ve adetlere göre yapılması gerekenleri anlatmak ve damat gelene kadar gelini yalnız bırakmamak amacı ile kızın ailesi yakınlarından iki “yenge” gelir. Oğlan evine geldikten birkaç saat sonra kız evi tarafından bohçacılar gelir hazırlanan baklava, (kurabiye, çatal getirilir. Gelinin sandık çeyizleri gelinin odasına asılarak sergilenir bohçacılara yemek verilir ayrıca ‘’ Diş Kirası ‘’ olarak bahşiş verilir.

Gelin annesinin ve babasının elini öptükten sonra sağdıcı tarafından bahşişi verilerek aşağıya indirilir. Ata bindirildikten sonra son kez evine dönüp bakar ve yeni evine doğru yol alır.

Eskiden kayınbaba kapıya kadar gider. Kapı açılması için para verilirdi. Kız yakınlarıyla vedalaştıktan sonra oğlan tarafına teslim edilir. Günümüzde de damat gelini evden çıkarır. (Kaynak Kişi: 9)

At arabasına “dünürcü” olunurdu. Dünürcü olan kişi atlara bir hakla(ölçek) arpa verirdi. İki kişi dünürcü olursa yarımşar hakla arpa verirlerdi. Gelin almaya giderken at arabasına binerlerdi. Sırt sırta verip türkü çağırırlardı: (Kaynak Kişi: 10)

Avlunuzda kuyunuz
İçilmiyor suyunuz
Kızını aldık gidiyoruz
Sizin olsun köyünüz

At gelir yata kalka
Boynunda demir halka
Gelin aldık gidiyoruz

Geçmiş olsun kaynata

Atı yanaştır oğlan
Pantolonu kumaştır oğlan
Atar atar patlamaz
Barutun yaştır oğlan

Gelin güveyi evine götürülürken davul zurna götürülürken davul zurna şu hazin havayı çalar: (Üçok 2002: 248)

Karacamın taburunu bozmuşlar
Bozluğun dağını ne çok gezmişler
Karacamı sinesinden üzmüşler
Karacam karacam arslan karacam
Anan yasdık koysun yaslan karacam

Karamandır hey kardaşım karaman
Bekâr olsam gitse canım aramam
Ben illerin evlerinde duramam
Karacam …….
Anan ……...

Bu türlü uzun bir bozlaktan kalmış iki parça olduğu ve hikâye ettiği vak'anın bir kızı seven iki erkekten birisi gelini götürürken diğer tarafın hücumuna maruz kalarak Karaca denilen damadın sürüsünden vurularak gelinin kaçırıldığından ibaret olduğu anlaşılıyor. (Üçok 2002: 248)

Köçekler sırf mahalli türkülerle ve zillerle oynarlardı. Faslın sonunda şu türkü çağırılır ve türküdeki deyimler eller ile de işaret yapılarak oynanırdı. (Üçok 2002: 249)

Kürdün kızı
Kürdün kızı
Yakdın kızı
Sen allar kiy
Ben kırmızı

Kürdün kızı inek sağar
İnekde depmiş dizini oğar
Kürdün kızı kürdün kızı
Sen allar kiy ben kırmızı
Sen nergis topla ben yıldızı

Kürdün kızı un eliyor
On parmağın kınalıyor
Kürdün kızı kürdün kızı
Sen allar kiy ben kırmızı
Sen nergis topla ben yıldızı

Kürdün kızı süt pişirir
Südün köpüğün taşırır
Görenler aklın şaşırır
Kürdün kızı kürdün kızı
Sen allar kiy ben kırmızı
Sen nergis topla ben yıldızı

Hele (tan havası) behemehâl çalınır. Tan havası sabah namazından yarım saat evvel düğün evinin en yüksek odasında çalınır, ne kadar davul zurna varsa bu ahenge iştirak ederdi. Bir kasaba halkını tatlı uykusundan kaldıran bu velveleli hava çalınırken şu türkü söylenirdi: (Üçok 2002: 250)

Gel felek gurbette alma canımı
Duyar düşmanlarım şadıgâm olur
Yıkıp viran etme mamur hanemi
Yuvada yavrular perişan olur

Gülüşan beylerinin gülü solar mı
Bozulmuş bağlara bülbül konar mı
Evveli ağlayan sonra güler mi
Düşürdün dillere felek sen beni

Feleğin elinden çektiğim neler
Ayrılık ateşi bağrımı deler
Eşinden ayrılmış gurbete salar
Düşürdün dillere felek sen beni
….. illere ….. …….. …….

Bu hava talihsizlik neticesi hüzün ve matemin ilânını ifade ettiği bülbüllerin feryadı sabah vaktine tesadüf eylediği için kederli kimselerden tan havası bekliyen çok olurdu.

Her gün ikindi namazından sonra (Mağara yakasında) cırıt oynanırdı. (Mağara yakası cirit oynamıya mahsus geniş boşluktu. Şimdi etrafındaki bağ ve bahçeciler bu boşluğu kısmen bağ ve bahçelerine katmak suretyle sahayı daraltmışlardır.) (Üçok 2002: 250)

Burada cirit oynanır, mahir biniciler tarafından cop kaldırılır, yarış yapılırdı.*(Cop: Bir metre uzunluğunda, ucu topuzlu, sert ağaçtan yapılmış sopadır. Cop kaldırmak: atı koştururken topuzu yere gelmek suretiyle fırlatmak, birkaç takla attıktan sonra tekrar cobu yakalamak maharetidir. Şimdi değil cop tutmak da nahir olan hatta yerde iken bile bir değneğe birkaç*

takla atdıracak süvari görülmüyor. Otuz sene içinde binicilikteki bu gerilemek çok dikkat ve teessüfü muciptir.) (Üçok 2002: 251)

2.3.4 Kız Evinin Ağıtları

Kızını uğurlayan anne ve baba, ağıt yakmaya başlar:

A benim yavrum, kabakları ektin de yemeden mi gidiyon?
Dağdan gelirdin gülerek
Düğünden gelirdin süzülerek yavrum.
Gene gel kızım, kınalı kızım gene gel.
Telli duvağınla çıktığın evine, bebelerine gel.
Nazlı yavrum, ara sıra başıma bakıveririn, kızınca da komşuya kaçıveririn.
Yavrum...yavrum...yavrum...

İşte şu türküde bunlar ne kadar belli: Uzak bir köye giden bir köylü kızının ağzından: (Demirci; 1938: 37)

İçeri girsem evim değil
Dışarı çıksam köyüm değil
Eloğlu benim emmim değil

İçeri girsem ev karanlık
Dışarı çıksam bağrım yanık
Eller uyur ben uyanık

Ana ve babanın yüzlerini hüzün ve endişe sarmıştır. Acaba gittiği yerde dirlik bulacak mı? Kızın arkadaşları, komşu ve mahallelileri hep melül ve müteessirdir. Köyünden ve arkadaşlarından ayrılan gelin için türkü:

Kıl kopardım deriden
Ne bakarsın geriden
Kurbanlık koyun gibi
Ayırıyorlar sürüden.

.....

Evimizin önü mersin
Ellemen dalında ersin
Gelin olup gidiyorum
Çağırın da babam gelsin

Ocağımızın taşı gara
Ciğerimin başı yara
Sabahtan kalk garip anam
Yana yana evlat ara
.....
Şu görünen ekin mola
Ekin değil purçağ imiş
Kız anadan ayrılması
Yalan değil gerçeğ imiş
.....
Al bayrağın yeşili
Tuttuk cennet kuşunu
Selam söylen damada
Getiriyoz eşini

2.3.5 Gelinin oğlan evine girmesi

Gelini taşıyan vasıtalar, at, tahterevan, tatar arabası, lando veya yaylı arabalar gibi vasıtalar idi. Bu halde kafile (düğün alayı) giderken mezarlık

civarına gelince dururlar ve davul zurnalar susturulur Fatihalar okunurdu. (Üçok 2002: 268)

Gelin atı hareket edeceği sırada kızın babası, amcası, dayısı vs. yakınları tarafından kızın başına para yahut buğday atılır. (Para mangır, meteliktir. Buğday atmak ancak köylerdedir. Nahiye ve kaza gibi az çok şehirleşmiş yerlerde para atarlar. Para ve buğday atmak geline bolluk ve bereket getirmesi içindir.) atılan paraları çocuklar toz toprak içinde kapışırlarken gelin atı evin dış kapısına doğru çekilmiştir. Gelinin attan düşmemesi için atın her iki başında, oğlanın akrabalarından birer kişi gelinin elinden tutarlar ve yine oğlanın akrabalarından bir delikanlı da gelin atını çeker. Atı çeken kimseye ya bir bahşiş yahut bir hediye verilir. (Demirci; 1938: 40-41)

Akrabaların ve yemeğe davet edilen yakınların kiraladıkları körük arabaları düğün saatine doğru oğlan evine gelmeye başlar. Arabalardan biri geline tahsis edildiği için, kız evine giderken içine pek fazla kadın ve kız bindirilmez; çünkü, kız evinde gelinden başka bir iki yakını daha aynı arabaya bindirilecektir. Yine bazı arabalar, kız evinden gelecek olanlar için boş olarak gönderilir. Kaynatanın bineceği arabaya işlemeli bir uçkur bağlanır ve içindekinin kim olduğu belirtilirdi. Zira bu işaretin taşınması halinde diğer bazı arabalar da “kaynata arabası” diyerek durdurulabilir. (Sakaoğlu 1985: 340)

Eğer gelin uzaktan geliyorsa yol kesme âdeti vardır. Şöyle ki: Gelinin atının geçeceği yolun üstüne bir koç koyarlar. Bununla gelin alıcıların ve gelinin yolu kesilmiştir. Eğer gelin at üstünden yerdeki hayvanı çekip alabilse, koç gelinin olmuş ve yol açılmıştır. Eğer kaldıramazsa çobanın gönlünü etmeğe borçludur. Bir hediye veya para mukabilinde yol açtırılır. (Demirci 1938: 56)

Oğlan evinden kız evine giderken ve kız evinden oğlan evine dönerken kaynatanın arabasının önü pek çok yerde kesilir. Yolu kesenler kaynatadan bahşiş almadan yolu açmazlar. Yolun kesilmesi için ya yere yatmak veya arabanın önüne bir at arabası çekilmek gibi usuller kullanılır. İki ağaç, kapı, vs. arasına kalın bir ipin gerilmesi de aynı işi görebilir.

Kaynatanın vereceği bahşişe itiraz edilmez. Zira o, belki de düğün günü beş altı yerde bahşiş verecek zorunda kalacaktır. Can sıkıcı ve tatsız hadiseleri önlemek için, bazen kaynatanın arabasının önüne çıkmayı başarırlar. (Sakaoğlu 1985: 340)

Gelinin evinden çıktığını gören çocuklar güveye, gelinin gelmekte olduğunu müjdelemeye koşarlar. Güvey ilk müjdeyi veren çocuğa biraz fazla diğer ikisine de birer miktar bahşiş verir. Gelin gelmekte haberi duyulunca oğlan evinde bir hazırlık ve kaynaşma başlar. (Demirci 1938: 41)

Gelin alma günü kızın çeyizi sarılır. Çeyizler oğlan evine develerle taşınır. Maya, tülu gibi gösterişli develer öne konarak, yoz develer (bir cins deve) bunların ardına bağlanır. Çeyiz develerinin havutları boncuklarla süslenir.(mavi boncuk). Öndeki develere büyük havan çanları, çizkorlar, tokurdaklar takıldıktan sonra çeyizler yükletilir. Develerin adedi çeyizin çokluğuna azlığına göredir. Büyük çanların çok uzaktan işitilen sesleri çeyizleri görmek ve seyretmek isteyeni sokaklara döker. Çeyizler, yorgan, döşek, halı, kilim, bakır, yemek sofra, mutfak takımı gibi şeylerdir. Aileler bu çeyiz miktarını artırmak için birçok masraf ihtiyar ederek çok defa borçlara boğulurlar. Çünkü çeyizlerin develerin üstünde herkese teşhiri halkı böyle büyük fedakârlıkları kabule sevk eder. Çanları salıverilen çeyiz develeri dolaşırken köyün, mahallenin çoluğu çocuğu ardına takılır. Çeyizleri seyreden köy ve mahalle halkının dedikodusu, mükâlemeleri günlerce, haftalarca sürer. Kız evinde çeyiz develerinin boyunlarına toplarla kumaşlar

asılır ve deveciye de sırma işlemeli mendil veyahut oyalı yazma verilir. (Demirci 1938: 38)

Gelin birdenbire güveyin evine getirilmez. Yollarda biraz gezdirilir. Dolaştırılır. Gelin eve girmeden cami mezar tekke türbe gezdirilir. Köy ve kasaba dışına çıkarılır köyün geniş ve düz meydanlıklarında cirit oyunları, at koşuları yapılır. (Cirit oyunları yüz sene evveline kadar yapılırmış. At koşuları yakın zamanlara kadar devam etmiştir. Halen bile bazı köylerde yapılmaktadır.) Bu oyunlarda kazananlara, gelin haline göre, çevre, kumaş, ipekli gömlek, yazma gibi hediyeler verilir. (Demirci 1938: 41)

Bazen de at koşuları şöyle başlar. Gelin kolunu tutanlardan birisine gizlice bir çevre verir. Çevreyi alan bunu yakındaki atlılardan birine uzatır. Atlı çevreyi elinde sallayarak kaçar. Atlarına güvenen atlılar çevreyi bunun elinden almak için peşince koşarlar. Böylece başlayan koşu esnasında atlılar birbirlerine karışırlar. Dolaşırlar. Çevre en son kimin elinde kalırsa koşuyu o kazanmış olur. Bu koşu çok meraklı ve heyecanlıdır. Gelinin hediyesini almak büyük şeref sayılır. Yakın zamanlara kadar nişan atmalar olurdu. Köyün, mahallenin kenarındaki geniş yerlere nişan dikilir. Genç, ihtiyar herkes nişan atar. Vurana gelin yine hediye verir. (Bu adet bundan otuz kırk sene evveline kadar bayramlarda yapılırdı. Kazanana yani nişanı vurana evvelce atışa iştirak edeceklerden toplanan para ile alınan hediye verilirdi. Bu hediyeyi bazen köyün kasabanın zenginleri verirlerdi.) Eğer gelin alma birbirine uzakça iki köy arasında olursa gelin alayının hepsi atlı olur. Atlılar sabah erken oğlan evinde toplanırlar. Herkes tamam olduktan sonra bayrak ve davul zurna önde, muntazam bir kafile halinde kızın köyüne doğru yürürler. Kız tarafı gelin alıcılara yemek vermek ve ikram etmek için hazırlanmış bulunur. (Demirci 1938: 42)

Gelin tam oğlan evinin önüne geleceği sırada toplanan kalabalık kayınbabaya “İndirmelik nen var?” diye sorarlar. Kayınbaba “Bir devem ve bir

ineğim var.” der. Daha derler. “Beş keçi, on koyun…” der. En sonunda da “Bir oğlan bağışladım.” der. Bu espriden sonra gelin alıcılar gelini evin etrafında üç defa dolaştırırlar. Gelin eve girerken ayağının önüne su dolu bir tas koyulup ayağıyla buna vurmasını söylerler. Eğer su dökülmezse hayra yorulur. Bundan sonra gelin tekrar yaya olarak evin etrafı dolaştırılır.

Damat ve gelin, oğlan evine girmeden önce, kendileri için kesilen kurbanın kanı alınlarına sürülür. Daha sonra, “bir an önce çoluk çocuğa karışsın, evleri şenlensin, soyları sürsün” diye gelinin kucağına kundakta bir olan çocuğu verilir. Arabadan inen geline, kayınpederi bir koç verir. Gelin koçu kaldırabilirse hem koçu alır hem de gücünü kuvvetini çevresindekilere ispat etmiş olur. Gelin eve girerken, yeni ailesine bereket getirmesi dileğiyle bir kolunun altına Kur’an’ı Kerim diğerine de ekmek verilir. (Eker 1998: 27)

Gelini attan, oğlanın dayısı, amcası veya yakınlarından olan kadınlar indirir. Gelin eve getirildiği vakit ve indirilirken güveyi ortalarda görünmez. Kız tarafı üç gün gelin evine gelemez. Ertesi gün oğlan tarafından olan hısım akrabaların hepsi toplanır. Gelin bunların ellerini öper, onlar da geline az çok hediye verirler.

Törenle kız evinden alınan gelin, davul zurna eşliğinde düğün günü oğlan evine geldiğinde, oğlan evinde bekleyenler onların gelişi şerefine silah atarlar. Gelin arabadan inmeden önce, içinde para, buğday, üzüm, şeker dolu olan testi, bolluk, bereket ve ağız tatlığı getirsin diye çatıdan arabanın tekerleğine doğru atılır. Çevredekiler, testinin içindekileri kapışırlar. Ayrıca ayağının altına, düğün yemeği için kesilen koyunun postu serilir. “Her söyleneni yapan, munis, yumuşak huylu” bir gelin olsun diye gelin, bu postun üzerinde yürütülür. (Eker 1998: 27)

Gelin çıkartılıp, damat evinin önüne geldiğinde tefçi / defçi kadınlar birkaç türkü / ilâhi nasihatlerde bulunurlar. Aslında bu uyarı yeni bir eve gelen geline oldu kadar eve yeni bir fert (gelin) getiren kaynanayadır da.

Hoş geldin allı gelin
Sefa geldin pullu gelin
Haçan gelin, haçan gelin
Evlere güller saçan gelin (Uslu 2005: 84)

denilse de hemen peşinden, 'Oğlumuzu alıp kaçan gelin' diyerek, 'Evlere güller saçan gelin'e ne gözle bakıldığını da ortaya koyar. 'Oğullarını alıp kaçmak' söylemi önemli bir tespittir. O zamana kadar iyisi ve kötüsü ile kendi ortamlarında sevseler de, yerseler de sahiplenmiş oldukları oğullarını bundan sonra birisiyle paylaşacaklardır. Onun sevgisini onlarla bölüşecek, onlardan daha fazla sahiplenecek ve hatta hayatını ona adayacak, ya da onun hayatını adayabileceği yeni bir kişi, yeni bir durum söz konusudur. Bütün bunlar bir kıskançlığın ve sahiplenmeden doğan değişik hisleri harekete geçiren bir kaynağın verdiği rahatsızlıklar olarak gün yüzüne çıkacaktır. Bu durumun getirdiği kargaşada meşhur 'gelin-kaynana kavgası' başlayacaktır. Bunun ardından da, o bildik hikâyeler gündeme gelecek, bunlara her fırsatta yeni hikâyeler eklenerek sürüp gidecektir. (Kaynak kişi: Sadık Softa)

Nur doğdu birden bire
Kaynana iyi dilek dile (Uslu 2005: 84)

diyerek kaynanayı uyarmayı da göz ardı etmezler. Gelin gelmesi 'nur doğması' olarak algınmış, birden bire gelen bu beklenmedik güzelliğin iyi dileklerle karşılanmasının gerekliliği üzerinde durularak kaynana yeniden ve bir daha uyarılmaktadır. Hatta bunun kıymetini iyi bilmesi gerekmektedir. Bu durum sadece iyi dilek dilemekle de kalmaz,

Gelin almaya ait merasim bittikten sonra yola çıkan gelin alayı ikindiye doğru güveyinin köyüne yaklaşmış bulunur. Bütün köyün kadını, kızı, çoluğu çocuğu alayı seyretmek üzere yollara dökülmüştür. Uzaklardan duyulan davul sesi bekleyenleri keyiflendirir. Oynak ve şahlanan atlar üstünde çiçek gibi giyinmiş delikanlılar, yol kıyılarına biriken kadınlara, kızlara çalım satarak atlarını oynata oynata onların önünden geçerek güveyinin evi önünde dururlar ve gelin atı da güveyinin kapısının eşiğinde durur. Güveyi yanında bulunan birkaç samimi arkadaşıyla evin içinden çıkar. Gelinin başına para, buğday attıktan sonra kucaklayarak attan indirir. (Çok defa güveyiler bütün halk karşısında gelini kucaklayıp indirmeye utandıklarından gelini, oğlanın amcası, dayısı gibi yakın akrabalarından biri attan indirir.) Gelini attan indiren güveyi artık evde durmaz. Kendisini görmek isteyen yüzlerce, binlerce kadın ve kızın karşısında bulunmaktan utanır. Hem de gelin alma günü güveyi evine gelen köylülerin bir çoğu güveyinin giyinişini ve kız tarafından gönderilen güveyilik elbiseyi tetkik ve tenkit ederler ve aralarında da dedikodu yaparlar. Buna benzer birçok sebeplerle güveyi, gelin attan iner inmez arkadaşlarıyla beraber oradan uzaklaşır. (Demirci; 1938:43)

Yeni bir neslin temsilcisi olan gelin, kayınvalidenin “Gelin geldi evimize, şenlik oldu köyümüze hoş geldin allı gelin hey” sözleriyle damadın kolunda “koltuk” adı verilen merasimle yeni evine girer. (Eker 1998: 27)

Gelin kapıdan içeri girerken, “yeni ailesiyle uyum içinde yaşaması” dileğiyle, elinde yağ ve bal olan kişiden bunları alır ve kapıya sürer. “Çocuklarının boyu uzun olsun diye”, gelin bacaya baktırılır. Daha sonra, gelin ve damada, ağız tatlılığının sembolü olarak şerbet içirilir. Kız ve oğlanın vekillikleri alınarak başka bir odada, dinî nikâhları kıyılır. Resmî nikâh ise, genellikle, düğünden bir iki gün önce yapılır.

Gelin çeyizi yükletildiği ve gelin alayı hareket ettiği sırada gençlerden birisi bir köşe yastığını kaçırıp hamama götürürdü. Güveyi, yastığı götüren

gence bahşiş verir ki, bu bahşiş gelinin evden çıkartıldığı ve yola koyulduğu haberinin bahşişidir. (Üçok 2002: 269)

Gelin alayı şehrin merkez mahalle ve caddelerinden geçer. Alay geçerken önlerine ipler gerilir ve düğün sahibinden bahşiş alınır. Bu şekilde gelin, yeni evine getirilir. Oğlan evinin büyükleri ve yakın akrabaları yanlarında bir imam ile evin önünde beklerler. Gelin eve girince dua edilir. Gelin, önce kayınbabasının ve büyüklerinin ellerini öper, kayınbabası ve akrabaları, gelin-in başına kuru yemişle karışık bozuk para serperler. Bu paralar oradaki çocuklar tarafından kapışılır ki, uğur ve bereket sayılmaktadır.

Gelin, hazır edilen odaya alınır.
Elmayı yüke koydum
Ağzını dike koydum
Şu ilerin içinde
Boynumu büke koydum (Özkan 2000: 84)

Gelin gelmiştir. Hem de ne geliş. Kendi çevresinden tamamen kopmuş, yalnızlık içine düşmüş ve artık boynu bükülmüştür. Onun için Anadolu'da kızlar için 'garip' derler. Ona iyi bakar, kıymet verirler. Bunu bilenler bilir. Bilmeyenlere zaten hiçbir sözümüz de yok. İşte kendi çevresinden kopan, ellerin / yabancıların içine düşen bu durumda ne yapacaktır. Elbette garip ve boynu bükük kalacaktır. O da böyle görmüş ve halini bu mani ile dile getirmiştir.

Düğünün son gecesi eğlence sabahlara kadar sürer. Oyunlar, masallar, bilmecelerle düğün sona erer. Düğünün bu en parlak ve alakalı gecesinden sonra gelin alma günü kız evi sönük ve sessiz ili göçmüş, suyu savrulmuş değirmene dönmüştür. Baba ocağından ayrılacak kızda heyecanla karışık bir hicran; el evine ve eloğluna gidiyor, el içine girip çıkmamış, hiçbir erkeğe eli değmemiş, çekingen, saf, mahcup… (Demirci; 1938: 37)

Gelin övme türküsü (Üçok 2002: 271)

Hoş geldin allı gelin
Safa geldin pullu gelin
Haçan gelin haçan gelin
Evlere güller saçan gelin
Oğlumuzu alıp kaçan gelin
Hoş geldin allı gelin
Safa geldin pullu gelin
Gelinimiz gelir, güle güle
Nur doğdu birdenbire
Kayın ana iyi dilekler dile
Çok şükür geldi gelinimiz
Şen oldu evimiz gönlümüz

Gelin hanım ağlayarak çıktı
Annesinin ciğerin dağlıyarak çıktı
Güveği bey de yollara düştü
Hoş geldin allı gelin
Safa geldin pullu gelin

Kayın ananın karşısına geçerek bu defada şu türküyü söylerler. (Üçok 2002: 271)

Güveyi beyin annesi annesi
Ellerinde güller kokası
Gelin hanıma iyi günler veresi
Çok şükür geldi gelinimiz
Şen oldu evimiz gönlümüz

Oğlan bizim kız bizim
Gelin hanım iki gözüm
Kulağında kalsın sözüm
Çok…….
Şen……..

Benim ağam kadı ile müderris
Kayık gelse üsküdara gideriz
Gelse bile kötüleri nideriz
O yavrunun düğmeleri çeziktir

Feslikâna ben atımı bağladım
Yar gelüp geçtikçe gönlüm eğledim
Ben o yâre selâm sabah yolladım
O yavrunun düğmeleri bir sıra
A kız biz gidelim kayrı Mısıra

Kavağın dibine gülük bastırdım
Ben o zeybeği ağam diye astırdım
Basaksız evlere basak yaptırdım
Hayatsız evlere hayat yaptırdım

Kuru kavak çinim çinim çiniler
Kız göksünde memelerin iniler
Yar senin için büyütmüşem memeler
O yavrunun düğmeleri bir sıra
A kız biz gidelim kayri Mısıra

(Gülük: Dişi hindiyi kuluçkaya yatırdım demektir.
Basak: Merdiven demektir.
Hayat: Sofa, koridor. Evin medhal kısmı)

Sonunda kayın ana ağzından söylenirmiş gibi: (Üçok 2002: 273)

Evimin sıçanı geldi
Sırrım açanım geldi
Gündüz yazup
Gece okuyanım geldi
(Güya evin içerisinde ne olup biterse gece gelinin kocasına kadar haber vermesini imadır.)

Gelini getiren hanımlara (gelin almaya kızlar iştirak edemezler.) biraz türkü çağırırlar. Oyuncular oynar. Sonra misafirler dağıtılır. O gün düğün sahibi mevkiine göre kadınlara yirmi otuz sofra yemek verirler. Bu yemek takım yemeğidir. Ve on iki çeşittir. (Bu on iki çeşit yemek on iki burca veyahut on iki imama işarettir) (Üçok 2002: 273)

2.3.6 Sağdıç ve yenge seçilen kişilerin görevleri

Sağdıç: Çankırı'da buna sağduç da derler. Oğlan tarafının en yakın akrabalarından birisinin beş altı yaşındaki oğlan çocuğuna denir. Sağdıcın annesi kızın annesinden sonra düğünün erkânından sayılır. Güveyi yemeğini sağdıcın ailesi verir.

Sağdıç, güveyinin en yakınının erkek çocuğu olur. Sağdıcın giydirilme masrafını oğlan evi karşılar. Sağdıç evliliği bilmeyecek kadar küçük olur. Sağdıcın hediyesi de güveyinin hediyesi ile birlikte verilir. Hediye verenin adı bağırılarak hediyesi söylenir ve sağdıcın önüne atılır. Bundan amaç, güveyinin ev olmasına yardımdır. Para ve eşya olduğu gibi tarla, bahçe, damızlık alması için hayvan da adak yapılır. Güveyi donatımında yapılan adak, tapu gibi senet gibi geçerlidir. Hediyeler bitince güveyiyi donatan kişi, hayırlı olmasını diler, hediyeler için teşekkürde bulunur. Güveyinin ve

sağdıcın gözlerinden öper. Bundan sonra, başağaların görevlendirdiği, evlilik usulünü bilen evli bir delikanlıya güveyi teslim edilir. Bu delikanlıya güveyinin hocası diyelim. Orada bulunan arkadaşları ile selamlaştıktan sonra düğün odasına giderler. Güveyi ile hocası odada bir yere oturur. Orası artık güveyilik bitene kadar güveyi yeridir. Oraya oturanlar gizlice yazılır. Güveyi gerdeğe girdikten sonra kimler oturmuş ise liste okunur ve onlara başağalar uygun bir ceza verirler. Bu cezalardan toplanan paralarla ya ihtiyaç gördükleri malzeme veya bir etlik alırlar, hep birlikte yerler. Güveyinin teslim edildiği hocası, güveyinin her şeyinden sorumludur. Örneğin, güveyi odada veya camide ayakkabı çıkarınca ayakkabıların muhafazası ona aittir. Güveyinin ayakkabısını çalan, hocasından bahşiş almadan vermez. Yatsı camisinden sonra güveyi, hocalar ve yaren arkadaşları ile götürülür. (Karadut 2008: 45)
Sağdıç gayet süslü elbiseler giydirilmiş başındaki fes elmas, inci, altın ile tezyin edilmiş alnına bir çivit benek basılmış (nazarlardan saklamak için) koluna gök boncuklu nazarlık dikilmiş bir çocuğu sağdıç yapmak adetti. (Üçok 2002: 243)

Günümüzde sağdıcın eskisi kadar çok görevi yoktur. Yalnız kına gecesi damatla birlikte dolaşır, eğlenir, oynar.

Güvey taşlama, güvey kaçırma, güveyin ayakkabılarını saklama... vs. gibi durumlarda sağdıç güveyiyi korumakla yükümlüdür.

Yenge, kızın arkadaşı olmaktan daha çok gerdek gecesi damat ile olan yakınlaşmasını sağlayan kişidir. Evli olması şartı ile gelinin abisinin, dayısının, amcasının hanımı, teyzesi, halası gider. İki ya da üç kişi yenge olarak gider. Günümüzde bu adet yoktur. Çünkü gelin eve girmeden aylar öncesinden evi hazırlanır.

2.3.7 Gelin alma sırasında uygulanan ritüeller

Gelin alma esnasında şu kurallar sıra ile uygulanır:

- Gelinin bir koluna kendi aile büyüklerinden birisi diğerine oğlan tarafı akrabalarından birisi girer. Son zamanlarda ise bu kişi doğrudan damat olmaktadır.

- Gelin kapıdan çıkarken yeni evine bereketiyle gitsin diye başına buğday, çerez, leblebi şeker, vb. saçılır ya da buğday ve para ayakkabısının içine konur.

- Bacayı ve kapının arkasına tekmeler ki huyu baba evinde kalsın.

- Gelin kapının arkasına tükürür, eşiğe niyaz eder.
- Gelinin sırtına yumruk vurulur, sağ koluna Kur'an sol koluna ekmek sıkıştırılır. Annesi evden ekşi hamur, süpürge, oklava gibi eşyalar verir.

- Gelin evden çıkarılmadan oğlan tarafı kızın erkek kardeşine kapı parası ödemek zorundadır.

- Gelin almaya gelenlerin arabalarına takmaları için kız evi tarafından basma, tülbent vb. verilir.

- Gelinin dualar veya davul-zurnanın çaldığı gelin alma havası eşliğinde çıkarıldığı da olur.

- Gelin, gelin arabasına bindirilmeden arabanın etrafını üç kere dolaşarak sağ taraftan biner. Arabaya bindirilen geline bahtının açık olması ve geleceğinin aydınlık olması amacıyla ayna tutulur. Kötü etkilerden uzaklaşsın ve kötü huylarını geride bıraksın diyerek arkasından testi, şişe

kırılır. Yeni yaşamı akıcı ve temiz duyguları içersin diye arkasından su serpilir.

Gelinin eve girmesiyle birlikte görülen uygulamaların bazıları da şöyledir:

a) Damadın para atması: Heyecan ile kapı arkasında bekleyen damat, evvelce hazırlanıp kendisine verilen bozuk paralarla buğdayı, gelin kapıdan içeri girerken, başına gelecek şekilde havaya fırlatır. Bu, bolluk ve bereketi dile getirir. Bu paralar, kilimden yapılan koridorun sağına ve soluna gizlenmiş olan çocuklar tarafından kapışılır. Bazen, bu paralarla buğday tanelerinin arasına renkli kâğıt parçaları da konulabilir.

(Bu âdetimiz çok yaygındır. Para ve buğdaydan başka şeker, darı, elma, hamurdan yapılmış lokma vs. de serpilir. Bir güzel işin başkalarının da başına gelmesi için söylediğimiz “darısı başına” sözü de bu konuyla ilgilidir.)

b) Kaynananın testi kırması: Gelin arabasının oğlan evinin önüne gelip durduğu anda, damadın annesi elindeki bir testiyi arabanın önüne atıp kırar.

Gelinin eve girmesi sırasında yapılan işlerden bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Yumuşak huylu olsun diye koyun postuna bastırılır ve huyu çıksın diye de çömlek kırılır. Gelinin alnına bal sürülüp şerbet içirilir. Gelin, uğur getirsin diye, arkasına bal sürülmüş tabağı kırar. İçeri girmeden evvel başına ekmek ufalanır ve gireceği evin kapısının alt ve üstüne sürmesi için yağ verilir, eve girerken kucağına kız ve erkek çocukları oturtturulur. Eve girerken yüzüne ayna tutulur. Önüne urgan konulur.

Gelin eve girerken şu atasözünü herkes söyleyebilir: "Gelin ayağından, çoban dayağından."

Gelin eve girerken kaynanası şu iki beyiti söyler:

Gelinim hoş geldin,
Oğluma eş geldin,
Elin kuyruk doğrasın,
Sen de oğlan doğurasın.

c) Pöstekiye basma: Kaynana testiyi kırdıktan sonra gelin odasına çıkıp sedire oturur. Hemen önüne de, gelin bassın da koyun gibi olsun düşüncesiyle bir koyun pöstekisi serilmiştir. Gelin açıkgöz ise, kaynanasının elini öpmek için ilerlerken pöstekiyi kıvırır ve ondan sonra da el öper. Böylece o, koyun gibi olmaktan kurtulur.

d) Koltuk ve geline bakma: İlk defa bir araya gelen damat ile gelin, kaynananın elinin öpülmesinden sonra dışarıya çıkarılıp yan yana getirilirler. Bu arada gelin damadın sol tarafına geçip sağ elini eşinin sol kolunun altına sokar. Yeni evliler bir müddet bu durumda kalırlar. Erkekler düğün mahallini çoktan terk ettikleri için evin her tarafı kadın ve kız ile dolmuştur. Düğüne ve yemeğe davetli olsun olmasın bütün komşular bu koltuk sahnesini görmeye gelirler. Fazla uzun sürmeyen bu bir arada olma sahnesinden sonra damat sağdıç tarafından alınarak götürülür. Tekrar içeriye alınan gelin saatlerce süzülerek kendini görmeye gelenlerin karşısında durur. “Geline bakma” sadece ilk gün olmaz, haftalarca devam edebilir. Bu iş, daha çok öğleden sonraları olur. Kızın meziyetleri ve özürlerini işitenler, doğru olup olmadığını da ancak bu “geline bakma” sırasında tahkik edebilirler.

- Sağ ayağı ile eşikten atlayarak giren gelin kaynanasının elini, eteğini ve kayınpederinin elini ayağını, evde bulunan diğerlerinin ellerini öper.

- Gelin, ailenin ve yakınlarının ağızlarına eritilmiş bal veya pekmez sürer, üzerlik tüttürülür.

- Gelin ocakbaşı ile evin bacasına yağ sürer, aş evine sokulup çıkarılır ya da sandalyede oturtulur. Gelin ibrikle evin dört tarafına su döker odasının kapısını üç kere açıp kapatır.

- Gelinle damada şerbet içirilir. Kız evinden getirilen ekmek, tuz, maya, tabak yerlerine yerleştirilir.

- Kaynana geline yağda pişmiş yumurta, yağlı ekmek yedirir. Gelinin kucağına erkek çocuğu oturtulur ya da yatağında yuvarlatılır.

- Gelinin kılıçtan atlatılarak ata bindirilmesi: “Sen de ataların gibi kahraman evlatlar yetiştiresin, kılıç kullanmakta yiğit kişiler doğur” demektir. (Ataman; 1992: 32)

- Gelinle damat bir odaya alınırlar. Yine evliliğin mutlu olmasını sağlamak için birlikte şerbet içerler. Damat geline yüz görümlüğü olarak para veya altın taktıktan sona birlikte dışarı çıkarlar. Güvey arkadaşları tarafından akşam getirilmek üzere götürülür.

Kadınlar gelini görmeye gelirler. Gelin de orada bulunanların ellerini öper. Oğlan evinin kadınları tarafından dışarı çıkarılarak öğüt vermek amacıyla türkülerle övülür.

Gelinin giydiği çizme
Çizmenin tabanı yazma
Gelinim mehleyi gezme
Hoş geldin gelin kadın

Gelin geldin evimize
Sevgi düştü gönlümüze
Bi yalınız oğlumuza
Hoş geldin gelin kadın

Oyunlar oynanarak düğün akşama kadar devam eder. Bugün gelenlere yemek verilir.

Fıstık, leblebi, üzüm kurusu, kabak çekirdeği, keşkekli buğray ve gümüş para karışımı çerezin gelinin başından avuç avuç serpilmesi bolluk, hayırlı rızık, zürriyet amacına bağlı bir adettir. Gelinin başından serpilen çerez, özellikle genç kızlar tarafından kapışılarak sandıklarında saklamaları hayırlı kısmet uğur sayılır. (Ataman; 1992:33)

Eskilerin nan-ı aziz dedikleri ekmek, tahıl ürününün kutsallığını gösteren bolluk, bereket ve cömertliğin de belirtisidir. Gelinin başında ekmek ufalanması, gelin ve güveyiye tuzlu suya bastırılmış ekmek yedirilmesi, gerdek gecesi mutlaka baklava yenilmesi gibi adetler, Allahın verdiği bol nimete karşı şükran ifadesi olarak, ekmek tuz ve su hakkına bağlılık sükûn ifade etmektedir.

Demir, çelik, tunç, özellikle bakır gibi madenler, düğün ritleri arasında önem taşıyan maddelerdir. Demir, çelik, tunç, bakır gibi maddeler, gücün, güven ve sağlamlığın simgesi sayıldığı için, bunların madde özelliklerinden manada esinlenmek, güç ve sağlamlık kazanmak aileyi her çeşit kötülüklerden tecavüzlerden koruyucu ve arındırıcı, her çeşit etkilere karşı dayanıklığı ve eşleri mutlu kılacak bir güven kaynağı olarak kutsal sayılmıştır. (Ataman; 1992: 32)

Gelinin koca evine gelişinde nacak(balta)dan atlatılması, aynaya ya da parlak bir levhaya baktırılması, ayakkabılarına tongurdak denilen tunçtan yapılmış ziller takılması, kötü ruhların şerrinden korunmak ve sağlıklı, güçlü bir yaşama kavuşmak sağlıklı, gürbüz çocuklar yetiştirmek için uygulanan ritlerdir.

Gelinin kucağına genelde oğlan çocuğu verilirdi oğlu olsun diye. Gelin bu çocuğa da hediye verirdi. (Kaynak Kişi: 8)

Kısmet açmaktan başlayarak gerdek gecesine kadar uzayan aşamalar içerisinde uygulanan, dinsel, ritüel ve büyüsel içerikli birçok adet, işlem ve pratik vardır. Bunların bir bölüğü, gelin ve güveyin, mutluluğuna yönelik dilek ve pratikler çerçevesinde toplanırken, bir bölüğü kara büyü alanına giren işlemler içerisinde yer alırlar.

Gelinin bahtının açık olması, yeni evine bağlanması, uğur bereket getirmesi, yumuşak huylu olması amacıyla bir çok pratik uygulanmaktadır. Bunlar arasında, başı üstünde ayna tutulması, başına buğday serpilmesi, güveyle birlikte tatlı yedirilmesi, ocağın etrafında dolaştırılması, mezarlığın ziyaret ettirilmesi, baba evinden bir parça tuz ve yağ getirilmesi örnek olarak verilebilir.

Bütün kültürlerde pirinç bolluğun ve bereketin simgesi olarak kabul edilir ve yeni evli çiftin yaşamlarının bolluk içinde geçmesi dileği ile atılır.

2.4 Düğünlerde Yardımlaşma, Misafir Ağırlama ve Düğün Yemekleri

2.4.1. Düğünlerde yardımlaşma

Dünür gezmeden söz kesmeye, nişandan kınaya, düğün yemeğinden gelin almaya sosyal dayanışmanın, birlik ve beraberliğin örnekleri düğünlerde açık olarak görülmektedir.

Evlenecek kızın oğlanın evine ve işine ait bütün eksikler imece ile konu komşunun yardımı ile tamamlanır. İlkin düğünde, yakmaya yarar bütün levazım odun, çıra, imece ile olur. Bu imeceler de dağdan odunu, çırayı

evvelce getirene gömlek, çevre hediye verilir. İmeceye iştirak edenlere o gün ziyafet verilir. Düğünde yemekler için üç gün yakılacak odunların bütün gece, çırakmanede yanacak çıralar para ile tedarik çok zor ve masraflıdır. Bundan başka düğünde yenecek bulgurların kaynatılması, kurutulması, seçilmesi, yarılması hep imece ile yapılır. Özellikle bulgur yarılırken evlerin önlerine kurulan birçok taş el değirmenlerinin çıkardığı sesler ve bunlara karışan kızların türküleri düğün olacak eve büyük bir neşe ve saadet müjdesidir. Nişasta ve keşkek yapılacak buğdaylar da hep böyle köyün ve mahallenin yardımıyla yapılır ve hazırlanır. (Kaynak Kişi: 2)

Kızın kendisinin giyeceği ve güvey evine götüreceği iş ve dikişler hep mahalle kızlarının birleşmesiyle yapılır. Köyün, mahallenin iyi türkü söyleyenleri, güzel konuşanları, soytarıları hep bu imecelerde bulunduklarından bu toplantıların zevk ve neşesi evlerin içinden mahallelere kadar taşar. Bütün köy ve mahalle sevinç içinde çalkanır. (Demirci; 1938: 21)
İmece ile bulgur yapılırken ayıtılan türkülerden: (Demirci; 1938: 20)

Değirmen değirmene karşı
Taşıyor düğünün aşı.
Oyun değil bu düğün
Bağlandı kızın başı.

Evleri köşelidir
Değirmen dişelidir
Düğünün bulgurları
Yerlere döşelidir.

Düğünde yapılacak keşkeklik buğdayın dövülmesi de epeyce merasime tabidir. Her gün kız ve erkeğin evlerinde yemek verileceğine göre keşkeklik buğdayı dövmek için mahallelerin ortalarında ve yol üstlerinde büyük dibek taşları bulunur. Mahallenin kızlarıyla düğüne davetli kızlar

burada toplanarak buğdayları döverler. Bunlara çalgıcılar da iştirak eder. Karşılıklı kalkıp inen ağır dibeklerin sesi sıkmalı yenli sıhhatli gürbüz güzel köy kızlarının tatlı sesleriyle ve kahkahalarıyla karışır ve dibeğin sesi orada bir davul veya dümbelek yerini tutar. Daima gülüşen birbirleriyle şakalaşan kızların buğday dövmesi çok tatlı bir âlem olur. Dibeklik bir içine bir kıyısına vurarak düğüne bir ahenk veren bu sesler, delikanlıların erkek evi için buğday dövmelerinde de görülür. (Demirci; 1938: 20)

Çerkeş'te düğünden bir hafta önce oğlan ekmeği yapılır. Oğlan tarafının yakınları ve arkadaşları eve gelir. Bahçeye yaygılar serilir, hamur tahtaları konulur. Oklavalar hamurları açmaya hazırdır. Bir genç kızımız kollarını sıvar, oturur başlar hamuru yoğurmaya. Çevredeki hanımlar kaynanaya seslenerek '' Hadi bakalım kaynana eli hamurdan çıkmıyor, yap görevini'' derler. Bunun üzerine kaynana çevresi oyalarla işli bir yemeniyi omzuna atar. Donanımlı olsun diye. Gelen hanım misafirler hamur açan kadınların yanında bulunan tepsiye bahşiş bırakırlar. (Fotoğraf no: 18)

Damat da arkadaşlarıyla çıkıp gelir. Hanımların arasına oturur. Alır oklavayı eline ve hamuru açar. Derken arkadaşları damadı bir güzel unlarlar. Ömür boyu mutlu olsunlar ve beraber yaşlansınlar diye. Damadın yazdığı bu hamur 40 gün saklanır.

Özellikle köylerde imece usulü yaygındır. Ekmek, yemek, baklava, dolma… vs. hep beraber yapılır. Bulaşıklar hep beraber yıkanır.

Günümüzdeki düğünler düğün salonunda yapıldığı için bunlara gerek kalmıyor. Sadece uzaktan gelen akrabalar için yemek hazırlanır.

2.4.2. Yemek kültürü

Atatürk'ün "Türkiye Cumhuriyetinin temeli, kültürdür" sözü rehber edinilen temel bir ilkedir. Bir milletin hayatında o milletin milli varlığının, özünden bir şey kaybetmeksizin korunmasında ve geliştirilmesinde bütün unsurlarıyla kültürün ihmale gelmez, vazgeçilmez çok önemli bir yeri ve değeri vardır.

Kültür, bir yaşam biçimidir. Bir toplumdaki yiyecekler, içecekler ile bunların hazırlanması, sunulması, tüketilmesi ve damak zevki o toplumun yemek kültürünü oluşturur. Yemek kültürü için de sadece yemek çeşitleri ve yapılışı değil aynı zamanda hazırlanma sebepleri ve sofra adabı da yer alır. Kültürel özellikler toplumdan topluma hatta aynı toplum içinde yöreden yöreye değişiklik gösterir. Kültür özellikleri seyahatler, iletişim teknikleri ile bilgiye kolay ulaşım ve değişik şekillerde birbirinden etkilenir ve değişim gösterir. Bu değişim yörenin yemek kültürünü de etkiler ve zenginleştirir.

Çankırı ili bu şekilde geçmişten günümüze gelen kültürel birikimi ve Anadolu'nun değişik yörelerinden gelenlerin getirdikleriyle kaynaşarak kendine özgü zengin bir yemek kültürüne sahiptir.

Çankırı kültüründe yemekler hazırlanış ve sunuş özellikleri açısından Çankırı'nın ilçelerinde ve hatta köylerinde bazı farklılıklar gösterse de temelde aynı özellikleri taşımaktadır.

Yemek kültürü yörenin toplumsal değerlerini ortaya çıkarma açısından önemli bir faktördür. Çankırı ve yöresinde yemek sadece beslenme ihtiyacını giderme aracı değil aynı zamanda toplumdaki sevgiyi, saygıyı, dayanışmayı, birlik ve beraberlik ile kaynaşmayı sağlayan bir araçtır.

Evlilik ve sünnet gibi törenlerde yörelere göre farklı yemekler yapılır. Mesela Merkez ilçe Eldivan ve Şabanözü'nde genellikle Toyga aşı, etli pilav, ayran ve baklava ikram edilirken, Ilgaz, Çerkeş, Kurşunlu ve Atkaracalar ilçelerinde kazanda keşkek, güveç ve helva ikram edilir.

Günümüzde ise düğünlerde genellikle daha ekonomik ve ikramı kolay olduğundan Çankırı kıymalısı (kıymalı pide), ayran ve tatlı ikram edilir. Düğün yemeklerinin hazırlanışı genelde düğün evinde yardımlaşarak yapılır. Bu yardımlaşma ile kişiler arasındaki sevgi, saygı, dayanışma ve kaynaşma sağlanır.

Bu davetlerde genelde çorba veya tatar böreği, fırında veya evde pişirilmiş Çankırı güveci, etli veya tavuklu pilav ve tatlıdan oluşan takım yemeği ikram edilir. Tatlı olarak baklava, höşmerim veya yumurta tatlısı yapılır. Günümüzde azalmakla birlikte bu yemeklerin yanı sıra çeşitli börek ve çörekler de ikram edilir.

Bu davetler insanlar arasında birlik, beraberlik, sevgi ve kaynaşmayı artırması açısından Çankırı kültüründe önemli bir yere sahiptir.
Çankırı'da sofra adabı ve yemek kültürü kendine has özellikler taşımakta olup özgün kültür birikimini yemek kültürü ile ortaya koymuştur. Anadolu coğrafyasındaki eski kültürünü zamanımıza kadar taşıyarak tüm zenginliğiyle yaşatmaya çalışmaktadır.

Çankırı'da yemek sadece bir ihtiyaç olmaktan öte birlik beraberlik, toplumsal kaynaşma ve dayanışma gibi üstün meziyetleri de ortaya çıkarması açısından önemlidir.

2.4.3. Sofra adabı

Çankırı ve yöresinde sofra adabı ilçeden ilçeye, beldeden beldeye hatta köyden köye farklılıklar gösterse de genelde yaran kültürüne dayanan ortak özellikler gösterir.

"Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi
Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi"

Bu atasözü ile ev hanımlarının sofra ve yemek işlerinde ön plana çıktığı görülmektedir.

Eskiden Türk mutfağı oturma odasının bir bölümünde bulunurdu. Yemekler orada pişer ve orada yer sofralarında yenilirdi. Yere, yöreye özgü motiflerle dokunmuş sofra bezi serilir, üzerine tabla konulup üzerine de kalaylı bakır sini yerleştirilirdi. Kişi sayısına göre eskiden tahta kaşıklar dizilir ve yemeğin çeşidine göre ince ekmek (yufka, yoka) bazlama, çörek gibi ekmek çeşitleri getirilirdi.

Bir sini etrafına toplanılabiliyorsa sofraya ailenin tüm bireyleri otururdu. Misafir geldiğinde ise ek sofra açılırdı. Sofraya önce evin reisi oturur onu yaş sırasına göre diğer erkekler yaşça büyük hanımlar ve çocuklar takip ederdi.

Sofraya yemek servisini evin gelini, genç kızı veya hanımı yapardı. Servis yapan kişi sofraya oturmazdı. Bütün yemekler (çorba kâseleri) kapaklı bakır sahanlarla sofraya getirilirdi. Evin reisi yemeğe başlamadan kimse başlamazdı. Yemeğe genellikle çorba ile başlanır sonra sırasıyla Çankırı fırın güveci, etli pilav, etli yaprak sarması, tatlı, kuru bamya yemeği ikram edilirdi. İçecek olarak da yemeklerin yanında kızılcık ekşisi, hoşaf veya ayran verilirdi.

Yemeğe besmele ile başlanır, yemekler sofra duası ile bitirilirdi. Örnek Bir Yemek Duası :

Dirildi geldi nimet veren Allah'ım ne cömert,
Ölenlere gani gani rahmet,
Sağ kalanlara sıhhat selamet,
Soframız nur, kaza bela geri dur,
Ev hanesini eyle mamur,
Devamı devlet kesiri rahmet,
Kabulü dua zıt vela tuğallit bi hürmet-il Fatiha.

Yemekle ilgili maniler ve misafirlerin ziyaret sırasında ve ayrılırken ev sahibine söyledikleri maniler:

Eviniz Tanrı dostu, hanen mübarek olsun,
Ocağın aydın olsun, eviniz nur ile dolsun.

Haktan yansın çırağın, iyerlensin burağın,
Cennet olsun durağın, hanen mübarek olsun.

Çay veya kahve ikramında ev sahibinin söylediği mani :

İstanbul'dan gül getirdim, dalından bülbül getirdim,
Misafirlerim içsin diye çay (ya da kahve) getirdim.

Misafir uğurlarken söylenen maniler

Bundan özge söz olmaz, cahiller kadrin bilmez,
Görmeye doymak olmaz, izin verin gidelim.

Ne bakarsın ıraktan, baklavadan börekten,
Vazgeçmeyiz çörekten, hanen mübarek olsun.

Haydi kalkın gidelim, bir mum verin yakalım,
Pabuçlara bakalım, eviniz mübarek olsun,
Her taraf nur ile dolsun.

Yemekte gerekmedikçe konuşulmaması sofra adabından sayılırdı. Sofralardaki boş tabaklar alınırken sofradaki bütün tabakların boşalması beklenirdi. Sofraya getiriliş sırasına göre boş tabaklar toplanırdı. Sofradan kalkıldıktan sonra evin büyüklerine kahve ikram edilirdi.

Yemekte ailenin bir araya toplanması kaynaşma ve birleştiricilik özelliği açısından çok önemli olmakla birlikte bu adet çoğunlukla köylerde yaşatılmakta, ilçelerde de az da olsa aynı usuller devam etmektedir.

Günümüzde yemek sofraları aile fertlerinin bir araya geldiği, sohbet ettiği ve sorunlarını paylaştığı ortamlar haline gelmiştir. Yemekler genelde mutfakta yer alan masada herkesin tabağına ayrı ayrı servis yapılarak yenmektedir. Artık bakır sahanların yerini porselen tabaklar, tahta kaşıkların yerini de metal kaşık, çatal bıçaklar almıştır.

Çankırı'daki her şeyde yaran kültürünün etkisi olduğu gibi yemek ve sofra adabında da yaranın etkisi vardır. Çünkü yaran kültürü Çankırı için bir yaşam tarzıdır. Yaran kültürünün sofra adabının kendine has özellikleri vardır. Yemeklerin yerde, sini üzerinde yenmesi, takım yemeklerinin sırayla gelmesi, büyük başağanın yemeğe başlamadan diğerlerinin başlamaması, dua yapılması farklı karakteristik özellikleri göstermektedir.

Yaran meclislerindeki sofra adabı ve Çankırı ve çevresindeki sofra adabı kendine özgü karakteristikler göstermektedir. Bazı adetler günümüze

kadar gelmiş hatta yaşatılmaya çalışılmakla birlikte, bazıları ise unutulmaya yüz tutmuştur. Çağımızdaki ekonomik, sosyal ve teknolojik gelişmeler, şehirleşme kadınların çalışma hayatına girmesi yemek kültürünü ve sofra adabını etkilemektedir.

Çankırı yöresinde geleneksel beslenme biçimi etkinliğini sürdürmektedir. Yöre insanının beslenme alışkanlıklarında Orta Anadolu özellikleri görülür. Beslenmenin temelinde buğday ve buğday ürünleri bulunmaktadır. Tarhana, bulgur, keşkek, yarma, erişte vb. yiyecekleri ev ekonomisi çerçevesinde yöre halkı kendisi üretir. Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi kimi yiyecek maddeleri kurutulmak, salamura yapılmak, turşu kurularak ve diğer bası usullerle kışa hazırlanır. Kıyma, kavurma, sucuk gibi etlikler, kurutulmuş fasulye, patlıcan, biber gibi sebzeler, konserve ler, değişik meyvelerden reçeller bunlar arasındadır.

Hamura çeşitli maddeler katılarak sacda, yağda, fırında ve tencerede pişirilerek çok sayıda yemek yapılmaktadır. Tava çöreği, yazma çöreği, bükme, gözleme, cızlama, tatar böreği, iri hamur, mantı, pıhtı, çullama bunların başlıcalarıdır. Tarhana, toyga, şaştımaşı, tutmaç, yarma, dene, cümcük gibi çorbalarda ana madde buğday ürünleridir. Yaş ve kuru sebzeler beslenmede ikinci sırayı alır. Hayvani besin tüketimi sınırlıdır.

Kentsel alanlarda hazır yiyecekleri kullanma alışkanlıkları gelişmekle birlikte evde hazırlanan geleneksel yiyeceklerin ucuza gelmesi ile dağıtım ağının hazır yiyecekleri bütün yerleşme birimlerine ulaştıracak düzeyde olmaması da durumu etkilemektedir.

2.4.4. Düğün sofraları

Eski ve bolluk zamanlarda delikanlılar evlenecek arkadaşının üç gün yemeğe davetlisi olduklarından düğün müddetince güveyi ile beraber gezerler, eğlenirler. Gündüzleri köy kıyılarında çiçek gibi giyinmiş delikanlılar, çelik, üçde de Bodda oyunları ve geceleri yüzük, helva sohbeti ve zeybek oyunları oynarlardı. Bunlara köy ve mahalle çocukları da karışırlar. Düğün yalnız bir evin ve ailenin değil bütün bir köyün ve bir cemiyetindir. Köyün ve mahallenin en iyi yemek yapanları gerek kız ve gerek erkek evinde düğün devam ettiği müddetçe yemek pişirirler. Yemek pişirme, bulaşık yıkama, su çekme ve getirme gibi düğüne ait bütün işleri herkes parasız pulsuz, sevine sevine ve büyük bir neşe ile yaparlar. (Demirci 1938: 20)

Yemek yeme sırası gelen misafirler, “Buyurun” davetini alınca gösterilen yolu takip ederek sinilerin etrafına, sıralanırlar. Sini, bakırdan yapılmış büyük bir sofradır etrafına 15- 20 kişi oturabilir. Yakın zamanlarda tahtadan yapılanları da görülmektedir. Sofranın “baş köşe”sine, yaşlılar, varsa bir hoca, vs. oturabilir. Bir evde aynı anda en az iki sofra kurulacağından, hizmet etmek için de iki üç kişi vazifelendirilir. Bu kişiler, boşalan kapları alırlar, sırası gelen yemeği verirler, sofrada azalan ekmeği takviye ederler. Hoşafın sonuna doğru sofradakilerden biri dua eder. Yemekten sonra, genellikle bahçeye yerleştirilmiş bir seyyar depodan beslenen sekiz on muslukta el ve ağız temizliği yapılır. İki ağaç arasına gerilmiş bir ipte yer alan havlulara el silindikten sonra, yemek sonrası kahvesi içmek üzere komşu evine gidilir.

Güzel havalarda odaların yerini bahçeler alır. Yemeğin yenilmesi, kahvenin içilmesi bahçede yapılır. Hatta sadece kahve içmek için kapı önleri de kullanılabilir. Bazı misafirler ikinci kahveye kalmadan ayrılabilirler. Aynı gün birden fazla pilava davetli olanlar ilk sofrada pek az yemek yerler.

Kadınların yemek vakti öğle üzeridir. Onlar da tıpkı erkeklerdeki gibi yemeklerini yerler. Ancak onların bahçede veya kapı önünde oturmaları söz konusu değildir. Yer sofraları kurulur. Ayrı tabaklar konulmaz. Büyük tabaklarda yemekler sofranın ortasına konulur. Bazı aileler, yemek yenilirken evin sokak kapısı önünde davul ve zurna çaldırır.

Yemeğin küçük bir bölümü kız evine gönderilir; çünkü kız çıkarılan annenin eli işe varmayacaktır. Böylece oğlan evinin pilav dökme işi bitmiş olur. (Sakaoğlu 1985: 340)

Yapılan sazlı sözlü eğlencenin arasında ekmeğe gelenlere bükme, ayran, çay ikramında bulunulur. Kadınlarda akşam erkek evinde eğlence yaparlar.

2.4.5. Çankırı'da misafirliğin önemi ve düğünde misafirlerin ağırlanışı

Anadolu insanı sosyal hayatı çok iyi kavramış ve tahlil etmiştir. Sosyal yaşantı içinde toplumsal yaşamanın, kuralların çok iyi bir tespitle insan unsurunu öne çıkarmış, ona değer vermiş, gereken saygıyı göstermiştir. İnsanı ve insan davranışlarını bu bakış açısı içinde sevgi çemberiyle sarmıştır. Bu çemberi o kadar geniş tutmuştur ki, tanısın, tanımasın herkese evinin kapısını açmış, görülmemiş bir özveride bulunarak varlık ve tahammül sınırlarını zorlamıştır. Hala da bu yapısını büyük oranda korumakta, hala dünden bugüne uzanıp gelen ince, duygulu, yardımsever yapısını muhafaza etmektedir.

Kökü tarihin derinliklerine kadar inen, Türk misafirperverliğinin en güzel örnekleri hala Çankırı'da yaşamakta ve yaşatılmaktadır. Bir arada bulunmanın büyük bir erdem sayıldığı bu ilde, eskiye oranla misafirlik değişik bir boyut kazanmıştır. Eskiden, karda kışta yol iz kapanır ve bu mevsimde

yola çıkanlar mecburen bazı zorluklara boyun eğmek zorunda kalırken, bu zorlukları önlemenin yolu Türk misafirperverliği ile belli oranlarda bir çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Günümüze gelindiğinde ise bunun boyutu daha da bir değişiklik göstermektedir. Eski şartlar tamamen ortadan kalktığı için şimdi misafir ağırlamanın şartları da bu değişikliğe ayak uydurmuştur.

Sadık Softa Bozkır Köyü'nde misafirliğe verilen önemi şu şekilde anlatıyor:

"Bozkır Köyü'nde eskiye dönük misafirlik müessesesine bakıldığında, köy odasının yanında şahıs odalarının da öteden beri var olduğunu biliyoruz. Bu yapı sadece Bozkır Köyü'ne has da değildir. Çevre köylerde, hatta Çankırı'nın genelinde de aynı özelliği görmek mümkündür. Yani, açıkçası, her hangi bir köyde birden çok misafir odasının bulunmasından tutunuz da bunu üçe dörde katlayacak sayıda olan şahıs odalarına kadar uzanan, aynı görevleri üstlenen bu müesseseyi görürüz" (Kaynak Kişi:3)

Misafir ağırlamanın yol ve yöntemi, eski geleneğinin üzerine kurulmuş bir yapı olarak varlığını sürdürür. Anadolu insanının birlik ve beraberliğe verdiği önemin yanında, insana verdiği değeri, dayanışmanın örneklerini de burada rahatlıkla görmek mümkündür.

"Köye gelen misafir, köyün durumunu sorar ve tanısın tanımasın köyden herhangi bir şahsi muhatap alarak onunla direk olarak görüşürse, o insan mutlaka evinin bir odasını o misafire ayırır. Yani evinin fazladan mutlaka misafire ayrılan bir odası mutlaka vardır. Eğer yoksa, o zaman yine de ortada bırakmaz, mutlaka önüne düşer ve ona yardımcı olmanın bir yolunu bulur. Bunun başında köy odası ilk akla gelen çözümdür. Bu da olmazsa, köyde belli kişilerin sırf misafirlere ayrılan özel odasından birine yerleştirmenin bir yolunu bulur." (Kaynak Kişi: 3)

Eskiden köy odaları bu işi yaparken, günümüzde köy odalarının fonksiyonları değişmiş, düğün ve bayram gibi özel günlerde daha aktif bir duruma gelmiştir. Bunun dışında köylünün genelde kullandığı sohbet odaları şeklini almıştır. Köye gelen misafirler ise daha çok kişilerin kendi evlerinde ağırlanmaya başlanmıştır.

"Eskiden yolculuk esnasında mutlaka duraklanması gereken yerler olduğu için genelde köy odaları bu hizmeti verirken, günümüzde bu mecburiyet kalkmış, ulaşımın verdiği rahatlık eski şartları tamamen ortadan kaldırmış, günümüzde ise birebir misafirlikler ve kendi evinin bir odasını açarak evinde misafir ağırlama hala devam etmemenin yanında, daha da öne çıkmıştır. Yalnız Çankırı'da gezdiğim pek çok yerlerde, bilhassa dağ köylerinde köy odalarının fonksiyonları eskisi gibi devam ettirilmektedir. Eski aktifliğini koruyan bu odalarda hala misafir ağırlanmakta, yiyecek, içecek ve yatak gibi ihtiyaçlarını hala bu odalar karşılamaktadır."(Kaynak Kişi: 3)

Sofra kurulduğu anda ilk önce misafir oturtulur. Israrlar hep karnını iyi doyurması üzerinedir. O kalkmadan kalkılmaz sofradan. Utanıp da karnı doymadan erken kalkmasın sofradan diye.

Gelen misafir mutlaka başköşeye buyur edilir. O anda eve gelen misafirin yeri ve mevkisi bütün mevkilerin üzerindedir. Çoğunlukla minderle de yetinilmez, mutlaka bir yatak serilir altına. Yastıklar dizilir etrafına, rahatını sağlamak ve rahat oturması için. Soba en ateşli gününü yaşatır o gün.

Çankırı'da misafirin davetli olmasına hiç bakılmaz. Misafir "gelip kapıya dayanınca" evde biraz telaş olur o kadar. Sağı solu toplamak için koşturur gelinler kızlar. Hiç bekletilmeden içeri alınır. Hiç geri çevrildiği duyulmamıştır. Hem misafir gelirken "kısmetiyle gelir." "Getirdiği kısmetin birini yer, altısını ev sahibine bırakır." Yani "misafir geldiği eve bolluk ve bereket getirir."

Çankırı'da merkezde bilhassa ramazan günlerinde, akşam iftar yakın vakte kadar misafir gelmesi beklentisi vardır. Hele akşamın darında gelen misafir daha da bir değerlidir. İftar vakti olsa bile, çoğu evlerin kapısı açık bekletilir. Eski Çankırı evlerinde avlu kapısı ardına kadar açık bırakılırmış. Gelen misafir anlasın, açık bulduğu bu kapıdan hiç çekinmeden gelsin diye. Hem de o günkü sofrada hangi yemekler var diye bakılmadan. Çünkü "misafir kısmeti / rızkı ile gelir." "Misafir umduğunu değil, bulduğunu yer." Buna inanılır, buna iman edilir. (Kaynak Kişi:3)

Çankırı'nın merkez ilçesi dahil, köy ve kasabalarında Türk millî kültürü yaşatılmakta olup köy ve kasabalarında genel olarak "kapalı toplum" özelliği görülmektedir. Öyle ki Çankırı köylerinde halen köy odaları bulunmakta, geleneksel Türk misafirperverliğinin en güzel örnekleri bu köy odalarında sergilenmektedir. Düğünlerde, bayramlarda ve benzeri millî günlerde halkın birbirleri ile olan münasebetleri, yıkılmamış bir millî dayanışmanın ender örneklerinden olmaktadır.

Büyüklere saygı, küçüklere şefkat ve sevgi yanında sosyal yardımlaşma halen yaşanmaktadır. Bu durum, Çankırı'ya gelip de uzun bir süre yaşayan yabancıları dahi hemen etkisi altına almakta, onları da gelenek ve göreneklere tabi kılmaktadır.

2.4.6 Düğün yemekleri

Düğünde, oğlan tarafının hazırladığı yemekler gelen misafirlere ikram edilir. Yemekler çok çeşitlidir. Genellikle etli kuru fasulye, pilav, komposto ve karalahanadan yapılan dolma (sarma) dan oluşur.

Takım yemeği
Etli yaprak sarması
Bamya, /yemeklerden sonra yenir)

Göveç
Kızılcık ekşisi
Un helvası
Bazlama
İnce ekmeği
Küpecik peyniri
Lahana sarması

Günümüzde yapılan düğünlerde keşkek, yayla çorbası/ mercimek çorbası, etli pilav, fasülye, bamya, tas kebabı, et yemekleri, mevsimlik salata, meyve, su böreği ve baklava… İçecek olarak da ayran çay ikram edilir.

Çankırı Merkez Handırı Köyü yemekleri Çankırı'nın genel yemek kültürünü yansıtmaktadır:(http://www.handiri.com/yemeklerimiz.htm)

Yavan Aş: Bulgur pirinç mercimek salça soğan ile yapılan yemektir var ise kıyma da konulur. Soğan, salça, kıyma yağda kızdırılır ve üzerine mercimek, bulgur, pirinç ve su ilave edilir. Çorba gibi sulu olur. Ezo gelin çorbasına benzer.

Toyga Aşı: Bu yemeğe gövle aşı keşkek de denir.

Yapılışı: Keşkeklik buğday, fasulye, nohut tencereye yağ konularak pişirilir. İçine istenirse kemik de atılır. Pişirildikten sonra yoğurtla karıştırılarak ve üzerine nane ekilerek yenir. Bu yemek çok geç pişer. Genelde kışın soba üzerine konularak pişirilir ve kış aylarında çok yenir.

Yarma Aşı: Keşkeklik buğday el değirmeninde kırılarak yarma yapılır yarma aynı toyga aşı gibidir.

Yapılışı: Yarma, nohut ve yağ karıştırılarak pişirilir. Piştikten sonra üzerine yoğurt ve nane katılarak yenir. Yarma çorbası da denir.

Sütlü Çorba: Bayram sabahları adettendir ak aş yapılır inanışlarımıza göre bayram sabahı sabah namazından bayram namazına kadar çeşmelerden zemzem suyu akar bu suyla sütlü çorba yapılır. Düğün öncesi araya bayram girerse oğlan evi kız evine ziyarete gittiğinde gelin kızın elinden bu çorbayı içerler.

Yapılışı: Zemzem suyunda pirinç pişirilir ve koyu vaziyette olur. Pişmeye yakın süt konulur. Bu yemek sütlaçlara benzer ama tuzlu olur. Bu geleneğimiz Çankırı'da yaşamaya devam etmektedir.

Pıhtı: Un suda karıştırılarak çok az tuz ilave edilir ve pişirilir. Pişmesi kendi halinde yağsız helva gibidir. Karıştırılarak suyu çekilince tepsiye dökülür. Sofrada herkesin önüne pekmez ve bal şekerli su kasesi konulur. Hamur küçük kaşıklarla alınarak bu kaselerin içine batırılarak yenir. Üzerine ceviz ya da fındık ilave edilir. Çok ağır bir yemektir.

Bazlama: Un, maya ve tuz suda karıştırılarak hamur yapılır. Yaklaşık bir saat dinlendirilir. Bir saat sonra hamur kabarır. Buna "mayası gelmiş" denir ve hamur küçük pazılar halinde yatar çarşafına benzer. Sırf hamur için kullanılan yaygıya konulur. Yine sırf bazlama yapımında kullanılan tahtadan yapılmış "el yaslağacı" denilen 25- 30 cm çapında daire biçiminde 5 cm kalınlığı ve genişliğinde 25 cm sapı olan aletin üzerinde pide gibi açılır. Bazlamanın kalınlığı 2 cm genişliği 20- 25 cm.dir. Bazlamaların tamamı yaygı üzerine açılır. Ocak odunla yakılır ve üzerine özel olarak yapılmış saç konulur. Sacın üzerine 3- 4 tane gelecek şekilde yayılarak pişirilir. Ateşin ayarı çok iyi olmalıdır. Eğer ateş az olursa bazlama pişmez, çok olursa da yanar. Bazlamaların kenarları "saç"ta pişmez. Bu nedenle saçın altından köz alınarak yine bazlama için özel yapılmış değişik saç ayağına yaslayıp pişirilir. Ekmeklerin çevrildiği küreğin ağaçtan yapılanına "bişleeç", demirden yapılanına "düz maşa", çatal olanına "çatal maşa denir. Bazlamaya Çankırı merkez ve ilçelerinde "bazlamaç" denir. Genelde haftalık yapılır. Genelde

haftalık yapılır. Kişi sayısına göre kaç adet yapılacağı belirlenir. Düğünlerde çok daha fazla yapılır. Kısa zamanda tüketilmezse çillenir küflenir.)

Cizleme: Un sıvı hale getirilir. Ocakta kızgın saç üzerine yağ sürülür. Sıvı haldeki hamur dökülerek yayılır. Çok kısa zamanda pişer. Özellikle düğün öncesi yapılan hazırlıklarda, kadınların kendi aralarında yaptıkları eğlencelerde çokça tüketilir.

Katmerli: Un ılık suda içine maya konularak hamur yapılır. Üzeri iyice örtülerek dinlenme ye bırakılan hamur, mayası gelince avuç içi büyüklüğünde pazılanır. Oklağaç (ince ve uzun oklava) yardımıyla kalınca açılan hamur içine sıvı yağ sürülerek katlanır. Araları yağlanarak birkaç kat yapılan hamur tekrar normal kalınlıkta açılır ve kızgın sac üzerine alınır. Pişerken de tekrar yağ lanan ekmek hafif soğutularak servis yapılır.

Etli Hamur: Yumurta, un, tuz, su ile hamur yapılır ve 10 dakika dinlendirilir. Hamur yufka gibi açılır, mantı hamuru gibi kare kare kesilir. Önceden hazırlanan satırla kıyılan soğan ve baharatla yapılan harç kesilen hamurların içine konularak bohça gibi büzülüp mantı gibi pişirilir. içine sarmısaklı yoğurt katılarak üzerine kızdırılmış (çok kızartılmış) salçalı yağ dökülerek yenir.

Yağlı Hamur: Etli hamur gibi hamuru hazırlanır ve yufka gibi katlanır. Geniş bir kabın içine su doldurulup kaynatılır ve hamur makarna gibi haşlanır. Süzülerek üzerine kızdırılmış tereyağı dökülür. İsteğe göre üzerine peynir dökülerek yenir.

Erişte: Etli hamurun hamuru gibi hazırlanır. Yufka erişte ölçülerinde kesilir. Aynı yağlı hamur gibi hazırlanarak yenir.

Sütlü Erişte: Tencereye su konularak içine erişte atılır. Çorba olacak şekilde şehriye çorbası gibi yağsız pişmeye yakın içine süt katılır ve tuzlu olarak yenir. Sütlü hamur da denir.

Salçalı Erişte: Şehriye çorbası gibi yapılır. Yağda soğan ve salça kavrulur. Üzerine erişte ve su ilave edilir. Daha önceden haşlanmış yeşil mercimek ilave edilerek pişirilir. Erişteler yaz aylarında toplu olarak kadınlar muhabbet ederek şenlikli şekilde kışlık olarak hazırlanır.

Kötü Kız Hamuru: Tutmaca da denir. Hamur etli hamur gibi hazırlanır. Yufka açılır ve küçük kareler halinde kesilir. Sütlü erişte gibi pişirilir ve üzerine sarmısaklı yoğurt ilave edilerek yenir. Çimcik (kelebek) hamuru kötü kız hamuru gibidir. Dikdörtgen şeklinde kesilir. ve ortasına çimcik atılır. Kelebek makarna gibi olur ve yoğurtlu yenir.

Kavurma: 1 kg kuşbaşı kuzu etini iyice yıkanıp yarım çorba kaşığı tuzla karıştırılır. Etin kavrulacağı tencereye 125 gr. margarin konulur. Tuzlanan et tencereye konulur. 1 su bardağı su ilave edilir. Tencerenin kapağı kapatılıp, etler suyunu çekip kızarıncaya kadar orta ateşte pişirilir.

Türk ve Çankırı Mutfağının Vazgeçilmezi Keşkek Aşı: Keşkek yüzyıllardır bilinen ve Türk mutfağında önemli bir yeri olan yiyecektir. Aslında Türk mutfağının vazgeçilmezlerinden birsidir. Fakirinin de, zengininin de vazgeçemediği bu yemek, düğünlerde ve özel günlerde sofrada birinci sırada yerini alır. Bunda yapılışından ziyade sofrada pratik bir yiyecek olarak görülmesinin de rolü vardır. Çünkü bir tabak keşkek, yanında ekmek olmasa da insanların o anki yiyecek ihtiyacını karşılamaktadır. Ayran gibi içecekler olmasa bile gerekli ihtiyacı karşılar olması bakımından vazgeçilmezler arasında yer almıştır. Bundan başka, daha çok tarımla iştigal eden Türk toplumunda, fazla masrafa gerek kalmadan elde edildiği gibi, kendi emeği ve

kendi ürünü olması ve elinin altında keşkekle ilgili malzemelerinin bol bol bulunması da bu yiyeceğimizin çekiciliğini ön plana çıkarmaktadır.

Çankırı'da iki ilçede keşkeğin daha bir özel ve önemli yeri var. Bu iki ilçeden birisi Ilgaz ve diğeri de Yapraklı'dır. Bu iki ilçede özellikle ramazan aylarında, özel keşkek fırınlarında yapılan keşkekler yörede de ünlüdür. Fakat son zamanlarda Yapraklı'da bu keşkek fırınlarından bir tane kaldığını üzülerek gördük ki, o da kullanılmıyordu. Ama Ilgaz İlçesi'nde hala ramazan ayı gelince bütün keşkek fırınları yakılır ve ramazanın en ünlü yemeklerinden birisi, hatta rahatlıkla söyleyebiliriz ki birincisidir. Her ramazanda hala günlük olarak yapılarak sofradaki yerini alır. Bunu bilenler, çevrelerinde Ilgazlı bir hemşerimiz varsa sık sık keşkeği gündeme getirir ve "Bize ne zaman keşkek yidireceksiniz?!" diye takılmadan edemezler. Günümüzde keşkek Ilgaz İlçemizle özdeşleşmiş gibidir.

Keşkeğin Hazırlanılması

Çankırı'da köylüler harman kalktıktan sonra kışlık yiyeceklere zaman ayırırlar. Bu hazırlıklardan birisi de bulgur kaynatmaktır. Bulgur kaynatmak deyimi her ne kadar tekil bir görünüm ve anlam arz etse de aslında pek çok fonksiyonu vardır. Bunlardan birisi bulgur, diğeri yarma, bir diğeri de keşkek gibi yiyeceklerdir ve hazırlanarak kilerdeki yerlerini alırlar. Günümüzde her ne kadar kiler kalmasa da bu tür yiyecekler hala aynı şekilde hazırlanarak kışa merhaba denilmektedir.

Kış boyunca kullanılacak olan bu tür yiyeceklerin hazırlanması için gerekli buğday ayrılır. Sonra bir güzel yıkanarak temizlenen bu buğday sergiye alınarak kurutulur. Nihayetinde büyük kazanlarda kaynatılarak pişirilir ve tekrar sergiye alınarak iyice kurutulur. Kuruyan bu buğday dibekte dövülerek, buğdayın kabuğu iyice çıkarılır. Bundan sonra keşkeklik olanı ihtiyaca yetecek kadar ayrılır ve tekrar sergide kurutulur. Zamanı gelince kullanılmak üzere nem almayacak şekilde muhafaza edilir.

Keşkek Yemeğinin Yapılışı: Keşkek iki türlü pişirilir. Bunlardan ‘caba’da pişirileni, hazırlanıp ‘caba’ya yerleştirilerek keşkek fırınına konulur ve burada pişirilip servis yapılır. Bu tür pişirme işi daha çok küçük guruplar ve kutlama gibi ya da aile için yapılmaktadır. Diğer bir keşkek yapılışı ise düğünlerde veya özel gün ve kutlamalarda yapılır ki, bunlar büyük kazanlarda pişirilir.

Meydana yakılan ateşin üzerine çamurla sıvanmış kazanlara davar kaburgaları ve keşkek konularak ağzı sini ile kapatılır ve kaynatılmaya bırakılır. Belli bir sürede kaynama işlemi gerçekleştikten sonra ‘güdüleme’ ile karıştırılmaya başlanır. Karıştırma işlemi, kaburgaların etlerinin kemiklerden ayrılıncaya kadar sürdürülür. Kaburga kemikleri ayıklanarak karıştırmaya devam edilir. Keşkek ile et iyice ezilip macun şekline gelesiye dek karıştırma işlemi sürdürülür. Sonra keşkek bu kıvamı bulunca servis yapılır. Ayran, üzüm şerbeti ya da turşu ile yenilir.

Keşkek, bir de pişiren ailenin maddi durumuna göre, aile içinde pişirilmektedir. Bu durumda ya tavuk eti ile ya süt ile ya da normal bir yemek gibi sıradan pişirilmektedir.

Keşkeğin bir başka tarifi de şöyledir: Öncelikle aşurelik buğday akşamdan bol su içine ıslatılır. Et iyice yumuşayıncaya kadar haşlanır. Et haşlanan tencerenin içine soyulmuş bütün soğan atılır. Haşlandıktan sonra et başka bir tencereye alınır. Soğan da alınıp aynı tencereye atılır ve süzülen buğday et suyunun içine aktarılır. Eğer suyu az ise üzerini birkaç parmak geçecek kadar su ilave edilir ve tuzu eklenir. Buğday biraz haşlanılır, suyu azalmaya başlanınca iyice didiklenen etler içine atılır. Kaşığın tersi ile eti ve buğdayları ezer gibi karıştırılır. Kısık ateşte pişirilir. Koyulaşmaya başlayınca servis tabağına alınır. Tereyağı eritilip içine pul biber katılır ve keşkeğin üzerine dökülerek servis yapılır.

Kır Pidesi: Maya, toz şeker, ılık su veya süt ile birlikte eritilir. Unun ortası açılır ve bu mayalı sıvı ortaya dökülür. 10 dakika beklenir. Diğer malzemeler ilave edilerek hamur yoğrulur ve üzeri örtülerek sıcak bir yerde 20- 25 dakika kabarmaya bırakılır. Bu sırada hamurun yüzeyi düzgün olmalıdır. Arada sırada hamuru yumrukla bastırarak gaz çıkışı sağlanır. Hamura parmakla bastırıldığında parmak izi aynen kalıyorsa yeterince mayalandığı anlaşılır. Kısa sürede iz yok olursa mayalanma işlemi tamamlanmamıştır. Yeterince mayalanan hamurdan istenilen büyüklükte parçalar koparılır ve orta incelikte açılır. Bütün malzemelerin çiğden karıştırılmasıyla hazırlanan içten bir miktar konur ve hamurun kenarları içine doğru çevrilerek pide şekli verilir. Yağlanmış tepsiye dizilen hamurlar 45 dakika dinlendirilir. Üzerlerine yumurta sarısı sürülerek 200 derece ısıtılmış fırında yaklaşık 15 dakika pişirilir veya sac üzerinde kırda ve piknikte de yapılabilir.

Kızılcık Kompostosu: Su kaynadıktan sonra şekeri eklenir, bir dakika kaynatılır. Kızılcıkları ilave edildikten sonra 25 dakika ağır ateşte kaynatılır. Soğuduktan sonra tencerenin kapağını açılır, Kâselere pay ederek servis yapılır.

Tarhana Çorbası: İki çeşit tarhana yapılmaktadır.

a.Un Tarhanası: Koyuca yapılan ayran, ekşimesi için biraz ısıtılarak un ve tuz katılmak suretiyle katı bir hamur elde edilir. Bir hafta kadar bekleyen hamur, sabah güneş doğmadan önce küçük parçalar halinde temiz örtüle re dökülür. Güneşle birlikte tavlanan hamurlar un haline gelinceye kadar ufalanır. Güneşte iyi ce kurutulan tarhana temiz bez torbalarda muhafaza edilir.

Pişirilmesi: Malzeme olarak I kepçe tarhana, I kaşık yağ, I kaşık salça, biraz kıyma ve tuz kullanılır. Tarhana birkaç saat önce soğuk su ile ıslatılır ve arada karıştırılarak suyu emmesi sağlanır. Yağ ve kıyma birlikte kavrulur, üzerine salça ilave edilerek bir süre daha kavrulan malzemelere ıslanan

tarhana ve su ilave edilerek topak olmaması için kaynayıncaya kadar karıştırmaya devam edilir. Gerektiği kadar tuz konulur ve koyu sarı bir renk alıncaya kadar kaynatılır. Tereyağı ve kuru nane kızartılarak üzerine dökülür ve servis yapılır.

b.Katıklı Tarhana: Domates, kuru soğan, biber salçası, dere otu gibi malzemeler ince ince doğranarak karıştırılır, birlikte haşlanır. Soğuduktan sonra un tarhanası gibi yapılır ve pişirilir.

Tarhana çorbası kış dönemleri ile Ramazan aylarının vazgeçilmez birinci yiyeceğidir. Özellikle Ramazanlarda içine ıslatılmış kuru bakla ilave edilerek yenmesi çorbaya ayrı bir lezzet katar.

Tas Kebabı: Ön hazırlık olarak soğanı ayıklanıp, kuşbaşı doğranır. Yağ, orta boy bir tencerede, orta ateşte eritilir. Yağ kızmaya başlayınca kuşbaşı doğranmış kuzu et ilave edilir. Etler bir kevgirle ara sıra karıştırarak, 5-6 dakika, pembeleşinceye kadar sote edilir. Soğan tenceredeki etlere ilave edilir. Yine ara sıra karıştırarak, birkaç dakika daha pişirilir. İçine salça katılır. Ara sıra karıştırmaya devam edilerek, birkaç dakika da salça kavrulur. İçine tuz ve baharat ilave edilir. Kısık ateşte pişirilir. Tencerenin üzerine bir tas kapatılır. 1 bardak sıcak su, tasın kenarından dökülür. Tencerenin kapağını sıkıca örtülür. Kebap, ağır ateşte 8-10 dakika pişirilir.

Tenceredeki malzeme suyunu çekince, yarım bardak sıcak suyu konulup, yine ağır ateşte, yaklaşık 20 dakika, etler yumuşayıncaya kadar pişirilir. Bu süre içinde, ara sıra tencerenin kapağı açılıp, etlerin pişip pişmediği kontrol edilir. Gerekirse pişirme süresini uzatılır.

Bu arada kebap suyunu çekecek olursa, bir miktar sıcak su ilave edilebilir. Kebap piştiğinde yaklaşık 1 bardak salçası olmalıdır.

Tavuk Sote: Tavuğa un eklenip bulamaç haline getirilir. Daha sonra soya sosu, yağ, kori ve tuz eklenip karıştırılır. Soya sosunda çok tuz olduğu için fazla tuz konulmaz. Aksi takdirde çok tuzlu olabilir. Kızgın yağsız teflon tavada pişirilir.

Tavuk Suyu Çorbası: 1- Soğanlar soyulup ikiye bölünür. Havuç ve pırasa temizlenip iri iri kıyılır. Tavuğun içi ve dışı iyice temizlenip yıkanır. 2- Çorbanın lezzetini arttırmak için soğan, havuç ve pırasa çorba yapımında kullanmadan önce bir tencerede kavrulur. Tavuk, tuz ve karabiber 1 litre su ile birlikte ilave edilir. Kaynama esnasında beyaz bir köpük oluşacaktır. Köpük dikkatlice çorbanın üzerinden alınır. Çorba 2,5 saat yarı kapalı kapakla kısık ateşte kaynatılır. 3-Tavuk çorbanın içinden alınır. Suyu yavaşça bir süzgeçten geçirilir. 4-Tavuğun eti kemiklerinden ayrılır. Önce kanat ve butları ayrılır. Eti küp küp doğranıp çorbaya eklenir.

Tavuklu Pilav: Bir tencereye 3 bardak su ile tavuk konulup haşlanır. Tavuk iyice haşlandıktan sonra parçalara bölünüp bir tarafa bırakılır. Diğer taraftan 2 bardak pirinç ayıklanıp yıkanır, üzerini geçecek kadar su konulup, tuz ilave edilerek 20-25 dakika ıslatılır. Sonra pirinç, duru suyu çıkıncaya kadar iyice yıkanır.

Bir tencereye margarin konulup hafif kızdırılır (kızartılır), sonra buna tavuk, haşlanılan su, pirinçler, parçalara bölünmüş tavuk ve tuz ilave edilir ve pirinçler suyunu çekene kadar önce kuvvetli sonra kısık bir ateşte pişmeye bırakılır. Pirinçler suyunu çekince yarım saat demlendirip servis yapılır.

Paça Çorbası: Çankırı Merkez Handırı Köyü'nde çok sık yapılan bir çorbadır. Önce paçaların üstündeki kıllar hafif ateşte ütülenir. Ütülenmiş paçalar bol suda yıkanır. Büyük boy bir tencereye paçalar, su, soğan, sarımsak ve tuz konulup orta ateşte bir taşım kaynatılır. Bir delikli kepçeyle üstte biriken köpükler alınıp atılır. Tencerenin kapağı kapatılıp, çorba 4 saat

pişirilir. (Paçaların yumuşayıp yumuşamadığı bir çatalla kontrol edilip, çorba, gerekirse biraz daha pişirilir). Tencere ateşten alınıp, çorba, ısıtılmış bir servis kâsesine boşaltılır. Küçük bir tavada rafine yağı, orta ateşte kızdırılır. Kırmızıbiber eklenip, bir iki kez karıştırdıktan sonra, tava ateşten alınır. Biberli yağ çorbanın üstüne dökülüp, çorba servis edilir.

Pilav: Pirinç tuzlu kaynar suda en az bir saat dinlendirilir. Unlu suyu gidinceye kadar bol suyla yıkanıp, süzülür. Piliç suyu kaynama noktasına getirilir. Pirinç, tereyağı, defneyaprağı, tuz ve şeker ilave edilip karıştırılır. Hızlı ateşte 5 dakika pişirilip ateş kısılır ve suyunu çekinceye kadar 10-15 dakika daha pişirilir.

Yaprak Dolması: Salamura yaprakların tuzunu çıkarmak için yapraklar birkaç kere yıkanır. Kaynamış suda 3-4 dk haşlanır. Soğanlar ince ince doğranır. Kıyma, kıyılmış dereotu, maydanoz, domates ezmesi, yıkanmış pirinç, tuz, karabiber ve 1/2 bardak su katılıp hepsini karıştırılır.

Büyük yapraklar ortadan ikiye bölünür. Sap ve orta damarı çıkartılır. 1 tatlı kasığı hazırlanan iç konulup sarılarak ufak dolmalar yapılır. Tencerenin içine bir kat yaprak döşenir ve üzerine dolmalar yerleştirilir. Dolmaların seviyesinde su ve 2 kaşık yağ konulur. Üstü de artan yapraklarla kapatılır. Kapağı kapatılıp önce hızlı sonra da kısık ateşte pişirilir. Sarımsaklı ya da sade yoğurtla servis yapılır.

Yayla Çorbası: Pirinç yıkanır, su ve tuz ile tencereye koyulur, iyice yumuşayana dek, yaklaşık 30 dakika pişirilir. Un, ayrı bir kapta, yoğurtla ezilir, içine yumurta kırılır ve karıştırılır. Sıcak çorbadan birkaç kaşık eklenerek ılıtılır. Yoğurtlu karışım tencereye azar azar eklenerek, çorba sürekli karıştırılır ve kaynayıncaya kadar karıştırmaya devam edilir. 10 dakika pişirilir. Yağ tavada eritilir, nane katılır, birkaç kez çevrilir, ocaktan alınır ve çorbanın üzerine gezdirilir.

Biber Dolması: Ön hazırlık olarak biberlerin sap kısımları bir bıçak yardımıyla kesilir. Çekirdek yatakları çıkarılır. Kolay pişmelerini sağlamak için biberlerin alt kısmına bıçakla küçük bir delik açılır.

Geniş bir kaba sıvı yağ alınır. Küçük küçük doğranılan soğan, pirinç, kıyma, ince doğranmış domates, tereyağı veya margarin, 1 tatlı kasığı salça, küçük doğranmış sarımsaklar, tuz ve karabiber ilave edilir. Tüm malzemeler özleşene kadar yoğrulur. Hazırlanan bu iç, biberlerin içine doldurulur. Biberlerin ağız kısmına domateslerden kesilen kapaklar yerleştirilir. Geniş bir tencereye biberler dizilir. Kalan salça sıcak su ile karıştırılarak tencereye ilave edilir (suyun biberlerin yarısı geçmeyecek seviyede olması gerekir). Biberler kısık ateşte pişirilir. Ilıdıktan sonra servis yapılır.

Biber Turşusu: Yıkanmış biberler turşu kavanozuna yerleştirilir. Kabukları soyulmuş sarımsaklar, üzüm sirkesi ve tuz karıştırılır. Kavanozun alabileceği kadar su ilave edilip biberlerin üzerine dökülür. Kereviz ve maydanoz yaprakları yerleştirildikten sonra kavanozun kapağı sıkıca kapatılır (Turşunun bekleme süresi için iki hafta yeterlidir.)

Lahana Sarması: Yemeklik doğranılan soğan ve kıyma zeytinyağında kavrulur. İçine dereotu, pirinç, domates, yenibahar, karabiber ve tuz ilave edilip 5 dakika daha kavrulur. Hazırlanılan bu iç lahana yapraklarının içine yerleştirilip dolma şeklinde sarılır. Fırın kabına dolmalar dizilir ve 5 dakika pişirilir. Yanında garnitür olarak yoğurt ve limon kullanılarak servis yapılabilir.

Bamya: Bamya ve limonun yarısı bütün olarak az suyla haşlanıp, süzülür. Soğan ince kıyılır, tereyağında pembeleşene kadar kavrulur. Et eklenip 5 dakika kadar kavrulur, salça ilave edildikten sonra 3 dakika kadar kavrulup kemik suyu ilave edilir. Bamya ete eklenir, üzerine yarım limon sıkılır. Domates küp küp doğranır, tencereye ilave edildikten 5 dakika sonra ocak kapatılır, tuzlanıp, servis yapılır.

Bamyalı Piliç: Piliç temizlenip ufak parçalara bölünerek bir tencerede içine margarin ilave edilir. Domatesler etin üzerine yayılır. Tuzu ve biberi ilave edilip 15- 20 dakika orta sıcaklıkta pişirilir. Bamyalar da tavuğun üzerine yayılır. Yarım bardak su eklenerek yumuşayıncaya kadar orta sıcaklıkta 20 dakika pişirilir. Limon suyu ilave edilir. 5 dakika daha kaynatılıp, servis yapılır.

Kavurga / Kavırga: Kavurganın önemini ve yapılışını Çankırılı yazar Sadık Softa şu şekilde anlatıyor:

"Eskiden uzun kış gecelerinin çerezlerinden başı çeken eğlenceliğidir kavurga. Akşam olup da ocak başına toplanıldığında, kavurga baş köşeye gelirdi. O zamanlar gelinlerin çeyizlerini süsleyen ve vazgeçilmezlerinden olan kapaklı sahanlar, kavurga ikramında gözde olurlardı.

Kış gecelerinin bu vazgeçilmez ikramı için bazı hazırlıklar gerekiyordu. Çünkü kavurganın türleri vardı ve hangileri ikram edilecekse önceden hazırlanması gerekiyordu. Evin genç gelinleri ve kızları da bu işi seve seve üstlenmiş olurdu. Bozkır Köyü'nde; buğday kavurgası, nohut kavurgası ve arpa kavurgası ikram edilirdi.

Kavurga hazırlarken de mutlaka neden yapılacaksa önceden ıslatılması gerekti. Islatılmadan yapılanların kalitesi biraz daha düşük olurdu. Akşama gelen misafirler çokça ve biraz da saygınsa kavurga yapmaya biraz daha özen gösterilirdi.

Bozkır Köyü'nde başta buğday kavurgası gelirdi. Buğday önceden bir kapta ıslatılır, beklemeye alınır. Birkaç saat bekledikten sonra tandırda, saç üzerinde karıştırılarak kavrulur ve öyle hazırlanırdı. Çoğunlukla günlük olarak yapılır, misafir gelmediği zamanlarda evin ahalisi tüketirdi.

Kavurgalar daha çok yufka yapıldığı günlerde yapılırdı. En çok da usta eller saçta kavurma işini benimserdi. Önceden ıslatılan kavurgalık, saçta çevire çevire pişirilir / kavrulur, sonra dibekte, maharetli ellerin sayesinde güzel bir çerez olurdu. Akşam olunca da gelen misafirlere ikramı yapılırdı." (Kaynak Kişi:3)

Sırma Baklavası: Sütle yapılan baklava hamuru küçük parçalara ayrılarak çok ince olacak şekilde nişasta serpilerek oklava ile açılır. Kuruyan hamur, hamur tahtasına alınarak kenarlarının kalın yerleri bıçakla kesilir. Sonra hamur büzdürülerek küçültülür. içine ceviz koyulur. Oklava yardımı ile katlanarak gevşek bir şekilde oklavaya sarılır yanlardan iki elle büzdürülür. Oklava çıkarılarak tepsiye dizilir. Üzerine kaynar tereyağı dökülüp ağır ateşli fırında pembeleşene kadar pişirilir. Üzerine şerbet dökülerek soğuyunca servis yapılır.

Özellikle Çerkeş düğünlerinin vazgeçilmez iki yiyeceği sırma baklava ve su böreğidir.

Su böreği: 1 kg unun içine 9 yumurta bir miktar su katılarak bir hamur yapılır. Hamur 25 parçaya bölünerek her parça 50 cm çapında oklava ile açılır ve kurumaya bekletilir. Bütün parçalar açılıp kurutulduktan sonra başka bir tencerede kaynatılan suyun içine birer birer ayılarak haşlanır. Haşlanan hamur kevgir üzerine alınıp suyu süzdürülür. Daha sonra yağlanmış tepsiye döşenir. Her hamur üzerine yağ sürülür. Her 3 hamurda bir soğanla kavrulmuş maydanoz ve karabiber ilave edilmiş kıyma serpilir. 25 tane hamur bu şekilde tepsiye dizilir. Altı ve üstü pembeleşene kadar orta ateşli fırında pişirilir. Kare şeklinde kesilerek servis yapılır.

Eski Vali, Bakan, Çankırı Milletvekilliği yapan Çankırı- Bayramörenli Nevzat Ayaz böreklerin vazgeçilmezliğini şöyle anlatıyor:

"Benim ailem görmüş geçirmiş bir aile. Annem evlenip, Ankara'ya gitmiş, orada yaşadı. Yetişme tarzı itibariyle tam bir İstanbul hanımefendisiydi annem. Yemekleriyle vesaire, her türlü haliyle bir şehir yaşantısı içinde yetiştik. Pek fazla köy tipi bir yaşantı yoktu evimizin içinde. Ama esasen Bayramören görgülü bir yer. Özellikle İstanbul ile çok eski yıllardan beri irtibatı olan bir yer. O nedenle Bayramören'in insanları daha değişik yaradılışta, tipte… Hanımları işlerini alışılmışın dışında, gayet güzel yapan hanımlar… Yaşam tarzları daha bir değişik bir yaşamdı. Bu da Bayramören'in İstanbul ile irtibatından kaynaklanıyordu.

Ben daha çok tatlı olarak yumurta tatlısını severdim. Revaniye benzer. Çankırı'da güzel yapılır. Özellikle annem çok güzel yapardı. Onu çok severdim. Su böreğine de annemin eli çok yatkındı. Ben Zonguldak valisi olana kadar sağdı annem. Yemeklerini yedik. Bayramören'in gözlemeleri, börekleri vardır. Bizim Bayramören'de ceviz çoktur, cevizli börekleri ve gözlemeleri güzeldir." (Kaynak Kişi: 1)

Yaren Güveci: 2 kg kuzu eti güveç kabında kendi suyuyla pişirilir, 3 baş soğan, iki baş sarımsak, 5 adet sivri biber, yarım kg domates ince doğranarak, baharat (karabiber, pul biber, kimyon), tuz ve bir kaşık salçayla birlikte ete ilave edilir. Doğranarak ayrı bir kapta kızartılan 1 kg patlıcan, güveç kabındaki malzeme ile bir sıra malzeme, bir sıra patlıcan şeklinde yerleştirilir. Üzeri domates ve biberle süslenerek üç bardak su konulmak suretiyle fırına sürülür ve yarım saat pişirilir.

Bütün Et: 2,5 kg keçi eti yıkanarak orta boy parçalara ayrılır. Bir kaşık tereyağı veya margarinle tencerede biraz çevrilir, etin miktarına göre 1-2 litre sıcak su ve 1 kaşık salça ilave edilir, 7 baş orta büyüklükte soğan bütün olarak etlerin arasına yerleştirilir. Pişen etler tek tek ayrı bir tencereye yerleştirilir, tel süzgeçten geçirilen et suyu ve tuz ilave edilerek bir taşım kaynatılır. Bir çay kaşığı baharat (yeni bahar) ilave edilerek servis yapılır.

Mantı: 2,5 bardak un, bir yumurta ve yeteri miktar tuz konularak katı bir hamur elde edilir. Büyükçe pazılanarak dinlenmeye bırakılır. 200 gr kıymaya, ince kıyılmış yarım demet maydanoz ve 1 adet soğan tuz, karabiber ve nane eklenir ve yoğrularak iç malzemesi elde edilir. Pazılar un yardımıyla 2 mm kalınlığında açılır. Enine ve boyuna 2 cm aralıklarla kesilerek ortaya çıkan karelerin içine bir miktar malzeme konulmak suretiyle kapatılır. Kızgın fırında beş dakika bekletilerek kaynamış tuzlu suya atılmak suretiyle pişirilir. Süzgeçle ayrı bir kaba alınan yemek üzerine sarımsaklı yoğurt ilave edilir. Yağ, salça, biber ve nane ile yapılan karışım üzerine dökülerek servis yapılır.

Tutmaç: Yarım kg un, yeteri kadar su ve tuz katılarak hamur yapılır. Üçe ayrılan hamur pazılanarak oklava aracılığı ile açılır ve 5 mm2 büyüklüğünde kesilir. Suyuyla bekleyen haşlanmış mercimeğin üzerine dökülerek iki taşım kaynatılır. Soğumaya bırakılan yemeğin üzerine, içine iki diş sarımsağın dövüldüğü bulamaç halindeki süzme yoğurt dökülerek karıştırılır. Yağ, salça, kıyma ve kuru nane ile yapılan sos dökülerek servis yapılır.

Yumurta Tatlısı: 12 adet yumurta sarısı ve beyazı ayrılarak farklı kaplara konulur. Yumurtanın beyazı kar rengini alacak şekilde çırpılır ve koyulaştırılır. Yumurtanın sarısı da ayrı bir kapta iyice çırpılır ve yumurtanın beyazına katılır. 2 kaşık un irmiği ilave edilerek karıştırılır. Yağlanmış kalıplara dökülerek önceden kızdırılmış fırına sürülür. 150 °C'de 35 dakika pişirilir ve soğutmaya bekletilir. Bir tencereye 4.5 su bardağı su konur ve kaynatılır. Kaynadıktan sonra 5 su bardağı şeker ilave edilir. Koyuluncaya kadar kaynatılır. Şerbet soğutulmaya alınır. Tatlıya şerbet ılık olarak ilave edilir ve servise sunulur.

Höşmerim: Tavanın içine 500 gram tereyağı konulur ve eritilir. 500 gr. un ilave edilerek pembeleşinceye kadar kavrulur. İçine kaynatılmış yarım bardak sıcak su ve 1 kahve kaşığı tuz konularak bir iki defa çevrilir. Ocaktan

indirilerek servis tabağına konur ve soğutulur. Üzerine 1,5 su bardağı bal dökülerek servise sunulur.

Bamya: Kaynar su ile ıslatılan kuru çiçek bamyanın salya yapmaması için ıslama suyuna biraz tuz katılır. Bamyalar dizgi ipinden çıkartılarak gerekli temizlik yapılır. Aynı tencerede ince kıyılmış soğan, yağ ve salça konularak kavrulur, üzerine pişmiş kuşbaşı et ilave edilir ve biraz daha karıştırılarak kaynamış su konulur. Tencerenin kapağı kapatılarak kısık ateşte pişmeye bırakılır. Pişerken tuzu katılır. Serviste arzuya göre limon bulundurulur.

Badıma Bükmesi: Mayıs- Haziran aylarının en gözde yiyeceklerinden birisi olan Badıma Bükmesi, "Madımak" diye bilinen bitkiden yapılır. Yörede Madımak yerine Badıma kelimesi kullanılır. Badıma ayıklanır ve yıkanır. Daha sonra kıyılarak inceltilir. Yeşil soğan ve tereyağı ile kavrulur, içine kıyılmış madımak kavrulur. İçine süt karıştırılarak iyice pişirilir. Piştikten sonra 3-4 yumurta kırılır. Tuz, karabiber katılarak malzeme hazırlanır. Başka bir yerde su, un ve maya'dan kulak memesi yumuşaklığında bir hamur yapılır. Yapılan hamur küçük parçalara ayrılır. Her parça oklava ile gözleme büyüklüğünde açılır. Yuvarlak hamurun yarısına önceden hazırlanmış badıma koyulur. Diğer yarısı üzerine kapatılır. Saç veya teflon tavada pişirilir. Üzerine tereyağı sürülerek afiyetle yenilir.

Çerkeş Lokumu: Malzemeler: 1,5 kg un, 1 su bardağı sıvı yağ, 1 paket maya, 2 su bardağı süt, dövülmüş ceviz, tuz

Yapılışı: Una yağ, süt, maya, tuz ilave edilerek sert bir hamur hazırlanır. Mayalanmaya bırakılır. Hamurdan iki yumruk büyüklüğünde parçalar kopartılır ve elle bastırılarak yuvarlanır. Sonra bastırılıp yassılaştırılır. Hamur kol kalınlığında uzun, yuvarlak hale getirilir ve içine ceviz konur. İki kenarları boyuna uçlardan birleştirilerek ters çevrilir, tekrar yassılaştırılır.1,5 cm kalınlığına geldiğinde lokum tarağı veya çatalla şekil

verilir. Daha sonra 4,5 cm genişliğinde verev şekilde kesilir. Temiz bir örtüde bir süre daha bekletilir. Orta ateşli fırında pişirilir.

Düğün pastası

Pasta verimliliğin ve iyi şansın sembolü olarak kabul edilir. Eski dönemlerde, düğün törenlerinin sonunda gelinin başında ekmek kırılırmış. Davetliler de şans getirmesi için ekmek kırıntılarından alırmış. 17. yy'da bir Fransız aşçı bu ekmeğe daha güzel bir şekil vermiş ve ilk düğün pastasını ortaya çıkarmış. Günümüzde özellikle salon düğünlerinin vazgeçilmezi 5-6-7 katlı yapılan düğün pastası olmuştur.

2.4.7. Çankırı yöresinde kullanılan mutfak takımları

Çankırı yöresinde kullanılan mutfak takımları şunlardır: (Üçok 1932:261-262)

Güdü: Topraktan yapılmış dibi yuvarlak, ağzı dar, divarı yüksekçe olur.

Göveç: Topraktan yapılmış dibi düz ağzı ile müsavi olur divarı yüksek olmaz.

Tencire: Başlıktan yapılmıştır.

Kuşane: Dibi ve ağzı düz ve müsavi divarı yüksek olur.

Depni: Bakırdan iki kulplu ve yaslı olur. Hacılar zemzem getirirlerdi.

Hercai: Küçük kazan demektir.

Kazan: Çamaşır yıkamaya mahsus bakır.

Sahan: Yemek yemeye mahsus bakır.

Leğen: El yıkamaya mahsus bakır.

Lenger: Bakırdan Kuzu ve çoluk koymaya mahsus büyük tabak

Kevgir: Bakır süzgeç saplı sapsız olur.

Saç: Şebit ekmeğini pişirmeye mahsus demir (çevirince et yemeği de pişer, bunda pişen saç kebabı meşhur ve nefistir.)

Saç ayağı: Bir müsellesin üç köşesine konulan aya demirden yapılır.

Oklağaç: Hamur açmaya mahsus düz ve yuvarlak parmak kalınlığında 75- 80 cm uzunluğunda ağaç.

Ok: Dalın ince ve daha uzun baklava hamurunu açmaya mahsus ağaç.

Bişleğeç: Şebidi çevirmeye mahsus el genişliğinde tahta.

Yaslağaç: Kısa ayaklı hamur açmaya mahsus ceviz tahta.

Çarh işi: Dibi yuvarlak ağzı geniş bakır tencere.

Et Tahtası: Yuvarlak veya dört köşe cevizden yapılmış bir karış kalınlığında Et kıymaya mahsus tahta.

Nacak: Et kıyacak demir (Dervişlerin omzunda taşıdıkları saplı ve nısıf daire şeklindeki demire de Nacak derler.)

Eğsiran: Ağzı geniş bir karış kendinden saplı hamur kazımaya mahsus demir

Hamur teknesi: Hamur yoğurmaya mahsus tahta.

Sürgüç: Bulaşık kaplar temizlemek için kullanılan paçavra.

Saplı: Bulguru kazandan çıkarmaya mahsus bakır kulplu tas.

Aş Leğeni: Çorba koymaya ve az miktarda hamur yoğurmaya mahsus bakır

Şip: Ekmek yağlamaya mahsus ucunda bir parça bez bağlı ufak ağaç.

Şebit: Bazlamacın biraz daha geniş yapılmış yufka ekmeğinden küçük ekmek.

Yedek: davetlerde kahve biçen ufak güvüm

Ocak Işıklığı: Buna ocak eşeği de derler. Dört parmak kalınlığında arka ayağı üstüne oturmuş arslan şeklinde olup ocağın içini görmek için üzerinde çıra yakarlar. Buna çıralık da derler.

Çıra: Yağlı odun köylerde kaz yerine kullanılır.

2.5 Düğün Eğlenceleri

2.5.1. 1930'lu yılların eğlenceleri

Alaturka saat on ikiye kadar davul zurna dışarıda çalar. Köçekler oynardı. İçerde şahnişinli büyük odada saz, santur, darbuka, zilli maşa, def, kemandan mürekkep ince saz bulunurdu. Saat on birde oğlan evinin önünde üç tane havai fişek atılırdı ki bu davetlilerin gelmeye başladığını ilân içindi. (Üçok 2002:246)

Meslek üzerine her gün davetliler gelir. İçeride yemek yerlerdi, gece yarılarına kadar saz çalar, köçekler oynardı. Dışarıda da davul zurna çalar, köçekler oynar ve delikanlılar meş'aleler etrafında (sin sin) oynarlardı. Halay çekerlerdi. (Üçok 2002:246)

Köylerde on beş yirmi kadar genç ve orta yaşlıdan mürekkep bir gurup el ele yapışarak bir yarım halka teşkil ederler. İki başta bulunanlar ellerinde birer çevre sallayarak çalınan havanın ahengine ayak uydurmak suretiyle yavaş yavaş dönerler. Davul zurna bu yarım dairenin ortasında durur, ekseriya şu havayı vururlar: (Üçok 2002:246)

Sarı kavun dilimi
Nitdin oğlan gülümü
Günlü elimden alan
Bulsunlar Allahından
Aman aman sarı kız
Yatamam ben yalınız

Gidiyorum Çoruma
Bir taş değdi koluma
Kolum sarılmak ister

Yarin ince beline
Aman ……
Yatamam ……..

(Aman aman) bağlantısına (nakarat) gelince baştakiler daireden ayrılarak iki ellerinde mendiller olduğu halde hoplamaya başlarlar. Buna göre diğerleri de hoplaya hoplaya daire çevirirler. Oyundan sonra kafile başlığını yapan davulcuya bahşiş verir. (Üçok 2002:246)

Erkek düğünü geniş mahaller istediği için en çok bu düğünler, ilkbahar veya sonbaharda yapılır. Şayet kışın düğün olursa deve güreşi ve geceleri sohbet yapılır. (sohbet bütün köy halkının birleşmesiyle olur ve sohbet kimin evinde olacaksa o sabahı toplanan halka ziyafet verir. Sohbete gidecek olan köylüler kahvede veya başka bir yerde toplanarak bir kattak deve yaparlar. Bağlama, desti, dümbelek gibi musiki aletlerini hazırlarlar. Sivri uzun mazrut külahlı palyaçoların yüzlerine makyaj yaparlar. Sonra çalgıcılar çala çala palyaçolar tarafından maskaralıklar yapıla yapıla kattak deveye çanlar çizkolar takılır. Deve kemiklerinden yapılan uzun başını ve sert sert inip kalkan dişlerini sağa sola sallaya sallaya götürülen bu cisim etrafındaki çocukları ve halkı korkutulur. Bu kattak deve culların arasında gizli iki kişi tarafından idare edilir. Görenler bunu adeta ve vahşi korkunç bir deve sanırlar.) Deve güreşinde civar köylerden ve kasabalardan tülü, yoz, pehlivan develer gelir. Develerden başa, ortaya bir iki yaşında tay veya boğa veyahutta en başa bir erkek deve verilir. Zaten güreşe getirilen pehlivan erkek develerin yanında bir de dişi deve getirilir. Erkek develer yanlarındaki dişi develeri kıskandıklarından güreşleri çok hararetli sinirli olur. İlk ve sonbaharda düğün yapıldığına göre pehlivan olan köylere ve kasabalara tekgrafla, mektupla haber verilir, düğüne davet edilir. Bunların hepsinin yol masrafları ve düğün mahalindeki yimeleri içmeleri, yatmaları kalkmaları düğün sahibi tarafından temin edilir. (Demirci 1938: 61)

Bazı zengin düğünlerinde oyun arasında fişekler de atılır. Fişekçiye düğünün sonunda bahşiş verilir. Mevsim ve yerin müsaadesizliğiyle veyahut düğün sahibinin vakti halı olmamasından davul zurna ile düğün yapılmazsa, arkadaşları güveyin evinde toplanarak bağlama çalarlar. Oynarlar ve eğlenirler. Bu eğlenti bazen gece yarısına doğru cümbüş halini alır.

Düğünün çalgısı için çalgı çalan ve hava çeken çengi kadınlar tedarik edilir. Bunlar oyuna çıkan kızlara irticalen türkü söylerler. Bu türkülerde kızın gözünün, kaşının, boyunun, saçının velhasıl herhangi bir güzel ve yakışıklı yerinin takdir ve ifadesi vardır. (Demirci 1938: 25)

Gözleri çil çil payamı (badem)
Kaşları kudret kalemi
Alçası meydan alanı,
Burnu yorcak nohudu (küçük nohut. Burnun küçüklüğünü gösterir.)
Ağzı bübhem kilidi (Çok küçük bir kilit ağzın küçüklüğünü gösterir)

Boyu güzel birisi için:

Karanfil oylum oylum
Oynuyor servi boylum
Servi boylum oynarsa
Şen olur benim gönlüm.

Saçı ve zülfü güzel birine:

Saçları topuk döğer,
Kirpikleri kaşa değer,
Çok sallanma güzelim
Bir gün baş başa değer.

Bazen çirkin kızlara da kinayeli havalar söylerler. Mesela:

Çarşıda hurma,
Saçları burma,
Sen pek güzlesin,
Karşımda durma.

Bazı da doğrudan doğruya oyundaki çirkin fakat zengin ve takım altınlarına gömülmüş bir kıza:

Su gelir akmaylan (akma ile)
Ne olur bakmaylan (bakma ile)
Çirkin güzel olur mu
Sarı altun takmaylan. (takma ile)

Bunlar ve bunlara benzer daha birçok türküler ekseriya ortaya oyuna çıkan kızları utandırıp oyundan kaçmalarına sebep olur. Düğüne gelenlere hem gülme ve eğlenme mevzuu olur.

Gelin eve girdikten sonra içeride biraz oturur ve düğün törenin yapılacağı yere gelir. Yöremizde düğünler davul, zurna, eşliğinde yapılır. Son zamanlarda sık görülmezse de düğünlerde orkestra (org-saz) görülmeye başlanmıştır. Düğünlerde, kadınlar ve erkekler birlikte, saatlerce oyun oynayıp halay çekerler.

2.5.2. Silah atmak ve davul dövmek

Silah atmak, davul dövmek, kötü ruhların gümbürtülü seslerden ürkerek kaçtıkları inancına bağlı olduğu için, düğüne renk ve canlılık veren bu çalgıya ritüel bir mahiyet ve ayrıcalık kazandırmaktadır.

Silah atmak, gelini almaya gelen oğlan evi tarafından sevinç ve gururlanma işaretidir. Rastgele silah atmak yoktur. Düğün seğmenlerinin silah atmaları da bir usule bağlıydı. Silah, oğlan evine yaklaşırken, bir haber ve müjde işareti olarak üç el atılır, oğlan tarafı da aynı şekilde karşılık verirdi. Gelenler davul- zurna takımıyla karşılanırlardı.

"Düğünde davul zurna, hamamda kurna" lafı, davula verilen önemi anlatmaktadır. Askerlik başta olmak üzere, özellikle köylerde ve kasabalarda davul zurna başta gelen millî çalgılarımızdır. Köylerde, hemen her evde eskiden davul bulunurdu. Hiçbir eğlence ve toplantı davulsuz zurnasız düşünülmezdi. Cirit, güreş gibi sportif oyunların da ayrılmaz çalgısı davul-zurnadır.

Sağlıkla ilgili konularda bile çalgıların yeri vardır. Bazı yerlerde bugün bile baş ağrısının davul dövülerek geçirildiğine inanılmaktadır. Şile'nin Kabagöz köyünde yapılan böyle bir tedavi usulüne şahit olan ressam folklorcularımızdan Malik Aksel, 1920 yılında bu köyde gördüğü bir olayı şöyle anlatmaktadır: "Bir köylüyü peykenin üstüne oturtmuşlar, köylü başını ellerinin arasına almış, yanı başında iki davulcu, basıyorlar tokmağı davula. Olanca kuvvetleriyle vur ha vur. Camlar zıngıldıyor, sade tokmakların sesi işitiliyordu. (Ataman; 1992: 48)

Köyün imamı Salih Efendi'ye sordum:

- Nedir bu hal, ne oluyor?
- Bunun adına "davul yakısı" derler dedi, davulun sesiyle baş ağrısı gidecek, lakin bütün köyün başı tutacak.."

Varlıklı bir düğünde, üç- beş takım davul- zurna çalınması, düğün sahibinin şanı ve şerefidir.

Davulla ilgili pek çok deyim ve hikâye vardır. “Davulun sesi uzaktan hoş gelir”, “Kızı kendi haline bırakırsan ya davulcuya ya zurnacıya varır”, “Davulu çalan zurnayı da çalar”, “Davulsuz zurnasız düğün, şakırdaksuz değirmen gibidir”, “Davulsuz düğün olmaz”, “Davul görür oynar, mihrap görür ağlar”, “Köçeğin sonu davulcudur”, “Davul çalsan duymaz”, “Davul çomağı dengi dengine vurur” vs.

Davulla ilgili bir de şu hikâye anlatılır: (Ataman 1992: 49)

“Köylerde düğün kovalayan iki çalgıcı, bir kış günü bir köyden öte köye giderken, yolda birden kar bastırır. Bir tipi, bir kıyamet, barınacak bir yer de yok. Neyse mağara bulup içeri girerler. Genişçe bir mağaraymış, bir köşeye çekilip otururlar. Tipi dinsin yollarına devam etsinler. Bir ara dışarıda bir hırlama, bir gürültü. Bakmışlar bir kurt sürüsü dalmış içeri. Bizim çalgıcılarda şafak atmış ama bereket versin kurt mahlukunun burnu, köpekler gibi pek koku almazmış, ama gözleri keskin, nedense köşelerinde büzülmüş çalgıcıları görmemişler, burun buruna verip kıvrılmışlar.

Aradan bir hayli zaman geçmiş. Çalgıcılar bir yandan korku, öte yandan açlık, kurtların da gitmeye niyetleri yok. Bakmışlar olacak gibi değil. Bir ara zurnacı arkadaşının kulağına eğilip fısıldamış:

- Arkadaş demiş, bu canavarların gitmeye hiç de niyetleri yok. Nerdeyse açlıktan öleceğiz. Benim aklıma bir şey gelir. Ben zurnaya kuvvetlice bir nefes verip üfüreyim, sen de davulun tokmağına sıkıca yapış, ben ha deyince tokmağı davulun göbeğine göbeğine gümlet. Olur mu? --- Olur.

Birden mağaranın içi zurnanın velvelesi, davulun gümbürtüsüyle doluverince, kurtlar, ne oluyor? demeye bile vakit bulamadan, birbirlerini

çiğneyerek, artlarına bile bakmadan mağaradan dışarıya fırlamışlar, iki çalgıcı da böylece canlarını kurtarmış.”

Evliya Çelebi tatlı mübalağalarla (abartmacalarla) süslediği seyahatnamesinde şöyle bir olay anlatmaktadır:

“Menemenliler, yazın sivrisineğin dehşetinden bağlara çekilir; fakat yine de bu müziç mahlûkun şerrinden kurtulamazlarmış: “Hemen her şehir içinde, ancak ona kadar âdem pâsbân olup (bekçi kalarak) yüzlerini nikaab-ı fürkalar ile (peçelerle) sarmalayup, boğazlarına birer davul geçirüp tâbe sabah (sabaha kadar) tabılarla meşkler urup (davullara tokmak çalıp) şehri muhafaza edüp gezerler; bir an durmaya kadir değillerdir ve daul berekâtiyle sivrisinekten halâs olalar (kurtulalar). Zira sivrisinek, sazlıkta hâsıl olmakla, neyzen misâli sâzendedirler. Her âdemi darbetmeğe (sokmaya- ısırmaya) geldikde neyzenlik ederek hâsıl ile gelirler.”

Evliya Çelebi’nin anlattığı bu olay, davulun gümbürtüsünün habis ruhları ürkütmesi şeklindeki halk inancını hatırlatmaktadır. Gerçekte halk arasında çalgılı sinek adı verilen sivrisinek, aslında habis bir yaratıktır.

Eski düğünlerin tuzu biberi olan davul- zurna takımlarıdır. Bir davulu bir omzuna, birini öteki omzuna asarak çift davulla oynayan ustalar da bilinmektedir..Davul zurna ve köçek Çerkeş düğünlerinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Günümüzde ise elektronik saz ve sanatçı eşliğinde salon düğünleri olmaktadır.

2.5.3. Meydan oyunları (köçek, seğmen oyunları)

Köçekler, üç etekli kırma fistanlarını yelpaze gibi açarak döndükleri zaman, topaç gibi renk değiştirirlerdi. Çocukken, ustalarının, tavana astıkları zembiller içinde fırıl fırıl döndürülerek, yetiştirildikleri için, baş dönmesi nedir

bilmezlerdi. Köçekler, biraz tüylenince (sakalları çıkınca) davulcu olurlardı. Çıraklar hep böyle yetiştiriliyorlardı. Böyle eğitime tabi tutulan köçekler ve davulcular, düğün alayının önünde tokmak çalıp, ellerindeki zilleri bir hoşça şakırdatarak, dar sokaklarda dönmeye başladılar mı, bir yere çarpıverecekler, görmeyelim diye pencere kapaklarını kapayanlar olurdu. (Ataman 1992: 74)

Seğmenlik ve Seğmen Oyunları

Eski düğün hareketleri içinde Seğmen kuruluşlarının önemli bir yeri vardı. Seğmenlik, eski bir askeri kuruluş olan Sökmen alayları ve Mahter takımlarıyla, şekle ait birtakım değişiklikler göstermekle beraber, efe ve yâren dernekleri içinde, özellikle halk musikisi ve oyunları disiplinine sokularak, düğün eğlenceleri arasında yer almıştır. (Ataman 1992: 75)

Seğmenliğin en hareketli merkezlerinden biri olan Safranbolu'da, bundan 85 yıl önce, bir Hıristiyan kızının Müslüman olarak, yerli bir gençle evlenmesi onuruna yapılan düğün şenliklerine, komşu bölgelerden (Kastamonu, Çankırı, Bolu ve kazalarından) gelen halk musikisi ve oyunları ekiplerinin katılmasıyla, memleketimizde ilk kez bir festival düzenlenmiş oluyordu. Eskiler, bu düğün şenliklerine sekiz takım meyter (sekiz çift davul zurna takımı) ve 100'den fazla seğmenin katıldığını söylemişlerdi. (Ataman 1992: 75)

Kaşgarlı Mahmut'un sözlüğünde Sökmen deyimi: "Yiğitlere verilen addır" diye geçmektedir. "Savaşta düşman saflarını yaran gözü pek cenkçilere denir" şeklinde de tarif edilmiştir. Bu tarif, Anadolu seğmenlik kuruluş, biçim, ruh ve anlayışına denk düşmektedir. (Ataman 1992: 75)

Birçok yerlerde Sökmen, Sekmen, Semen, Somen, Sumen, Sakman, Sağman gibi değişik adlar alan bu kuruluşun, tarih açısından incelenmesi ve

kökünün araştırılması, etnik unsurlarının ve ayrımlarının tespit edilmesi ayrı bir konu olduğu için, biz burada sadece 50-60 yıl öncesine ait görünüşlerini anlatmaya çalışacağız. (Ataman 1992: 74)

Safranbolu bölgesinde Seğmenlik, düğünlerde, bayram ve şenlik günlerinde silahlar kuşanarak, özel kılıklarla oyunlar yapan efeler topluluğudur.

Seğmen oyunlarının öz yapısına ve kuruluş amacına uygun bir musikisi ve oyun biçimi vardı. Bu kuruluş bugün gerek elemanları, gerekse bütün hareketleri, musikileri ile geçmişin hatıraları arasında kalmıştır. Seğmen musikileri, Cengâri (ceng-i harbi) denilen bir savaş musikisiydi, sonraları çeşitli zeybek ve efe havaları yer almıştır. (Ataman 1992: 76)

Safranbolu'da, Seğmen kuruluşları şöyle idi: (Ataman 1992: 76-79)

Kocaağalar: En az 4-5 kişi olurlar, alayın önünde yer alırlardı. Bunlar öncü ya da gocukcular da denirdi. Sırtlarında, etekleri topuklara değen samur kürkler giyerlerdi. Başlarında fes ya da keçe külah üzerine abani sarık ya da renkli poşular sararlardı. Ellerinde kiraz ya da çam dalından yapılmış, uçları toprak lüleli uzun çubuklar bulunurdu.

Meyterler: Kocaağalar'ın üç- dört adım gerisinde yer alırlardı. Bunlar davul- zurna takımıydı. Bu bölgede meyter adı verilen davul- zurna takımı, yerine göre ikişer, dörder ve daha fazla da olurdu. Başlarında keçe külah üstüne poşu sararlar, sırtlarında çepken yelek, zıpka şalvar, ayaklarına yün ya da tiftik çorap, çapola yemeni giyerlerdi.

Seğmenbaşı: Meyterlerin üç beş adım ardında yer alırdı. Seğmenbaşı'ya; Çubukçubaşı, Deynekçibaşı da denirdi. Başında ipek dokuma, sırma işlemeli püsküllü poşu, sırtında gocuk ya da fermana denilen,

kenarları sırma işlemeli, salma çift yenli cepken, kenarları sırma kaytanlı çuha şalvar, belinde Trablus kuşak, üstünde balık gözleriyle süslü, manda derisi silahlık ve arasında kabzası sağ omuz hizasına kadar dayanan ve kınından yarıya kadar çekilmiş kulaklı yatağan ve kubur denilen çakmaklı (piştov). Belinin sağ yanında inci işlemeli, yanları boncuklu, saçaklı tütün kesesi ve gümüş kuburluk (barutluk). Boyundan aşırmalı gümüş gırgırlı saat kösteği, zıllımlı ucu yürürken şalvarın ağını döğecek şekilde sallanırdı. Gocuk giydiği zaman, önünü açık bırakır, bütün takılar, göz alıcı biçimde görünürdü. Seğmenbaşı ayağına, yanları kırmızı meşin yamalı, gürcü çimi yemeni (gudi yemeni) giyerdi. Sağ omzunda ipek püsküllü bir maşlak (atkı) bulunur, sağ elinde ateşe hazır bir piştov, sol elinde tuttuğu çubuğun lüleli kısmını avcunda, ağızlık yanını ağzı hizasında bulundururdu.

Seğmenler: Seğmenbaşı'nın üç beş adım ardında yer alırlardı. Başları poşulu, kolları geniş yenli beyaz bürümcük gömlek üstüne, sırma işlemeli çifte peşli fermana ya da çepken yelek giyerlerdi. Bürümcük gömleğin sağ kolu dirseğe kadar sıvalı olurdu. Çuha şalvar üstüne, Tosya ya da Trablus kuşağı, üstüne meşin silahlık takarlardı. Silahlık arasına, kınından yarı yerine kadar sıyrılmış, kabzası ile kını arasına sırma işlemeli çevreler takılı yatağan ya da pala ve çakmaklı piştovlar sokulurdu. Sol omuzlarında namlusundan tuttukları ve horoz köprücüğünde, Kastamonu işi çevreler bağlı çakmaklı tüfek taşırlardı. Sağ ellerinde ateşe hazır piştov bulunurdu. Ayaklarına yün ya da tiftik beyaz çorap ve çapola yemeni giyerlerdi. Seğmenler en az 20-50 ve daha fazla olurlardı.

Üçetekliler: Seğmenlerin hemen ardında yer alan üçeteklilerin kılıkları, başta fes üstüne renkli ve püsküllü poşu, kollar sıvalı, yakası açık uzun beyaz bürümcük gömlek, üstünde sırmalı çepken yelek, belde Trablus kuşak, silahlık arasında çifte kubur, belde uzun ve kabzası kulaklı eyri kılıç kuşanırlardı. Üç katlı beyaz eteklik, altında beyaz şalvar, ayakta sökmen ya da sektirme denilen yumuşak hafif çizme ve çapola yemeni giyerlerdi.

Ellerinde çakmaklı türek taşırlardı. Bu kılığın Yunan efzun alayına mensup efradın kılığına benzemesi dikkat çekmektedir. Bu kılık hakkında, eski seymenlerden Hacı Nuri, Balaban Mehmet, Akçaoğlu İsmail, Deli Birader gibi yârenler seymenlikte çok eski bir geleneğin devamı olduğunu söylemişlerdir. Yine de bu bir araştırma konusudur.

Zenneler: Başlarında oyalı yazmalar ya da renkli poşular örtülü, dallı fistan, şetâri yelek, ayaklarında kırmızı paçalı bol şalvar, güllü çorap ve tongurdaklı kunduralar giyerlerdi. Genellikle kadın kılığı taşıyan zenneler, tüysüz (sakalı çıkmamış) delikanlılardan seçilirdi. Bunları yine kadın kılığı taşıyan köçeklerden ayrı bir grup oluşturuyordu. Köçekler, saçlarını kadın gibi uzatırlar, ancak saç uzunluğu enseyi çok geçmezdi, yüzlerindeki hafif tüyleri (sakalları) ağda ile alırlardı.

Siniciler: Zennelerin ardından gelirlerdi. Bürümcük gömlek üstüne sırma işlemeli cepkenler, topukları sıkmalı çuha poturlar giyerlerdi. Bunlar, geline ait eşyaları (düri) denilen çeyiz sandıklarını, baklava tepsilerini ve üstleri kırmızı tüllerle örtülmüş siniler içinde, kalaylanmamış bakır ve mutfak eşyaları taşırlardı. Siniciler, düğün sahibinin varlığına göre, 15-30 ve daha da fazla olurlardı.

Kuburcular: Seğmenlerin sağ ve sol yanlarında yer alırlar, boşalan silahları doldururlardı. Bunlara doldurucular da denirdi. Kılıkları seğmenlerinki gibiydi, ancak silah taşımazlardı. Omuzlarında asılı meşin hurçlarda silah doldurmaya mahsus (barut, kurşun, kıtık gibi) malzeme bulundururlardı.

Maniciler: Bunlara heybeciler de denirdi. Meyterler gibi giyinip kuşanırlar, Seymen alayının musiki hareketlerini yönetirlerdi.

Soytarılar: Başlarında sivri külah, sırtlarında renkli abalar, entariler, bazıları içi dışına çevrilmiş urbalar giyerler, yüzlerini çeşitli renklerle boyarlar,

acayip kılıklara bürünürler, seğmen alayının kâh önünde kâh yanlarında ve arkalarında oyunlar şaklabanlıklar yaparlar, tekerlemelerle manicilere katılırlardı. Bunlar seğmen alayının bir çeşit curcunabazları idi.

Köçekler: Paçaları sıkma beyaz şalvar üstüne üçetekli fistan, bürümcük gömlek üzerine kadın sepkeni (camedan) giyerler, saçlarını omuzlara değmeyecek şekilde uzatırlar, kadınımsı hareketlerle, oyun sırasında davulcuların yanında yer alırlardı.(Fotoğraf no:24)

Avcılar: Kılıkları seğmenler gibiydi. Ellerinde uzun zinrilere bağlı köpeklerle, seğmen alayının ardından gelirler,, sağa sola seyirterek, alayın güvenliğini kontrol ederlerdi. Düğün evine yaklaşıldığı sırada, köpekleri koşturarak alayın önüne geçerler, etrafa dağılırlardı.

Seğmen kuruluşlarında, eski bir geleneğe dayanan avcılar grubu sonraları kaldırılmıştır. Sebebi, belli maksatla yetiştirilen köpeklerin ve yetiştiricilerinin bulunmayışıdır.

Bu düzen içinde toplanan seğmen alayı, deynekçibaşının işaretiyle, meyter takımının çaldığı ırgalanma havası (nota)nın ritmine uyarak çalımlı bir salınışla yürüyüşe hazırlanırdı. Irgalanma, çalımlı gövde gösterisiyle yerinde saymak demektir.

Başvuran denilen zurnanın uzun hava şeklinde tutturduğu (dem)den sonra 4 vuruşlu ya da 9 vuruşlu bir hava alay yürüyüşe geçerdi.

Seğmenler çalınan havanın ritmine uygun bir çalımla iki yana salınarak ve her ölçü bitiminde yerlerinde kasılarak yürürlerdi.

Bütün hareketler, deynekçibaşı (seğmenbaşı)nın kumandasına bağlıydı.

Böylesine yola düzülen seğmen alayı, zaman zaman hava değiştirerek düğün evine doğru yol alırdı. Alay her köşe başına geldiğinde, seğmenbaşı elindeki çubuğu ileri uzatarak, alayın yürüyüş istikametini işaret eder, bir meydana gelindiğinde oyun düzeni kurulurdu. Seğmenler grup grup oyuna çıkarlardı. Yol boyunca rastlanan hedeflere ateş edilirdi. Bir kuru ağaç, bir dübektaşı, bir tümsek, yıkık bir duvar gibi yerlere seğmenbaşının çalımlı bir dönüş yaparak ateş etmesi üzerine, seğmenler de aynı hedefe ateş ederlerdi. Bazı yerlere önceden kuru öküz kafası ya da yaz kabağı gibi hedefler koyan olur, seğmenler bu hedeflere ateş ederler, aynı çalımlı yürüyüşle yollarına devam ederlerdi. Burada önemli bir husus, seğmencibaşının gösterdiği hedef ne olursa olsun, seğmenlerin tereddüt etmeden bu hedefe ateş etmeleridir. Bu hedef canlı dahi olsa… bu yüzden İlbarıt Köyü ile Hacılarobası Köyü arasında kanlı bir olay geçmiştir. Seğmencibaşının, tarlada otlayan bir öküzü hedef göstermesi üzerine seğmenler bu hedefe ateş etmişler, malları öldürülen köylüler düğün sahibinden bedelini istemeleri üzerine meydana gelen kavgada ölenler olmuştur. Olaya bir de türkü yakılmıştır: (Ataman 1992:80)

Meydancığı Ilbarıtlı bürüdü
Aşağıdan Hacılarobası yürüdü
Arap oğlan kör Feyzi'yi sürüdü
Yazık oldu gençliğimde canıma
Şimdi ahbaplarım gelir yanıma
Alnı top kâküllü yardan ayrıldım

Seğmen alayı düğün evine yaklaşınca, manicibaşı, başvuran denilen zurnanın tutturduğu ayak üzerinden maniye asılırdı. Burada mani, kayabaşıbozlak tarzı bir uzun havadır.

Of yareeey… ataş olmayınca (a gözel) lokma mı bişer
Gözel olmayınca (a yarim) gönül mü düşer

Oddddf…. Gözeli görünce (suna boylum) tedbirim şaşar
Varam gidem gız gapınğa gul olam yaar ey..
On yedi benlim heeey.. yine mi ben yandım

Bu arada heyheyciler ve soytarılar, davulun ritmine uygun tekerlemelerle musiki hareketine katılırlar:

Gum hele sındım hele de
Gum hele sındım hele de

Soytarılar:

Takkeni topla Feyzullah
Avanın deyive Hayrullah
Enseme vuruve Sadullah

Diye ritmik tekerlemelerle, şaklabanlıklar ve taklitler yaparlardı.

Davul-zurna takımlarıyla icra edilen bu musiki hareketlerini bağlama takımlarıyla ya da başka çalgılarla icra etmek mümkün olsa bile, havasını vermeye imkân yoktur ve bugün bu musiki hareketlerini icra edebilecek ne eski meyterler ne de seymenler kalmıştır.

(Türk halk musikisinde çok seslilik önemeli bir konudur. Bu çok sesliliği teknik bir sanat kavramı içinde mütalaa etmek elbette doğru değildir. İhtiyaç ve alışkanlıkların ve Türk halkının zevk üstünlüğünün ortaya koyduğu bir musiki hareketi olarak, kendi çapında birçok seslilik bahis konusudur. Musikide çok seslilik, bu sanatta önemli bir aşama olmuştur ve birdenbire olmamıştır. Nitekim batıda da IX. Yüzyıla gelinceye kadar, musiki tek sesliydi. Belirli ihtiyaçlardan doğmuş, kilisede gelişmiştir. Seğmen musikilerinde davul-zurna takımlarının tonal özellikleri ve (dem) hadisesi, türkülerin, tekerleme,

ünleme gibi vokal hareketler, paralel dörtlü, beşli, zekizli aralıklar halinde icra tarzı, iki ve üç sesli bir musiki hareketi ortaya koymaktadır. Sözgelimi, başvuran denilen melodi zurnası ezgiyi çalarken, dem zurnaları karar perdesi üzerinde ve zaman zaman perde değiştirerek dem tutmaları, mani söylerken heybecilerin ve soytarıların başka tonlarda ritmik tekerlemeler söylemeleri çok sesliliği açıkça ortaya koymaktadır.)

Seğmen alayı bu hava içinde düğün evine (oğlan evine) yaklaşınca, seğmencibaşının cakalı bir dönüş yaparak ortaya çıktığı görülür. Tek olarak kısa süren bir oyun (efe oyunu) oynar. Bir işareti üzerine seğmenler birer ikişer oyuna kalkarlar, bu arada güveyi, sağdıç ve yakın arkadaşları da oyuna kalkarlardı. (Ataman 1992: 82)

Seğmenbaşının tek başına oyuna kalkması bir onur meselesiydi. O işaret etmeden seğmenler ve hiç kimse oyuna katılamazdı. Bu şefe ve ustaya saygı gösterilmesi bakımından önemli bir husustur. (Ataman 1992: 82)

Oyunlardan sonra seğmenler ve misafirler, meydanlara kurulan sofralara buyur edilirlerdi. Tapla denilen ve çevresi 20-25 kişi alan yuvarlak yer sofralarında, yaşa- başa ve kıdeme göre ilk önce, kocaağalar, seğmenbaşı, meyterbaşı ayrı bir sofraya buyur edilirdi. Seğmenler ve öteki misafirler için ayrı sofralar kurulurdu. (Ataman 1992:82)

Sofrabaşında dizüstü oturmak, hiç konuşmadan yemeğe devam etmek, nimete karşı bir saygı ifadesi, onu veren Allaha şükran duygusu olduğunu ve Türk halkının buna çok önem verdiğini görmekteyiz.

Sofraya gelen ilk yemek kabının üstüne seğmenbaşının palasını koyması, güveyinden bahşiş gelmeden yemeğe başlanmaması da bir sofra disiplini ve adabı olarak değerlendirilmesi gereken bir âdet idi.

Yemekten sonra uzunca istirahat yapılırdı. Kocaağalar, seğmenbaşı, meyterbaşı düğün evine buyur edilir, başköşe sayılan ocak başında oturulur, seğmenlerden yaşlı olanlar da kapı yanında ve sedirlerde yer alırlardı. Kocaağalardan en yaşlısı: (Ataman; 1992: 83)

- Rahat oturalım yârenler, diye izin vermeden, kimse bağdaş kurup oturamazdı. Gençler eleri iki diz üstünde otururlar, kahveler içilinceye kadar, tepsi elerlide ayakta dururlardı.

Kahveler, şerbetler içildikten sonra, seğmenbaşının:

- Muhabbet başlasın, emri üzerine türküler çağırılır, oyunlar oynanırdı.

Bu arada oğlan evine getirilen gelin, daha kapıdan girerken kaynana (oğlan anası) bir toprak küpü gelinin önüne atar ve bir de çürük yumurtayı kıble tarafına (Mekke'de Müslümanlarca kıble kabul edilen- Kâbe'nin bulunduğu yer) fırlatır ve elinde tuttuğu Kur'an-ı Kerim'in altından gelini geçirir, kurban kesilerek gelin üstünden atlatılır ve boynundan akan kana parmak bastırılarak gelinin alnına sürülür ve eve alınırdı. Bazı yerlerde gelinin oğlan evine ilk gelişinde, kaynana ile kayınpeder merdiven başında güreş tutar, bir iki elenseden sonra kayınpeder yenilgiyi kabul eder. Bu hareketler, geline göz dağı vermek, kaynanaya saygıyı ve daima beraber kalacağı kaynanadan korkması gerektiğini anlatmak için yapılan bir törendir.

2.5.4. Alay oyunu ve alay havaları

Bu oyunu kızlar düğünlerde ve düğün dağıldıktan sonra toplu olarak oynarlar. Bunda oğlan kız yermek ve övmek türkünün ve oyunun hedefini teşkil eder. Gündüzleri açık yerlerde yapılan düğünlerden dağılan kızlar, onar on beşer kişilik gruplar teşkil ederek karşı karşıya geçerler. Aralarında on beş

yirmi metrelik kadar bir mesafe bulunur. Her iki tarafa ayrılan kızlar birbirlerinin ellerinden tutarlar. Bunlardan bir taraf oğlan tarafı diğeri de kız tarafı olur. Evvela oğlan tarafı olan kızlar hep bir ağızdan tam bir koro halinde karşıdaki gruba şu türküyü söylerler. (Demirci 1938: 31)

Oğlan tarafı

A alaylar a bulaylar temeli bozuk alaylar
İçinizde bir güzel var onu isteriz.

Kız tarafı

A alaylar a alaylar çengen (çingen) alaylar
O güzelin o hanımın adını bildirin.

Oğlan tarafı

A alaylar bulaylar dalaman (Muğla) sürgünü alaylar
O hanımın o güzelin adı Fadimedir.

Kız tarafı

A alaylar a bulaylar Çingen alaylar,
Nideceksiniz nideceksiniz biz o güzeli size vermeyiz.

Oğlan tarafı

A alaylar a bulaylar o güzeli oğlumuza almak isteriz.

Bundan sonra kız tarafı olan kızlar hep birden söyledikleri türkülerle istenen kızı övmeğe ve oğlanı yermeğe çalışırlar. Oğlan tarafından kızları da

aynı şekilde mukabele ile kızı yerip oğlanı yükseltirler. Epeyce uzun ve heyecanlı süren bu çekişmelerin sonunda birbirleriyle barışırlar ve kızı oğlana alırlar. Kızların karşılıklı söyledikleri bu şarkıda çok defa irtical girer. Kelimeler, cümleler, yere vaziyete göre değiştirilir. Bu değişmeleri her iki grubun başındaki en iyi söyleyenler ve güzel sesliler idare eder. İşte kız tarafı oğlan tarafının isteğine karşılık veriyor. (Demirci 1938: 31)

Kız tarafı
1
Karanfil katar katar
Ucu sulara batar
Sizin tembel oğlunuz
Baba eline bakar.

Oğlan tarafı
2
Camilerde direk ister
Söylemeğe yürek ister
Sizin çirkin kızınız,
Kapularda börek ister.

Kız tarafı
3
Deniz dibi tekneli,
Üstüne güller ekmeli
Sizin cavur oğlunuz
Nesine zahmet çekmeli.

Oğlan tarafı
4
Bahçelerde gül ağacı
Dibindedir ilacı,
Sizin deli kızınız
Karabiberden acı.

Kız tarafı
5
Ateş düştü tavasa
Şevkı vurdu boğaza
Biz kızımızı vermeyiz
Kekik yağcı kavaza

(kekik yağcı: Garbi Anadolu'da senenin muhtelif zamanlarında bilhassa üç aylar denen recep, şaban, ramazan aylarında köy köy sokak sokak dolaşarak türlü kokular satan softa kıyafette bazı kimseler vardır. Çocuklar bunların ardına düşerek hacı tütüleri bayram kokuları diye onları taklit ve alay ederler.)

Oğlan tarafı
6
Ak kapı kara kapı,
Yeşil billurun sapı
Siz kızınızı vermezseniz
Sürünsün kapı kapı

Kız tarafı
7
Bürümcek kumaş dokumam
Ben cahilim okumam,
Aşı karanfil durarken

Deli şebboyu sokunmam

Oğlan tarafı
8
Bağçede koca yemiş
Dalları yere değmiş,
Sizin çirkin kızınızın
Kulağını keme (fare) yemiş.

Kız tarafı
9
Ocak başında kutu
İçinde dolu koku
Kızımız altun topu
Oğlunuz keme bu…

Oğlan tarafı
10
Bağcanın altı yemiş
Günden yanı erimiş,
Otuz iki meyve içinde
En tatlısı yarimış

Kız tarafı
11
Ateş düştü kamışa
Su neylesin yanmışa
Sizin güzel oğlunuz
Kızımıza yanmışa.

12
Alayı alın düze
Görüşelim yüz yüze
Arada sevgi varmış
Kızı verdik biz size.

Bazı oyunlarda iki taraf birbiriyle uyuşamazlar. Şarkı söylerken yavaş yavaş her nağmede birer adım birbirlerine yaklaşırlar ve birbirlerine girerler. Bu sırada alınmak istenen kız kaçar ve bir ağaca çıkar. (Demirci; 1938: 35)

Her iki grubun kızları ağacın altında toplanır. Kızın çıktığı ağaç ne ağacı ise hep bir ağızdan:

İğde dalı gevrek olur basmamak ister
Kızın gönlü yüksek olur yasmamak ister.
Türkülerini söyleyerek oyunu sonuna erdirirler.

2.5.5. Cirit ve pehlivan güreşleri

1930 yıllarında geleneksel düğün şenliklerinin vazgeçilmez eğlenceleri cirit, güreş, köçek ve seğmen oyunlarıdır.

Kültür Bakanlığı'nın resmî web sitesinde cirit şu şekilde tanımlanmakta ve anlatılmaktadır:

Cirit, bir diğer deyimle Çavgan, Türklerin yüzyıllardan beri oynadıkları bir ata oyunudur. Türkler, Orta Asya'dan Anadolu'ya bu atlı oyunu da doludizgin beraberlerinde getirmişlerdir. Türkler için at, mukaddes ve vazgeçilmez bir unsurdur. At sırtında doğar, at sırtında büyür, at sırtında savaşır, at sırtında ölürlerdi. At sütü kımız Türklerin yegâne içkisi idi.

Cirit Oyunu, Türklerin en büyük tören ve sportif oyunu idi. Daha sonra 16. yüzyılda Osmanlı Türkleri tarafından bir Savaş Oyunu olarak kabul edildi. 19. yüzyılda bütün Osmanlı ülkesi ve saraylarının en büyük gösteri sporu ve oyunu oldu.Cirit, aynı zaman tehlikeli bir oyun olduğundan 1826 yılında II. Mahmut tarafından yasak edildi. Fakat daha sonra yine Osmanlı Ülkesi'nin başta gelen meydan ve savaş oyunu olarak her tarafa yayıldı.

Cirit Oyunu,daha 40-50 yıl öncesine değin Anadolu'da yaygın bir oyun olduğu halde son yıllarda tarihe karışmıştır. Buna rağmen halen Anadolu'nun hemen her köşesinde düğünlerde ve bayramlarda köy delikanlıları ve kasaba halkı Cirit Oyunu'nu oynamaktadır. Büyük şehirlerimize karşı köy ve kasabalarımızda yaşamaktadır.

Cirit Oyunu'nda iki takım bulunur.Bu takımlar 70 ilâ 120 metre genişliğindeki bir alanda karşılıklı olarak alanın en gerisinde 6'şar, 8'er veya 12'şer kişi olarak dizilirler.Ciritçiler bölgesel giyimleriyle atlarına biner.Sağ ellerine atacakları ilk ciriti,diğer ellerine de yedek ve yetecek miktarda cirit alırlar.

İki tarafın birinden bir atlı öne fırlar, karşı dizinin önüne 30-40 metre kadar yaklaşır. Karşı tarafın oyuncularından birisinin adını seslenerek meydana davet eder.

Sağ elindeki ciridi ona doğru savurur, sonra geri döner, atını kendi dizisine doğru mahmuzlar. Karşı tarafın davet edilen oyuncusu hızla onu takip eder, elindeki ciridi geri dönüp kaçan karşı taraf elemanına fırlatır.

Bu kez ilk oyuncunun çıktığı sıradan diğer bir ciritçi onu karşılar. İkinci diziden çıkan, sırasındaki yerini almak için süratle yerine dönmeye çalışır. Bu defa rakibi onu kovalar ve ciridini atar. Oyun böylece sürer. Cirit isabet ettiren ciritçi takımına bir sayı kazandırır. Eğer ciritçi attığı çavganı rakibine değil de ata isabet ettirmişse bir sayı kaybeder. Ciritçi karşı taraf oyuncusundan

kendisini sakınmak için çeşitli hareketler yapar, atın sağına soluna, karnının altına, boynuna ağar.

Bazı ciritçiler rakibi kaçıp dizisine ulaşana kadar üç-dört cirit savurarak isabet ettirmek suretiyle sayı toplar. Bu arada başına, gözüne, kulağına cirit isabet eden bazı oyuncuların yaralandığı olur.

Bu türlü isabetler neticesinde ölenlerin olduğu bile vakidir. Bu durumda ölen, er meydanında ölmüş sayılır, yakınları şikâyetçi ve davacı olmaz. Babaları ölen çocuklarıyla öğünürler.

Öte yandan cirit oyununda ölüm olmaması için, daha evvelleri hurma ve meşe ağacından 70-100 santim uzunluğunda, 2-3 cm. kutrunda yapılan ciritler, daha sonraları kavak ağacından yapılmaya başlanmıştır.

Sopaların uçları silindir şeklinde kesilerek yuvarlatılır. Kabukları yontulur. Bu isabet halinde bir yara açılmasını ve ölüm tehlikesini yok etmek için alınan bir tedbirdir. Seyredenler ciritçileri ve atları teşvik için çeşitli şekilde bağırır onları heyecana getirirler. Ciritçiler arasında birbirine hasım olanlar varsa, bunların karşı tarafta yer almamasına dikkat edilir, aynı dizi içine dâhil edilirler.

Gençler büyüklerinin bu görüşüne boyun eğer. Büyükler de bu töreye uyarlar. Eski ciritçilerden bir kurul, oyunun sonucunu ilân eder. Cirit sona erince, cirit oyununu düzenleyenler başarılı olanlara ödüller, ziyafetler verir.

Cirit Oyunu Alpaslan'la beraber Anadolu'ya girmiş daha sonra Avrupa'ya ve Arabistan ülkelerine sıçramıştır.17. yüzyılda Fransa'da, Almanya'da ve diğer ülkelerde de Cirit Oyunu yayılmıştır.

Düğün meydanlarını hasımlarına dar eden Karakeçili aşiret erlerinden Minnetlerli Musa Çavuş, Beyköylü İsmail Çavuş, savaşlarda kazandıkları çavuşluk rütbesini şerefle ve onurla taşıyan, geleneksel cirit oyunlarının koçak kahramanları idi. Bu yiğit kişilerin ciritte kollarını bükecek, karşılarında at koşturup, at oynatacak değme yiğit az bulunurdu. Musa Çavuş gençliğinde mızrağı ile gökteki kuşu vurur, çomağı hasmına kakıldığında kuş kuyruğu gibi titrermiş. (Ataman 1992: 72)

Bineyidim kır atımın üstüne
Alayıdım mızrağımı destime
Gafil vurmayuz hasmın üstüne
Düşmana hazırol diyenlerdenüz

İsmail Çavuş, bir kolunu gövdesine sıkıca bağlatır:

- Vuur şincik Köroğlu havasını der, ciride öyle çıkarmış. Kırat Köroğlu havası vurulduğunda, ön ayakları ile toprağı döve döve meydana çıkarmış.

İki koçak bir meydana çıkanda
Ağzı gemli küheylanlar koşanda
Gün batarken kan gövdeyi aşanda
Titreşir yerle gök er savaşından

Ya Kara Mahmut, Akkocalı Ali Pehlivanlar. Türk soylu, o derece şahbaz yiğitlerdi:

- Artık yetik, yinmiş içilmiş, ne varısa helal olsun.
- Helal olsun yârenim

Diye helallaşır, meydana öyle çıkar, erler güreşirken kadınlar ağlarmış. 8-9 saat çıra ışıklarında güreş tutmak ne demektir?

Çankırı düğünlerinde oynanan cirit oyununu Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok şu şekilde anlatmaktadır:

On on beş atlı bir tarafta, on on beş atlı karşı tarafta olmak üzere iki saf teşkil ederlerdi. Aralarındaki mesafe yüz, yüz elli metre kadar olurdu. Her atlının elinde birkaç dane bilek kalınlığında bir buçuk metre uzunluğunda meşe dalları bulunurdu. At üzerinde birbirlerine varır gelir cirit atarlardı. Sonunda içlerinden birisi atına güvenerek alayın bir tarafına hücum ile yararak kaçmaya başlar. Atına güvenenler de arkasına at koştururlardı. İçlerinden bazıları bu koşu esnasında ellerindeki copları dikine yere atar yahut iniş tazyiki üzerine sert taşa tesadüf ettirir, cop şiddeti temastan on on beş metre yükseğe kalkar sonra bunu havadan yakalardı. Bunu bittabi idmanla yaparlardı. (Üçok 2002:251)

Ata binenler gayet güzel cirit oynar ve uzaklara cirit atarlardı. Küçüklüğümde mustantık Çankırı Hacı Hürrem Efendinin alaydan alaya yani bulunduğu saftan karşı safa cirit attığını, beş santim kalınlığındaki bir kapıyı ciride deldirdiğini söyler ve gösterirlerdi. (Üçok 2002:251)

At, Türklerde an'anevi bir meraktır, İslamiyet'in kabulünden sonra at beslemek din farzları meyanında tutulurdu. Öyle itikat ederlerdi ki bir evde at bulunmak o evin rızkının bol olduğuna delâlet ederdi. Bir atın on kısmeti olup dokuzunu sahibi birisini de kendi yer. At, avret, silâh emanete verilmez derlerdi.(Üçok 2002: 252)

Küheylan cinsi sayılan ve şecereleri bulunan Arap atlarını Hazreti Ali'nin bindiği hayvanın neslinden olduğunu Cuma pazartesi geceleri yem yimeyüp, yatmayup sabaha kadar kendisine mahsus ibadette bulunduğunu sahibine son derece sadakat gösterdiği sahibinden başkasını yanına sokmadığını, sahibi binerken ön ayağını indirdiğini, sahibinin başına bir felaket geleceği vakit, damda haşerilik ettiğini, yolda ise durarak zorla

gittiğini, kişnediğini, felaketin vukuuna kadar yem, saman yemediğini, sahibine bir taarruz vukuuna kadar yem, saman yemediğini, sahibine bir taarruz vukuunda alup kaçtığını hatta üzerinden düşerse derhal durup beklediğini, eğer hayat eseri göstermezse ağzına alarak omzunda evine kadar getirdiğini ve getireceğini hikaye ederlerdi. (Üçok 2002:252)

Altın gem urup esnedemedim
Koyu gölgelerde beslenemedim
Binüp üstüne kendimi gösteremedim
Aman atım beni yâre kavuşdur

Üç ayakla dokudayım çulunu
Altın, gümüşden, yaptırayım nalını
Kızıl ırmağa uğradayım yolunu
Aman ……..

Davran kır at yokuşa davran
Önümüzde gidiyor kervan
Katarlanmış deveyi zafran
Yıkılası yaylasına yurduna
(Zafran: Deveci başı deveyi çekenlerin başı demektir.)

Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok Duygu Gazetesi'nde "at" ile ilgili bir hikâyeyi şu şekilde anlatmaktadır:

Vaktiyle adamın biri bir kadıya gitmiş her gün başının ağrıdığını, her şeye canının sıkıldığını söylemiş.

Kadı da cevaben:

- Sıkıntı geldiği zaman atına bin de kırlara gezmeye git.
- Atım yok,

- Atın yoksa altınlarını say.
- Altınım yok.
- -Altının yoksa karını dizine yatır da saçlarını okşa.
- Karımın başı kel der demez kadı da cevaben:
- Sen de öl der herifi kovar.

Birçok düğünde at yarışları da yapılır. Burada da ödüller dağıtılır. Delikanlılar nişan atmaya başlarlar. Bir yere, bir kalıp sabun dikerler. Elli metre kadar uzaklıktan silah atarlar. Kim vurursa, sabunu uzunca bir değnek zerine bağlayarak davul zurna ile köyü dolaştırırlar. “Filan oğlu filan nişancı ustasıdır.” diye bağırırlar. Sonra sabunu da düğün evinin önüne dayarlar. (Bahri 1979: 24)

Güreş

Çankırı'da eskiden cuma günü cirit ve pehlivan güreşleri yapılırdı. Cirit bir saat kadar devam eder. Ondan sonra pehlivan güreşlerine başlanırdı. Kasabanın bir meydanlığı temizlenir, sandalyeler dizilirdi. Düğün sahibi ve akrabası çil kuruş hazırlarlar (gümüş kırk paraya çil kuruş derler) ve büyük al keseler içerisinde bellerindeki Acem şallarının arasına sokarlardı. Köylerde pehlivan güreşi ve cırıt gelin çıktığı gün yapılır. Köyün ortasına minderler serilir. Verilecek mükâfatlar (başa tay, ortaya inek, ayağa davar verilir.) süslenir. Güreş mahaline getirilir. Kasabalarda verilecek mükâfatlar davullar ile çarşıda gezdirilir. (Üçok 2002:257)

Pehlivan güreşlerinde evvela salavatlamak yapılır. Pehlivanların ekserisi boynunda bir muska taşır güreşe girerken ve galip geldiklerinde büyüklerinin ellerini öperler. Güreş esnasında muskaları kopsa bile kisbetin içerisinde saklarlar. (Üçok 2002:258)

Pehlivanın Salavatlaması

Allah Allah illallah
Hayırlar feth ola
Şerler def ola
El göbekde, diz yerde
Güreş kuruldu, düz yerde
İstanbuldan gelir tatar
Tozu dumana katar
Buna… Pehlivan derler (1)
Tekden alırsa mandayı atar
Hamza pehlivandır piriniz
Çokdan beri arzuladınız bir biriniz
Elemeden, belemeden
Birbirinizi toza dumana belemeden
Sakının kendinizi dolamadan (2)
Koç gibi vuruşun
Koyun gibi meleşin
Mesine, mesine
Selam olsun
Kisbetine, postına
Engürde er yatur (3)
Rumelide sarı satır (saltık)
Alta gitdim diye yerinme (4)
Üste çıkdım diye güvenme (5)
Kisbetin ağına bak
Çevirde başına bak
Hamsin karınca ise
Dön de arkana bak
Kağnıda dayak
Kucağına alınca

Havadan bırak
Dönsün dereler, tepeler
Yandan dakarsa
Sende kol çekmesini boşlama
Meydana bak, meydane
İki yiğit çıkmış meydane
İkisi de birbirinden merdane
Allah ikisinin de işini onara

(1) Bu mısra her iki pehlivan için ayrı ayrı söylenir.
(2) Bacak dolamasından demektir.
(3) Ankarada tahta kalede (Er) sultan diye bir yatır vardı. Bunun türbesini pehlivanlar ziyaret ederlermiş. Evliya Çelebi de ziyaret ettiğini yazar. Tahta kale yangınında yanmıştır. Yeri şimdi yoldur.
(4) Benliğini gaip etme demektir.
(5) Yiğitliğe mağrur olma demektir.

Bu sözler pehlivanları ikaz için söylenirdi.

Hakem vazifesini gören pehlivanların mahkemei şer'iyede kadı huzurunda yemin ederek güreşin seyrini ve neticesi hakkındaki kanaatlerini bildirirlerdi. Otuz sene kadar evvel Hasbekli ve Çoban pehlivanların güreşmeleri memlekette adeta büyük bir kargaşalık vücuda getirecek kadar bir galeyan uyandırmasından mes'ele mahkemeye düşmüştü. (Üçok 2002: 260)

Güreşler bittikten sonra eve gelinir. İçeri ve dışarıda çalgılar çalar Cuma gününü istirahatla geçirirlerdi. Davetler sonuna ermiş olur. Cumartesi günü akşamı erkeklere başdonanma, kadını, kadınlara kına yapılırdı.

Çarşamba günü sabah erkenden güreş yerinde düzenleme ve hazırlıklar yapılır. Delikanlı köyün ileri gelenlerinden birkaç kişi eşliğinde güreş yerine giderler. yanlarına pehlivanlara verilecek olan basmaları da alırlar. Koyun, sığır, inek, delikanlının oturduğu yerin yakınına konur.

Küçükorta, orta, büyükorta, başaltı ve başa güreşecek pehlivanlar belirlenir. Önce ayak takımları ve çocuklar desteye güreşmeye başlarlar. O sırada yanında birkaç kişi olduğu halde yiğitbaşı, davul ve zurnalarla “konak” denilen konuk evlerine giderek “Güreş yerine buyurun” der. Silahlar atılarak konuklar güreş yerine ayrı ayrı getirilir. Güreş öyleye dek sürer. Kazanan pehlivanlara “ödül” dedikleri armağanlar teslim edilerek güreşler sona erer. (Bahri; 1979: 24)

Günümüzde yapılan düğünlerde cirit, güreş gibi yarışlara yer verilmez. Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde davullu ve köçekli yapılan düğünlere çokça rastlanılırken Çankırı Merkez, Eldivan, Ilgaz, Şabanözü ve Yapraklı gibi ilçelerde düğünler yâren oyunları ile şenlenmektedir.

2.6 Güveyi Yemeği ve Güveyi Girişi- Gerdek

2.6.1. Güveyiye verilen öğütler

Bu öğütleme genellikle yârenler arasında, bir sohbet havası içinde özel bir törenle yapılırdı. Güveyi ortaya alınır, en yaşlı yâren, sırtını sıvazlayarak nasihatini yapardı. Deyişler, genellikle usta malı denilen ünlü âşıklarda (saz şairleri) ve atalardan seçmeler şeklinde olurdu: (Ataman; 1992: 46)

- Mecliste arif ol kelamı dinle
- El iki söylerse sen biri söyle
- İşine bak işine, karışma elin çiğine pişmişine
- Verdiğin sözden ölsen de dönme. Er olan sözünü tutar demişler.
- Dilin cirmi küçük, cürmü büyüktür.
- Düşünmeden laf etme, dilin olursun sonra kurbanı
- Sakın elini her deliğe uzatma. Kimisinden çiyan çıkar, kimisinden yılan.

- Muhannedin çeşmesinden su içme. Çaydan geç namert köprüsünden geçme.
- Darılınca başa kakıcı olma
- Ne az git geri kal, ne uz git geçme
- İki şeyden sakıntılı ol daima: Yere bakandan, yavaş akan sudan
- Ne dünürü küstür ne de kızı.
- Eyaline sahip ol, kem gözle bakma ve baktırma
- Densüze borçlanma, durur durur ya düğünde ya bayramda ister
- Kendin çalış kazan, kendin ye. Sarrafın parası sana yâr olmaz
- Haydi bu sözlerimi iyi dinledinse hayırlı olsun

1980'li yıllarda güveyiye, geline karşı nasıl davranması gerektiği konusunda öğütler verilirdi. "Kadına yüz verme, aldığın maaşı gösterme, ilk günden gözünü korkut, karının sözünü dinlersen "karı ağızlı" derler... " gibi öğütler verilirdi. (Kaynak Kişi: 10)

2.6.2. Güveyi yemeği

Gelin oğlan evine geldikten bir iki saat sonra kız evi tarafından ihzar olunan (kış ise) hindi, (yaz ise) kuzu dolması ile bir tepsi baklava gönderilir. Bunları getirenlere bahşiş verilir. Bu iki yemek sırf gelin hanımla damat beye mahsustur. Anlar yerler, artanı dağıtılır. (Üçok 2002:276)

2.6.3. Güveyi girişi

Hamamdan çıkarılan damat, yatsı namazına camiye götürülür. Hoca tarafından gelin güveyi geçinmeleri için yapılan bir duadan sonra güveyi orada toplananlardan ihtiyarların ellerini öper, akrabaların ve küçüklerin de ellerini sıktıktan sonra babası yahut anası tarafından oğluna mal bağışlanır. Bunlar tarla, bağ, bahçe, arı kovanı, koyun, keçi, deve, at gibi mallardır. Bu mal bağışlama bütün halkın ve köylünün huzurunda olduğu için herkes buna

şahittir. Güveyi babasının mal bağışlaması bittikten sonra orada toplananlar, oğlana hayırlı geçinmeler dileyip babasını da tebrik ederler. (Demirci 1938: 44)

Bütün gün, sağdıcının gösterdiği şekilde hareket eden damat, akşam yemeğinden sonra abdest alıp yatsı namazına gider. Sağdıçlık vazifesini o ana kadar daha çok arkadaşına yol göstermek şeklinde yapan sağdıç ise vazifesinin en zor bölümüne yaklaşmıştır. Camiye cemaatten sonra gelen damat ile sağdıcı, dört rekat farzı cemaatle kıldıktan sonra, geriye kalan beş rekatı acele ile kılıp tespih çekimine kalmadan eve dönerler. Ancak gerek farzın, gerekse son sünnet ile vitir namazlarının kılınması sırasında damadın ayakkabıları, şapkası, paltosu vs çalınabilir. Burada sağdıca büyük iş düşmektedir. Bazı açıkgöz sağdıçlar ayakkabı, şapka vs. gibi giyecekleri, caminin ön safının önüne koyup kendileri de o safta namaza dururlar. Ancak her şeyi hesap eden arkadaşları, onlar secdeye vardığı zaman bunları alıp kaçabilir. Bunu bilen sağdıç da son derede uyanık olmak zorundadır. (Sakaoğlu 1985: 342)

Namaz çıkışında, eve bir haberci gönderilir (Çok önceleri bu haber, fişek atılarak duyurulurmuş). Gelin odasına iki bardak şerbet hazırlanır. Gelin hanım, duvağı örtülü halde, odanın bir tarafına dikilir. Orta yerde bir yatak, bir tarafa da seccadeler serilir. Oda ortasına serilen bu yatak, gündüz kim serdi ise o kişi tara-fından kaldırılır.

Güveyi kapıya geldiğinde, imam dua eder. Güveyi yaşlıların elini öper. Bu sırada kapı açılır ve güveyi süratle içeri girer. Çünkü gençler tarafından güveyinin sırtına yumruk vurmak adettir. Güveyi acele davranmazsa epeyce yumruk yer. Daha sonra dışarıdaki arkadaşlarına ‘’ Güveyilik Otu ‘’(Baklava, Kurabiye) dağıtılır.

Güveyi, evde bulunan aile büyüklerinin ellerini öptükten sonra gelinin bulunduğu odaya girer. Gelin hanım duvağı örtülü halde ayakta beklemektedir. Orta yere bir yatak ve seccadeler serilmiştir. Damat kapının hemen önüne konulmuş içi su dolu olan tası teper. Orada gelinle birlikte bekleyen (gelin yalnız bek-lerse, al basar diye inanılır) yenge, yerde serili yatakta hastayım bahanesi ile damattan bahşiş almak amacıyla yatmaktadır. Verilecek bahşişin pazarlığından sonra gelin ve damadı el ele tutuşturarak dışarı çıkar.

Bazı ilçelerde, gerdek odasında bekleyen gelinin kucağına bir erkek çocuğu konulur; yenge kadın çıkarken bu çocuğu da dışarı götürür.

Gerdek gecesi kutsal bir gecedir. Gelin ile damadın o güne kadar işledikleri bütün günahlar affedilir ve o güne kadar işledikleri bütün günahlar affedilir ve beşikteki bir bebek kadar pak olurlar. Gelinin de, tıpkı damadın olduğu gibi bir arkadaşı vardır ve adına “sağdıç kız” denilir. Geline, o gece ile ilgili bilgileri hep o öğretir. (Sakaoğlu 1985: 343)

Güveyi gelinin bulunduğu odaya girer. Gelinin duvağını açar ve ikisini el ele tutuşturarak çıkar. Kapıya yakın yerde el ele tutuşturulan çiftler ocak başına doğru giderlerken gelin güveyinin ayağına basmak ister ki bu gelinin sözünün üstün olması içindir. Güveyi ve gelin, ilk önce seccadenin başına giderek iki rekat hacet namazı kılarlar.

O gece edilen duaların mutlaka kabul olunduğuna itikat edilir. Namaz kılınıp, dualar edildikten sonra kalkarlar. Oğlan bir köşeye oturur, kızı da yanına alır. Kıza bir kaç soru sorar. Kız cevap vermez. Oğlan, önceden hazırladığı söyletmeliği (elmas veya altın yüzük vb) verir. Bunu verince kız da konuşmağa başlar. Kız evinden getirilmiş olan baklavayı birbirlerine ikram ederler.

Eldivan'da en ilginç gelin konuşturmasının bir örneği: Sığırtmaçlık yapan, dar gelirli Mercan Ahmet güveyi girdiğinde geline verecek hiçbir şeyi yoktur. Adını sorar, yalvarır, dil döker faydasız. Sonunda aklına bir muziplik gelir. Hemen başından şapkasını çıkarır, varır arpa çuvalının başına. Şapkasının üstüne biraz arpa koyar ve gelir gelinin başına. Gelinin önüne şapkayı uzatarak "Al kırı kırı" diyerek gelin öte döndükçe o da önüne tutar. Sonunda gelin "Domuz müddehem ben eşek miyim?" deyince, elindeki şapkayı bir yana atarak söyledi diyerek başlar evin içinde oynamaya. (Karadut 2008: 49)

Güveyi daha sonra gelinden su ister. Gelin, önceden hazırlamış olduğu şerbetleri verir ve birlikte içerler ki içilen bu şerbet ağız tatlılığına, yani tatlı dilli ve güler yüzlü olmağa işaret sayılır. Son-ra kız evinden gönderilen yiyecekler yenilir...

Şabanözü'nde güveyi koymak için gelen damadın arkadaşlarına tatlı ikram edilir. Yatsı namazını kıldıktan sonra ilahi ve dualar eşliğinde eve gelirler. Damat içeri girerken damada yumruk atılır. Damadın annesi kapıya sağ kolunu uzatır ve oğlan altından geçer. (Kaynak kişi: MERYEM)

Sırta yumruk vurma hadisesi, meşhur "Ali'm" türküsünde olduğu gibi, bazı damatların ölümüne de yol açabilir. Hatırlanacağı üzere, gelinde gözü olan başka bir genç, yumruk vurma sırasında damadın sırtına bıçak saplayıp ölümüne sebep olmuştu. Loş odada, yerdeki seccadeye kapanıp kalan Ali'sini namaz kılıyor sanan gelinin ağzından yakılan bu türkünün Konya'da derlenen bir bölümü şu şekildedir: (Sakaoğlu 1985: 342)

Evimizin öğü yazı,
Gelir geçer goyun guzu,
Seccadeden kakmaz yüzü.

Uyan Ali'm tang yüzüne,
Sıralanmış beng yüzüne.

Evimizin öğü mezar,
Mezarda gumrular gezer,
Gınalı eller uşgur çözer.

Uyan Ali'm tang yüzüne,
Sıralanmış beng yüzüne.

Evimizin öğü çardak,
Çardakta asılı bardak,
Burnumuzdan geldi girdek.

Uyan Ali'm tang yüzüne,
Sıralanmış beng yüzüne.

Gerdekten evvel söylenen ilahiler de vardır:

Güveyi beyin anası,
Başında mumlar yanası,
Çok çok muratlar göresi.

Düğünün mübarek olsun,
Görmeyen kullar da görsün.

Eşler birbirini buldu,
Evinize bereket doldu.

Bazen damat arkadaşlarının yumruğunu yiyip gerdek odasına girince, hazırlanmış olan yiyecekleri yemek için sofraya oturur. Ancak arkadaşlarının

muziplikleri daha bitmemiştir. Gerdek odasının bacasından mendil sarkıtılarak yiyecek isterler. Damat da koyabileceklerini mendile doldurup çekmeleri için işaret verir. Arkadaşları damadı daha fazla rahatsız etmez ve gönderilenleri birlikte yerler. (Sakaoğlu 1985: 343)

2.6.4. Gerdek gecesi ve sonrası

"Medenî veya dinsel nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmelerine gerdek denir. Böylece gelinin ve güveyin evliliği yasa, din, ve bağlı bulunduğu toplum üyelerinin onayı ile geçerli sayılmış olur... Yasa önünde geçersiz olmasına karşın, imam nikahı denilen "dini nikah" halen yaygınlığını sürdürmektedir. Kimi ailelerse medeni nikahın yanı sıra, sonradan bir de dini nikah yaptırarak evlilik birliğini kutsamış olurlar. Hatta kimi durumlarda sadece dini nikah yaptırılmakla yetinilmektedir." (Örnek 2000: 197)

İster yasal yoldan, isterse yasalardan kaçınılarak gerçekleştirilmiş olsun, nikahın amacı; kadın erkek beraberliğini ilan etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır.

Ülkemizde gelinin masum ve temiz olmasına önem verilir. Kızın evlenmeden önce başkaları ile tanışmamış olması üstünde titizlikle durulur. Törelerin etkinliğini sürdürdüğü yerlerde, yenge kadınlar gerdek sonucunu beklerler. Kimi yerlerde kızın temiz çıktığı belli olunca, sonuç evin damına bayrak asmak ya da silah atmakla ilan edilir. Gelinin kız çıkmadığı anlaşılırsa baba evine yollanması da bilinen olaylardandır." (Örnek 2000: 198)

Damat, kendisine öğretilenleri aynen uygulamaya koyulur. Evvela gelinin duvağını çıkarır. Sonra gelinliğini de çıkarıp bozmadan asar. Gelinliğin altına giyilen ve çevre delikanlıları tarafından "Allah belası" olarak adlandırılan kolsuz yelek tipindeki "kaynana gömleği"ni çözmeye başlar. Bu

gömlek Âşık Kerem ile Aslı'nın hikâyesindeki gömleğe benzemektedir; ondan ilham alınarak yapıldığı sanılır. Hikâyedeki gömleği Aslı'nın babasının giydirmesine karşılık gelinlerimize bu gömleği anneleri giydirirler. Gömlek yaklaşık olarak otuz düğmeli ve iliklidir. Düğmelerle ilikler, her iliğe bir düğüm atılmak suretiyle mumlanmış dokuma ipliği ile bağlanır. İpliğin son iki ucu düğümlerin içine saklanır. Bu işlem gelin giydirilirken genç kızlar tarafından yapılır. Mümkün olduğu kadar karışık ve çok düğüm atılır. Amaç sabırsızlanan damadı uğraştırmak ve yormaktır. Damat bu ipliği ne kesebilir ne koparabilir. Mutlaka ipin ucunu bulup tek tek çözmek zorundadır. Keser veya koparırsa çok ayıplanır, kendisine her zaman küçültücü gözle bakılır. (Sakaoğlu 1985: 343)

Damadın sağdıcı yatmaz ve evin etrafında dolaşıp çevreyi kollar. Sabaha karşı damadı alıp kendi evine götürür. Damat gerdek odasından çıkarken "kaynana gömleği" ile ipliğin ucundaki altın yüzüğü de yanına alır. Yüzüğü sağdıç kıza, gömleği de sağdıç oğlana teslim eder. Sağdıç tarafın yaşlı kadın ve erkekleri toplanıp gömleği büyük bir dikkatle açarlar, iyice bakıp iplik ve ilikleri kontrol ederler. Bu emanetler birer mutluluk nişanesi olarak saklanır. (Sakaoğlu 1985: 343)

Güveyi dileğine ulaşır ulaşmaz bu çaba ve başarısını bildirmek için odasının penceresinden bir el silah atar. Erdenliğin bozulduğunu bu işaretten anlayan yakınları, hemen oda kapısına gidip yatak çarşafını alırlar. (Bahri; 1979:7)

Sabah olup da ve gelin güvey kalkınca yenge gelin yatağını devşirmeye gelir. Güvey yengenin bahşişini yatağın altına ve üstüne bırakmış bulunur. Yenge yatağı devşirdikten sonra analık ve babalığa giderek kızın kızlığını müjdeler, o zaman birbiri ardınca iki el silah atılır. (Demirci 1938: 44)

Bundan sonra gelin analığının, babalığının amca ve dayı gibi yakın akrabalarından orada mevcut varsa onların ellerini öper. Komşu ve mahalleden gelin, elini öpmeye gelen çocukları sever okşar onlara para vererek sevindirir. (Demirci 1938: 44)

Çankırı'da 1930 yıllarında gerdek gecesi adeti şu şekildedir:

Damat gerdek odasına girdikten bir iki saat sonra lekeli çarşaf dışarı atılır. Kız evinden gelen yenge daima kapının açılmasını bekler. Namusun hücceti olan çarşaf dışarıda görülünce hemen bir sevinç belirir. Kadınlar birbirlerini tebrik ederler. Gizlice erkeklerine o anda haber ulaştırırlar. Sabah namazı vaktı oldu mu güveğinin arkadaşlarından birisi kapıya gelerek seslenir: (Üçok 2002: 278)

- Kurt mu, koyun mu?
- Kurt! deye cevap verirler. (Muvaffakiyet hasıl olduysa kurt, değilse koyun derler) koyun ise gelen adam bir iki saat sonra tekrar gelir ve sorar. Hemen güveğiye seslenirler….. gelmiş seni bekliyor derler. Güveği giyinir hamama gider. Kızın alâmeti bekâreti olan çarşafı bir kadın kızın annesine götürür.

Sabaha kadar heyecan içinde vakit geçiren kız evinde hemen herkesin yüzü gülmeye başlar. Çarşafı getirene bol bahşiş verirler. Bununla ağız tatlılığı olmak üzere bir tepside kadayıf gönderirler.

Güveği hamamdan çıktıktan sonra çarşıya gider bir hayli yemiş düzer. Elinde sallıya sallıya eve getirir, gelini süsler. Sabahlayın o gün oğlan evinin yakın akrabaları kadın erkek gelirler. Bir odaya toplanırlar. Gelin hanım yaşmaklı olarak içeriye girer güveği bulunmaz. Kayın pederinin, amucasının, dayısının, kaynının sonra da kadınlarının ellerini öper. Her eli öptükçe bir altın takılır. Yahut bir hediye verirler. Eli göğsünde karşılarında biraz dikilir.

Kat'iyen oturamaz. Müsaade ederlerse odasına gider. Bunu müteakip güveği gelir aynı hal ile o da ellerini öper. Odasına çekilir. Bir sene kadar kaynanasına gelinlik eder. Yani, söz söylemez. İşaretle konuşurlar. Hele kayın pedere, amcaya, zevcinin dayısına, kaynına senelerce gelinlik eder. (On beş yürmi sene gelinlik edenler pek çok olduğu gibi söz söylemeden ölenler de çoktur.) Gelin o gün küçük büyük (velevki on yaşında olsun) ziyaretçilerin elini öper. Bunlara güveğinin getirdiği yemişden verirler, baklava ikram ederler. Gelinin getirdiği hediyelere biraz da baklava koymak suretiyle akrabalarına dağıtılır. (Üçok 2002: 279)

Eldivan'da gerdek gecesi ile ilgili anlatılan bir hikaye şöyledir:

Evli olan iki arkadaş dertleşiyorlarmış. Birisi, karısının çok itaatkâr olduğunu söylemiş ve arkadaşına bu işi nasıl başardığını sormuş. O da; "Arkadaş, (demiş) gerdek gecesi arkadaşlarım bana bacadan bir kedi uzattılar. Kedi, evin içinde dolaşırken benim baklavaya uzandı. Ben de hemen kediyi tutup bacaklarını cart diye ayırıp kapıya fırlattım. O gün bugün karım bir dediğimi iki yapmaz." demiş. İkinci arkadaş, "Kolaymış be arkadaş." der ve aldığı dersi tatbik etmek için eve akşamdan bir kedi koyar. Karısına seslenir. "Bak karı şu kedi yemeğe uzanırsa ne yaparım biliyor musun?" der ve orada duran kediyi tutup bacaklarını ayırır, kapıya atar. Bunu gören kadın: "höst, o önceden gerekti!" diyerek karşılık verir. (Karadut 2008: 50)

Zifafı takip eden Perşembe akşamı, yani Cuma gecesi kız evi tarafından oğlan evi davet olunur. O güne kadar güveği kayın peder ve validesini göremez. Gelin de babası evine gitmez. Öyle üstü kadınlar gider. Akşam oldu mu güveğinin erkek akrabaları birleşerek kız evine giderler. Bu davete misafir çağırmak yalınız oğlan evinin hakkıdır. Kız evi kimseyi davet edemez. (Üçok 2002: 279)

Kız evine varınca güveği kayın pederinin ve yakın akrabasının ellerini öper. Yemekten sonra yatsıya kadar otururlar. Yatsı olunca gelin ve güveği kayın pederinin evinde bırakarak giderler. Erkekler gitdikten sonra güveğinin yanına kayın validesi, baldızı ve mahrem olmayan kadınlar gelir. Güveği bunların ayrı ayrı ellerini öper. Bu kadınların yüzlerini ilk defa o gece görmüş olur. (Üçok 2002: 279)

Bir iki saat kadınlarla oturduktan sonra büyük bir fener yakılır. Hanımlar çarşaflanır. Kapıdan çıkarken güveğiye el öpmesi olarak ihzar olunan hediyeler verilir. (Bu hediyeler ekseriya gümüş sığara tabakası ağızlığıdır. Zengin ise altındır.) Güveği elinde kadı feneri olduğu halde karısı, anası vesair kadınların önüne düşerek evine gelir. Bu daveti müteakıp ilk Cuma gecesi de oğlan evi kız evi tarafını davet eder. Bu davete gelecekleri kız evi tensip eder. Oğlan evi kimseyi davet edemez. Evlenme merasimi de bu suretle hitama ermiş bulunur. (Üçok 2002: 280)

2.7. Şehirleşme etkisi ve evlenmede değişmeler

Günümüzde büyük şehirlerde kına gecesi, gelin hamamı gibi adetler hemen hemen kalkmıştır. Düğün törenleri de ancak maddî imkânları geniş olanların yaptıkları, yapabildikleri törenler olmuştur.

Evvelce geniş ölçüde yapılmakta olan tercihen evlenme şehir merkezlerinde azalmıştır. Bunu köy dışı temasların artmasına bağlamak gerekir. Yine gelenek yapılı bir karakter olan “evlenmede sıra gözetme” göreneği hemen hemen unutulmuştur. (Erdentuğ 1977: 139)

Başlık yerini, kıza verilen mücevherat ya da altın, bilezik vs. gibi takıların alması ve eskiden köylerde başlık ile alınan çeyizin şimdi bir kısmının kız evi, bir kısmının da erkek tarafından yapılması (şehir etkisi) başlık parasının kalkmasına yol açmıştır. (Erdentuğ 1977: 140)

Şehir merkezlerinde kadınlar hukukî durumunu kabul ettirerek tek eş evliliği sağlamıştır. Çocuk terbiyesinde, mal alım satımında söz sahibi olmuştur.

İçtimai değerlerde değişmeler meydana gelmiştir. Mesela gelin seçiminde iyi soyda gelme, çalışkanlık, namusluluk gibi değerler dizisinin yerini güzellik, zenginlik ve sevgi gibi şehir değerleri almaktadır.

Tarımda makineleşmenin etkisini bazı evlenme göreneklerinde de görmek mümkündür. Eskiden köy âdeti olan gelinin at üzerinde oğlan evine getirilmesi göreneğinin yerini, gelinin oto veya traktör ile getirilmesi ve çeyizin de kağnı yerine at arabası veya traktör remorku ile taşınması âdetleri almıştır.

Büyük çoğunlukla nikâh- düğün birlikte yapılmakta, gelin nikâh dairesine gelinlikle gelmekte, ardından evde ya da bir lokalde verilen küçük bir kokteyl veya aile ya da çok yakınların katıldığı bir yemekle tören son bulmaktadır. (Fotoğraf no:19)

Nikâh şahitlerini önceden tespit edip kendilerini haberdar etmekte ve de olurlarını almakta yarar vardır. İşi aceleye getirip de nikâh dairesinde, onca kişinin ortasında “Filan Bey” , “Falanca Hanım şahitlik için buyurun” diye seslenmek zorunda kalınmamalıdır. (Fotoğraf no: 23)

Eğer çiftlerden birinin:
- İlk evliliği değilse;
- Ailede yakın zamanda bir ölüm olmuşsa,
- Aile evliliği onaylamıyor, törene katılmıyorsa,
- Çiftler ileri yaştaysa,

Nikâh yakınlar arasında yapılır.

Genellikle düğün ve de nikâh salonlarında sol taraftaki yerler gelinin ailesi ve yakınlarına ayrılır. Ne var ki, bizim nikâh dairelerinde birbiri peşi sıra kıyılan nikâhlar sebebiyle olagelen karmaşa, pek çok kural gibi bunun da uygulanmasına imkan vermez ve de herkes bulduğu, beğendiği yere oturur. (Sakaoğlu 1985: 346)

Düğün ya da nikâh günü, oğlan evi de kız evi de, alarma geçirilmiş bir gemiye benzer. Telefonlar, telgraflar, gelenler, gidenler bir tatlı telaştır sarar her yanı.

Gelini almaya damatla bir yakını vb. gider. Nikâhın kıyılmasından sonra gelin damadın kolunda salondan çıkar. Artlarından da gelinin ve damadın anne babası ve aileleri çıkarlar ve yan yana dizilip tebrikleri kabul ederler. Çoğu kere gelin- güvey ortaya alınarak aile iki yana sıralanır. Uygun bir yere konmuş nikâh şekerleri davetlilere sunulur. Nikâh şekerleri tek sayıda olur ve içine konan karta gelinle güveyin sadece isimleri yazılır, soyadları değil. Nikâh şekeri mutlaka gereğinden fazla yaptırılmalıdır. (Sakaoğlu 1985: 346)

Nikâhın ardından evde ya da bir kulüpte veya otelde küçük bir parti verilebilir. Kimi büyük düğünlerde, otelde bir oda vb. ayırtılıyor ve nikah burada aile arasında kıyıldıktan sonra çift düğün salonuna iniyor. (Sakaoğlu 1985: 346)

Düğün, büyük bir salonda yapılır genellikle. Büfeli olabileceği gibi normal yemekli de olabilir. Konukların elden geldiğince uygun bir biçimde masalara yerleştirilmesi gerekir. Gelinle güvey, masanın dış kenarının ortasında yer alırlar. Gelin damadın sağında oturur. Sonra sırayla bir nine, gelinin babası, bir akraba, şahitlerden biri vs. oturur. Masanın ortasından uzaklaştıkça, oturan davetlilerin önemi de azalır. En sona çocuklar oturur. Ev

sahiplerinin konuklarıyla yakından ilgilenmeleri, gereğince ağırlamaya çalışmaları da gereklidir. (Sakaoğlu 1985: 346)

Eğer masa dikdörtgen şeklindeyse, bir kenara gelinle damat, onların yanına da yakınları, şahitler, yakın akraba ve itibarlı davetliler otururlar. Karşı kenarda da, aralarına yakınları, önemli davetliler oturmuş olarak anne babalar bulunur. (Sakaoğlu 1985: 346)

Yemeğin, kokteylin ya da düğünün sonunda mumlar, meşaleler arasında az çok törensel bir biçimde düğün pastası getirilir ve gelinle güveyin önüne konur. Damat bıçağı alır ve gelinin yardımıyla ilk dilimi keser. Bunu birbirlerine ikram ederler. Daha sonra bir garson pastayı kesip davetlilere servis yapar.

Yakın zamanlarda ailede bir ölüm olmuşsa, nikâh ya da düğünü ertelemek yerinde olur. Bu imkânsızsa, sadece yakın dost ve akrabaların katılacağı bir tören yapılır. Davetliler bahçede verilecek şirin bir partiyle ağırlanabilir. Masa örtülerinin renkli olmasına özen gösterilir. Zira beyaz göz alır.

Düğüne ya da nikâha katılamayacak olanlar telgraf çekerler. Davetiye, alışıldığı şekilde çiftin anne babası ağzından kaleme alınmışsa, yani “Kızımız filanla, oğlumuz falanın…” diye yazılmışsa, onların adına eve; eğer nikah dairesine ya da düğünün yapıldığı salona çekilecekse evlenecek olanların kendilerine çekilmesi uygun olur. (Sakaoğlu 1985: 346)

Düğünlerde son yıllarda yapılmaya başlanan bir bölüm var ki, oğlan tarafının yükünü bir nevi hafifletir. Bu olaya "takı takma" merasimi vardır. Takı takma merasiminde, damadın ve gelinin yakınları, düğüne iştirak eden misafirler, damada ve geline gönüllerinden kopan hediyeler (altın, para, mutfak eşyası gibi) takarlar veya verirler. Bu merasimde toplanan para,

genellikle düğün masrafını karşılar. Maddî durumu iyi olan damadın ailesi, bu parayı yeni evlilere verirler ve onlar da bu parayla istedikleri gibi harcama yaparlar.

Hediyeler takılar genellikle, nikâhtan sonra, düğünde takılır. Kimi zaman nikahtan önce de takıldığı olur. Ülkemizde düğün hediyeleri, düğünde ya da düğünden sonra yeni çiftin evine giderken götürülür ya da gönderilir. Başka ülkelerde ise, davetiyeyi alınca, düğünden önce gönderilir. (Sakaoğlu 1985: 349)

Günümüzde samimi olanlar, çifte ya da yakınlarına, nelerinin eksik olduğunu, ne istediklerini soruyorlar. Böylece de gerçekten işe yarayacak bir şey alıp, yeni evin bir eksiğini tamamlıyorlar. (Sakaoğlu 1985: 349)

Takı takma merasimi bittikten sonra, eğlenceye devam edilir. Düğün dağıldıktan sonra gelin ve damat evlerine (odalarına) çekilir. Bu sırada gelinin bir yakını (genellikle varsa ablası olur) yanlarında bulunur, imam nikâhı, o ana kadar kıyılmadıysa, nikâh kıyılır.

3. DÜĞÜN SONRASI

3.1 Duvak Serpme

Duvak, geline yeni hayatında mutlu olması için, yapması ve yapmaması gereken işler hakkında bilgi vermek amacıyla yapılan törendir.

Düğün, gelin ile damadın odasında baş başa bırakılmaları ile bitmiş sayılırsa da ertesi gün birtakım merasimlerle de devam eder. Gerdek gecesi sabahı damat ile gelin evvela oğlanın anne ve babasının, sonra da diğer akrabalarının ellerini öpmeye giderler. Büyüklerin verdiği davar, tarla,

mücevherat, eşya gibi hediyelere “el öpmelik” adı verilir. Gelin ile damadın, kızın babasının evine gitmesi bazı yerlerde aynı gün olur; bazı yerlerde ise bir hafta sonra gidilir. Kadınlar ve genç kızlar toplanarak gelini görmeye gelirler. Bu aynı zamanda gelinin kızlığına ait yüz akını ifade eden bir ziyarettir.

“Duvak” tabir edilen gerdek sonrasında, gelin ve damat, evdeki büyüklerin ellerini öperler. Gelinin bekâretiyle ilgili olumlu sonucu öğrenen kayınvalide, geline altın veya para takar. Kız evine de, müjdeli haberin sembolü olarak bir kutu şeker gönderilir. Şekeri alan kız evi, karşılık olarak bir tepsi börek gönderir. Bu arada oğlan evi kadınları, gelin görmeye gelecekler için gelini süsleyip hazırlarlar.

Gelinin çarşafı toplandıktan sonra güvey ve gelin davul-zurna eşliğinde güvey çıkarma havası çalınarak dışarı çıkarılır. Güvey arkadaşları tarafından hamama gelin de yengeler tarafından banyo yapmaya götürülür. Gelin yeniden gelinliği giydirilerek hazırlanır. Fark gelinin yüzünün açık olmasıdır. Törene kız annesi katılmaz.

Öğleye doğru veya öğle ezanı okunurken gelin kıbleye döndürülerek ortaya oturtulur. Gelinin kakülü kesilir. Kesen kişiye bahşiş vermek adettir. Bazı yörelerimizde unutulmuş olmakla birlikte bazı yörelerde tespit edilen ve gelinin kadınlığa geçtiğini gösteren bir uygulamadır. Buna zilif kesme kakül kesme kekil kesme gibi isimler verilir.

Gelinin yüzünün ve alnının açık olduğu göstermek için duvak açma töreni yapılır. Buna duvak açma duvak serpme duvak savma da denmektedir. Gelinin yüzüne al bir örtü örtülüp oklava ile kız ve erkek çocuğuna üç kere kapatıp örttürülerek yüzü açılır. Gelinin duvağı açıldıktan sonra bugüne kadar kız başı olarak düzenlenen başı kadın başı olarak düzenlenir. Ankara ve

Yozgat'ta baş bağlama sırasında yapılan uygulama ilginçtir. Gelinin başı bağlandıktan sonra gelinin ağzı sembolik olarak mendille kapatılarak:

"Bu yaşmak Halep'ten gelmiş
Getirin vurun gelinin ağzına
Duyduğunu demesin erine" denilerek öğüt verilir.

Bu uygulamaların ardından orada bulunanlara yemek verilir. Bazı yörelerde o gün gerdek gecesinden artan yiyecekler oradakilere dağıtılır. Yemekten sonra eğlenceler başlar. Gelin bereketli olması amacıyla oynatılır. Kadınların eğlenceleri tamamlandıktan sonra namazdan dönen damat türkü söylenerek ortaya getirilir. Gelinle birlikte orada bulunanların elini öper. Damat daha sonra gelinin alnından öpüp koluna girerek odasına götürür.

Çerkeş'te duvak günü mahallenin kadınları toplanır. Bir eğlence düzenlenir. Oyunlar oynanır. Damat dışarı çıkar. Duvak serperken gelin ayağa kalkar. Gelin çarşafı gösterilir. İki oklavaya ile başına bir tülbent örtülür. Gelini çeşme başına götürüp arkadaşları ıslatır. Gelin sağdıcı da gelini korur. Damadın kına öncesi günü yaptığı ekmekleri gelin oluğa götürüp ıslatır. Günümüzde bu adet kalkmıştır. (Kaynak Kişi: 9)

Şabanözü'nde düğünün ertesi günü oğlan tarafından olan kadınlar gelinin iç çamaşırını asarlar. Duvak serpmeden anlayan konuşkan bir kadın eline oklava alarak duvak serper:

"Evinin sırını kimseye deme; saygılı ol. Evini koyup bi yere gitme. Havada bulut sen annenin evini unut." diye geline öğütler verilir. (Kaynak Kişi: 7)

Köy helvası, baklava, çöreği tepsiye koyarlar. Onu köylülere hediye götürüp duvak için davet ederler. Baklava getirilen sinilere gelinin çeyizinden

hediye koyarlar. Basma, çorap, yemeni… vs. konulur. Yine baklava, çörek, helva konulup tepsiyi sahibine iade ederler.

Damada yufkadan ekmek yaptırırlar. Elini yüzünü unlarlar. Üç- dört tane küçük ekmeği gelin alıp pınara götürür ıslatmak için. Gelini ıslatmak için gençler pınara götürürler. Geline su atarlar. Gelin kuru olmasın yaş olsun diye. Çok ıslatmamaya çalışırlar.

Gelin kıbleye doğru çevrilir. Gelin dallansın, çoluğa çocuğa karışsın diye ellerine ağaç dalı alırlar. Gelinin yüzünü örterler. Duvak serpmek için bir söğüt dalı getirirler. Dallı budaklı olsun, çoluk çocuğa karışsın diye. Gelini kıbleye doğru oturturlar. Duvağını kapatırlar. Söğüt dalını gelinin duvağına takıp duvak serperler.

Gelinimin adı Esme
Mahalle mahalle gezme
Kutlu olsun deyin

Suya varıp suyolunda kırıtma
Çötreğin yüzünü kurutma (çötrek: ağaçtan yapılan su kabı)
Kutlu olsun den

Komşudan bir helke ayran geldi
Anayı babadan ayıran geldi
Kutlu olsun den

Süpürgeyi pat diye atma
Kaynanan kaynatan yatmadan yatma
Kutlu olsun deyin

Akşam bulaşığını erkene bırakma
Erken kurt kurt yuma
Kutlu olsun deyin

Suyolunda kırıtma
Kaynananın kaynatanın yüzüne sırıtma
Kutlu olsun deyin

Dama gidip dana buzağısını öldürme
Eltini kendine güldürme
Kutlu olsun deyin

İki oğlu olsun iki kızı olsun
Oğlunun biri muallim olsun biri hoca olsun
Kızın biri terzi olsun eli dikişli nakışlı olsun

Gelinime verdim bir öğüt
Tutarsan tut tutmazsan git de Karaköşek değirmeninde un öğüt

Bacaklarını uzatıp oturma
Kaynanan kaynatan gelir dolaşır
Eltin gelir gülüşür

Amber kamber
Duvak serpene de bir cember (yemeni)

(Karaköşek: Çerkeş ilçesine bağlı bir köy)

Çerkeş'te öğleden sonra duvak yapılır. Her iki ailenin yakınları para takar. Paralar okuyucu kadın tarafından toplanır. Kimin ne kadar taktığını ‘’ Falancadan şu kadar lira ! ‘’ diye yüksek sesle bağırarak duyurur. Elindeki

tefe toplar. Duvakta takılan para ve hediyeler düğün masrafını hafifletir. Öğleden sonra bir gün önceki yorgunluğu gidermek maksadıyla dinlenmeleri için gelin ve damat odalarına çekilir. Akşam duvağa devam edilir. Gelin de 40 gün dışarıya çıkmaz.

Duvak; eski düğün âdetleri içinde, törene ait hareketler, mutlu ve devamlı bir yuvanın kurulmasında etken olabilecek inançları kuvvetlendirmek, karı- kocanın birbirleriyle iyi geçinmelerinin gerektirdiği fedakarlık, anlayış ve davranışlarında, karşılıklı güvene ve sevgiye, saygıya sahip olma duygusu ve yeteneği kazandırmak, eşlerin yuvaya ve birbirlerine bağlılıklarını sağlamak, ana, baba olmanın sorumluluğunu, gururunu, doğacak çocukların bakımı ve yetiştirilmesi için gerekli bilgilere ve duyarlılığa sahip olmak gibi, insanî duyguları geliştirmekte geniş ölçüde yardımcı olabilecek uygulamalardan biri de gelin ve güveyine yapılan öğütlerdir. Bu öğütler, gelinin bir oklava ile duvağının açılıp kapanması şeklinde, belli bir ahenkle söylenir.

Ele, bele ve hem dile
Sıkı ol sakın sır verme ele
Baban gökle anan yere
Saygı göster düşme dile
Hiç kimseye gıybet etme
Rızasız yola gitme
İşine sıkıca sarıl
Ocak yansın harıl harıl
Küpe korlar ezme
Kapı kapı gezme
Gayınnanın gücünü üzme
Derelerden öz getirme
El evinden söz getirme
Süpürge elinde olsun
Eteğin belinde olsun

Sergende tarak
Kötü huylarını evde bırak (baba evinde)
Bu gelinin adı Fatma
Gaşları var çatma çatma
Darılup sufradan galkma
Gayınnanın döşeğini
Patdan yere atma
Kutlolsun
Kutlolsun
Evde dirliğin datlolsun
İki oğlan bir kızın olsun

(Burada kaynanaya yapılan hizmetlerin gönül hoşluğu ile yapılması anlatılmak istenmiştir.)

Gelin oynarken söylenen türkü: (Demirci; 1938: 44)
Gelin gelin allı gelin has gelin
Ak eline ben olayım tas gelin,
Kalbimdeki tasaları kes gelin
Ölmeyince sakın yardan ayrılma,

Gelin güzel ama azıcık bönce,
Gelinin beli zekirden ince
Dayanamazlar gelin seni görmeyince
Ölmeyince sakın yardan ayrılma

Ay ile gün doğdu ucadan (şark)
Şevkı vurdu pencereden bacadan
Uykusuz kaldın gelin geçen geceden
Ölmeyince gelin yardan ayrılma

Bakın gelinimize
Ay doğdu evimize
Kalaylı sini gibi
Kuruldu önümüze.

Düğün sonrası günlerde gördüğümüz çeşitli hadiseleri şöyle sıralayabiliriz: (Sakaoğlu 1985: 344)

a) Damat hanımını alıp kaynatası evine el öpmeye gider.

b) Oğlan evi kız evine yemeğe davet edilir; bu yemeğe oğlan tarafından yakınları da katılır. Birkaç gün sonra da kız tarafı davet edilir.

c) Düğünün ertesi günü mevlit okutulur ki bunun adına "baş günü" denilir.

d) Bazı ilçelerimizde düğünden bir gün sonra eğlenceler yapılır. Buna "duvak" adı verilir.

e) Düğünün haftasına kızın babası damadıyla kızını yemeğe davet eder. Damadın yakınlarının da davet edildiği bu yemekte damat sofraya oturmaz, nazlanır. Buna "kırıtma" adı verilir. Kaynana ve kaynatasının inek, koyun, meyva ağacı vs. bağışlanması üzerine sofraya oturur.

f) Gelin kırk gün dışarı çıkmaz. Daha sonra kaynana kızı ile damadını yemeğe davet eder. Eğer damat anne ve kardeşleriyle oturuyorsa onlar da gelir. Buna "ayak alıştırma" adı verilir. Damada mendil, çorap, gömlek; geline ise takım elbiselik kumaş vs. hediye edilir.

g) Gelin yeni evinde bir müddet sadece fısıltı halinde konuşur. Buna "gelinlik öğrenmek" denir. Bir hürmet ifadesi olan bu adete uymayanlara edepsiz gözü ile bakılır..

Duvaktan bir hafta geçmeyince erkek eviyle kız evi birbirlerine gelip gidemezler. Kızın anası, babası ailesi geline ait malumatı güveyi evine gidenlerden alır. Bir hafta geçtikten sonra arada bir vasıta ile kız ardı günü kararlaştırılır. (Demirci 1938: 45)

Düğünden bir hafta sonra kız tarafını ve kız tarafının erkek tarafını karşılıklı, yemeğe davetleridir. Düğünün haftasında ilkin kız tarafını erkek tarafı çağırır, o bir haftaya da erkek tarafı kız tarafını davet eder. Bunda, her iki tarafta yakın olan hısım ve akrabaları davet edilerek birbirlerine tanıttırılır. Bu toplantıda gelin, babasının, anasının ve yakın hısım akrabadan büyüklerinin ellerini öper. Küçükleriyle sarılır. Muziplik yapmak için bazen on beş on altı yaşlarında kızlardan birini büyüklerin arasına oturturlar. Gelin büyüklerin ellerini öperken utancından şaşırarak küçük kızın elini öpünce gülüşürler. Bu merasimden sonra tabii hayat avdet eder. Münasip zamanlarda düğün ve bayramlarda ziyaretler olur. Fakat gelin ana ve babasının evine yalnız olarak gitmez, yanında, kaynanası, görümcesi veya ikisinden biri yahut kocası bulunur. Bu misafirlikler çok zevkli ve neşelidir. Yazın olursa türlü meyveler kışın da şaşte helvası, çıtırmak (susam ve pekmez veya bal karıştırılıp kaynatılarak yapılan bir nevi kış tatlısı) kuru üzüm, incir, payam, leblebi gibi şeyler ikram olunur. Hikâyeler, masallar, bilmeceler söylenir. (Demirci 1938: 45)

Gelinin analığı, babalığı, kaynı, görümcesi ve konu komşusu gelin diye çağırırlar. Gelin bir evde birkaç tane olursa ilkine büyük gelin, ikincisine orta gelin, en sonuncusuna da küçük gelin namı verilir. Bir aile içindeki gelinlerden de küçükleri büyüklerine abla derler. Binaenaleyh kızlara evlenmezden evvel çocuk, evlendikten sonra da gelin denir. Babalar oğlan çocukları için benim Ali, benim Osman yahut benim oğlan diye bahsettiği halde benim Ayşe, benim Fatma, yahut benim kız demez. Bizim çocuk der. Kız çocuğundan ve karısından bahsetmekte biraz utanma hissederler. Karısından bahsetmek mecburiyeti karşısında bizim tülübaş der. Burada öpüşmek yoktur. Nadiren erkekler elinden öperlerse de kendisiyle akraba olsun ve büyük olsun kız ve erkek birbirleriyle sarılırlar. Sarılma her iki tarafın sağ elleri omuz başından bele kadar sol el de beli sarar şekilde tutmak demektir. Ayrılanlar, hasret olup da kavuşanlar hep birbirleriyle sarılırlar. Büyüklerin tabi elleri öpülür el sıkma adeti son zamanlara kadar burada hiç mevcut değildi. (Demirci 1938: 45)

Kaynanayı napmalı
Merdivenden kakmalı
Takır tukur inerken
Seyranına bakmalı

Kaynanayı netmeli
Merdivenden itmeli
Paldır küldür düşerken
Arkasından bakmalı.

Kaynana kazan karası
Körum havla tavası
İkisini Allah alası
Oğlu bana kalası.

Yörenin düğün geleneğinin içerisinde *duvak serpme*nin önemli bir yeri vardır. Gelin almaya giden oğlan evinin bayanları, kız tarafının bayanlarını duvak serpmeye davet ederler. Duvak serpme genellikle yemekli olur. O günün sabahı, damat ve sağdıç, kız evine giderek kayınpederden söyletmelik alır. Söyletmelik olarak, ya bir altın ya da bir tarla bağışlanır. Ardından damat, kız evini tekrar yemeğe ve duvağa davet eder. Gelinin yakınları ve misafirler, ilk önce çeyizin sergilendiği gelin odasını gezerler. Bu sırada evlenecek kızlar, gelin çeyizinden örnekler alır. Öğlen yemeğinin ardından, eğlence yapılacak yerde toplanan hanımlar, gelini ve sağdıcını beklemeye başlarlar. Geline yöresel kıyafetler giydirilir. Başında ise evli kadınların bağladığı *çelme* adı verilen bir başlık bulunmaktadır. Üç eteğinin önünde, yarısı kuşağından geçen ve diğer yarısı da üç eteğin önünde kalan peşkir vardır. Bu kıyafetlerin aynısı sağdıca da giydirilir. Ortaya getirilen gelinin elleri, bu peşkirin içindedir. Tefle oynayan hanımlar, arada beğendikleri kızların da oyuna kaldırılmasını isterler. Oyuna kaldırma işini, köyde sevilen ve hoş sohbet bir bayan üstlenir. Eline aldığı sopayı oyuna kaldırdıklarına hafifçe vurarak espriler yapar. Bu

arada bayanların içinden erkek kıyafeti giyip oyuna kaldırdıklarına eziyet etmesi çok ilgi görür. Ellerine buğday verilerek oyuna çıkarılan gelin ve sağdıç artık duvak serpme zamanının geldiğini anlatır. Oyunları bittikten sonra ortada bekletilen gelinin ve sağdıcın yüzleri bir alla örtülür. Eline oklava alan bir bayan, şu sözleri söyleyerek duvağı serpmeye başlar:

Gelinimin adı Esme
Evden eve gezme
Dışarıdan kov getirip
Evin dirliğini bozma
Gelinim gelin olursa
İşte dip, işte ocak
Gelinim gelin olmazsa
İşte dip, işte nacak
Komşudan bir helke ayran geldi.
Anayı oğuldan ayıran geldi.
Süpürgeyi pattak atma.
Akşamdan yatağa yatma.
Kaynanan duyuverir, ellere yayıverir
Üç oğlan kız üç kız...

diyerek, gelinin başındaki alı alır ve fesinin üzerine koyar. Bu arada içeriye giren damat ve sağdıca ellerini öptürürler, ceplerinden çıkardıkları kuru yemişi ve bozuk parayı orada bulunanlara dağıtırlar. Damat, gelinin başındaki alı alarak cebine koyar. Gelini koluna takar. Böylece duvak serpme eğlencesi sona ermiş olur.

3.2. Yeni gelinin akraba ziyaretleri

Düğünden birkaç gün sonra, “varma- gelme” tabir edilen kız ve oğlan ailelerinin görüşmeleri başlar. Yakın akraba ve komşulardan oluşan erkek

evi, gelin ve damadı da yanlarına alarak haber verdikleri günde kız evine yemeğe giderler. Kız evi tarafından coşkuyla karşılanan erkek evi, büyük bir titizlikle ağırlanır. Bu esnada kız evi oğlan ve kıza süt hakkı verir. Genellikle keçi, koyun, buzağı gibi hayvanlar verilir.

Kız ve erkek tarafları arasındaki akrabalık bağlarını güçlendirmek amacıyla, bu tür ziyaretler, karşılıklı olarak devam eder.

Düğün boyunca yorulan hısım akraba kendi evlerinde gelin ile damadın gelip ellerini öpmelerini beklerler. Gelinin el öpmeye geleceği evlerde minik hediyeler hazırlanır, börekler, baklavalar yapılır. Çünkü yeni gelinin ziyaret ettiği evler bereketlenir. Daha önceden hazırlanan bohçalarda dağıtılır. Gelin ve damat kız evine gider ve büyüklerin ellerini öper. Komşularını ve akrabalarını gezip büyüklerin ellerini öptükten sonra düğün biter.

Gelin evinde hazırladığı bohçaları dağıtacaktır. Düğünün dördüncü günü sabah ezanında kalkan gelin ibrik ve güğümdeki suyu tamamen boşaltarak suya gider. Boşaltılan suyun anlamı her işimiz su gibi akıp bitiversin demektir. Çeşmeye giden gelini ilk görenin her dileği kabul olunur düşüncesi ile herkes yeni gelini gözler. Sudan gelen gelin sabah çorbasını hazırlar ve ev halkıyla kahvaltıya oturulur. Kayınpeder ve kayınvalide ile konuşmaz. Çünkü söyletmelik denilen atkı verilmeden gelin konuşmaz. Söyletmeliği verilen gelin hazırladığı nakışlı poğu kayınvalidesinin başına örter. Ailenin en büyüklerinden başlamak üzere gelin el öpmeye çıkarılır. Gittiklere evlere hazırlanan bohçalar götürülür. Gelinin kuşağının içine para ve hediye konulur.

En son el öpme kız evine yapılır. Bohçada oğlan evinin hazırladığı hediyeler vardır. Bu sefer konuşmama sırası damattadır. Hediyesi verilen damat el öperek yağda pişirilen yumurtayı yer. Çünkü büyükler yumurta gibi

torun istediklerini belirtmek için yumurta pişirirler. Gelin o geceyi eşi ile birlikte ana evinde geçirir. Daha sonra yeni evine gelir ve yaşamını artık burada sürdürür.

Çankırı'da el öpmeye gidilen büyüklere genellikle yazma, çorap, seccade, patik gibi el sanatı ürünlerinden oluşan hediyeler götürülür. Kızın yakınları tarafından oğlanın anne, baba, evli ağabey, evli abla ve varsa damadın büyükanne, büyükbabaya gelinin çeyizinden bohça verilir. Bu bohçaya genellikle karyola yan yastığı, iç çamaşır, çorap, mendil, havlu konur. Yakın akrabalara güveyilik otu (kurabiye baklava ve çatal ile büyük takı takanlara çorap, mendil vs. gibi) Böylece düğün sona ermektedir. Sonuçta "Allah bir yastıkta kocatsın, Allah mutlu etsin" temennilerinde mutlu aile yuvası kurulmuş olur.

Kız evinden kızın akrabaları kızın yeni evini 10- 15 gün sonra ziyaret etmeye giderler.. Buna "kız arkası" denir. Kız 40 gün evden çıkmazdı. Suya dahi göndermezlerdi. Günümüzde ise "40 dakika bile durmasını gerektirecek bir durum yoktur. Yakın akrabalar köylüler ziyaret edilir. Çeyizinden hediyeler götürülür. Karşılığında geline el öpme parası verilir. (Kaynak kişi: 9)

Günümüzde el öpme parası da gelin gezmesi de kalkmıştır. Bunun yerine yeni evlenen çift balayına gider.

Balayı çok eski günlerden, şiddetin, zorbalığın egemen olduğu çağlardan kalma bir adettir. Bir zamanlar gelin, ya bir savaş sonunda ya da zorla kaçırılarak götürülürmüş evlenmeye. Bu da evlileri kötü ruhların saldırısından korumak içinmiş. Gelinin öfkeli akrabaları ve damadınkiler arasındaki, gelinin annesinin elinde baltayla katıldığı çatışmalar sürerken, gelinle damat selameti kaçmakta bulurlarmış. İzlerini kaybettirir, bir ay boyunca kimsenin bilmediği bir yerde baş başa yaşarlarmış. İki tarafın

ailelerinin öfkesinin yatışmasını bekledikleri bu bir ay, yani balayı, bir zevk, eğlence gezisinden çok, bir güvenlik tedbiriymiş. (Sakaoğlu 1985: 347)

3.3 Gelin Kaynana İlişkileri

Edebiyatımızda ve kültürümüzde önemli bir yer tutan gelin-kaynana kavgaları vardır. Bu durum günlük dilimize bir deyim gibi oturmuş, şakalaşmalara kadar girmiş, ama sosyal hayatın da bir aksak yönünü yansıtmaktadır. Şakalarımıza, şarkılarımıza, türkülerimize, manilerimize ve nasihatlerimize kadar giren bir gerçek durumu oluşturan ana meselelerden birisi olan bu durum, hayat tarzımızın oluşmasında da ana rol olmaktadır. (Kaynak Kişi: 3)

Daha ilk anından itibaren dualarla, iyi dileklerle başlayan bu ilişki, bazen yakın çevreden tanıyarak başlayan, nişanlılık devresinden kına günlerine kadar ve daha ileriye dönük kaygılar manilerde, türkülerde, ilahilerde ve dualarda başlar uç vermeye. (Kaynak Kişi: 3)

Hatice Yener Çerkeş ilçesindeki gelin- kaynana ilişkilerini şöyle anlatıyor:

Çoğunlukla gelin kaynana anlaşmazlığı olur ama ben yaşamadım. Eskiden kaynananın otoritesi çok fazlaymış. Şimdi gelin otoritesi fazla olduğu için “kaynanalar gelin oldu” derler. Eski gelinler bu durumdan en kötü etkilenenlerdir. Çünkü kaynana baskısı görmüşler. Şimdi de gelinlerinin otoritesi ile karşı karşıyalar. “Eskiden de gelindim şimdi de gelinim” derler.“Kaynanam kazan karası Allah canını alası” deyimi de sıkça duyulur. (Kaynak Kişi: 7)

Meryem Emirosmanoğlu da Şabanözü ilçesindeki gelin- kaynana ilişkilerini şu şekilde anlatıyor:

Kaynananın sözü geçerdi eskiden ve gelin kaynanadan korkardı. Eskiden salıncak üzerine konulan kilimler olurdu. Gelinler rahat yemek yiyemezlerdi. Bir gün kaynanalarından gizli dört tane bazlamayı alıp kilimlerin arasına saklamışlar. Davar sağmaya gitmişler. Kaynanaları durumu fark etmiş ve saklanılan yerden ekmeği bulmuşp almış. (Kaynak Kişi: 7)

Bir gün gelinler ve kaynana makarna kesmişler. Gelin makarnadan biraz götürüp pişirmiş ve yağsız falan yemiş. Makarnayı çalmış ama yağı çalamamış. Suda haşlayıp yemiş. Kocasına yakalanınca gelin yalvarmış kimseye söylememesi için. Yine makarna pişirmişler. Oğlan demiş "Sen bir tencere makarna yedin ya" demiş. (Kaynak Kişi: 7)

Kaynanam kıyma kavurmuş kurbanda. Sandığa koymuş tuzla kıymayı. Eltim çalmış kıymayı ve tarlada başka bir gelinin çaldığı peynir ekmekle yemişler. Sonra o gelinlerden birisi diğer gelinin kaynanasına "Teyze gelinin bana bir teker kıyma verdi" demiş. (Kaynak Kişi: 7)

Kaynana- gelin ilişkilerinin folklorumuza da yansıyan pek çok anıları da vardır. Konu ile ilgili pek çok maniler, türküler yakılmış, hikâyeler düzülmüştür.

Hiç şüphe yoktur ki, analık, her çağda ve ahvalde üstün saygıya layık, insanlığın en güzel en kutsal varlığıdır. Kaynanalık da bir mazhariyettir.

Kaynana- gelin ilişkilerinin çatışmaya varan sebebi nedir? Bunu eski aile düzeni içinde araştırmak, sezinlemek ve eleştirmek, çeşitli yorumlarla izah etmek mümkündür. Ama en önemli sebebi, oğlan analarının: “Nazlı Naimli büyüteyim, gecemi gündüzümü feda edeyim, bin türlü kahrını çekeyim, sefasını el kızı sürsün.” düşüncesinden kaynaklanan, bir çeşit kıskançlık olsa gerektir. (Ataman; 1992: 51)

Eski ailede, erkek evladının üstün tutulması, oğlan analarına adeta bir imtiyaz vermiştir: “Oğlanın anasıyım, temelin binasıyım”. Yani, malın asıl sahibi benim, el kızına ne oluyor? demektir. İşte asıl manzara da bundan çıkmaktadır. (Ataman; 1992: 51)

Yeni bir evliliğin başlangıcında kız ya da oğlan ailesi istemez gibi bir anlaşmazlığa düşerlerse, evlilik sonrası ilişkiler için çok önemli bir durum söz konusu olur. Bu durum kızlar için daha da çok önemlidir. Ya gittiği evde daha çok kıymet verilir ki o zaman çok iyi olur, ya da bunun tersi durumlarda, kızın kendi ailesi ile arası açık olacağı için olumsuzluklar zinciri içinde bir mutsuzluk resminin açıkça görülmesi olacaktır. Bu durum oğlan için de önemlidir. Onun evdeki tutum ve davranışları getirilecek olumsuzlukları çoğu zaman engeller. Fakat pasif davranışı önce eşini, sonra kendisini ve peşinden de bütün aileyi olumsuzluk içine çekebilir. Aslında bu sürtüşmeler başından başlayıp, hangi taraf baskın çıkarsa o yöne kayma devam eder. Sonunda bir taraf ‘ben biliyordum zaten’ der. Ama iş buralara geldikten sonra iki taraf için de bunu bilmenin ehemmiyeti kalmamıştır zaten. (Kaynak Kişi: 3)

Kaynana-gelin ilişkilerinin, aile içindeki düzen bozukluğu: “Kol kırılır, yen içinde kalır” deyiminin sınırlarını aştığı zaman, konu komşudan başlayarak, topluma aktarılan bir olay niteliği kazanır ki, derhal folklora yansır, yeni halkın merak ve araştırma duygusu harekete geçer, olay kendi yapısına uygun bir kalıba sokularak, biraz da abartılmış anlatışlarla yaygınlaşır. Zaten birçok türküler böyle yakılmış ve yayılmıştır.

İşte, kaynana- gelin ilişkilerinin, eski aile düzeninde folklora malzeme olabilecek güç ve anlam kazanmasıdır ki, toplumda acı olduğu kadar tatlı ve hoş yankılar bırakmıştır.

Oğlan analarının, “yanı yastık, altı minder” diye vasıflandırılması karşısında, kız anaları için de: “Kız evi naz evi- kız anası ballı çörek, oğlan anası kül çöreği” gibi deyişler de vardır.

“Kaldıysan evlat eline, sıkıca sarıl geline” deyimi de, karısının ağzına bakan oğullar için söylenmiştir. Gelinleri ile iyi geçinmeye, kendilerini zorlayan oğlan anaları olduğu gibi, gelin sevgisiyle dolu, gül gibi geçinip ağız tadı ile gün geçiren kaynanalar da vardır. Ancak folklor daha çok bunları değil, daha çok dırdırlı olanları almıştır. Nitekim birçok türküler, maniler hep bu çeşit ilişkiler üzerine yakılmıştır.

Gelin ağzından söylenen bir türkü: (Ataman; 1992: 52)
Gayınna gazan garı
Arayı bozan garı
Oğlan eskere gidince
Mektüpler yazan garı

Bahçada mısır gayınna
O gızın gısır gayınna
Oğlun beni seviyor
Taşları ısır gayınna

Sergendeki siniler
El vurmadan iniler
Şimdili gayınnalar
Gelinleri kötüler

Gayınnalar kül çöreği
Ağrır inşallah yüreği
Cehendemin (cehennemin) baş direği
Gayınnalar gayınnalar

(Görümcesine de sataşıyor. Kaynanasının bam teline dokunan en ağır hakaret kızına kısırlık kondurmasıdır, kızından torunun olmayacak demektir.)

Evlerinin önü cevüz
Gırdım baktım içi yavuz
Çürük çıktı bi denesi
Gayınnam da goca donğuz

Gayınnamın adı Hûri
Kör olsun gözünün biri
Goca donğuz benden diri
Ah o câzı gayınnalar (câzı- Acûze (acûz) koca karı anlamında)

Urgan gadanım urgan
Dibinde gutnu yorgan
Gayınnam evden gitsin
Keserim çifte gurban

Gayınnayı netmeli
Gaynar gazana atmalı
Yanıyon yanıyon dedükçe
Altına odun atmalı

Gayınnayı netmeli
Merdivenden itmeli
Paldır küldür giderken
Seyirine bakmalı

Bahçalarda halaza
Selam edin Horaza
Zabah zabah ötmesin
Gayınnam çıkaru maraza

Ay ışıkdur ışıkdur
Sufram dolu gaşuktur
Çatla(da) patla gayınna
Oğlun banğa âşıkdur

Kaynana ağzından geline:

Endim guyu dibine
Merdivanı saz imiş
Gelin değil alduğum
Bir eydişken gızimiş (eydişken- Çaçaron, çenebaz karşılığı)

Dere boyu vardı birdi
Hep çektüğüm gelin derdi
Gıran girsin cümlesine
Günde ölsün üçü dördü

Gelin aldım dert gördüm
Sonunda dizim döğdüm
Ermesin muradına
Gelin değil kör düğüm

Şu dağın ardı meşe
Gün bata görge düşe
Oğlumu benden ettin
Baınğa daşalr düşe

Gelin- kaynana ilişkilerinin hoş yanlarını yakalayan Necati Arkan adında biri de şunları yazmış: (Ataman; 1992: 55)

Gelin:

Çaputları çıkarak
Peşli bindallı giyek
Baba çıksın o ne ki
Çalhamayı nidiyek.

Beni öyle çatlatan
Gayınnaya ne diyek.

Kaynana:

Hanım canım dedükçe
Gabarın maya gibi.
Bir gayfe bişür desek
Oynaman gaya gibi
Olmaz olası gelin
Çarhudan gızı seni
Beynine gan sıçradı
Malamat ettin beni

Gelin:

Oğlun Memmet gelince
Ağzını bıçak açmaz
Pisik gibi büzülür (pisik- kedi)
Bunlar gözümden gaçmaz

Boncuğunan cincıhnan
Kime çalım satıyon
Durduh yere mehleyi
Birbirine gatıyon

Kaynana:

Ezvanenin önünde (ezvane- eczane)
Tango gibi gırıdan (tango- genellikle İstanbul'un süslü kadınlarına denir.)
Mehkeme çarşısında
Kelle gibi sırıldın

Seni çırah çıkardı
Fadiknen Zöhre bacı
Gafanda gıracağım
Tahtığınan tohacı

Gelin- kaynana çatışmasına bir örnek de şöyledir:
Kaynana:
Gelin seni oyarım
Sen hizmetçi ben hanım
Seni evden kovarım

Gelin:
Balon gibi Kaynana
Çıkmış spor yapmaya
Koymayın sakın helvaya
Şişmanlıktan patlıya

Kaynana:
Kartal sinek avlamaz
Köpek kuşa havlamaz
Aklı olan gelin
Kaynanaya hırlamaz

Gelin:
Ey varvara varvara
Ayva doldur şalvara
Azmış dişlek kaynana
Tırmanıyor düz duvara

Kaynana:
Ben yaylada kışlarım
Türlü nakış işlerim
Pis gelini görünce
Dayanamam dişlerim

Gelin:
Kaynanamın kelini
Gelin verir yemini
Dırdır etme kaynana
Akrep soksun dilini

Kaynana:
Gelini sevmeli
Ayda bir görmeli
Gördün mü sövmeli
Azınca dövmeli

3.4 Boşanma

Günümüz şartlarında toplumdaki gelişmeler de görülüyor ki mutluluk ve gelecek kurma düşüncesi ile bir araya gelen insanlar birtakım olumsuz şartlar sebebi ile ayrılabiliyorlar. İnsanların evlenmesi kadar ayrılmaları da tabii bir durumdur. Ayrılan eşlerin tek başlarına sürdürdükleri hayatların da maddi ve manevi sıkıntılar çekmesi olasıdır. Bu sıkıntılar kadınlar söz konusu olduğunda daha fazla hissedilmektedir. (Kaynak kişi 5)

Günümüzde yapılan evlilikler çok kısa sürmektedir. Bunun birçok nedeni vardır. Ancak temel nedenin kadının da artık bağımsız olması, iş koşullarına uyum sağlaması ve maddî bir katkısının olması, erkeğin olumsuz davranışlarını çekmek istememesi diye düşünülmektedir.

Evlilik, iki farklı hayattan gelmiş insanları bir araya koyup, hadi yaşayın demek değildir. Çünkü her ikisi de ayrı ayrı hayat tarzı yaşamış kişiler olup, ayrı zevkleri vardır. He ne kadar aşkları ve sevgileri bir olsa da, mutlulukları bazen bir olmayabilir. Çünkü yaşadıkları hayat tarzları başkadır. Bunu da göz önüne alarak daha önce yaşadıkları hayat felsefeleri başka olduğunun bilincine varılmalı, evlilikler veya beraberliklerde bu yüzden anlaşmazlıklara düşülmemeli ve boşanmalara kadar gidilebilecek bir yol seçilmemelidir.

Mutlu evliliğin ve beraberliğin sağlanabilmesi için, çiftler ilk önce beraber farklı farklı konularda, aynı görüşe çoğu zaman sahip olamasalar da, anlayış ve saygı bu düşüncelerini çözüme kavuşturabilecek kadar onlara yardımcı olacaktır.

Paylaşım aşkı ve sevgiyi yücelttiği kadar, mutluluğu da yücelmeye sebep olur. Çiftler beraberce bir şeyler yapabilmeli, her ne kadar bazı şeylerde ortak zevkleri uymasa da, birbirleriyle paylaşabileceği konulara, ortamlar hazırlamalı, bencillikleri bir an olsun onları terk etmelidir.

Birbirlerine güven her şeyde olduğu gibi, evlilikte de önem taşır. Güven uyumlu ve mutlu bir beraberlik için vazgeçilmeyecek kavramlardandır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÂREN DÜĞÜNLERİ

Yâren

Hep dışarıda aradığımız değerlerin, aslında Anadolu topraklarında bulunduğunu belgeleyen bir sosyal kurumdur.

Yâren

Bizi biz yapan maddî ve manevî ürünlerimizin ahenkli bir manzumesi olan zengin ve köklü Türk kültürünün yöresel bir yansımasıdır.

Yaren(yâran) topluluğu çevre halkının gençlerini eğiten bir halk okuludur. Bu topluluk "baş ağa" denilen iki idareci tarafından yönetilir.

Önce baş ağaların seçimlerini ve vasıflarını açıklayalım: Baş ağa olacak kişi; o mahallenin evlerine girip çıkabilecek, güvenilir, askerliğini yapmış, güngörmüş, usül erkan bilir, hatırı sayılır, sözünün eri, delikanlı, kıymet bilir olmalıdır. Onları eğitmekte ve yönetmekte usta olan kişiler arasından aday gösterilir. (Karadut 2008: 74)

Yaren günleri belirtilir. Baş ağalar, ilk derslerini uşaklara verirler. Nasıl oturup kalkacaklarını, misafiri nasıl karşılayıp uğurlayacaklarını, yaren içinde ve dışarıda nelere dikkat edeceklerini bir bir uşaklara söylerler. (Karadut 2008: 75)

Yakılacak bir ocak baş ağalardan birisinindir. İkinci baş ağa da son ocağı yakar. Yarenin açılış ve kapanışı baş ağaların ocakları ile olur. Misafir listesindeki misafirlere göre uşaklardan uygun gördükleri uşaklara işaret eder. (Karadut 2008: 75)

Yâran sohbetlerinde mutlak olan eğlence ve muhabbetin birisi de karşılıklı iki delikanlının; saz, darbuka, zil ve kaşık çalınarak oyun havalarına uyum yaparak oynamalarıdır. Bir oyun havası süresine "savak" denir. Bir savak oynayan oyuncular, baş ağalardan müsaade ister. Baş ağalar ya bir daha oynayın der veya yerinize falancaları kaldırın diyerek muhabbete devam edilmesini sağlarlar. Oyunlardan sonra sıra yemek yemeye gelir. Yemeğin sonunda misafirler izin isterler. Sazlar uğurlama havası olarak "Ey gaziler yol göründü bize" türküsünü çalıp söylerler. (Karadut 2008: 75)

Misafirler uğurlandıktan sonra, baş ağalar, yarenin değerlendirmesini yaparlar. Baş ağalar, "Gidebilirsiniz, iyi geceler." Diyerek yareni sona erdirmiş olurlar.

Yâranın kelime anlamı "dostlar, sadık arkadaşlar" demektir. Çok sık duyduğumuz bir söz vardır: "Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi." Buradaki sohbetler Çankırı gençleri için doğal bir eğitim kurumudur. Gençler kültürümüzü, büyüğe saygıyı, dürüstlüğü, dikkatli ve enerjik olmayı, başkalarının haklarına saygılı olmayı, geleneklerimizi, misafirperverliği, Türk eğlence kültürünü geniş ölçüde buradan öğrenmektedir. Ahlaklı bir kişilik sohbetlerde geliştirilmektedir. (Fotoğraf no:20)

Yâran teşkilatı, bir eğitim kurumu gibidir. Eskiden burası adeta bir okul niteliğinde idi. Eldivan'da kısmen günümüzde de böyledir. Babalar yanlarında çocuklarıyla sohbete gelirler. Askerlik yapmamış kimse nasıl toplumumuzda olgun insan sayılmazsa, Çankırı'da yârana katılmamış kimseler de olgun insan sayılmamakta idiler. Bu bakımdan Çankırı'da söylenen şu söz yâranın önemini belirtmektedir:

Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi
Oğlan babadan öğrenir sohber gezmeyi

Sohbetlerde eğitim anlayışı didaktik değildir. Yani doğrudan öğretim yerine, daha çok uygulayıcıdır ve deneme yanılma yöntemi egemendir. Kültürümüzü, büyüğe saygıyı, dürüstlüğü, dikkatli ve enerjik olmayı, sorumluluk duygusuna sahip olmayı, başkalarının haklarına saygılı olmayı, geleneklerimizi, misafirperverliği, Türk eğlence kültürünü gençler geniş ölçüde burada öğrenmektedirler. Gençler aynı zamanda millî bir eğitim, görgü kuralları ve zarafet öğrenirler. Kısaca, yâran sohbetleri, gençlere hayatı öğreten, karakter eğitimi veren hayat okulu niteliğindedir. Genç, çok yönlü yetişerek hayatı öğrenir. Yarenlerden birisine kız verecek aileler, o gencin ahlakî durumundan emindirler. Bu bakımdan kızlarını tereddütsüz olarak memnuniyetle verirler.

Yârana katılan genç aynı zamanda saygınlık kazanmaktadır. Yâran sohbetleri kişilik geliştiren, yetişkin eğitimi kurumu niteliğindedir. Hayat boyu eğitimin bir kısmı burada tamamlanır.

Ahilikteki birçok ilke yâran açısından da söz konusudur. Açık ve kapalı olması gereken ilkeler vardır: Yâranın alnı, kalbi, kapısı açık; eli, dili ve beli ise kapalıdır.

Birinci gruptakilerden; alın açıklığı, başkalarının yanında yüz karası olmamayı; kalp açıklığı, herkesle muhabbet etmeyi, herkese sevgi göstermeyi ve yardım etmeyi; kapı açıklığı, özellikle sofrası herkese açık olmayı, yardıma muhtaç olan herkese yardım etmeyi ifade eder.

İkinci gruptakiler kapalıdırlar: el, kimsenin hukukuna tecavüz etmemek; bel, hiçbir kimsenin namusuna tecavüz etmemek; dil, kimse hakkında dedikodu yapmamak ve sır saklamak demektir.

Nefsinin arzularına karşı koyabilmek için insanın bazen gerçekten çetin sınavlardan geçmesi gerekir. Yâran ahlakını anlatabilmek için bir

hikâyeyi hatırlamak yerinde olacaktır: Değerli bir zat talebelik yıllarında mum ışığıyla ders çalışmaktadır. O esnada kapı çalınır ve genç adam karşısında genç ve güzel bir kız görür. Genç kız yolunu kaybettiğini ve etrafta başka ışık göremediği için buraya sığındığını söyler. Genç adam kızı içeri alır ve kendisi sabaha kadar mum ışığında ders çalışmaya devam eder. Utangaç ve gizli saklı nazarlarla onu seyreden kız, gencin bir hareketini hayretle izler. Genç adam, arada bir, parmağını önünde yanan mumun alevine tutmakta ve bir müddet öylece bekledikten sonra geri çekmektedir. Bir defayla da yetinmemekte bunu hep tekrarlamaktadır. Bu hâl üzere sabah olur. Gün ışıdıktan sonra genç kız oradan ayrılıp evine döner. Olanları Osmanlı veziri olan babasına anlatır. Vezir, kızına yardım eden genci sarayına davet eder ve gence niçin sabaha kadar elini yanan mumun üzerinde tuttuğunu sorar. Yusuf yüzlü genç cevap verir: “Yolunu kaybettiği için kapımı çalan bir misafiri dışarıda bırakamazdım, bu sebeple onu kulübeme aldım. Nefsimin hilelerine karşı koyabilmek için de elimi ara sıra mumun bana cehennemi hatırlatan alevi üzerine tuttum. Şeytan beni kandırmaya yeltendiğinde parmağımı ateşe tutarak nefsime cehennem azabını hatırlattım ve böylece yanlış bir şey yapmaktan kurtuldum.” Bu iffetli gencin davranışı vezirin çok hoşuna gider ve vezir kızını bu gençle evlendirir.

Anne- babalar kızlarını böyle terbiyeli ve namuslu bir gençle evlendirmek isterler. Yarenlerden birisine kız verecek olan aileler, o gencin ahlakî durumundan emindirler. Bu bakımdan kızlarını tereddütsüz olarak memnuniyetle verirler. Yâran sohbetleri, gençlere hayatı öğreten, karakter eğitimi veren bir hayat okulu niteliğindedir. Bu sohbetlerde gençler, çok yönlü yetişerek hayatı öğrenirler. Böylece yârana katılan genç saygınlık kazanmaktadır.

Yârandan evlenenler olur ise:

Yârandan birisi evleniyorsa, baş donanma gecenin canlılığı, güveyi gezdirmesi yarana aittir. Düğün yanaştığı vakit evlenen zengin ise yaran ve evlenen fazla masraf eder. Başdonanması gecesi hizmet ve damadı eğlendirmek yarana ait olduğundan, gerek başağalar, gerek yaran canı gönülden çalışır, her hizmeti hallederler.

24 kişilik yâran ekibi, kayıtsız şartsız damadın emrindedir. Baş donanma gecesi sabaha kadar yaran ayrılmaz, ertesi gün hamamda yine aynı şekilde beraberdirler. Hamamdan sonra da beraber gezerler, gerdeğe kadar ayrılmazlar. (Fotoğraf no:21)

Murat Karadut, Hacı Murad-ı Veli Seydi Köyü adlı eserinde Eldivan-Seydi Köyü'nün düğünlerini şu şekilde anlatmaktadır.

Düğün kararı mahallenin “Başağaları” ile verilir. Gelin geleceği günlerin cuma veya pazar gecesi olmasına dikkat edilir. Düğüne karar verildikten sonra başağa tenlükçü aracılığı ile mahallenin delikanlıları “Yâren tayfası” toplar. Bu topluluğa “Yaren uşağı” da denir. Uşak: Yaren tayfası, yarene iştirak edenler, yaren elemanları anlamındadır. Başağa, toplanan uşağa “Yarın ikindi camisi çıkınca bayra dikeceğiz. Düğünümüz var.” der. Belirtilen zamanda gelmeyenler cezalandırılır. Mahalle odasının önünde toplananlar davul zurna ile bayraklarını alarak doğru oğlan evine varırlar. Çatının uygun bir yerine, görülecek şekilde bayrak çakılır. Düğün sahibi davulcu bahşişi verir. Aynı ekip kız evine varır. O kapıda da davul zurna çalınarak düğünün başladığı duyurulur. Davulculara bahşiş verilir. Böylece düğün başlamış olur. Davulun son gününden bir gün önce, düğün davetiyesi olarak içinde 3-5 şeker konulan kâğıt külahlarla, hısım, akraba eş ve dostlara dağıtılır. Okuntuyu (davetiyeyi) dağıtan kişiler, düğün sahibinin selamını söyleyerek “Saraç var. Buyurun.” der. (Karadut 2008: 36)

Saraç: Doğan davetlilerinin bir araya gelerek kurdukları eğlence muhabbet ve sohbet anlamındadır. Saraç yönetimi başağalar tarafından sağlanır. Çay, oralet, bisküvi gibi şeyler için yapılan masraflar ise oğlan evi tarafından karşılanır. Gençler oynayıp güldükten sonra, misafirler, başağalardan izin isterler. Başağalar da yer ve zaman belirterek güveyi donatımına davet eder. Saraç da sona ermiş olur. (Karadut 2008: 36)

Gelin geleceği günden bir gün önce düğüncüler, omuzlarına poşu asmadan düzgün bir şekilde boy sırasına geçerler. Bu yürüyüş işini askerde çavuşluk yapmış bir delikanlı yürütür. En önce evlenmeye namzet iki delikanlı çıkarılır. Bunların eline birer sini verilir. Üstü bir örtü ile örtülü sininin birine çerez (leblebi, üzüm, fındık vs.)konulur. Diğerine, gece gelin kızın eline yakılacak kına konulur. Bu merasime kına koymacı adı verilir. Kına koymacıda erkeklerin arkasından gelen kadınlar, gezi elbisesi denilen düğün kıyafetlerini giyerler. Kız evine varan kına koymacılar dururlar. Arkadan gelen iki yenge olacak kadın, gençlerin elinden sinileri alarak kız evine verirler. Kız evi sinidekileri alır. Onların yerine mayalanmış ve üstü bozulmamış yoğurdu alırlar. (Yoğurdun anlamı, size göndereceğimiz kız bu yoğurt gibi el değmemiş ve tertemizdir. Dileğimiz odur ki oğlunuzla kızımız maya ile sütün böyle yoğurt olduğu gibi anlaşsınlar, uyum sağlasınlar.) demektir. Bu yoğurdu gerdek gecesi damat ve gelin yerler. İkinci siniye yine kız evinden de çerez konulur. O da eğlenceli olsunlar. Ağızları ve dilleri tatlı olsun anlamındadır. Bir de bütün ekmek konur. O da nasibi ile gitsin anlamındadır. (Karadut 2008: 37)

Kına koymacı (düğün alayı) yine disiplinli, uygun adımlarla sinileri ve düğüncü kadınları oğlan evine teslim ederler. Kına koymacıda poşu, kılavuz ve bayrak yoktur. (Karadut 2008: 37)

Kıza yakılacak kınanın kız evine gönderildiğini söyledik. Kız tarafı da ücret karşılığında bir kadın tutar. Bu kadın düğün sahibinin eş dost ve bütün

tanıdıklarını gezerek akşam kıza yakılacak kınaya davet eder. Bu çağrı çoğu kez bütün ilçe halkını içerir. Kızın akrabaları, hediyelerini (gelin kızın arkadaşlarına dağıttığı sakız ve mendil karşılıklarını) alanlar kına yerine gelirler.

Kına yerinin korunması ve güvencesi sağdıç babası tarafından yürütülür. Sağdıç anası da kınaya toplanan genç kızların ve gelinlerin eğlenmelerini, oynamalarını sağlar. Türkücü kadın tefini alır gelir.

Türkücü kadın tefle tempo tutarak oynak türküler söyler. Oyuncu kızlar da kaşıkla veya zil takarak karşılıklı ikişer kişi oynarlar. Gençler bir tarafta köyde eğlenirken oğlan evi taraftarları düğüncü kıyafetleri ile oğlan evinde toplanırlar. Oradan hep beraber kına yerine gelirler. Onlar da eğlenceye iştirak ederler. (Karadut 2008: 38)

Dua yapacak bir hoca kadın ve yaşlı kadınlar bir araya gelerek aynı kına yerinde, “Gelin kıza bırakma getirenler, hediyesi olanlar getirsinler.” Diye çağrıda bulunurlar. Kızın arkadaşlarından bir kız bir yastık getirir kadınların ortasına koyar ve üstüne oturur. Onun arkasından sağdıç anası ve bir kız, gelin kızı ortaya getirirler. Ama yastık üstünde oturan kız sağdıç anasından bahşişini alır. Yerini de gelin kıza bırakır. Yönü kıbleye gelecek şekilde gelin kız ortaya yastığın üstüne oturtulur. Hoca kadın şu duayı okur. (Karadut 2008: 38)

Dua: Barike Allah, Barike Allah. Nefeslerde iman Gaza Kümullah.
Erişsin ellerimize eminlik
Yetişsin beylerimize düzenlik
Hocalar çoktur anılmaz
Yüreklerde oğul derdi onulmaz
Be insafsız ne gönderdin buralara
Bir içim su ile bak sulara.

Yedi kat arş ile nuri hak içun
Yedi kat dağ ile nuri kaç içun
Şehit ölenlerin kanı hak içun
Gazi kalanların canı hak içun
Yürek avusuna yanmışlar içun
Can acısı ölüm serhoşluğu
Metayı Habib Allah Muhammet
Mustafaya salâvat.
Başımızdan af!
Üstümüzden niyaz
Ya Hannan ya Mennan
Yoldaş ola son deminde bize iman
Kamu dert ehline derman
Olur ise sana ihsan
Sanadur ya ilahi'
Cümle eşyanın müracatı
Diyelim sıtk ile âmin
Biz kez senden gayri kimsem yok
Edem arzu haçatım.
Sübhaneke Rabbike
Rabbil izzeti
Amma Yesifun
Veselamün Alelmürselin VelhamdülillahiRabbilâlemin
Velillahil Fatiha!

denildikten sonra gelin kız kalkar hoca kadının ve orada bulunan yaşlı kadınların elini öper. Kız arkadaşlarıyla bir kenara çekilirler. Tellallık yapacak kadın sağdıç anasından başlayarak hediyesini ister, eline aldığı bırakmayı herkese göstererek "Sağdıç anasından bereket versin darısı oğluna kızına olsun" der. Böylece bütün bırakmalar toplanır. Bu gece kınasında toplanan bütün hediyeler, bırakmalar, sadece kız içindir. Bunda oğlan tarafının hakkı

yoktur. Ana kınası gece kınasından farklıdır. Gelin kınası kına yerinde yakılacağı gibi kızın evinde de yakılabilir. Kızın arkadaşlarından bir grup kız, Hoca kadın ve yakınlarından birkaç kadın, kına yakmak için kızı önce belirlendiği şekilde yönü kıbleye çevirerek yastık üstüne (Sandalye de olabilir) oturturlar. kına karılınca(karıştırılınca) ortaya getirilir. Kızın arkadaşlarından bir kız, oğlan evi tarafından bir kadın, kına yakmak için ortaya gelirler. Gelin kızın eline ve ayaklarına kınası yakılır.

Bu kına yarış yaparcasına çabuk yakılır. Ekseriyetle kız, oğlan tarafı olan kadından önce işini bitirir ve geç kalandan bahşiş alır.

Bu işler esnasında Hoca kadın ve gelin kızın kız arkadaşları hep bir ağızdan şu beyitlemeleri söylerler:

Atladım girdim eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Kız anasının yakışığı
Al yeşil kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Ezücük çaylar bulanır
Dağınan taşı dolanır
Ana beslemiş güvenir
Al yeşil kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Elimi sundum astara
Kolumu kesti destere
Var Allah sizi göstere
Al yeşil kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Ufak mercimek bitti mi?
Dağınan taşı tuttu mu?

Kız anası unutulur mu?
Al yeşil kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun
Hani bu kızın anası
Elinde mumlar yanası
Başına devlet konası
Al yeşil kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun.

Kınası yakılan gelin kız bundan sonra yalnız bırakılmaz. Kız arkadaşları ile oynayıp gülerler o geceyi beraber geçirirler.
Oğlan tarafında yapılan düğünlerin, gündüz matineleri diyebileceğimiz meydan şenliklerinde: cirit, güreş, köçek ve seğmen oyunları yapılır, akşam da oğlan evinde, sazlı sözlü eğlenceler düzenlenirdi. Bu eğlenceye oğlan babasının yakın dostları, arkadaşları ve saz söz ehli yârenler katılırdı.

Güveyi ve arkadaşları, gençler bu toplantılarda, sadece yaşlı yârenlere hizmet için bulunurlar, saza söze karılamazlar, başköşeye oturmazlar, kapının yanında yer alırlardı. Sonraki akşam da gençler aralarında toplanırlar, keyiflerince çalar oynar ve eğlenirlerdi.

Yâran toplantılarında içki içilmezdi. Toplantıyı en yaşlı yâren yönetir, tam bir disiplin ve ahenk içinde devam ederdi.

Bu toplantılarda çalınıp okunan genellikle usta malı denilen ünlü âşıkların deyişleriydi. Özellikle bölgede yetişmiş âşıklara yer verilirdi. Dertli, Geredeli Figani, Kastamonulu Kemali, Âşık Feyzi, Ilgazlı Âşık Naili Baba gibi âşıklardan seçilmiş parçalar; Karacaoğlan, Emrah, Ceyhuni, Âşık Ömer gibi âşıklardan da deyişler çalınıp okunurdu. (Ataman; 1992: 66)

Yârenlere kahve ve şerbet ikram edilirdi. Sonra da sofralar kurulur yemek yenirdi. Böyle bir toplantıya, Kastamonulu aşık Yorgansuzun Hakkı Çavuş da katılmıştır. Yorgansuzun Hakkı Çavuş aynı zamanda bir efe idi önü peşli, çift sıra gümüş savatlı, kaypak düğmeli camedan yelek, boyundan aşırmalı, gırgırlı güçüş saat kösteğinin zıllım saçaklı ucu, Tosya kuşağının üstüne doladığı Manda derisi silahlık arasından, mavi çuha zıbkasının kıvrımlı ağına kadar uzatınıyordu. Oğlak derisi yumuşak çamurluğu (topuksuz çizme) ile 28-29 yaşlarında şivga delikanlı bir Kastamonu uşağı idi (1923). Safranbolu yârenleri, Hakkı Çavuş'u âşıklıktan yana da üstün tuttukları için, gençliğine rağmen onu aralarına almışlar, baş köşeye oturtmuşlardı.(Ataman; 1992: 66)

Babası ömrü boyunca yaz-kış hiç yorgan örtmediği, temelli yorgansız yattığı için, Hakkı Çavuş, Yorgansuzun Hakkı Çavuş diye tanınmıştır. 1964 yılında 69 yaşında ölümüne kadar, Kastamonu efe kılığıyla gezmiş doşamıştır. Bir kıl sanatı olan kırkıcılık ve mutaflıkla geçinen bu halk sanatkârı, şu deyişle karakterini pek güzel anlatmaktadır:

Yarabbi beni muhannede (kötüye- soysuza) muhtaç eyleme
Üstümün kılıynan, kesemin puluynan canımı al

Yârenler misafir aşıka itibar göstererek sazı eline vermişlerdi. Genç Hakkı Çavuş, bir iki düzen yoklayıp tellere dokundu:

Kim züğürtse sanmayın ânın işi âsân biter
Zenginin gönlü olur ammâ züğürt elden gider
Yok vefâsı bû zaman ahbabının fehmeyledim
Merhamet etmez ebet itsen tese'ül derbeder

Ağniyâ hep sim-ü zer cem'inde bakmaz gayre hiç
Verseler dünyâyi birden bû bana demez yeter

Ağniyânın başka gûnâ oldu hâli Zikriya
Bilmeyen malın hesâbın rızk içün vâh gam çeker

Âşık Zikri dedesiymiş. Hakkı Çavuş da geleneğe uyarak faslı, usta malıyla açmıştı. Yârenler sazı elinden bırakmadılar:

- Aman ses gelsin âşık, diye tutturdular. Kırmadı, Ustası Âşık Feyzi'ye sözü getirip: "Himmet senden, satmak benden" diye ustaya saygı geleneğince tellere dokundu:

İnsanlıkda gaabiliyet şartmış
Her eyri ağaçtan yay olur mu hiç
Bu darbımeseldir ârifler demiş
Tamahkar lokması pay olur mu hiç

Her daş(taş) cevher olmaz, cevher başkadur
Her ağaç öd olmaz, anber başkadur
Şap şeker bir değil, şeker başkadur
Semerci gamışından nay olur mu hiç

Her kişinin Feyzî tezkiyesi var
Mekteb-i edepten terbiyesi var
Anın da halince tasfiyesi var
Çayır çemeninden çay olur mu hiç

Ve yârenleri söyletmeyip yeniden tellere dokunur:

Lûtf-i aşktır âşıka aşkın çalar dinler bu saz
Yetmiş iki dile âgâh âşinâ anlar bu söz
Dil'de koymaz derd-ü kasvet def'eder endîşeyi
Bahşeder âyine-i kalbe cilâ şenler bu saz

Artırır âşıkların aşk fâikların fıskını
Dinle gör bak perdesi ibret nümâ ünler bu söz
Bazılar nehyeyler amma ehl-i hal cevaz verür
Bilmeyene sivri sinek dındadın dınlar bu saz

Her telinde ayrı nâme ruhu okşar (bam)la (zil)
Pençeyi vurdukça Hakkı sızlanur inler bu saz

Yârenler coşmuşlardı, Mutlu'nun Deli Emin Ağa, sazına düzen verdi. (Ataman; 1992: 69)

Bu bir ince sözdür söylenür ezel
Dilber akça ister söylemez gazel
Zengince aşıkı bulunca gözel
Züğürdü dağlara salması vardır

Bu bir ince sözdür inceden ince
Bülbül feryâdeder gülü görünce
Bir gözelin kendi gönlü olunca
Eşini arayup bulması vardur

Aşık Muharrem Dertli'nin:

Sâkiyâ câm'ında nedir bu esrar
Kıldı bir katresi mestâne beni
Şerâb-ı lâ'linde ne keyfiyet var
Söyledür efsâne efsâne beni

diye başlayan ve hemen her toplantıda çalınıp okunmadan geçilmeyen meşhur deyişini çalıp söyledi.

Balaban Mehmet Ağa, Karagöz'ün Mehmet de sazlarına düzen verip çaldılar, çağırdılar.

Yazıköylü Aşık Pekmez Mehmet saz çalmıyordu ama güzel sesiyle bu toplantılarda ayrı bir havası ve yeri vardı. Çok güzel bozlak okuyordu:

Karşıdan karşıya kurulsun engel
Top top olmuş ziliflerin mah yüzüne çengel
Ben ölürsem cenazeme sen gel
Yu yıka gözyaşıynan defneyle beni

Akup akup da yar sular durlanmayınca
Bizim de mahkememiz yedi gapuda kurulmayınca
Etim de divlim divlim gıyılmayınca
Vermem gözel yar ellere seni

Pekmez'in kendi deyişlerinden biri şudur: (Ölçü bozuklukları için kendisi):"Ben vezne, tartıya gelmem, ağzıma ne gelüse onu söylerim" demiştir.

Gençlikten büyümüş görmemiş peder
Hiç gönlünden kalkmaz gam ile keder
Bir çocuk çağırsa ardından gider
Pek kolay yulara gelir bu Aşık Pekmez

Kopuk vari omuzlarsın peltayı (palto- burada ceket)
Danaköylüye bırakturursun baltayı

(Dağcı insanlar olan Danaköylüler, tek başlarına yarım saat içinde 10 eşek yükü odun kestikleri için, Pekmez Mehmet burada telmih yollu kendisini methetmektedir.)

İstanbul'a kemal bulmuş zevâlin yakın
Her vardığın mecliste âdâbın takın
Kanundan hariç işe yanaşma sakın
Postekini yüzerler ey Âşık Pekmez
…….

Perşembe günü yapılan gençler toplantısında, türküler çağrılır, oyunlar oynanırdı.

Aç kapıyı ben geldim
Sefa geldin hoş geldin
Sen de yanuk ben de yanuk
Sular akar boz bulanuk
Eller uyur ben uyanuk

Hemen her toplantıda vazgeçilmez bir oyunun sözleridir. Dört kol halinde oynanır. Beyleraman, Genç Osman, Bozlaklı oyun, Amani, Çirdak, Beyler bahçası adlı oyunlarla eğlence sabahlara kadar sürerdi. Güveyi de bu toplantılarda oynatılırdı. (Ataman; 1992: 71)

Seğmen
Havayi de deli gönül havayi
Görün işte geliyor
Eldivan'ın seymen alayı.
Evet!
İç Anadolu'nun vefakâr, cefakâr delikanlısı.
Birlik ve beraberliği
Seğmende bütünleşirler.
Göğsü ileride başı yukarıda
Kasketi eyimli,

Hey anam hey!
Atatürk'ün seğmeni
Kılavuzu en önde
Kanat açmış arkasında
Semaları deliyor.
Muhafızlar pürdikkat.
Görevlerini iyi biliyor.
Seğmen olmuşlar bak!
Ali, Hüseyin, Ahmet, Mehmet
Bunları yalnız bırakır mı hiç
Ayşe, Fatma peşinden gider elbet
Yıkılır mı kardeşim, yıkılır mı? Söyle
Bir millet seğmen olunca böyle,
Çavuşundan emir almış uygun adımla geliyor.
Öyle bir havan, öyle bir yolun var ki seğmenim
Eldivanlım seğmenim,
Hiçbir tasan olmasın.
Taşıdığın al bayrağın
Al rengi hiç solmasın. 20 Ocak 1983.

Eldivan'da seğmenin, bugünkü halinde disiplin edilmesi 1930'lardan bu yanadır. Ondan önce, atlar üstünde cirit oyunu, birkaç delikanlının teke bıçakları ile davul zurnanın çaldığı Köroğlu havasına uygun tempolarla gösteri yapmak şeklinde olurdu. Teke bıçağı 50 cm ile 70 cm uzunluğunda olup kılıçlardan farkı kabzasında muhafazasının olmamasıdır. (Karadut 2008: 52)

Seğmen şu düzen üstüne kurulu: En önde kılavuz vardır. Elinde eskiden kılıç olurdu. Şimdi ise ucu püsküllü bir sopa olur. Onun üç adım gerisinde, bayrak, bayrağın iki tarafında bayrak muhafızları, onlar da silahlı olurlardı. Şimdi onlarda ucu püsküllü sopa taşırlar. Bayrağın üç adım

gerisinde de seğmen… İlk sıra beşli olur. Ortada üçü seğmen, yan tarafta ikisi bıçakçı olur. Bıçakçıların elinde eskiden tüfek olurdu. Şimdi sopa oluyor. Seğmenin kalabalığına göre, üç veya dört sırada bir, yan taraflara bıçakçı konur. Sıralama da üçerli veya dörderli dizilir. (Karadut 2008: 52)

Seğmen alayı, kız evinin bulunduğu mahalleye geldiğinde o mahalleliler seğmen için engel olabilecek oyun düzenlerler. Ya yüksekçe bir yere yumurta dikilir, vurulması istenir. Ya cadde üstünde salıncak kurulur. O salıncak üstüne de eşek ve oyuncu adam çıkar, seğmenden onların indirilmesi istenir. Ya traktör römorklarının üstüne kurulur. Düğün sahibine orada çay ikram edilir. Düğün sahibi de onun bahşişini verir. Bu oyunların hepsi de kasıt değil muhabbet için yapılır. Seğmen kız evinde durur. Davul zurna çok yanık bir hava çalmaya başlar. Bu arada yengeler kız evine girerek gelini çıkarırlar. Sağdıç anası kız evinden bir bakır tabak, tahta kaşık alır ve evin duvarından bir çivi söker. Bu çivi oğlan evine çakılır. Tabakla kaşık çalınarak gidilir ve kaşık mutlaka kırılır. Anlamı, kızın bu evden nasibi kesildi… Çivi ise buradan söküyor, gittiği eve çakıyoruz demektir. Gelin giydirilirken de oğlan evi tarafından özellikle gönderilen kadınlar giydirilir. Evlenip boşanmış olmayan iyi yuva kurmuş kadınlardan gönderilir. Eşikliği dışarı çıkarlar, geline en son babası veya ağabeyi, tamam anlamına gelen uygun bir bel bağı bağlarlar. Bu arada kız evinin önünde, seğmene bahşiş olarak seğmen bayrağına 4-5 metrelik takı takılır. Gelin çıkarıldıktan sonra, seğmen yürüyüşe geçer. Mahalle sınırlarına varana kadar yola urgan gerilir, düğün sahibinden bahşiş alınır. Gelinin ana evinden çıktığının işareti olarak gelinin işlemeli yüz yastığı orada bulunan fakir bir çocuğa verilir. O çocuk, yastığı doğruca güveyiye götürür. Güveyiden bahşişini alır. Eve teslim eder. Seğmen oğlan evine geldiği zaman seğmen bayrağına bir takı da oğlan evi takar. Bunun haricinde seğmene birer mendil de dağıtılır. Bu seğmen bahşişi gelenek halinde değildir. Gelinin kollarına girmiş olan yengeler, gelini oğlan evinin eşikliğine kadar getirirler. Gelin, kaynananın ve kayınbabanın elini öper, kayınbabanın ayaklarını öpmek için eğilir; ama baba “Sağ ol yavrum”

diyerek öptürmez. Bu arada geline bahşiş verir. Bu bahşişin üretken cinsinden olması uygun olanıdır. Toprak, ağaç, davar ve inek cinsinden bir şey olur. Gelin, eşiklikte dururken düğün halkına şeker atılır. Gelinin başına buğday serpilir. Önüne tutulan tereyağından parmağıyla alarak kapının üst eşikliğine bulaştırır. Anlamı; "Bu yağ emindikçe, girdikçe gelin de bu eve iyice ısınsın, çıkmasın." demektir. Şeker tatlılığın, buğday ise bereketin işaretidir. Bu arada davul zurnaya güreş havası çalması söylenir. Ortada bir meydan açılarak kayınbaba ile kaynana güreştirilir. Bilerek ayak takılarak erkek tutup yatırılır. Kadının galibiyeti ilan edilir. Alkışlanarak kutlanır. Bu güreşin anlamı; "Biz kar koca olarak siz dostların gözü önünde güreşerek bundan böyle çocuk yapmak işine son veriyor, bu görevi evlendirdiğimiz oğlumuza veriyoruz." demektir. (Karadut 2008: 53-54)

Gelinin oğlan evine teslimi bittikten sonra, seğmen düğün odasına çekilir. Başağalar, düğün sahibine hayırlı uğurlu olmasını dilerler. Düğün sahibi varsa hediyesini (çorap veya mendil) alır seğmene dağıtır. Bu dağıtma işini de seğmen çavuşu yapar. Hep beraber düğün odasına çıkılır. Alacaklar alınır. Borçlar ödenir. Helallaşılır. Hayırlı uğurlu olması dileğiyle bu merasim son bulur. (Karadut 2008: 55)

Gerdek gecesi, eskiden, güveyinin yaren arkadaşları evin bacasından güveyiye şaka olsun ve hem de yaramaz bir durum varsa heyecanını yensin diye bir bakraç (su kabı, helke) içerisinde bir kedi veya bir tutam çıra uzatırlar. Güveyi de onun yerine güveyi tatlısından baklava koyar uzatırdı. (çıranın aydınlanma aracı olarak kullanıldığı günlerde).(Karadut 2008: 50)

Yâren Düğünlerinde Oynanan Meydan Oyunları Ve Orta Oyunları

Tan (Dan) Davulu

Sabahın erken saati, şafaktan önceki zamana tan karanlığı denir. Tan davulu da işte bu saatlerde düğün odasından, davula 5 ile 6 tokmak vuruşuyla çalınan davuldur.

Bu işaret yaren uşaklarının odaya çağırılması işaretidir. Baş ağaların belirtecekleri zaman içinde gelen uşaklar cezadan kurtulurlar. Zamanından önce gelenler ve geç kalanlar cezalandırılırlar. Geç kalanların evlerine bekçi gönderilir. Bu bekçi de o kişiyi evde tutar dışarı çıkmasına mani olurlar. Şayet evine bekçi gönderilen kişi, bekçileri kandırır ve elinden kaçar, odaya gelmeyi başarırsa onun cezası ona giden bekçilere verilir. (Karadut 2008: 55)

Evlerinde kalanlar için davul zurna, sabahın erken saatlerinde uşakların kalabalıklarıyla o eve varırlar. Kapı önüne bir eşek çekilir. Cezalı olan kişi nasıl yakalandıysa öylece eşeğe ters olarak bindirilir. (Karadut 2008: 55)

Eli yüzü ocak karası ile karalanır. Boynuna, koluna ele geçen kötü şeyler (eski giysi, eski eşya vs.) takılarak gülünç duruma getirilir. Böylece geç kalanlar hep toplanır. Bu curcunalı ekip, kahve ve köy odaları önünden geçilir. Oralardan bu ters eşek üstündekilerin üzerlerine su atılır, kül serpilir, dolaşılarak düğün odasına gelinir. Odada su ve sabun hazırlanmıştır. Temizlikler yapılır. Hep beraber sabah yemeği yenilir. Bu arada usulsüzlük var ise davacı olan kişi yönünü baş ağalara döner ve ortaya iki diz üstü oturur. Şikâyetini söyler. Baş ağalar her iki tarafı da dinler ve kendi aralarında uygun bir ceza verirler. Çoğu zaman her iki tarafa da aynı cezalar verirler. Be cezalar ya 1-2 kg şeker veya ayaklarına 3-5 tura vurmak olur. (Karadut 2008: 56)

Güvercin Taklası

Oyuncular dörder kişilik iki grup teşkil ederler. Hangi takımın yatacağını belirlemek için, yazı tura veya yassı bir taşın bir yüzüne tükürülerek yağlı yavan atılır. Kaybeden ekip yatmak için karşılıklı iki kişi kafa kafaya verilir ve doksan derecelik eğilirler, diğer iki kişi sırt sırta gelir, yatanlar dikilenlerin bellerinden tutar, dikilenler de yatanların kemerlerinden tutunarak kurulan köprüyü sağlamlaştırırlar. Atlayacak olanlar sıra ile koşar gelir. Yatanın bel kısmına iki elini koyar, havaya sıçrayarak kafasını yatanların kafalarına koyar, havaya sıçrayarak kafasını yatanların kafalarına koyar, karşı tarafa ayakları üstüne düşer. Bu atlama devam eder. Atlayanlardan birisi takla aşamazsa onlar yatar yatanlar atlar, davul zurna eşliğinde oyuna devam edilir. (Karadut 2008: 56)

Urganlı Kule

Mevcut oyuncular iki takım oluştururlar, yatacaklar ve atlayacaklar belirlenir. Yatanlar kollarını kenetleyerek bir halka teşkil ederler. Oyunculardan uzun boylu birisi içeriye girer. Urganın bir ucunu eline alır. Urganın diğer ucu çabuk kıvrak diğer oyuncunun elindedir. Dışarıdaki oyuncu kuleyi korur. Elindeki urganı bırakmadan dıştaki oyunculara ayağı ile değmeye çalışır. Onlar da eğilmeden yatanların sırtlarına binmeye çalışırlar. Atlayanların birisine değilince, takım yer değiştirir. (Karadut 2008: 57)

Sinsin Oyunu

Sin; sinmek, gözetlemek, kendini sipere almak, eğilerek veya sinerek vücudunu gözükmeyecek pozisyona getirmek, kedinin avına yaklaşması gibi, sine sine hedefe ulaşmak.

Sinsin oyunu harman yerlerinde ve köy meydanlarında oynanır. Yerlisi yabancısı, genci yaşlısı, kendine güvenen herkes bu oyuna iştirak edebilir. Ateş çevresinde dönen oyuncuyu kovalayacak oyuncu bir nara atarak (Heyt!..) diyerek koşar. Bu sesleniş aynı zamanda üzerine koştuğu oyuncuyu uyarmak içindir. "Kendini kolla, tedbirini al, ben geliyorum." demektir. Ateşin solundan kestirmece koşup kovalamak kurallara aykırıdır. Mutlaka ateşin sağından dolanarak oyuncuyu takip etmek mecburiyeti vardır. Ateşin önüne çıkan oyuncu, dönmeden kenarda duran arkadaşlarından birisinin bağrına vurarak oyuna çağrıda bulunabilir. Vuran dönüp kaçar, vurulan da onu kovalar. Böylece sinsin oyunu devam eder. (Karadut 2008: 57) (Fotoğraf no:22)

Tura Oyunu

Karşılıklı Tura

Oyuncular karşılıklı iki küme oluştururlar. Alanın durumuna göre aralarında 60-80 metre mesafe bırakılır. Her iki tarafın ellerinde bir tura vardır. Oyunculardan birisi elinde tura ile karşı taraftakilere meydan okurcasına davul zurnanın havasına uyumlu ritmik hareketler yapar. Karşı taraftan eli turalı bir oyuncu, onu kümesine (çıkış yeri, ekip arkadaşlarının oluşturduğu küme) kadar kovalar, yetişince vurur. Ancak önce meydana çıkan oyuncu kaçarken kendi arkadaşlarından birisi onu kurtarmak için önüne koşar. Diğer oyuncunun elinden turayı alınca tura vurma hakkı da onun olur. Bu sefer de diğer oyuncu kendi tarafına kaçmak mecburiyetinde kalır. Kaçan oyuncu darda kalınca elindeki turayı arkadaşlarına atar. Turayı havada kapan bir oyuncu hemen arkadaşının imdadına koşar. Oyun böylece çok akıcı ve heyecanlı bir şekilde devam eder. (Karadut 2008: 58)

Oturma Havası

Oyuna katılan oyuncular daire düzeninde çömelirler. Turalı bir oyuncu oyuncuların arkalarından dolanırken birisine turayı vurur ve oyun akıcılık kazanır. (Karadut 2008: 58)

Bu oyunda eline turayı alan bir oyuncu orta yere gelerek “Eş bul kurtul.” der. Oyuncular ayağa kalkarak ikişer eş tutarlar. Açıkta kalan bir oyuncuyu turalı olan kovalamaya başlar. Kaçan oyuncu eşlerden birisinin önüne durur veya sırtına biner. Bu sırada oyun idarecisi “Alt üst.” der. Oyuncular yer değiştirirler. Açıkta kalan, oyuncuyu kovalamaya başlar. Oyun da heyecanlı bir şekilde devam eder. (Karadut 2008: 58)

Mendil Kaçırma Oyunu

Oyuncular eşit sayılarda karşılıklı iki sıra oluştururlar. Alanın durumuna göre ara mesafe 30- 40 adım olur. Tam orta yere bir taş ve üstüne bir mendil konur. Oyunun idarecisi bir komutla (düdük veya ıslık) karşılıklı iki oyuncuyu mendil başına çağrılır. Bu oyuncular mendile el değmeden etrafında dönmeye başlarlar. Birbirlerini kandırmaya çalışırlar. Mendile elini değen oyuncuya öteki oyuncu el vurur ve onu esir almış olur. (Karadut 2008: 59)

Amaç; eşe vurulmadan mendili kendi çizgisine kadar kaçırmak veya mendili kaçırana, çizgisine ulaşmadan vurmaktır. Esir olanlar oyundan çıkarlar. Esir alanlar ise taraflarında tekrar sıraya geçerler. Taraflardan birisinin oyuncusu kalmadığında o takım yenilmiş sayılır. Oyunun hakemi yenik takım oyuncularını, yenen takım oyuncularının önünde sıraya geçirir. Yenen oyuncuların eşlerinin sırtına binmelerini söyler. Bu arada davul zurna Köroğlu cirit havasını çalar. Oyun hakemi eline turayı alır. Geride kalanı turalayarak gösterilen mesafeye kadar cezanın uygulanmasını sağlar. (Karadut 2008: 59)

Değirmeni Döndürmeli

Oyun ebesi, oyunu idare edecek kişi oyuna iştirak edecek oyun arkadaşlarını ortaya çeker. Yuvarlak bir şekilde otururlar. Sol ayaklarını, önlerinde oturanların kucaklarına verirler. Her oyuncu, önüne aldığı arkadaşının ayak parmaklarından sol eliyle tutar. Sağ eli ile rahatça ayak tabanına vuracak şekilde bekler. Oyun ebesi, solundaki oyuncunun ayağına vurarak tekerlemesini söylemeye başlar: (Karadut 2008: 59-60)

Benim bir değirmenim var
İndirmeli bindirmeli
Pergele verip döndürmeli
İndiremezsen bindiremezsen
Pergele verip döndüremezsen
Ver arkadaşına
İndirsin bindirsin
Pergele verip döndürsün

Her oyuncu aldığı dersi solundaki arkadaşına aktarır. Yanılanların dersi, bir önceki oyuncu tarafından tekrar edilir. (60)

Yaz köşesi

Şu köşe yaz köşesi
Şu köşe kış köşesi.

Her oyuncu, çabuk çabuk, yanılmadan üç defa söyler. Söyleyemeyenlere söz tekrar ettirilir.

Dal Kartal

Dal dartar
Kartal kalkar.
Çabuk çabuk üç kez üst üste söylenmesi istenir.

Kirpi

Büyük kirpiği bitli kör kirpi
Küçük kirpiği bitli kör kirpiyi bitlemeseydi
Küçük kirpiyi bitki kör kirpi
Büyük kirpiği bitki kör kirpiyi bitlemezdi.

Topal Çoban

Şu karşıda topla çoban
Yapar satar çatal saban
Topal çoban olmasaydı
Kim yapar satardı çatal saban

Emiş- Memiş

Emişle Memiş
Mahkemeye gitmiş.
Mahkemeleşmiş mi?
Mahkemeleşmemiş mi?

Dana Alalım

Baba iller dana almış
Danalanmış
Biz de dana alalım da
Danalanalım.

Hoşafla- Kaşık

Beş tas hoşaf
Beş deste kaşık.
Bu yanıltmacada üç kez üst üste, çabuk çabuk söylenir. (Karadut 2008: 61)

Sarımsak

Bir tabak kabak
Sarımlasakda mı saklasak?
Sarımsaklamasakda mı saklasak?

Kavaklar

Benim sana verdiğim kavakları
Yazın yazın yeşertmeli
Güzün güzün sarartmalı
Kışın kışın karartmalı.
Yazın yazın yeşertemezsen
Güzün güzün sarartamazsan
Kışın kışın karartamazsan
Ver arkadaşına
Yazın yazın yeşertsin

Güzün güzün sarartsın
Kışın kışın karartsın.

Badana

Şu duvası badanalamalı mı?
Badanamamalı mı?

Orta Oyunları

Bu oyunlarda gençler; mukaveme, sabır, saygı, oyun kurallarına uyma, disiplin, erkeklik, mertlik kuralları ile iyice yoğrulup bu yarenlerde pekiştirilirler. Yaren sohbetinin bir sırrı dışarıda konu edilirse onu söyleyen uşak için; baş ağalardan birisi tenbükçüye o kişinin adını söyleyerek "Ayakkabılarını ortaya getirin." der. Buna yarenlerden atma denir. Ayakkabısı ortaya konan kişi, ayakkabısını alarak yareni terk eder. Bir başka yaren, onun suçu yoktu diye savunacak olursa hemen baş ağa, onun da ayakkabısını getirtir. O da yaren dışı edilir. Baş ağaların kararları acımasız ve kesindir. Orta oyunları, çok hareketlidir. Dikkat isteyen, savunma, hakkını arama esasına dayanan oyunlardan birkaç örnek verelim: (Karadut 2008: 63)

Benim Tavuğumu Kim Çaldı?

Oyunu yönetecek oyunun ebesi, oyun arkadaşlarını ortaya çıkarır ve iki düz üstü otururlar. Ortalarına içi su dolu bir kap konulur. Ellerine mendillerini alırlar. Oyuncuların başları açılır, mendillerinin ucu suya bandırılır. (Karadut 2008: 63)

Ebe

"Arkadaşlar aramızda bir tavuk hırsızı var, şimdi onu bulacağız." der ve karşısındakinin kafasına vurarak "Benim tavuğumu kim çaldı?" der. O da kendisine vurana vurarak "Ben çalmadım." der. Tık vuran kişi ikinci defa vurarak "Ya kim çaldı?" diyerek vurur. O da üçüncü kişiye vurarak "İşte bu çaldı." der ve ucu suya bandırılmış mendili vurur. Üçüncü kişi suçlamayı kabul etmez ve kendisine vurana "Ben çalmadım." der. Suçu kimse kabul etmek istemez. En sonunda birisi; "Ben çaldım." diyerek suçu üstlenir, oyun da sona erer. Oyun, üçten az ve beşten çok kişi ile oynanmaz. (Karadut 2008: 63)

Oyun içinde şaşıran oyunun akışını bozup yanılan olursa oyunun ebesi, önündeki su kabını o oyuncunun başına geçirir ve "Hırsızı yakaladık." diyerek oyunu sona erdirir.

Eşim Yüküm Ağır

Altı veya sekiz oyuncu karşılıklı iki diz üstü otururlar. Bu oyun, arkadaş savunması oyunudur.

Oyunu yönetecek ebe, elinde bulunan (su dolu ibrik, sürahi vb. ağırlık) eşyayı karşısında oturan eşine vererek desteksiz ve düz tutmasını ister ve sorar:

Eşim eşim şaşkın eşim
Kulağı kuyruğu düşkün eşim
Sen o yükü elinde ne taşıyıp durursun?
Eşi: "Ben taşımayım da kim taşısın?" der. (Karadut 2008: 64)

Ebe

Başka bir oyuncunun ismini söyleyerek “Ver Ali taşısın.” Der. Hemen Ali’nin karşısında oturan eşi, “Ali taşıyamaz.” diyerek sertçe çıkış yapar.
O da sorar, “Ya kim taşısın?” der.

Kime, hangi oyuncuya taşıtacaksa onun adını söyler. “Ver Mehmet taşısın.” diyerek savuşturur.

Oyun sırasında yanılan oyuncuya; oyuncuların hepsi ağız birliği ile şu sözleri, müzikli bir şekilde söylerler:

“Al karayı, çal katayı, gördünüz mü maskarayı?” derler. O yanılan oyuncunun alnına daha önceden hazırlanmış (soba karası, ocak karası) ne varsa o çalınır. Bu oyuncunun adı artık, bir karalı Ahmet veya Mehmet olmuştur. O oyuncuya bir karalı demeyen oyuncular yanılmış olurlar. Oyun sırasında yanılanlara aynı işlemler uygulanır. Karalama arttıkça oyunun zevki de artar. Seyircilerin alkışları ile oyun sona erer. (Karadut 2008: 64-65)

Battı Battı Oyunu

Oyuncular daire düzeninde otururlar. Ayaklarını ortada birbirine dayarlar. Dizler biraz kırılır. Oyuncular elerini dizlerinin altına sokarlar. Oyunun ebesi, oyunculardan birisini ortada birleşen ayakların üstüne oturtarak elindeki mendili gösterir. “Bu mendili bulacaksın.” Der. “Yönünü öte döndür.” Der ve mendille sırtına vurarak hep bir ağızdan “Battı battı.” Denilir. Oyun devam eder. Bu arada ortadaki oyuncu mendili kimde yakalarsa o ortaya gelir. Ortadaki de onun yerine oturur. Oyun böyle devam ederken oyunu bilmeyen bir misafir veya herhangi bir oyuncu bulursa oyun ebesi, o oyuncuyu ortaya getirir. Daha önce cebine hazırladığı düdüğü ortadaki oyuncunun sırtına bir iğne tuttururlar. “Mendili bulmak zor. Şu düdüğü

bulacaksın.” Derler. Düdüğü öttürür ve battı battı devam eder. Her önüne gelen öttüreceğinden oyun iyice kızışır. Ebe, yeterli gördüğünde oyunu sona erdirir. (Karadut 2008: 65)

Deveci Biro

Eline turayı alan bir oyuncu ortaya çıkar. Gözüne kestirdiği bir arkadaşını ortaya çağırır. Sırt üstü yatarak ayaklarını havaya kaldırmasını ister.elindeki turayı arkadaşının ayaklarına vurarak “Deveci biro!” der. Vurulan oyuncu “Biro!” der. İkinci vuruşunda Deve güder misin?” der. Yatan, “Güderim.” Der. Üçüncü defa vurur. “Kim ile?” der ve turayı, yatan oyuncuya teslim eder. O oyuncu da çevresine bakarak kimi isterse onu işaret eder ve ortaya çağırır oyun da böyle devam eder. (Karadut 2008: 66)

Deve Tepmesi, Katır Çiftesi

Oyuncular iki diz üstü, daire biçiminde otururlar. Oyun ebesi, sağında oturana, sol dizinin üstüne gelerek sağ ayağı ile kabasına vurur ve “Deve tepmesi” der. Her oyuncu aynı sözü ve tepmeyi ebeye kadar dolandırır. Ebe, ikinci tura yine deve tepmesini yapar, ilave olarak da iki ayağı ile vurur. Ona da “Katır çiftesi” der. Bu da dolanır. Ebe, üçüncü tura ilk ikiyi söyler. Teper, ilave olarak kafası ile sağındakinin göğsüne vurur. Buna da “öküz süsmesi” der. O da tamamlanır. Dördüncü turda, sağ eli ile arkadaşının sol yanağına, “Genç oğlan şamarı” diyerek vurur. Beşinci turda, sol eli ile sağ yanak üstüne vurarak “Helvacı tımarı” der. Ebeye kadar dolanır, oyun biter. Oyunculardan yananlar olursa bir üstünde bulunan sözleri ve vuruşları tekrarlayarak öğretilir. (Karadut 2008: 66)

Uyuz Yarasa Kuşu

Oyunu uygulayacak kişi dışarıdan gelir. Selam vererek orta yere dikilir. Elindeki düğüm yapılmış mendili göstererek “Ben bir yarasa kuşu tuttum. O da uyuz imiş. Ben uçuruyorum, kimin üstüne konarsa uyuzu bulaşır.” Diyerek birinin üstüne atar ve peşinden koşar. Kuş nereye konarsa oradakileri, elindeki tura ile döver. Kimse üstüne kondurmak istemez. Kuşun pencereden uçması veya kaybolması ile oyun son bulur. (Karadut 2008: 67)

Deve Çekme

Bu oyun, yüzük oyunundan sonra, yenen tarafın yenilenlere cezası olarak uygulanır.

Oyunu yapacak kişi dışarıda güzel bir deve yapar. Zili yılar takarak yedine alır. Elinde bir tef ile türkü söyleyerek sohbet yerine gelir.

Devesi ile dolanmaya başlar. Bu arada deve, kükreyerek yenilenler üzerine saldırır. Onları çiğner, ısırır, teper. Deveci, sahip olmaya çalışsa da azgın deve, arada bir deve saldırarak onların üstüne un püskürtür. Deveci oyunu tadında bırakarak devesini alır, çıkar, oyun sona erer. (Karadut 2008: 67)

Arı Vız

Orta yere beş altı oyuncu çıkar. İçlerinden birisi ön tarafa çıkar. Sağ eli ile sağ gözüne at gözlüğü gibi siper yapar. Sol elini sağ koltuğunun altına, el içi dışa açık olarak tutar.

Arkada duran oyunculardan birisi, eli ile öndekinin koltuk altındaki açık eline vurur. Aradakilerin hepsi de vızıldayarak vuran oyuncunun

bilinmemesine çalışırlar. Vuran kişiyi tanırsa o oyuncu öne çıkar. Oyun da böyle devam eder. (Karadut 2008: 67)

Eşini Kolla

Oyun ebesi, yanına bir eş alarak orta yere yatarlar. Üstlerine de bir örtü (battaniye) örterler. Yan taraflarına ikişer oyuncu oturur. Bunların önünde de birer sopa vardır. Ebe, eşine "Bana kim vurursa sen bileceksin, sana kim vurursa ben bileceğim." Der ve örtünün altına yatarlar. Ders böyle verilir ama ebe, yanına sakladığı sopa ile arada bir kendisine vurursa da yanındaki eşini hep kendisi döver. (Karadut 2008: 68-69)

Arı Sokacak

Arı olacak oyuncu, yanına iki oyuncu alarak ortaya gelir. Başına bir şapka geçirir. İki yanına aldığı oyuncuların ayaklarına basarak soktuğu zaman (yani vurduğu anda) kafasına vurup şapkayı düşürmelerini ister. Oyuncular da dıştaki ellerini, elin içi dışa dönük şekilde suratlarına tutarlar. İçteki kolları havada, arıya vuracak şekilde beklerler. Bu arada arı, iki eliyle burnunu titreştirerek vızıldamaya başlar. Her ikisini de vuracakmış gibi sakındırır. Kimi müsait bulursa vurur ve öne eğilir. Oyuncu arıya vurur, şapkayı düşürürse o arı olur. "Yer değiştirin." der. Oyun da böylece devam eder. (Karadut 2008: 68)

Dur Vur

Oyun ebesi, orta yere yedi tane oyuncu çıkartır. İki diz üstü gelerek daire biçiminde otururlar. Sekizinci kişiyi orta yere oturtur ve başını dizlerinin üstüne koyarak kenardakileri numaralandırır. Sağındakilere ve solundakilere 1, 2, 3 diye numara verir. Karşısındaki tek kişi de çavuş olur. Ebe, sert komutlarla numaraları söyleyerek "Vur!" veya "Dur!" der. Yanılan oyuncu

ortaya gelir, ortadaki onun yerini ve numarasını alır. Her ortaya gelen oyuncuya, yatırdıktan sonra hep beraber “Ateş!” diye komut verir. Hepsi birden ellerini vururlar, önce ve sonra vuranlar da yanılmış sayılarak ortaya çekilirler. (Karadut 2008: 68)

Sınır Kavgası

İki tarla sahibi sırtlarına iki kişi bindirirler. Ayakları ve elleri önden bağlanır. Yine bir kişinin de elleri bağlanır. Ayakları kollarından geçirilerek ortaya bırakılır. Bu, ortadaki sınır taşı olur.

Her iki mal sahibi sınır taşının yanına gelirler. Birisi “Bu taş dün şurada idi.” diyerek taşı yuvarlar. Öteki oyuncu gelir. “Bu taşın yeri yine değişmiş.” Diyerek eski yerine yuvarlar. Sonunda iki tarla sahibi yüz yüze gelirler. Başlarlar sınır kavgasına. Ayaklarındaki lastikleri çıkartarak birbirlerinin sırtlarındaki kamburlarına vurmaya başlarlar. Bu arada taşı da ihmal etmezler. Sonunda bir komşu ayırmaya gelir. Onu da pataklarlar (döverler). Oyunun sonunda anlaşır, kucaklaşır, helalleşirler ve oyun sona erer. (Karadut 2008: 69)

Şildir Şip

Bir oyuncu, yanına aldığı iki oyuncu ile ortaya gelir. Elindeki su dolu kabı önüne koyar, iki oyuncu da sağına, soluna oturtur. Kendisinden yana olan bacaklarını dizlerine kadar sıvamalarını ister. Ellerine birer sopa verir. Der ki – “Ben elimle senin bacağına vururken elimi arada yakalarsan sopa ile bileğime vuracaksın. Su ile yağladığı ellerini hafif kıvrılmış bacakları altına gizler. Yanındakilere süratle elinin üstünü vurur ve gizler. Şildir şip oyunu da böylece devam eder. (Karadut 2008: 69)

Erkeklerin kıyafetleri kadınlarınki kadar kalıcı olamamıştır. Coğrafi özellikler, zaman zaman etkisini göstermiştir. Kalıcı olamamakla beraber bir özenti, bir moda esintisi içerisinde kaybolmuştur. Örneğin, Karadeniz yöresinin baş bağı olan maşlak, Eldivan'da da görülmüştür. Askerliğini o yörelerde yapan kişiler, bir özenti olarak beraberinde getirmiş ve bir süre Eldivan'da başa bağlanmıştır. Efe zeybeğinin cepkeni de öyle olmuştur. Doğudaki dadaşlarla bazı benzerliklerimiz vardır. Zıpkalarımız aynıdır. Bizim yelekler önden düğmeli olur, cepleri vardır. Dadaşta ise yelek, önde üst üste kapanır ve cepleri yoktur. Köstek; doğunun dadaşında boyundan geçmeli tek zincire, Karadeniz'de bizimkine benzer. Bizim kösteklerdeki fark ise zincirler arasında bulunan köprüdedir. Şimdi sırası ile tanıyalım: (Karadut 2008: 71)

Arakçın: Cumhuriyet döneminden yani "Kılık ve Kıyafette Devrim" den önce, erkeklerin başlarına giydikleri bir giysi idi. Beyaz zemin üzerine kırmızı işlemeli, sipersiz, başın kalıbına uygun biçimde yapılırdı. Gelin gidecek kızların, çeyizlerine, yeterli sayıda arakçın işlediklerini yaşlı kadınlardan öğrendik. (Karadut 2008: 71)

Şapka: Cumhuriyet dönemiyle beraber şapka giyilmeye başlanmıştır. Delikanlının giydiği şapka ne kadar düzgün, köşeleri dik, kumaş gergin durursa o kadar makbuldür. Bizler pratik olarak şapkaların içine yumuşak söğüt çubuğu dolandırır, köşelerine de incecik çatal çöp dikerdik. Delikanlının çapkınlığı ve efeliği, şapkasını giyiş şekli ile ölçülür. Sağ kulağının üstüne şapkasını eğerek giyenlere efe denir. (Karadut 2008: 71)

Köstek: Yeleğin üstüne takılır. Kösteğin bir ucu sol omuz kısmına takılır. Zincirlerin birleştiği ve yeleğe takmaya yarayan bu uca köstek aynası denir. Bu ayna, sim işlemeli, gümüş ve benzeri metalden yapılır. Beş, altı kat gümüş zincirin bir araya getirildiği köstek, yeleğin sağ alt cebine iner, iki zincir bir köprü ile birbirine ortadan birleştirilir. Kösteklerin sağ ucunda bir cep saati bulunur. Cep saati olmayanlar boncuktan örülmüş üçgen biçiminde bir muska

veya aynada olduğu gibi, kare veya dikdörtgen biçiminde işlemeli metal olur. Koza diye tabir edilen gümüş yuvarlaklarla kösteğin saatli kısmı süslenir. (Karadut 2008: 72)

Yelek: Yelek, allı entarinin üstüne giyilir. Zıpka ile takım teşkil eder. Aynı kumaştan yapılır. Yeleğin özelliği, önündeki düğmelerindedir. İş gören, iliklenen düğmelerin haricinde süs olarak dikilen iki sıra simli gümüş veya benzeri düğmelerle süslenir. Cep ağızları ve yaka kısmı dikişle sırmalanır ve sağlamlık, dik durması sağlanır. Koltuk altlarından geride kalan arka kısım, aynı kumaştan yapılmaz, siyah astardan yapılır. Gövdeye göre ayarlanması için de ayar kopçası vardır. Bu kopça ile yelek arkadan kasılarak bele göre ayarlanır. Yeleğin sol kanadının altında gizli bir cep olur. Ayrıca önde, iki tarafta simetrik olarak iki cep bulunur. Bu cepler saat cebidir. (Karadut 2008: 72)

Zıpka: Dar paçalı, oturak kısmı bol ve körüklü bol yapılan halk giysisi olan zıpka; doğunun dadaşında, Karadeniz'in Laz uşağında ve İç Anadolu'nun delikanlısında aynıdır. Ayrıcalıkları: Paçaya doğru inen sırmanın, diz kapağından, önden veya yan taraflardan indirilmesinde basit farklar vardır. (Karadut 2008: 72)

Ak Kuşak: Zıpkanın üstüne, yeleğin altına dolanan ak kuşak, bir buçuk ile iki metre uzunluğunda, on ile on iki cm genişliğinde olur. Bir ucu zıpkanın körük kısmına sarkacak şekilde uçkura dolanır. Geri kalan kısım açık olarak bele sıkı sıkıya sarılır. Son dolamı tura gibi bükülerek zıpkanın ön kısmından bağlanmış kısma dolanır. Önceki bırakılan uçla eşit şekilde uçkurdan geçirilerek zıpkanın körük kısmına sarkıtılır. Ak kuşak dolamak; delikanlının efelik, tertip, düzen ve kestekliğinin simgesidir. Yünden, tiftikten ve pamuktan dokunur. Bele sıkı sıkıya dolanan ak kuşak, delikanlıyı dik ve çevik tutmaya yarar. (Karadut 2008: 73)

Allı Entari: Yeleğinin altına giyilen allı entari, al (kırmızı) renkli olduğu için adı allı entari olmuştur. Yakası, boyunu saracak şekilde üç parmak genişliğinde bütün olarak dolanır.

Kının ucu zıpka üstünde görülür. Kın, bele ne kadar sağlam bağlanırsa kama çekmek o kadar kolay olur. Sol omuz üzerinde yeleğin altına konulan mendil vardır (çevre). Bu çevre uzunlamasına katlanarak omzun iki tarafına sarkıtılır. Yelek, altında gizlenmiş olur. Bu çevre, sinsin oynanırken başa bağlanır. Diğer zamanlarda da delikanlı terini siler. (Karadut 2008: 73)

Tozluk: Çorap gibi ayağa giyilip diz altına kadar çekilen tozluklar, renkli iplerle örülür. Üstü muska nakışlı veya ören kadının maharetine ve elindeki iplerin rengine göre örülür. Topuktan aşağısı düz, yukarısı nakışlı örülür. Bitimine dört parmak kala tor örülür. Bu tor kısım büzgü ve lastik görevi görür. Torun bir ucuna püskül bağı bırakılır. Bu bağın ucuna da bir veya iki püskül bağı bağlanır. Bacağa dolanan püskül bağı hem tozluğu tutar hem de püskül süsünü tutmaya yarar. Tozluk, poşu gibi yalnız düğünlerde giyilir. (Karadut 2008: 73-74)

Poşu: Düğünlerde, mahallece kurulan seğmenlerin en görkemli özelliği omuzlar üzerine alınan poşudur. Çok değişik desen ve işlemeleri olan poşular, ipekten ve benzeri çok güzel gösterişli ipliklerden dokunur. (Karadut 2008: 74)

Daha önceleri poşular çubuk çubuk desenli, sarı kırmızı renkler hakim olan, kenarları püsküllü poşulardı. Bu puşular “fes” döneminde fes bağı olarak daha önceleri, arakçın bağı olarak başa bağlanırdı. Şimdi günümüzde Halep ve Şam yapısı poşular kullanılmaktadır. (Karadut 2008: 74)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÜĞÜNLERDE HALK KÜLTÜRÜ VE HALK EDEBİYATI ÖZELLİKLERİ

1. ATEŞ VE AĞAÇ KÜLTÜ

Ateş kültü
Çok eski bir gelenektir bizde
ateşe bakıp geleceği okumak,
varsa bir yaşanmış geçmişin.

Ateş ıslık çalarsa
uzaktan yolcun gelecektir.
Geceleyin ıslık çalmasın ateşin,
iyi değildir.

Kutlu ateş, çakmaktaşından
sağılıp gelen kutlu ateş
kir tutmaz paslanmaz ateş
gel, okşa boynumu ve omuzlarımı
eriyen rüzgârınla.
Özdemir İNCE

Gelinin koca evine gelişinden başlayarak, üç ay ocakta ateş söndürülmez, sönen ateşin kibritle yakılması uğur sayılmaz. Ocak o gün komşudan alınan bir közle yakılmalıdır.

"Ateş söndü" anlamına gelen "ocak kararması" hoş karşılanmayan bir deyimdir. "Ateş olmayan evde, ne aş pişer ne bet bereket olur", "Aş pişmeyen evde ne esenlik ne mutluluk."

Gelinin koca evine geldiği sırada, yanan ocağa yağ dökülmesi de eve bereket ve uğur getirecektir. (Prof. Dr. Hamit Zübeyr Koşay, yüksek mimar Süleyman Örnek'ten naklen şunları anlatmaktadır: "Kütahya'ya göçmen olarak gelen Karakeçili aşiretinden Aloğlu karısı Sedef bacı, her sabah ilk ateşi yakarken taze yayık yağından bir kaşık alır ateşe atar ve şöyle söylermiş: Ot ana, ot ata (yani ateş ana, ateş ata)…" Buradaki ateş ana ve ateş ata, hiç şüphesiz prehistorik (Tarihten önce) çağların tanrıçası ve tanrısıdır. Ocak ise her çağda kutsaldır.

Ateşin hastalıklardan koruyucu ve arındırıcı niteliği de vardır. Eski Şamani inançlara göre ateş, kötü ruhları kovar, insanın kötü ruhlardan temizler.

Gelinin başında mum yakılmasının, belirli bir işareti de, ateşin hastalıklardan ve kötü ruhlardan arındırıcı nitelik taşımasıdır. Gelinin mumla kutlanması(başının üstünde mum yakılması), orijinal bir Türk âdeti olan (ateş kültü) ile ilgilidir. Kült, Türklerde tabiata renk ve canlılık veren varlıklar, özellikle insan hayatı üzerinde büyük etkisi olan toprak, su, ateş, ağaç, dağ, gök gibi tabiat varlıklarını kutsal sayan bir anlam taşımaktadır. (Ataman; 1992:8)

Ateş üzerinde oynanan oyunlar (Çaydaçıra, sin sin… vs.)

Düğünlerin çeşitli safhalarında ateş ve ateş oyunlarının önemli bir yeri vardır. Enasır-ı Erbaa denilen dört unsur (hava, su, toprak, ateş) ve bunlara katılabilecek ağaç, canlılar için hayat kaynağı bir kült olmuştur. Ateş kültünün oyunla ifade edilen şekillerinden biri de, özellikle meydanlarda, ateşler yakılarak yapılan törensel oyunlardır. Çaydaçıra, Gavuroyunu, Samah, Çırpma, Sinsin, Masalllama gibi adları vardır. Ateş oyunları meydanlardan kapalı yerlere, düğünlere kadar girmiştir. Zamanla ateşin yerini kandil, mum gibi hafif araçlar almıştır.

Eski düğünlerin tarih boyunca, musiki ve hareketlerin birleştiği oyunlarla ve birtakım törenlerle ilgili ritler, bugün eski canlılığını yitirmiştir.

Dokuz Oğuz menkıbesinde, ağaçlara gökten nur inmesiyle ateşin bilindiği anlatılmıştır. Ateş, en eski Türk dini olan Şamanlık ve Budistlikteki kutsal yerini, Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra da bir dereceye kadar korunarak sürdürülmüş, değişik ihtiyaçlar ve dine bağlı inançlarla birlikte sevinç ve sağlık işareti olarak da kullanılmıştır. (Ataman;1992:9)

Gelinin ateşten atlatılması, koca evine ilk gelişinde, ateşe yağ dökülerek yakılması, düğün ritleri arasında önemli yeri olan uygulamalarıdır. Ocağın tütmesi, ocaktan aşın eksilmemesi gibi kuvvetini kutsal kaynaklardan alan inançlara bağlı âdetlerdir.

Ağaç Kültü

Eski Türklerde ardıç ağacının (ödağacı) dumanı ile tütsü yapmak, hastalıklardan arınmak ve kötü ruhları kovmak için başvurulan bir âdetti. Bu âdet Türk düğünlerinde devam etmiştir. Gerdek odasının tütsülenmesi buna örnek olarak gösterilebilir.

Eski Türk dinlerinden olan Şamanizm'de, kötülükleri ve pislikleri temizleyen, aynı zamanda koruyucu ve kutsal kabul edilen ateş ile neslin devamını sembolize eden ocak ile ocak kurma deyimiyle ifade edilen evlenmede amaç, sönmeyen bir ateş yakarak nesli devam ettirmektir. (İnan 1986: 68)

2. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ATASÖZLERİ

Düğün edebiyatımıza, şiirimize, tiyatromuza, sinemamıza konu olmuş, ressamlarımızın tablolarını süslemiş, kısacası sanatımıza yansımıştır. Türk halk edebiyatının içinde yer alan birçok türde düğün işlenmiştir.

Bunlardan birisi de atasözleridir. Çankırı'da düğünle, aile ve akrabalıkla ilgili çokça kullanılan atasözleri şunlardır:

- “Er kalkan yol alır, er evlenen döl alır.”
- “düğüne giden övünür, evde kalan dövünür.”
- “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.”
- Oğlan dayıya, kız halaya çeker.
- Oğlanınki oğul bağı,kızınki bahçe gülü. (Oğlandan olan ve kızdan olan çocuk)
- "Ortak (kuma) gemisi yürümüş, elti gemisi yürümemiş." (Bir erkeğin hanımları birbirleriyle iyi-kötü anlaşabilirler, ama kardeşlerin hanımları birbirleriyle geçinemezler.)
- "Oynamasını bilmeyen gelin yerim dar demiş." (Kimi beceriksiz, başarısız, kendisinden bekleneni veremeyen kişiler bazı bahanelerin arkasına saklanarak açıklarını kapatmaya çalışırlar.)
- "Abdal düğünden, çocuk oyundan usanmaz." (Kimi insanlar yaptıkları işten zevk duyarlar ve onu bırakmak istemezler; bu işi sürekli olarak, tekrar tekrar yapmaktan da hiç bıkkınlık duymazlar.)
- "Baba malı tez tükenir, evlât gerek kazana." (Çoklukla insanlar bir emek vererek kazanmadıkları malın değerini pek bilmezler, meğer ki bu baba

malı ola. Babadan kalan mal, mülk ya da para hazır olduğu, değeri de pek bilinmediği için kolay ve çabuk harcanır; tez biter. Bu bakımdan babadan kalan mirasa güvenip çalışmamak, bir kazanç yolu tutmamak son derece sakıncalıdır. Kişilik sahibi olan kimse ise baba malına güvenmez, alın teri dökerek kazanmaya çalışır, kazandığının değerini de bilir, ona sahip çıkar, dolayısıyla onu dikkatle harcar.)

• "Balın olsun tek, sinek Bağdat`tan gelir." (1. Yeter ki malın, mülkün ve paran olsun; ondan faydalanmak isteyen pek çok kimse olduğuna, hatta bunlardan kimilerinin çok uzaklardan geldiğine bile şahit olacaksın. 2. Kıymetli bir malın mı var? Kaygılanma, onun müşterisi eninde sonunda mutlaka çıkıp gelir.)

• "Baş başa vermeyince taş yerinden kalkmaz." (Bir insanın gücü sınırlıdır, tek başına her işi yapamaz. Kimi zor işleri yapması için de başka insanların gücüne, işbirliğine ihtiyaç duyar. Güçler birleştirilince zor işlerin yapılması da kolaylaşır. Çünkü birlikten kuvvet doğar.)

• "Baş nereye giderse ayak da oraya gider." (1. Küçükler çoklukla büyükleri taklit ederler. Onlara özenir, onların yaptıklarını yapmaya çalışırlar. 2. Bir ülkede iş başında bulunanlar, bir iş yerini yönetenler nasıl hareket edip bir yol izlerlerse, yönetilenler de onlar gibi davranıp onları takip ederler.)

• "Besle, büyük danayı; tanımasın anayı." (Anne ve babalar çocukların sağlıklı büyümeleri, iyi bir eğitim görmeleri için her türlü zorluğa katlanırlar. Ama buna karşılık çocuklarından umduklarını bulamazlar. Çocuklar kendilerine karşı gerekli saygı ve sevgiyi göstermezler, hayırsız olurlar, onların değerini bilmezler, onları tanımazlar. Dolayısıyla da anne ve babanın emeklerine karşı nankörlük etmiş olurlar.)

• "Beş parmağın beşi bir değil (olmaz)." (Bir eldeki parmakların kimisi uzun, kimisi de kısadır. Bunun gibi bir anne-babadan olmuş, aynı çatı altında yetişmiş kardeşlerin de fiziksel ve ruhsal yapıları birbirinden farklıdır. Huyları,

becerileri, karakterleri birbirine benzemez. Bu durum toplumdaki diğer insanlar için de söz konusudur, onlar da birbirlerinden çeşitli nitelikleriyle ayrılırlar.)

• "Bıçak sapını kesmez." (Bıçağı bıçak yapan demir kısmı ile sap kısmıdır. Demir kısmı, saplı kısmına ilişemez. Ama başka bıçakların saplarına ilişip zarar verebilir. Bunun gibi insanlar da çok yakınlarına, anne-baba-evlâtlarına ve diğer akrabalarına kolay kolay zarar veremez. Aralarında onları bütünleyen, birbirlerine bağlayan bir kan, bir sevgi bağı vardır.)

• "Bir ağızdan çıkar bin ağza yayılır." (Bir sırrın yayılması istenmiyorsa, kimseye söylenmemelidir. Sır ağızdan çıktı mı hemen yayılır, gizli kalmasını önlemek çok zordur. Çünkü insanın merak ve dedikoduya eğilimi vardır. Bu eğilim sır olan şeyin dilden dile dolaşmasına, toplum içinde yayılmasına yol açar.)

• "Bir ahırda at da bulunur, eşek de." (Bir toplumda iyi, yararlı ve güzel işler yapanlar bulunduğu gibi kötü, yararsız ve çirkin işler yapan insanlar da bulunabilir.)

• "Bir elin nesi var iki elin sesi var." (İnsanın gücü sınırlıdır. Bunun için büyük işlerin üstesinden tek başına gelemez. Bu tür işleri başarabilmek için başkalarıyla işbirliğine, dayanışmaya girer. Güçleri birleştirerek zor işlerin altından böylelikle kalkar.)

• "Bir evde düzen olunca düzenbaz olmaz." (Eğer bir ailenin hemen bütün fertleri arasında bir uyum, bir anlaşma, karşılıklı sevgi ve hoşgörü varsa, o ailede düzen de var demektir. Dolayısıyla ailenin huzurunu kaçıracak bir kimsenin bu ailede barınması da mümkün değildir.)

• "Bir göz ağlarken öbür göz gülmez." (Aile fertleri birbirine kan ve akrabalık bağlarıyla bağlıdırlar. Onlar bir vücudun azaları gibidirler. Dolayısıyla ailenin bir ferdine gelen zarar, bütün aile fertlerine gelmiş gibidir. Hemen hepsi de aynı ölçüde üzüntü çekerler.)

• "Bir insanı tanımak için ya alış veriş etmeli, ya yola gitmeli." (Ortak bir işe girmeden insanların gerçek yüzünü anlamak oldukça zordur. Alış veriş etmek, onları tanımak bakımından önemli ölçüttür. Çünkü alış veriş bir şeye sahiplenmeyi gerekli kıldığı için kişinin çıkarcı yönünü bütün çıplaklığıyla ortaya koyar. Yolculuk ise fedakârlığı, cesareti, mertliği gerektirir; dolayısıyla yolculukta karşılaşılan zorluklar sebebiyle ortaya konan davranışlar kişilerin niteliklerini belirgin kılar.)

• "Bitli (kurtlu, çürük) baklanın kör alıcısı olur." (Değersiz, işe yaramaz, kötü şeylerin de müşterisi olur. Onları kimileri anlamadığı, kalitesini bilmediği için alır; kimileri de kendileri bakımından bizim kavrayamadığımız bir değer ifade ettiği için alır.)

• "Can canın yoldaşıdır." (İnsan yaratılışı gereği tek başına yaşayamaz. Bir arkadaşa, bir dosta mutlaka ihtiyaç duyar. Bu, gerek iş yapması, gerek sorunlarını çözmesi, gerekse konuşup dertleşmesi için zorunludur.)

• "Can çıkmayınca huy çıkmaz." (Huy, insanın yaratılış ve ruh özelliklerinin bütünüdür. İnsanla birlikte var olmaya başlar; insan büyüdükçe, huy da onun benliğine iyice yerleşir; kişiliğinin bir parçası hâline gelir. İster eğitim, ister başka bir yolla olsun, kişinin huyunu değiştirmek mümkün değildir; kişinin ölümüne kadar öylece devam eder.)

• "Canı yanan eşek attan yürük olur." (Herhangi bir durumdan ötürü canı yanıp acı çekmiş olan kimse, aynı durumla bir daha karşılaşmamak için kendisinden beklenilenin üstünde bir çaba gösterir. Öyle ki altından kalkamaz sanılan işleri bile başarır, çok iyi sonuçlara ulaşır.)

• "Cefa çekmeyen sefanın kadrini bilmez." (Sürekli bolluk, rahatlık içinde yaşayan insanlar içinde bulundukları vefa ve mutluluğun kıymetini bilmezler. Bunu doğal bir şeymiş gibi görürler. Nasıl sağlıklı bir insan, hasta

olmadan sağlığın kıymetini bilmezse, sefa içinde olan da darlığa ve sıkıntıya düşmeden rahatlık, huzur ve mutluluğun kıymetini bilemez.)

• "Çanağa ne doğrarsan kaşığına o çıkar." (İnsan harcadığı çabanın, başkalarına gösterdiği tavrın karşılığını ileride görür. Bir işte ne kadar hazırlık yapmışsa o kadar verim alır. İnsan diğer ilişkilerinde de böyledir. İyilik yapan iyilik, kötülük yapan kötülük bulur.)

• "Çanakta balın olsun, arı Bağdat`tan gelir." (Elindeki malın iyi ve değerli ise müşteri bulmakta güçlük çekmezsin. Öyle ki nerede olursan ol, alıcılar çok uzakta da olsa gelip seni bulurlar.)

• "Çarşı iti ev beklemez." (Boş gezen, şurada burada dolaşan, hiç ciddî bir iş yapmayan ve aylaklığı alışkanlık edinenler düzenli bir iş yapmaya gelemezler. Çalışmaktan hoşlanmadıkları gibi kolay kolay disiplin altına da girmezler.)

• "Çivi çıkar ama yeri kalır." (Birine yaptığımız kötülüğü ne denli gidermeye çalışırsak çalışalım, yeni de o kötülüğün bir izi ve hatırası kalır. Bunun için kimseyi incitmemeye, kırmamaya gayret etmek gerekir.)

• "Çivi çiviyi söker." (Güçlü bir şeyin etkisine, en az kendisi kadar güçlü bir başka şeyin etkisiyle karşı konabilir.)

• "Çobana verme kızı, ya koyun güttürür ya kuzu." (1. Kararını vermeden önce iyi düşün. Kızını vereceğin kimse ne işle ilgileniyorsa, kızın da o işle ilgilenmek zorunda kalacaktır. 2. İncelikli, hassasiyet gerektiren bir işi, o işten anlamayan birine teslim etme. Kabalığı, beceriksizliği, dikkatsizliği yüzünden işi berbat edebilir.)

• "Çobansız koyunu kurt kapar." (1. Elindeki nesneleri kaybetmek, birine kaptırmak istemiyorsanız gereken önlemleri alıp koruyunuz. 2. Yöneticisi ve koruyucusu bulunmayan, başsız kalan toplum onun bunun saldırısına uğrar; sonunda dağılıp çözülür.)

• "Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur." (İnsanlar gezen, dolaşan, hareket eden varlıklardır. Bir yerden kalkıp başka bir yere gidebilirler. Arkadaşlar, dostlar, tanıdıklar birbirlerinden ne kadar uzakta olurlarsa olsunlar, günün birinde, bir yerde karşılaşabilirler; hatta hiç karşılaşmayacaklarını sanan insanlar dahi birbirlerine kavuşabilirler.)

• "Davul dengi dengine çalar." (Bir işte çalışacaklar, dostluk ve arkadaşlık kuracaklar, özellikle de evlenecek olanlar her bakımdan (zenginlik, makam, alışkanlık, karakter vb.) kendilerine uygun kimseleri seçmelidirler. Aksi takdirde kısa zamanda anlaşmazlıklar başlar, kurulan ilişkiler bozulur.)

• "Davulun sesi uzaktan hoş gelir." (İçindekilere hiç tat vermeyen, onları rahatsız eden kimi işler vardır ki uzakta olanlara kolay, hoş ve sevimli gelir. Ne zaman ki işin içine girerler, işte o zaman gerçeği görüp yanıldıklarını anlarlar.)

• "Değirmen iki taştan, muhabbet iki baştan." (Birlikte iş görmek, birlikte yolculuk etmek, birlikte yaşamak isteyen karı-koca gibi insanlar arasında öncelikle bir uyumun olması şarttır. Bu uyum da karşılıklı saygı ve sevgi temeline dayanır. Tek taraflı sevgi ve saygı uyumu sağlamaya yetmez, ortada düzen diye bir şey kalmaz, kurulan beraberlikten de hayır gelmez.)

• "Deli deliden hoşlanır, imam ölüden." (Kişiler, her bakımdan (mevki, yaş, fikir, duygu, eğitim v.b.) kendilerine benzeyen, uygun olan ya da yarar yağlayabilecekleri kimse ve şeylerden hoşlanıp onlara yaklaşırlar.)

• "Demir nemden, insan gamdan çürür (Duvarı nem, insanı gam yıkar)."
(Bir demirin paslanıp niteliğini kaybetmesine nasıl nem sebep oluyorsa bir insanın yıpranmasına, çöküntüye uğramasına, için için erimesine, harap olmasına da üzüntü, sıkıntı ve çeşitli dertler sebep olur. Bu bakımdan insan her olur olmaz şeyi kendisine dert edinmemelidir.)

• "Destursuz bağa girilmez (gireni sopa ile kovarlar)." (İzin alınmadan girilmeyecek bir yere girmeye, yapılmayacak bir işi yapmaya kalkan kimse, bunun cezasını fazlasıyla çeker.)

• "Dibi görünmeyen suya girme." (İç yüzünü iyi bilmediğin, anlamadığın, öğrenmediğin, bir işe girişme; yoksa tehlikeye düşüp zararlı çıkabilirsin.)

• "Dikensiz gül olmaz." (Hoşumuza giden, bizi sevindiren, fayda temin ettiğimiz hemen her güzel şeyin kusurlu, eksik ve kötü bir yanı da bulunabilir. Eğer bunları elde etmek istiyorsak, hoşa gitmeyen ve bize sıkıntı veren bu yanlarını da hoş görmeliyiz.)

• "Dilim seni dilim dilim dileyim, başıma geleni senden bileyim." (İnsanların başına kimi felâketler, sıkıntılar da çok kez dilleri yüzünden gelir. Dilini tutmayan, ne zaman ve nasıl konuşacağını bilmeyen insanların başlarına belâ geldiği ve bu yüzden pişmanlık duydukları çok görülmüştür.

• "Dilin cismi küçük, cürmü büyük." (Konuşma organımız olan dil, küçük hacimli bir nesnedir. Küçük olmasına küçüktür ama büyük suçlar onunla işlenir. Kimi zaman sarf ettiği kötü sözler insanın başını belâya sokup felâketini hazırlayabilir.)

• "Dilin kemiği yok." (Dil kolayca her yana dönebilir. Bu özelliğe sahip olan dilde, her türlü kelimeler de kolayca çıkar; insan doğru olmayan, birbiriyle çelişkili sözleri söyleyebilir; önce söylediğini sonra inkâr edip başka şekle çevirebilir.)

• "Dinsizin hakkından imansız gelir." (Acımasız, kötü, insafsız ve ahlâksız bir kişinin hakkından ancak ondan daha kötü bir kişi gelebilir.)

• "Doğmadık çocuğa kaftan (don) biçilmez." (Daha ihtimal dahilinde olan, henüz ne olacağı belli olmayan, ele geçmeyen, ortaya çıkmayan bir şey

için önceden hazırlık yapmak ve kesin karar vermek doğru değildir. Çünkü beklediğimizin aksine bir durumla karşılaşıp zarar görebiliriz.)

• "Dolu bardak su almaz." (Bilinmeli ki, her insanın kaldıracağı, taşıyacağı bir yük vardır. Eğer bu yükten fazlası kendisine yüklenir ve taşıması istenirse verimli bir sonuç da umulmamalıdır. Çünkü gücünün üstündeki bir yükün altından yıkılıp kalması, çöküp ezilmesi kaçınılmazdır. Bu bakımdan her kişiye ancak yapabileceği bir işi yüklemek lâzımdır.)

• "Ekmeden biçilmez." (1. Verim alınmak isteniyorsa mutlaka emek ve çaba harcanmalı; para yatırılmalıdır.2. Birine iyilik yapıp fedakârlık göster ki, benzer şekilde karşılığını alabilesin.)

• "Ek tohumun hasını, çekme yiyecek yasını." (Bir işten sağlıklı bir sonuç almak istiyorsan onu sağlam temel üzerine oturt. Nitelikli tohumdan güzel ve bol ürün alındığı bilinen bir şey. Bunun gibi nitelikli insan, nitelikli araç ve gereçle iyi iş yapılır; olumlu sonuç alınır.)

• "Elçiye zeval olmaz." (İki taraf arasında uzlaşma sağlanması, bir işin bitirilmesi için birinin yanına söz götürmekle görevli kimse, götürdüğü sözler ne kadar kötü de olsa, bu sözlerden sorumlu tutulamaz. Çünkü o sözleri söyleyen değil sadece iletendir. Bu bakımdan cezalandırılamaz.)

• "El el ile, değirmen yel ile." (Nasıl ki bir değirmenin dönüp buğdayı öğütebilmesi için rüzgâra ihtiyacı varsa, insanın da birtakım ihtiyaçlarını karşılaması, işlerini görebilmesi için diğer insanlara ihtiyacı vardır. Çünkü toplum hayatı yardımlaşma esası üzerine kurulmuştur, insan tek başına bütün işleri yürütemez ve başarıya ulaşamaz.)

• "El ile gelen düğün bayram." (Bir topluluğun hep birlikte uğradığı bir sıkıntıya yakınmasız katlanılır; çünkü insanın sadece kendisi değil, herkesin sıkıntı içinde olduğu düşünülür.)

• "El yarası onulur (geçer, iyi olur) dil yarası onulmaz (iyi olmaz)." (Silâh, bıçak, taş ve sopa ile açılan yara çabuk iyi olur. Ama acı sözlerin gönülde açtığı yara kolay kolay iyi olmaz. Çünkü hatırlandığı her an acı tazelenir ve kişiyi üzer.)

• "Erkek arslan dişisinden kuvvet alır." (Toplum hayatında kadınların yeri ve görevi asla küçümsenemez. Bu bakımdan erkekler daima arkalarında güçlü bir kadının desteğine ihtiyaç duyarlar. Bu desteğe kavuşanların başarıları daha da artar.)

• "Er olan ekmeğini taştan çıkarır." (Çalışkan, namuslu, gücüne ve kendine güvenen kişi aç kalmaz; başkasına muhtaç olmamak için en zor işlerde bile çalışır, her zorluğa katlanır, rızkını arayıp bulur.)

• "Etle tırnak arasına girilmez." (Ortaya çıkan aile anlaşmazlıklarında bir yanı tutmak doğru değildir. Karı-koca, ana-baba ile evlâtlar birbirine çok yakın insanlardır. Bunlar kimi zaman birbirlerine darılıp küsebilirler, ancak bu durum gelip geçicidir. Bunu fırsat bilip onların aralarını açmaya çalışmak yanlış, yanlış olduğu kadar da faydasız bir davranıştır.)

• "Evi ev eden avrat, yurdu şen eden devlet." (Mutluluk havası ancak düzenli, temiz, güzel ve ekonomik açıdan rahat bir evde eser. Bunu sağlayan da kadındır. Eğer kadın becerikli, tertipli ve nazik değilse, yuva yaşanılır bir yer olmaktan çıkar. Benzer bir şekilde, içinde yaşanılan yurdu şen eden de devlettir. Eğer devletin başında bulunanlar beceriksiz, zalim, hain ve kendi çıkarlarını düşünen insanlarsa, bunların ülke insanını mutlu etmesi düşünülemez.)

• "Evli evinde, köylü köyünde gerek." (Yaşanan sosyal hayat bir düzeni kurarken, kişilere de toplumda uygun bir yer, bir iş göstermiştir. Dolayısıyla herkes buna uymalı; hem kendinin, hem de toplumun rahatını ve düzenini bu şekilde sağlamayı görev bilmelidir. Aksine bir hareket huzursuzluğa ve kargaşalığa yol açar.)

• "Garip kuşun yuvasını Allah yapar." (Kimsesiz, zavallı, yoksul ve güçsüz kişiye yüce Allah yardım eder. Hiç ummadıkları bir yerden kendilerine yardım eli uzanır ve darda kalmazlar. Yüce Allah onları korur, gözetir ve mal sahibi yapar.)

• "Gençliğin kıymeti ihtiyarlıkta bilinir (anlaşılır)." (İnsanın gençliği göz açıp kapayıncaya kadardır. Ne olup bittiği pek anlaşılamadan geçip gider. İnsan ihtiyarlayınca şöyle düşünür, yapılacak pek çok şeyin var olduğunu fark eder. Ancak iş işten de geçmiştir. Çünkü bunları yapacak ne gücü ne de zamanı vardır. İşte o an, gençliğin ve gençlik günlerinin ne denli kıymetli olduğunu anlar.)

• "Gençlikte para kazan (taş taşı), kocalıkta kur kazan (ye aşı)." Gençlik, insanın en verimli çağıdır. Güç ve enerji doludur. İnsan işte bu dönemde çalışıp para biriktirmeli, mal-mülk sahibi olmalıdır. Çünkü ihtiyarlayıp gücünü yitirdiği, çalışamadığı dönemde ona ihtiyaç duyacaktır. Elinde olduğu için de rahat yaşayacak ve sıkıntı çekmeden gün geçirecektir.

• "Gönlün yazı var, kışı var." (Hayat inişli çıkışlıdır. Hayatın bu durumu insanı etkiler. Dolayısıyla insanın bir günü diğerine uymaz. İnsan bazen iyimser, neşeli, umutlu ve mutluluk doludur; bazen de kötümser, üzgün, neşesiz, mutsuz ve bezgindir.)

• "Gönül bir sırça saraydır, kırılırsa yapılmaz." (Gönül; sevgi, istek, düşünüş, anma ve hatır gibi kalpte var sayılan duygu kaynağıdır. Bu kaynak insanı yeterince nazik ve içli kılar. Dolayısıyla kaba ve sert hareketler karşısında fazla dayanamaz, çabucak incinip kırılır ve gücenir. Kırılan bir gönlü kolay kolay onarmak ve eski hâline getirmek de oldukça güçtür. Öyleyse etrafımızdaki insanlarla olan ilişkilerimizde dikkatli olmalı, gönül kırmaktan kaçınmalıyız.)

• "Gönülden gönüle (kalpten kalbe) yol vardır. (Kalp kalbe karşıdır)." (İnsanları bir araya getiren huy, zevk, alışkanlık, fikir ve inanç birliğidir.

Dolayısıyla bu insanların gönüllerinde de bir duygu birliği vardır. Biri öteki için ne düşünüyor ve ne hissediyorsa, ötekide beriki için benzer şeyi düşünür ve hisseder.)

• "Gönül ferman dinlemez." (Ne denli engel, ne denli yasak konursa konsun gönül sevdiğinden asla vazgeçmez. Çünkü insanın gönlüne söz geçirmesi oldukça zordur.)

• "Gönülsüz namaz göğe (göklere) ağmaz (Gönülsüz davara giden köpekten hayır gelmez)." (İçten gelen bir istekle kılınmayan namazın kabul olunacağı her zaman şüphe götürür. Benzer şekilde içten gelen bir heves ve şevkle yapılmayan işten de hayır gelmez. İnsanlara zor kullanarak yaptırılan işlerden verim alınamaz. Verim ancak sevilerek, zevk alınarak yapılan, işlerden umulabilinir.)

• "Gözden ırak olan, gönülden de ırak olur." (Ayrı düşenlerin arasındaki sevgi de zamanla azalır. Çünkü insan, sevdiği kimseyle sıkça görüşüp sevgisini ve muhabbetini tazeleme imkânı bulamaz. Dolayısıyla ilgi bağı kopar, yavaş yavaş da o kimseyi unutur.)

• "Göz görmeyince gönül katlanır." (Yakınımızda bulunmayanların özlemine, acısına daha kolay dayanabiliriz. Çünkü bizden uzakta yaşayan sevdiğimiz bir kimseyle istesek de ilgilenemeyiz. Dolayısıyla görüşmekten umudumuzu keser ve ayrılığa katlanırız. Ama yakınımızda bulunan ve her gün gördüğümüz kimseyle ilgilenmeden edemeyiz. Onun her zaman gördüğümüz acısına da tahammül edip katlanmamız oldukça güçtür.)

• "Gülü seven dikenine katlanır." (Seven kişi, sevdiği kimse veya sevdiği iş yüzünden başına gelecek sıkıntılara ses çıkarmadan katlanır. Bilir ki, sevdiğini elde etmek için birçok güçlüğe göğüs germek, fedakârlıkta bulunmak zorundadır.)

• "Hamama giren terler." (Bir işe girişen kimse, o işin güçlüklerini, sıkıntılarını ve masraflarını göze almalıdır. Çünkü bu işin durumunu, sorumluluğunu kendi isteğiyle kabul etmiştir.)

• "Hatasız kul olmaz." (Hiçbir insan tam değildir. Her insan bilerek ya da bilmeyerek yanılıp yanlışlığa düşebilir, suç işleyebilir, günaha girebilir. Kusurları bakımından insanlara fazla yüklenmek doğru değildir. Önemli olan insanların hatalarını yüzüne vurmak değil, hatalarını azaltmada onlara yardımcı olmaktır.)

• "Hayvanlar koklaşa koklaşa, insanlar söyleşe söyleşe (konuşa konuşa) anlaşır." (İnsanlar konuşarak birbirlerini daha iyi anlarlar. Çünkü konuşma, anlaşma yollarının başında gelir. İnsanlar duygu ve düşüncelerini konuşarak karşı tarafa aktarırlar, tartışırlar ve birbirlerini tanımaya çalışırlar.)

• "Hayvan yularından, insan ikrarından tutulur." (Yular, bir hayvanın idare edilmesinde oldukça önemlidir. Bir yere döndürülmesi, çekilip götürülmesi, bir yere bağlanıp tutulması yular vasıtasıyla olur. Bir insanı ise sözü (ikrarı) bağlar. Verdiği sözden dönen kimse, itibarını da yitirmiş sayılır. İhbarını düşünen kimse sözünden caymaz. Eğer cayarsa, bu kendisine hatırlatılır; sözünün istikametine yönelmesi istenir.)

• "Her ağacın meyvesi olmaz." (Etrafımızda yaşayan insanların dış görünüşlerine bakarak onlardan bir verim beklenmemelidir. Dıştan bize verimli gibi görünen nice insanın yararsız olduğu, onlardan bir fayda gelmediği çok görülmüştür.)

• "Her ağaçtan kaşık olmaz." (Kimi nesne, iş ya da durumun kendine has bir özelliği vardır. Bu bakımdan özelliği bulunan bir şey için herhangi bir malzeme, madde veya kimse kullanılamaz. Görünüşe aldanmamalı, uygun olan seçilmelidir.)

• "Her çok azdan olur." (Çoğun temelinde az yatar. Önce az olanlar, birike birike çoğu meydana getirmiştir. Bu bakımdan azlar önemsiz görülüp atılmamalı, aksine sabırla bir arada tutulup biriktirilmelidir.)

• "Her damardan kan alınmaz." (İnsanların yapıları birbirine uymaz. Kimi iyi, kimi kötü huyludur. Kimi yardımsever, kimi bencildir. Bu sebeple herkesten yardım istenmez, istense de yardım gelmez. Şu hâlde insan kimden yardım isteyeceğini belirlerken dikkatli olmalı, her önüne gelenden yardım istememelidir.)

• "Her deliğe elini sokma, ya yılan çıkar ya çıyan." (Hiç kimse içyüzünü iyi bilmediği, yeterince incelemediği, hakkında bilgi sahibi olmadığı, denemediği bir işi yapmaya kalkışmamalıdır. Yoksa kendini tehlikeye, altından kalkamayacağı zararlı sonuçlara atmış olabilir.)

• "Her kaşığın kısmeti bir olmaz." (Her insanın talihi, kaderi bir değildir. Bu bakımdan kazançlarının farklı olması da doğaldır. Bir işte kişiler aynı çabayı gösterseler, aynı emeği verseler de biri diğerinden daha az kazanır. Çünkü kısmeti o kadardır.)

• "Herkes bildiğini okur." (İnsanlar çoklukla kendi akıllarını beğenirler. Dolayısıyla başkaları ne derse desin, onların düşüncelerine uymaktansa kendi düşüncelerine göre iş yapmayı daha uygun bulurlar.)

• "Herkesin arşınına göre bez vermezler." (Genel kurallar herkesin istek ve ihtiyacına göre bozulamaz. Dolayısıyla bir durumun ölçülerimize göre gerçekleşmesini beklemek doğru değildir. İstenen ölçüde değil, gerektiği oranda yarar sağlanacağı bilinmeli.)

• "Herkesin ettiği yoluna gelir." (Bir kimse başkasına nasıl davranıyorsa, başkaları da ona öylece karşılık verirler. İyilik eden iyilik, kötülük eden de kötülük görür.)

• "Herkesin tenceresi kapalı kaynar." (Kimsenin durumu, içinde bulunduğu yaşayış şartları başkalarınca gereği gibi bilinemez.)

• "Herkesin yorulduğu yere han yapılmaz." (Bir yerde, bir düzende herkesin uymak zorunda olduğu genel kurallar vardır. Bunlar kişinin dileği doğrultusunda değiştirilemez.)

• "Her kuşun eti yenmez." (1. Herkes zorbalığa boyun eğmez. Bu zorbalığa karşı gelecekler de vardır. Öyleleri çıkar ki, seni alt eder, pişman bile olursun. 2. Kimi işlerin altından kalkmamız mümkündür. Ama öyle işler de vardır ki, asla başaramayacağımız işlerdir. Öyle görünüşe aldanıp da o işin altına girmeyelim. Yoksa hiç ummadığımız bir zarar görebiliriz.)

• "Her şeyin bir vakti var, horoz bile vaktinde öter." (Bir işten olumlu sonuç bekleniyorsa zamanında yapılmalıdır. Çünkü gerekli şartlar ve elverişli ortam o zamandadır. Bu bakımdan bir işi zamanından evvel yapmaya kalkışmak ne kadar zararlıysa, sonraya bırakmak da o kadar zararlıdır. Bir işte acelecilik kadar, geç kalmışlık da başarısızlığa neden olur.)

• "Her yiğidin gönlünde bir aslan yatar." (Herkesin kendine göre yüksek bir emeli vardır. Hoşlandığı, sevdiği, kavuşmak istediği bu emeli devamlı gönlünde taşır, onun özlemiyle yaşar.)

• "Her zaman gemicinin istediği rüzgâr esmez." (Gerçekleştirmek istediğiniz bir iş için uygun şartları dilediğiniz anda bulmanız mümkün değildir. Çünkü olaylar dileğimize göre oluşmaz. Bu bakımdan fırsat elimize geçtiğinde ondan hemen yararlanma yoluna gitmeliyiz.)

• "Her ziyan bir öğüttür." (Bilerek ya da bilmeyerek uğradığı her zarar kişiye ders olur. Kendisini bu duruma düşüren yanlış hareketi bulur, aynısını tekrarlamayarak doğabilecek başka zararlardan kendisini korur.)

• "Irz insanın kanı pahasıdır." (Irz, bir kimsenin başkaları tarafından dokunulmaması, saygı gösterilmesi gereken iffetidir. Dolayısıyla her şeyden

önemlidir. Bu bakımdan kişi kanını döker, canını verir ama namusunu kirlettirmez.)

• "İnsan beşer, kuldur şaşar." (Hiçbir insan hatasız değildir. Çünkü insan zayıf yaratılmıştır. Dolayısıyla şaşırıp yanlışlık yapması da kaçınılmazdır. Bu bakımdan dalgınlıkla, şaşkınlıkla yapılan hatalara hoşgörüyle bakılmalıdır.)

• "İnsan doğduğu yerde değil, doyduğu yerde." (İnsan doğduğu andan itibaren sosyal bir hayatın içine girer. Dolayısıyla herkes gibi o da yaşamak için çabalamaya başlar. Ne var ki, yaşadığı hayat şartlarının zorluğu, insanı doğduğu yerin dışına iter. İnsan da istemeden geçimini temin ettiği yerde kalır, orayı yurt edinir.)

• "İnsan yedisinde ne ise, yetmişinde de odur." (Kişi pek çok özelliğini doğuşuyla birlikte getirir. Bunun yanı sıra, yedi yaşına kadar da çevresinden etkilenerek kimi davranışlar kazanır ve bir huy edinir. Edindiği bu huy ihtiyarlasa da kolay kolay değişmez.)

• "İp inceldiği yerden kopar." (Bir durum, bir olay ve bir iş en zayıf yerinden, en çürük noktasından bozulur veya kopar.)

• "Kalp kalbe karşıdır." (Sevgi karşılıklıdır. Birinin hissettiğini diğeri de hisseder, birinin düşündüğünü diğeri de düşünür. Zevk, alışkanlık, arzu ve isteklerde de birlik mevcuttur.)

• "Karga yavrusuna bakmış, “benim ak-pak evlâdım” demiş." (Yaptığı iş ne kadar kusurlu, çocuğu ne kadar çirkin olursa olsun, kişiye bunlar iyi ve güzel görünür. Başkalarının bu konuda ne diyeceği o kadar önemli değildir.)

• "Katıra “baban kim?” demişler, “dayım attır” demiş." (Kişi kusurlu yanının açığa çıkmasını istemez, bunu gizlemeye çalışır. Sadece iyi yanıyla görünmeye ve övünmeye gayret eder.)

• "Kılıç kınını kesmez." (Ne kadar sert ve öfkeli olursa olsun hiçbir kişi yanındakilere, yakınlarına zarar vermez.)

• "Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan." (Kişi, kiminle arkadaşlık ederse, ondan etkilenir; onun alışkanlıklarına, düşüncelerine eğilim duyar; huyunu, gidişini kapar.)

• "Kısmetinde ne varsa kaşığına o çıkar." (Kişi ne kadar çalışırsa çalışsın, çabalarsa çabalasın alın yazısındaki şeye ulaşır. Yüce Allah, ona ne nasip etmişse ancak ona kavuşur; bu az da olur, çok da.)

• "Kızı gönlüne (keyfine) bırakırsan ya davulcuya varır, ya zurnacıya." (Evlenme çağındaki kızı büyükleri uyarmazlarsa uygun olmayan birisiyle evlenir. Çünkü yaşı gereği hem tecrübesiz, hem de eğlenceye düşkün olur ve ileriyi göremez. Bu bakımdan anne baba tarafından denetlenmeli, uyarılmalıdır.)

• "Kızını dövmeyen, dizini döver." (Kızını, çocuğunu daha küçük yaşta eğitme yoluna gitmeyen, terbiye kurallarını öğretmeyen, gerekirse dövmeyen ileride çok pişman olur; ancak iş işten geçmiştir.)

• "Kimse ayranım (yoğurdum) ekşi demez." (Herkes sattığı malı; kendi işini, tutumunu ve davranışını över. Kendine yönelik eleştiriler yapılsa da aldırmaz, kusur kabul etmez, o methe devam eder.)

• "Kimsenin âhı kimsede kalmaz." (Güçlü bir kimsenin dine, yasaya veya vicdana aykırı olarak başkasını uğrattığı kötü durum, kıyım, acımasızlık, haksızlık ve cefa asla karşılıksız kalmaz. Zalimler, er veya geç zulme uğrayanların âhını, bedduasını alırlar ve perişan olurlar.)

• "Kurt kocayınca köpeklere maskara olur." (Güçlü, kuvvetli bir kurt ile köpekler kolay kolay başa çıkamazlar, ondan çekinip korkarlar. Bunun gibi her bakımdan güçlü, kuvvetli iken herkesi korkutan, tedirgin eden, yıldıran

kişi, bu gücünü-kuvvetini kaybettikten sonra onun bunun, aşağılık kimselerin eğlencesi ve oyuncağı hâline gelir.)

• "Lokma çiğnenmeden yutulmaz." (Her iş bir emekle yapılır. Emek, çaba ve diğer yardımcı güçleri sarf etmeden bir şey elde edilemez. Alın teri dökülmeden kazanılan şeyden hayır gelmez. Nasıl ki çiğnemeden yuttuğumuz şey midemize zarar veriyorsa, emek vermeden elde ettiğimiz şey de bize zarar verir; çünkü helâl değil, haramdır. O hâlde bir şey elde etmek istiyorsak çalışmak, alın teri dökmek ve emek vermek zorundayız.)

• Mermer iyi taştan, iyilik iki baştan. “İyilik iki baştan olur.”

• "Nikâhta keramet vardır." (Nikâh evlenenleri sevgi bağıyla bağlar. Daha önce tanışmadan evlenenler, evlendikten sonra anlaşır ve birbirlerini severler. Bekâr durmaktansa evlenmek yeğdir.)

• "Niyet hayır, akıbet hayır (selâmet)." (Bir şeyin yapılması önceden iyi niyetle istenip düşünülmüşse, o şeyin sonu hayırlı olur. Kötü niyetle yapılan işten hayır gelmez.)

• "Sabreden derviş, muradına ermiş." (Hiç kimse amacına öyle birdenbire ve kolayca ulaşamaz. İnsanın karşısına pek çok engel çıkabilir, uzun zaman beklemesi gerekebilir, başına türlü hâller gelebilir; işte bütün bunlara sabreden, direnişini yılmadan sürdüren kişi istediğine kovuşup ulaşabilir.)

• "Sabreyle işine, hayır gelsin başına." (Bir iş yapmaya giriştiğinde karşına çıkan zorluklar sebebiyle kızıp öfkeye kapılmaz, acele edip gevşemez, azmini yitirmezsen başarı da, hayırlı sonuç da senin olur.

• "Sabrın sonu selâmettir." (Olan veya olacak tüm zorluklara göğüs geren, telâş ve öfkeye kapılmadan başına gelen felâketlerin geçmesini bekleyen, ses çıkarmadan bunları aşma erdemi gösteren kimse, sonunda esenliğe erecektir.)

• "Sarımsağı gelin etmişler, kırk gün kokusu çıkmamış." (İnsanlar kötü yanlarını kolay kolay belli etmezler. Bunun için haklarında yargıda bulunmakta acele etmemek gerekir.)

• "Söz gümüşse, sükût altındır." (Konuşmak her ne kadar iyiyse de, susmak bazen konuşmaktan daha iyi sonuç verir. Öyle ki, hiç ummadığı zamanda bile kişinin sarf ettiği sözler başına iş açabilir; onu zor duruma sokabilir.)

• "Sözünü bil, pişir; ağzında der, devşir." (Söyleyeceği sözün ne anlam taşıdığını, ne gibi sonuçlara yol açacağını düşünmeli; derleyip toparlamalı, ondan sonra söylemelidir insan. Eğer söz ağza geldiği gibi, bir tartıdan geçirilmeden söylenirse insanın başına umulmadık dertler açabilir.)

• "Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir." (Sözün insan üzerindeki etkisi tartışılmaz. İyi, güzel, akıllıca ve yerinde söylenmiş sözler çoklukla insanlar üzerinde olumlu etkiler bırakır; inandırıcı, kabullendirici, yumuşatıcı bir rol oynayarak rayından çıkmak üzere olan işleri bir düzene sokar. Bunun yanında, kimi kırıcı, kaba, sert, düşünülmeden söylenmiş, ölçüsüz sözler de kimi tepkilere yol açar; anlaşmazlıklara, kavgalara sebep olur; işler çıkmaza girer, giderek büyür ve kimilerinin ölümüne bile sebep olur.)

• "Su akarken testiyi doldurmalı." (İnsan eline geçen fırsatları değerlendirmeli, karşısına çıkan imkânlardan yararlanmasını bilmeli, mümkün olduğunca mal-mülk edinmeli, geleceğini güvence altına almalıdır. Çünkü her zaman uygun bir fırsat yakalaması mümkün olmayacaktır.)

• "Su bulanmayınca durulmaz." (Kimi iş, konu, olay ya da durumlar pek çok tartışma, çekişme ve mücadeleden sonra aydınlığa kavuşur. Hemen herkes niyetini açığa vurur, fikrini söyler, söylenmedik bir şey kalmaz, sonunda mesele çözülür ve iş yoluna girer.)

• "Su küçüğün, söz (sofra) büyüğün." (Öncelikle büyükler sayılmalı, küçükler de korunmalıdır. Geleneklerimiz ve dinimiz, korunmada önceliği

çocuğa vermiştir; çünkü çocuk daha güçsüz ve dayanıksızdır. Saygıda ise önceliği büyüklere vermiştir, çünkü çocuğun bütün ihtiyaçlarını karşılayan odur.)

• "Sütten ağzı yanan, yoğurdu üfleyerek yer." (Bir olaydan gerekli dersi alan, zarar gören kimse, ona benzer bir işle karşılaştığında uyanık davranır; tedbirli olur.)

• "Tatlı dil(söz) yılanı deliğinden çıkarır." (Sert ve kırıcı olmayan, yumuşak, hoşa giden, gönül alıcı, okşayıcı, etkileyici, inandırıcı ve yerinde söylenmiş söz insanın hoşuna gider; bu söz en azgın kişinin bile inadını kırar, onu yumuşatır ve yola getirir.)

• "Tatlı ye, tatlı söyle (konuş)." (Kırıcı, üzücü, incitici konuşmalardan sakın; güzel, hoşa giden bir dil kullan; yerinde ve inandırıcı konuş ki karşındaki memnun olsun; sen de sevil ve sayıl.)

• "Tavşan dağa küsmüş, dağın haberi olmamış." (İstediği etkiyi yapmaktan çok uzak kalan kişi küser, darılır; ne var ki; karşısındaki kişi, onun bu durumunu bilip anlamaz.)

• "Tek kanatla kuş uçmaz." (Kimi işler vardır ki, yardımcısız, araç-gereçsiz yapılamaz. İşin iyi ve olumlu sonuç vermesi için bunlar mutlaka gereklidir.)

• "Tekkeyi bekleyen çorbayı içer." (Bir işin başarılmasında türlü sıkıntılara katlanıp sabretme, azim ve gayret gösterme, uzun süre çalışıp emek verme son derece önemlidir. Bütün bunları yerine getiren kişi, eninde sonunda bu davranışının yararını görür; bir mükâfata mutlaka kavuşur.)

• "Ucuzdur vardır illeti, pahalıdır vardır hikmeti." (Bir malın fiyatı niteliğine göredir. Bu sebeple ucuz şeylerin ucuzluğuna tamah etmemeli, pahalı şeylerin de pahalılığından korkmamalıdır. Çünkü ucuz olan çürük, kötü ve dayanıksız olur çoklukla; pahalı olan da kaliteli, değerli ve sağlamdır.)

• "Ulular köprü olsa basıp geçme." (Erdemli, büyük ve yaşlı kimselere karşı daima saygılı ol, hürmette kusur etme, onları incitecek davranışlardan kaçın. Çünkü onlar gerek yaşları, gerek tecrübeleri, gerekse erdemleri bakımından buna lâyıktırlar.)

• "Ulu sözü dinlemeyen, uluyakalır." (Büyüklerin, erdemli kişilerin uzun tecrübelere dayanan sözlerine ve uyarılarına kulak asmayan kimse, türlü çıkmazlarla karşılaşır ve sonunda sızlanıp durur.)

• "Üşenenin (utananın, erinenin) oğlu kızı olmamış." (Çok üşenen, tembel tembel oturan, gevşek davranan, içinde bir çalışma isteği duymayan kimse bir şey elde edemez. Bir şey elde etmek isteyen, onu elde edecek yola başvurmalıdır. Sözgelimi oğul-kız isteyen önce evlenmek zorundadır.)

• "Üzüm üzüme baka baka kararır." (Her zaman bir arada bulunan, arkadaşlık eden, bir çevrede yaşamaya çalışan kimseler birbirlerinden etkilenirler; birbirlerinin özelliklerini, huylarını ve alışkanlıklarını kaparlar. Bk. “Körle yatan...”)

• "Yalnız öküz, çifte (boyunduruğa) koşulmaz." (Her işin uygun bir yapılma biçimi vardır. Dolayısıyla iki kişinin ancak yapacağı bir işi, tek kişi ile yapmaya kalkışmak doğru bir hareket değildir.)

• "Yalnız taş duvar olmaz." (İnsanlar bir arada yaşamak zorundadırlar. Bu zorunluluk bir dayanışmayı, yardımlaşmayı gerekli kılar. Nasıl ki tek taşla duvar yapılamazsa, insanlar da tek başlarına tüm işlerinin üstesinden gelemezler. Dolayısıyla diğer insanlarla ilişki kurmak, işbölümü yapmak, iş birliğine geçmek durumundadır.)

• "Yuvayı yapan dişi kuştur." (Evin dışındaki işler erkekten, içindeki işler de genellikle kadından sorulur. Bu bakımdan tertipli, geçinmesini bilen, çekip çeviren, en önemlisi tutumlu olan kadın ailesini huzurlu kılar; evin içine mutluluk getirir.)

• "Yüzü güzel olanın huyu da güzeldir." (Çoğunlukla kabul edilir ki, yüzü güzel olanın içi de güzeldir. Bu bakımdan insanın yüzü, içinin aynası olarak görülür. Eğer bir insanın yüzü hiç gülmez, asık suratlı olmaya devam ederse, o insanın katı yürekli, hoşgörüsüz, içinin de kötülükle dolu olduğuna hükmedilir. Eğer kişi güler yüzlüyse bu takdirde hoşgörülü, samimî, iyi yürekli, içten, duygulu, yumuşak huylu ve temiz olduğuna karar verilir. O hâlde denebilir ki, yüzü güzel görünen kişinin huyu da güzeldir.)

• "Zahmetsiz rahmet olmaz." (Sıkıntı çekmeden, güçlüklere göğsü germeden, yorulup emek vermeden, uğraşıp didişmeden, kimi masraflara da girmeden olumlu, güzel, hoş bir sonuç elde etmek mümkün değildir. Unutmayalım ki, Yüce Allah, çalışanları sever; onlara rahmet eder.)

• "Zorla güzellik olmaz." (İnsanların yapıları bir değildir. Bu bakımdan beğenme, hoşlanma duyguları da farklı farklıdır. Dolayısıyla bir kişiye beğenmediği bir şeyi zorla beğendirmeye çalışmak yanlış bir yola girmek demektir.)

3. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ DEYİMLER

• “Kadın kısmına gökde düğün var deseler, merdiveni nerede ki diye sorar.” (Ataman; 1992: 59)

• “Düğün elinen, harman yelinen.” / “Düğün iki kişiye, husası düşer gonşuya.” (Ataman; 1992: 59)

• Düğünün tadı elinen, harmanın tadı yelinen

• Kız evi yadsa, oğlan evi hevesde

• Gelin kaynana toprağından yaradılmıştır

• Gelin öğünür, kaynana döğünür

• Al atım hazırlandı, kız babası kahırlandı

- Kız anası köşe minderi, oğlan anası kapı yaması
- Kız kapı şakşağı, gelen çalar, giden çalar
- Kızdır nazdır, bin kese azdır
- Kız evlat on ikisine basınca, ya ere ya yere
- Oğlan doğuran kızı ele vermezler.
- Oğlan doğurdum oydu beni, kız doğurdum soydu beni
- Oğlan olsun da keçeden olsun.
- Odsuz ocakta tütün tütmez.
- Kaynananın en iyisi başını sallar.
- Tuz kabını tuzsuz koyan, koca evi ıssız koyan, anayı kızsız koyan.
- Düğüne giden öğünür, evde kalan dövünür.
- Düğünün borcu ile ramazanın harcını Allah korur.
- Bekârsan çek araba, evliysen gir dolaba.
- Bekârın ensesini bit, kesesini it yer.
- Karı parası hamam tokmağıdır.
- Gelin altundan şamdan getirse, mumu güveyi yakar.
- Ergen gözüyle kız alma, gece gözüyle bez alma.
- Düğüncü düğünü uzatırsa dövünür.
- Düğün iki kişiye, husası düşer komşuya.
- Hızım ile evlenenin ömrü kısa olur.
- Kötünün cevheri dalda ne gezer. Kötüye gönül veren canından bezer.
- Oğlanın anasıyım, temelin binasıyım.
- Düğün aşı ile dost kazanılır.
- Düğünde zurna, hamamda kurna.

- Düğüne giden zurna, hamama giden kurna beğenmez.
- Düğün evinde eğreti soyunulmaz.
- Gelin altun kürsü getirmiş, çıkmış üstüne oturmuş.
- Gelin at'da, kısmeti yad'da.
- Düğün evini bilmez, çanak çömlek taşır.
- Gelin erçek, her dediği gerçek. / Kaynana yılan, her dediği yalan.
- Gelin donu ile kadın olunmaz.
- Muhannedin ne dalı olur ne kanadı
- Düğün elinen, harman yelinen
- El ağzına bakan karısını tez boşar.
- Odunun iyisi meşe, evin iyisi köşe, karının iyisi Ayşe.
- Er evlenen döl alır, er kalkan yol alır.
- Oğul benim biricüğüm, gayet yandı yürecüğüm.
- Düğün dernek kız evinde başladı, bir hafta sürdü:
- Değmen (değirmen) değmene karşı
- "Düğüne giden öğündü, evde kalan döğündü", sonunda kız, "Kınayı tasda, anayı yasdakoyu" oğlan evine uçtu.
- Anam beni nazlı büyüttü. Verdi eloğluna beni unuttu.
- Boyuna bosuna bakma, huyuna usuna bak.
- Erkek kuş yapar havayı, dişi kuş yapar yuvayı.
- Evlenmesi bir alaca kuş, geçinmesi bora ile kış.

4. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ MANİLER

Çankırı'da düğün, manilere konu olmuştur.Çankırı yöresine özgü manilerde göze çarpan en önemli özellik, manilerde yerel ağzın çok belirgin olmasıdır. Ağırlıklı olarak aşk, sevda ve doğa temalarının işlendiği manilerde hasret, vuslat, ölüm vb. konular da işlenir.

Sini kalaylı sini
Donat al eyisini
Evlenmek bir muratdır
Beyen al eyisini

Atımı aldım engine
Damga vurmuşlar dengine
Şimdi itibar güzel ile zengine

Aba da bir şalvar da bir giyene
Güzel de bir çirkin de bir sevene (Zehra)

Yengeler yakar kınayı
Kızlar tutar makramayı
Ağlatman garip anayı

Oynar oynar fistan oynar
Fistan altı gasten oynar
Düğünlerde Aslan oynar.

Biner arın aruğuna
Gider yolun doruğuna
Bak şu güveyin saruğuna
Onlar erer muradına…

Dolup taştı düğün aşı
Bağlandı gelinin başı
Gelinim kınan kutlu olsun
Bunda dirliğin tatlı olsun.

diye türkülü maniler çağrılırdı. Gelin:
İçeri girsem evim değil
Dışarı çıksam köyüm değil
Eloğlu benim emmim değil

diye içinde düğümlenen hasretinin acısını, çok geçmeden unutacak:

El oğlunun sevdası beni uyuttu

diye ana- baba hasreti mutluluğa dönüşüp, tabiatın kurduğu düzen devam edip gidecektir…

Kız anasının ağzından

Karşıda gördüm seni
Gül ile derdim seni
Gözüme inanmazken
İllere verdim seni

Kızın ağzından:

Bal pekmez sanırdım
Gülü kokmaz sanırdım
Pek sevdiğim anamı
Söze bakmaz sanırdım (Yakıcı; 1992: 31)

Sıra sıra güğümler
Harman sonu düğünler
Açınız kapıları
Geliyor güveyiler

Çankırı'ya özgü manilerden örnekler aşağıya alınmıştır.

Ata binen ağadır
Atın yönü dağadır
Ela gözlü sevgilim
Bu maniler sanadır

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Seni sevdim seveli
Oldum gönül veremi

Bahçelerde kereviz
Biz kereviz yemeyiz
Bize Çankırılı derler
Biz güzeli severiz

Bir dalda iki ceviz
Aramız derya deniz
Sen orada ben burada
Ecelsiz öleceğiz

Bugün ayın onudur
Has buğdayın unudur
Evliye gönül verme
Eve giden unutur

Bu dünya arsızındır
Kara gün yarsızındır
Nerde bir dilber varsa
O da uğursuzundur

Bir değirmeni şal aldım
Dağlar başında kaldım
Beklemeye can dayanmaz
Seni Allah'a saldım

İndim çeşme başına
Sabun koydum taşına
Sevda nedir bilmezdim
O da geldi başıma

Güvercinin alacası
Güzelin karacası
Bir kız bir yiğit vurmuş
Gidiyor selacısı

Geminin başındayım
On iki yaşındayım
Eller ne derse desin
Ben yârin peşindeyim

Ak gülüm pembe gülüm
Söylesene bülbülüm
Ne dedim de darıldım
Çürüsün benim dilim

Al yastığı yüzledim
Yere koydum düzledim
Eller benim kâhyam mı
Çıktım çıktım gözledim

Akşamlar oldu gene
Badeler doldu gene
Baş bozuk hotuz eğri
Yavruma ne oldu gene

Alaca karga olayım
Çatınıza konayım
Yoldan geçen yolcudan
Ben yârimi sorayım

Ak kâğıt san kağıt
Ağlarım saat saat
Sen orada ben burda
Olur mu hiç can rahat

Ak inciydim ezildim
Ak gerdana dizildim
İster al ister alma
Ben alnına yazıldım

Armudun irisine
Ben yandım dirisine
Bunda darılmak olmaz
Sen de yan birisine

Asmada üzüme bak
Netime benzime tak
Be kadar dargın olsan
Gülerek yüzüme bak

Ayna düştü elimden
Karıştı gazellere
Gözüm çapkın alışmış
Bakıyor güzellere

Ayva yaprağı sararmış
Yarim beni ararmış
Kara gözlü sevgilim
Gece gündüz yanarmış

Çerkeş Manileri

Ispanağı soğanlı,
Gız aldım Şıhdoğanlı,
Allı basma geymeyo,
Hasba geysin muanlı,

Sabanları demürden
Sevdü'üm gız Eymür'den
Kürklü terlik neyine
Yapduruyum demirden

Açılın geri geri
Açılsın oyun yeri
Oynayacak gızların
Görünsün saçı beli

Asar'ın depesinden
Yuvarlandı daş geldi
Mektubunu okurken
Gözlerimden yaş geldi

Asar'ın aluçları
Çıkarın yokuşları
Beni yardan ayıran
Cenderme çavuşları

Ayakgabım toz oldu
Ebele gurnaz oldu
Ebelerin yüzünden
Mektubum gelmez oldu

Cam cama eklenü mü
Cam dibi beklenü mü
O'lan tahsilim yarım
İki yıl beklenü mü

Çarşıdan gına gelü
İsdesen yine gelü
Benim ah ü zarıma
Gavurla dine gelü

Dere dolu milinen
Köçek oynar zilinen
Benim bir sevgilim var
Adam eyler dilinen

Elma attım denize
Geliyor yüze yüze
Şahin bakışlı yarim
Beni de al denize

Evleri var bakacak
O yar beni yakacak
El ele ver gidelim
Ne var bunda gorkacak

Akşam gabak dolması
İçi bulgur gıyması
Her gencin Karu mudu
Aşuklusun almasu

At üstünde al keçe
Emekle gitti heçe
Gece gündüz bekledim
Gaçuramadın bi gece

Bıktım paşadan beyden
Gız aldım Örenköy'den
Modaya uymak için
Gelmeyo Engürü'den

Camide halı mıyım
Ba'çen de çalımıyım
Anan alman deyomuş
Bakam ben varumuyun

Çerkeş'in ışıkları
Çalunu gaşukları
Sür motorcu motoru
Gavuştur aşıkları

Duvarı heylemeli
Heyleyip neylemeli
Sizin gibi o'lana
Varıp da neylemeli

Elmayı nazik soydum
Yarin dizine goydum
Afiyet olsun yarim
Sen yedikçe ben doydum

Gapıları ganatlı
Üstü demür kinatlı
Anan veriyo emme
Baban gavur inatlı

Avlunuzda guyunuz
İçilmiyor suyunuz
Gızın aldık gidiyoz
Sizin olsun eviniz

Boya çayı harlasın
Üstü gümüş parlasın
Ben askere gidiyon
Sevdüklerim a'lasın

Çarşıdan aldım i'de
Bunu alu mu mide
Neyle meyil vermeyin
Senin gibi yi'ide

Dere dereye bakar
Dereden kanlar akar
Bekarlar dururken
Evlilere kim bakar

Dükgandan kirpit aldım
Yare vereyin deyi
Şu Çerkeş'den gız sevdim
Her gün görüyün deyi

Entarisi alınan
Eyler beni elinen
Almaya gö'nün varsa
Dünür yolla elinen

Gara çarı geyin mi
Hepisini deyin mi
Beni baştan çıkaran
Zalim anan deyil mi

Gara gabak dal atar
Dibinde yılan yatar
Her yi'idin gö'nünde
Mutlak bi aslan yatar

Garşıda gara tavuk
Attukda vuramaduk
Şu babaan gö'nüne
Ne yapduk yapamaduk

Gökde uçan akbaba
Ganadı yaba yaba
Dut elimden gidelim
Halt etmiş ana baba

İnce urgan gırıldı
Ekleyive svedü'üm
Şurda iki yıl galdı
Bekleyive sevdü'üm

İstanbul'a git ya'rim
Bir ay dur fazla durma
Gazandu'un paranın
Bereketini bulma

Kirenden kirencükten
Gız aldım Örencük'ten
Bıktım usandım gayli
A dostla bu kepçükden

Masa üstünde roman
Okurun zaman zaman
O'lan sana varcın
Memur oldu'un zaman

Naşdapanın galayı
O'lan sana varacın
Ne gücünü üzüyon
Bi musgadu golayı

Örenli'de köçekler
Bi yalana üç ekler
Otuz yaşına girmiş
Hala efendi bekler

Garanfilin filizi
Kim bilü galbimizi
Hafif bir rüzgar esdi
Ayurdu ikimizi

Gayada urganım va
Cimdallı yorganım va
O yar benim olusa
Adalık gurbanım va

Gözgerede beş guruş
Beş gururşu kim bulmuş
O'lan içem ca'ra
Paketi elli guruş

İnive bayır aşşa'
Salıve ipek guşa'
Hiç ömrümde görmedim
Senin gibi yanşa

Kar ya’ar ipek gibi
Savrulur kepek gibi
Beni sana vermezler
Dolan yat enik gibi

Köşe başı beklerim
Vay benim emeklerim
Aşukluk çeke çeke
Eridi kemiklerim

Kuşburnuya gün düşmüş
Dibine gölge düşmüş
Evlensene a o’lan
Elin yüzün buruşmuş

Motura bak motura
Moturun bacası yok
Evlenmiye galkmışsın
Pantulun paçası yok

Ocak başında testi
Kemer belimi kesti
Mektubunu beklerken
Selamını da kesti

Peşkir yudum açılmaz
Saça’ından saçılmaz
Köy gızını alanın
Gözü gönü açılmaz

Garayımış biberim
Kötüyümüş gaderim
Gader böyle giderse
Sılayı terk ederim

Git bulut kerem eyle
Var yâre selam söyle
Yâr uykuda ise
Uykusun helal eyle

İpek çorap geysene
Bize do'ru gelsene
Benim sana yandu'mu
Gözlerimden bilsene

Kıremper gutuları
İçinde gokuları
Yarim neyle uyuyon
Hasiret uykuları

Köyde durulmaz gıştan
Bi gız aldım Kısaç'dan
Her işi bilü emme
Ekmek alamaz saşdan

Leblebiyi dartarla
Gara üzüme gatalla
Senin gibi o'lanı
Ga'nıya öküz yapalla

Musluktan gel musluktan
Ben anlamam ıslıktan
Geleceksen do'ru gel
Vazgeçerin dostluktan

Olan adın Hüseyin
Cekedini asayın
Gönder yarim bi dünür
Umudumu keseyin

Saçım uzun tararın
Ben dengimi ararın
Ben dengimi bulamassam
Mahşara dek yanarım

Süt pişiyor pişiyor
Toprak tenciresinde
Gel yarim gonuşalım
Mutfak penciresinde

Tren gelü ötmez mi
Kömürünü dökmez mi
Senin gibi o'lana
Cingan gızı yetmez mi

Urganı ya'laduruz
Çalıya ba'laduruz
Sizin gibi gızları
Türküynen oynaduruz

Yemenim dalda galdı
Gözlerim yolda galdı
Yıkılası gavane
Sevdü'üm nerde galdı

Saçın uzun öreyin
Geç garşıma göreyin
Senin gibi zalime
Nasıl gönül vereyin

Şu da'ın başındayın
On iki yaşındayın
On ik yaştan sonra
Gızların peşindeyin

Türkü türküye eşdü
Türkü söylemek güçdü
Türkü ö'ren sevdü'üm
Gurbet elde yodaşdu

Yamadan inüşümdü
Ganıya binişümdü
Dur bi daha bakayın
Belki son görüşümdü

Yemenim oynamayo
Garaya boyanmayo
Geçme yarim buradan
Yüreyim dayanmayo

Salonların beyleri
O'lan burda eylenü
Böyük abi duruken
Göçcük olan evlenü

Şu da'la evrülessi
Evrülüp devrülessi
Ben sana aşık mıyın
A boyu devrülessi

Yatma yeşil çimene
Uyur uyanamassın
Veme beni ellere
Görü dayanamassın

Yemenimin yeşili
Ben gaybettim eşimi
Eşimi bul eşimi
Anne tutman işini

Çerkeş Taşlamaları

Erkek
Bahçeden gül kopardım
Yâre veriyim deyi
Şu Çerkeş'ten kız sevdim
Her gün göreyim diye

Kadın

Bisikleti aynalı
Şu oğlana varmalı
Oğlun pek güzel amma
Anası olmamalı

Erkek

İniver bayır aşağı
Salıver ipek kuşağı
Hiç ömrümde görmedim
Senin gibi yanşağı

Kadın

Bahçede karayılan
Oğlan bahçeyi dolan
Senin yârin burada yok
Git de orayı dolan

Erkek

Bahçelerde balkabak
Açılır tabak tabak
Horoz dilin tutulsun
Ne çabuk oldu sabah

Kadın

Camide halı mıyım?
Bahçede çalı mıyım?
Anan almam diyormuş
Hele ben varır mıyım?

Erkek

Köşe başı minderi
Yiğitler kumandanı
Yolda bulsam almıyom
Senin gibi mındarı

Kadın

Şu giden kimin oğlu?
Şapkası yollu yullu
Hiç ardına bakmıyor
Sanki vezirin oğlu

Erkek

Soğanı ince doğra
Sonunda bize uğra
En küçük intizarım
Kanser derdine uğra

Kadın

Ayakkabım toz dolu
Ebeler kurnaz oldu
Ebelerin yüzünden
Mektubum gelmez oldu

Erkek

Karşıda karatavuk
Atdukta vuramaduk
Şu babanın gönlünü
Ne yaptuk yapamaduk

Kadın

Naştabanın kalayı
Oğlan etme alayı
Ne gönlünü üzüyon
Bir muskadır kolayı

Erkek

Kayada urganım var
Cimdallı yorganım var
O yar benim olursa
Adaklık kurbanım var

Kadın

Masa üstünde roman
Okurum zaman zaman
Oğlan sana varacın
Memur olduğun zaman

Erkek

İnce urgan kırıldı
Ekleyiver sevdiğim
Şurda iki yıl kaldı
Bekleyiver sevdiğim

Kadın

Cam cama eklenir mi?
Cam dibi beklenir mi?
Oğlan tahsilin yarım
İki yıl beklenir mi?

Erkek

Boya çayı harlasın
Üstü gümüş bağlasın
Ben askere gidiyom
Sevdiklerim ağlasın

Kadın

Köy üstünde gezersin
Kiremitler ezersin
Bir evin bir oğlusun
Niye bekâr gezersin

Erkek

Kapıları kanatlı
Üstü demir kınatlı
Anan veriyor amma
Baban gâvur inatlı

Kadın

Şu yoldan gelenlere
Gaz koydum fenerlere
Babam beni verecek
Askerden gelenlere

Erkek

Örenli'de Köçekler
Bir yalana üç ekler
Otuz yaşına girmiş
Hala efendi bekler

Kadın

Köy üstünde böcekelr
Beni mi yiyecekler
Sevmediğim oğlana
Zorunan verecekler

Erkek

İpek çorap geysene
Bize doğru gelsene
Benim sana yandığımı
Gözlerimden bilsene

Kadın

Karanfilin filizi
Kim bilir halimizi
Uzaktan bir yel esti
Ayırdı ikimizi

Erkek

Ay akşamdan açıktır
Yüküm şimşir kaşıktır
Suçum nedir a taze
Kızın bana âşıktır

Kadın

Yatma yeşil çimene
Uyur uyanamazsın
Verme beni ellere
Görür dayanamazsın

Erkek

At üstünde al keçe
Emekler getti heçe
Gece gündüz beklerim
Kaçırmadım bir gece

Kadın

Köy üstünün rüzgârı
Efil efil esiyor
Anam sana verecek
Aklım öyle kesiyor

Erkek

Köy üstünün aktaşı
Vurun yaralansın başı
Köy üstünün kızları
Vallahi deste başı

Kadın

Yaylada yansın kanım
Kanıma gelsin anam
Şimdi ben gidiyom
Ağlasın dursun anam

Çerkeş Köy Taşlamaları

Erkek

Gönlüm her gün hüzünlü
Kız sevdim Alizün'lü
Bana varmam diyormuş
Kalsın gönlü fütürlü

Kadın

Oğlan beni sevmişsin
Bir adak dilemişsin
Başlık veremeyince
O haltı sen yemişsin

Erkek

Geyimli allı güllü
Kız sevdim Ahırköy'lü
Her gün olur bir kavga
Yılda çıkar bir ölü

Kadın

Bende öğrendim seni
Her gün tutarmış sara
Oğlan korkuyor isen
Başka bahane ara

Erkek

Yolum Akbaş yoludur
Cebim para doludur
Akbaşlı Cemal ağanın
Bütün köylü koludur.

Kadın

Kesilecek dalınız
Yamalı yorganınız
Horoz gibi ötme dur
Hiciz imiş malınız

Erkek

Bir kız sevdim Bedil'li
Köyü kooperatifli
Baban elli bin istemiş
Eder misin a zilli?

Kadın

Oğlan içtiğin bira
Cebinde yok on para
Örü örü saçlarım
Ediyor yüz bin lira

Erkek

Sarhoş oldum vermuttan
Kız aldım Bozcaarmut'tan
Bozcaarmut'un kızının
Farkı yoktur armuttan

Kadın

Oğlan inan unutmam
Armutsun dediğini
Acı zehir edecem
Her öyün yediğini

Erkek

Tren gelir yolundan
Yar seçtim Bozoğlu'ndan
Lastikli mes geymiyor
Tutup attım kolundan

Kadın

Gelin gelemem size
Dediğimi etmezsen
Âlem acepler beni
Uzun topuk geymezsem

Erkek

Sabanları demürden
Sevdüğüm kız Eymür'den
Kürklü terlik neyine
Yaptırayım demürden

Kadın

Derede olur balık
Oğlan dediğim çarık
O haltı yediğin gün
Vallahi başın yarık

Erkek

Kül dökülmez kürekten
Kız aldım Elpirek'ten
İşe güce yakışmaz
Farkı yoktur direkten

Kadın

Başka bir kız yazılsın
Oğlan senin alnına
İftiralar atıp da
Girme benim kanıma

Erkek

Bıktım paşadan beyden
Kız aldım Örenköy'den
Modaya uymak için
Gelmiyor Engürü2den

Kadın

Örenköy'dür köyümüz
Modacıdır soyumuz
Oğlan istersen vazgeç
Danslıdır düğünümüz

Erkek

Seyhamamı yolunda
Yârim var Halkaoğlu'nda
On bilezik istemiş
Çıban çıksın kolunda

Kadın

Oğlan her türlü hüner
Vardır benim elimde
Yayık gördüğün çıban
Çıksın senin dilinde

Erkek

Şu Çerkeş'in düzünden
Kız seçtim Kadızü'nden
İnan farkın yok imiş
Damdaki öküzünden

Kadın

Kafanı üşütmüşsün
Zor çıkarsın yarına
Git muayene ol
Çerkeş'in baytarına

Erkek

Kızıllar'da büyürsün
Öyleye dek uyursun
Beş bin az demişsin
Gözünü toprak doyursun

Kadın

Tabakta karabiber
Yeme genzine gider
Benim gibi güzelin
Kıymatı on bin eder

Erkek

Eli yüzü yanıktır
Yârin köyü Kınık'tır
Mahkemeye düşsünler
İnan hepsi sanıktır

Kadın

Oğlan almayacaksan
Su katma aşımıza
Avukat mı kesildin
Sen bizim başımıza

Erkek

Çıktım yola sabahtan
Bir kız aldım Kabak'tan
Okçurlu don geymiyor
Bıktım ben bu kaltaktan

Kadın

Oğlan atasözüdür
Eken biçer ekini
Okçurlu don geyemem
Al bir tane bikini

Erkek

Tabancası fişekli
Yârim Karaköşek'li
Millet motoruna biner
Onlar yine eşekli

Kadın

Başında kıracağım
Elimdeki masayı
O zaman çok ararsın
Dört ayaklı eşeği

Erkek

Ispanağı soğanlı
Kız aldım Şıhdoğan'lı
Allı basma geymiyor
Haspa geysin muanlı

Kadın

Oğlan beni sevmişsin
Başlığı az isterim
Allı basma yakışmaz
Kadife yün isterim

Erkek

Tanağı allı, aklı
Bir kız sevdim Saçak'lı
Uzun etek geymiyor
Mini etekte aklı

Kadın

Elmayı soymayınca
Tabağa koymayınca
Evde küflü kalırsın
Modaya uymayınca

Erkek

Aslını sorarsanız
Sevdiğim Yağaplar'lı
Çeyiz aynası sanmış
Kalaylanmış kapları

Kadın

Oğlan ayırt ederim
Kalayınan aynayı
En sonunda ettin
Benimle sen alayı

Erkek

Köyde durulmaz kıştan
Bir kız aldım Kısaç'tan
Her işi bilir amma
Ekmek alamaz saçtan

Kadın

Ekmek versem eline
Sokar gider beline
Bana emsüz demişsin
Nüzül ensin diline

Erkek

Kirenden kirencükten
Kız aldım Örencük'ten
Bıktım usandım artık
A dostlar bu kepcükten

Kadın

Oğlan asker olunca
İnşallah yersin dipçüğü
Vallahi çok ararsın
Benim gibi kepçüğü

Yumurtanın sarısı
Yere düştü yarısı
Nezaketten ne anlar
Şu yezidin karısı (Uygur s.209; Absarılıoğlu, s.55

Ayrılıklar Üzerine

Gidiyorum kalasın
Sararıp da solasın
Benim gibi bir yari
Arayıp da bulasın (Üçok 2002: 343)

Elimde sarı kağat
Ağlarım saat saat
İşte ben gidiyorum
Oturun rahat rahat (Üçok 2002: 343)

Ateşim var külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Yar senden ayrılalı
Ağlamadık günüm yok (Üçok 2002: 349)

‘Armut dalda dal yerde
Bülbül öter her yerde
Felek bizi ayırdı
Her birimiz bir yerde(Üçok 2002: 256)

Şu dağlar ala dağlar
Al giymiş kara bağlar
Sevdiğinden ayrılan
Kâh düşünür kâh ağlar (Üçok 2002: 341)

‘Yemenimin yeşili
Ben kaybettim eşimi
Yemenim sende kalsın
Sil gözünün yaşını (Üçok 2002: 171)

‘Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah’ın emri
Ayrılık olmasaydı’(Üçok 2002: 173)

Karanfil katar oldu
Hasretlik yeter oldu
Bu ayrılık sevdiğim
Ölümden beter oldu (Ahmet Absarılıoğlu, Yâran, s.56)

5. DÜĞÜNLERDE SÖYLENEN TÜRKÜLER

Doğdunun Düzü (Çerkeş)

Doğdu'nun düzüne yağmaz mı dolu
Yarinden ayrılan olmaz mı deli
Günde üç beş kere gördüğüm yari
Şimdi alt'aylara katlandım gayri

Ah amanın a yarim
At olur da depmez mi
Yar olur da öpmez mi
Yarin öptüğü yerde
Mor menevşe bitmez mi

Karşı dağda badem gülüp duruyor
Yaprağı dalında solup duruyor
Bir iyiyi bir kötüye vermişler
Ağlayıp gözyaşı silip duruyor

Ah amanın a yarim
At olur da depmez mi
Yar olur da öpmez mi
Yarin öptüğü yerde
Mor menevşe bitmez mi

Şu dağın başında çalınır çakmak
Güzelin halinden ne bilir ahmak
Yalvarıp yakarıp gönlünü yapmak
O da her yiğidin karı değildir

Ah amanın a yarim
At olur da depmez mi
Yar olur da öpmez mi
Yarin öptüğü yerde
Mor menevşe bitmez mi

Meşe Meşeye Benzer

Meşe meşeye benzer de
Meşe köşeye benzer oy oy
Şu Kurşunlu kızları da
Çakır Ayşe'ye benzer oy oy

Oy dedikçe yar gelsin oy oy
Yandı yürek kar gelsin

Bahçelerde vez olur da
Gül açılır yaz olur oy oy
Ben yarime gül demem de
Gülün ömrü az olur oy oy

Oy dedikçe yar gelsin oy oy
Yandı yürek kar galsın

Bahçelerde sarı gül de
Yarı gonca yarı gül oy oy
Geç açıldım tez soldum da
Olmayaydım bari gül oy oy

Oy dedikçe yar gelsin oy oy
Yandı yürek kar gelsin

Yöre: Çankırı
Kaynak: Kemal Karasüleymanoğlu

Aynalı Körük

Oğlanın adı Ömer belimi sıktı kemer
Benim ince belime benim ince belime
Yakışır gümüş kemer

Aynalı körük olmazsa ben gelin gitmem
Ud- kemani çalmazsa aynalı körüğe de binmem
Aynalı körük olmazsa ben gelin gitmem
Ud- kemani çalmazsa aynalı körüğe de binmem

Gel dağları aşalım hilalde buluşalım
Girelim biz kolkala girelim biz kolkala
Çamlık' ta dolaşalım

Aynalı körük olmazsa ben gelin gitmem
Ud- kemani çalmazsa aynalı körüğe de binmem

Aynalı körük olmazsa ben gelin gitmem
Ud- kemani çalmazsa aynalı körüğe de binmem

Hayrano (Çıktım Dam Yuvamaya)

(Hayrano) Çıktım dam yuvamaya
(Hayrano) İndim yar yollamaya
(Hayrano) Yar karşıdan gelince
(Hayrano) Başladım ağlamaya

(Hayrano) Su gelir kütüğünden
(Hayrano) İçilmez köpüğünden
(Hayrano) İpek olsam sarılsam
(Hayrano) Kızların topuğundan

(Hayrano) Su gelir merdin merdin
(Hayrano) Kimbilir kimin derdin
(Hayrano) Sular mürekkep olsa
(Hayrano) Yazılmaz benim derdim

Yöre: Çankırı
Kaynak:Turhan Toper

Dama Çıkma Baş Açık

Dama çıkma baş açık
Arpalar kara kılçık
Eğer meylin var ise
Al bohçanı yola çık

Dama bulgur sererler
Çıkma boyun görerler
Aman çıkma boyun görerler

Saçın ibrişim teli
Sırma ile örmeli
Aman sırma ile örmeli

Arkın altında vişne
Gel yarim aşka düşme
Aman gel yarim aşka düşme

Yöre: Çankırı
İstanbul Belediye Konservatuvarı

Dağdan Kestim Fındığı
Dağdan Kestim Fındığı
Hani Ya Da Gelinin Sandığı
Sandıksız Gelin Olmaz

Hele Hele Yandım Beybaba
Sandıksız Gelin Olmaz
Amanın Yandım Beybaba

Dağdan Kestim Meşeyi
Hani Ya Da Gelinin Döşşeği
Döşeksiz Gelin Olmaz

Hele Hele Yandım Beybaba
Sandıksız Gelin Olmaz
Amanın Yandım Beybaba

Dağdan Kestim Tutağı
Hani Ya Da Gelinin Yatağı
Yataksız Gelin Olmaz

Hele Hele Yandım Beybaba
Sandıksız Gelin Olmaz
Amanın Yandım Beybaba

Dağdan Kestim Ardıcı
Hani Ya Da Gelinin Sağdıcı
Sağdıç'sız Gelin Olmaz

Hele Hele Yandım Beybaba
Sağdıçsız Gelin Olmaz
Amanın Yandım Beybaba

Çankırı/Şabanözü-Yusuf Şehirlioğlu-Hakkı Yılmaz-Muzaffer Sarısözen

Samsun İskele Başı

Samsun İskele Başı
Hilaldır Yârın Kaşı

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Çirkin İle Bal Yeme
Gözelinen Taş Taşı

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Karşıda Kuzu Yerler
Bizde Varsak Ne Derler

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Otursak Bile Yesek
Şu Şunun Nesi Derler

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Karşıda Harar Durur
Zülfünü Tarar Durur

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Kızın Gönlü Olursa
Oğlanı Arar Durur

Sevdiceğim Nazlıcağım
Şıngır Şıngır Sıngırdama Gel Yanıma
Of Cıvil Cıvil Cıvildeme Gel Yanıma

Çankırı-Dobi Ahmet Altuner-Urgancı Hüseyin Zevk-Ankara Devlet Konservatuarı

Aşkınla Perişan Yâri Görünce

Aşkınla Perişan Yâri Görünce
(Yandım Yâr Yandım Amanın Yâr Yâr Küçücek Yâr Yâr Yavrim Yavrim Ömrüm Ömrüm)
Hüda'nın Bir Şaşkın Kulu Sanırlar (Yâr Yavrim Yavrim)
Her Kime Söylesem Bu Doğru Sözü
(Yandım Yâr Yandım Amanın Yâr Yâr Küçücek Yâr Yâr Yavrim Yavrim Ömrüm Ömrüm)
Zincirden Boşanmış Deli Sanırlar (Yâr Yavrim Yavrim)

Sofu Bilmez Anda Hakka Niyazı
(Yandım Yâr Yandım Amanın Yâr Yâr Küçücek Yâr Yâr Yavrim Yavrim Ömrüm Ömrüm)
Üstüne Farz Olmuş Vakit Namazı (Yâr Yavrim Yavrim)
Eline Alınca On Telli Sazı
(Yandım Yâr Yandım Amanın Yâr Yâr Küçücek Yâr Yâr Yavrim Yavrim Ömrüm Ömrüm)
Ahiretde Dünya Malı Sanırlar (Yâr Yavrim Yavrim)

Çankırı-Dobi Ahmet Altuner-Muzaffer Sarısözen

Dağların Ardındayım

Dağların Ardındayım
Oy Oy
Garipler Yurdundayım

Sana Yandım Dal Boylum
El Gününü Gün Eder
Oy Oy
Ben Senin Derdindeyim
Sana Yandım Dal Boylum

Bu Dağın Yazı Güzel
Oy Oy
Gün Vurmuş Yüzü Güzel
Sana Yandım Dal Boylum
Varsın Güzel Olmasın
Oy Oy
Yârimin Özü Güzel
Sana Yandım Dal Boylum

Dağları Yol Eyledim
Oy Oy
Dikeni Gül Eyledim
Sana Yandım Dal Boylum
Yârim Senin Uğruna
Oy Oy
Gönlümü Kul Eyledim
Sana Yandım Dal Boylum

Bağa Girdim Üzüm Yok

(Amanın) Bağa Girdim Üzüm Yok (Of Of Of)
El Yârında Gözüm Yok (Aman Aman)
(Amanın) Ne Dedim De Küstürdüm (Of Of Of)
Benim Yâre Sözüm Yok (Aman Aman)

Amanın Mineler
Dost Dost Mineler
Eli İşte Gözü Oynaşta Döneler (Aman Aman)

(Amanın) Elma Verdim Atarsın (Of Of Of)
Sen İllere Bakarsın (Aman Aman)
(Amanın) İl Duydu Alem Duydu (Of Of Of)
Kimin Ağzın Tutarsın (Aman Aman)

Amanın Mineler
Dost Dost Mineler
Eli İşte Gözü Oynaşta Döneler (Aman Aman)

Çankırı-Ahmet Altuner-Hüseyin Zeyk-Ankara Devlet Konservatuarı

Eldivan'ın Kirazı

Eldivan'ın kirazı
Dosta gider birazı
Artık çekemez oldum
Bana ettiğin nazı
Haremi de yar yar haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi

Üzüm koydum sepete
Yar oturur tepede
Öyle bir yar sevdim ki
Şan olsun memlekete
Haremi de yar yar haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi

Irmak susuz olur mu
Dibi kumsuz olur mu
Ben müftüye danıştım
Yiğit yarsız olur mu
Haremi de yar yar haremi
Sen açtın sinemdeki yaremi

Yöresi: Çankırı/ Eldivan
Kaynak: Ramazan Sarıca
Derleyen: Neşe Dilekçioğlu

Burçak Tarlası

Sabahleyin kalktım ezan sesi var
Ezan sesi değil gelin yası var

Vay ne yaman zormuş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Elimi salladım deydi dikene
İnkisar eyledim burçak dikene
İlahi kaynana ömrün tükene

Vay ne yaman zormuş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Elimin kınasını çamur ettiler
Gözümün sürmesini kömür ettiler
Burçak tarlasına gelin ettiler

Vay ne yaman zormuş burçak yolması
Burçak tarlasına gelin olması

Yöre: Çankırı
İstanbul Belediye Konservatuvarı

Süpürgesi Yoncadan
Süpürgesi yoncadan
Gayet beli inceden
Ben seni esirgerim
Yerdeki karıncadan

Yarim şaşırttın beni
Aşka düşürdün beni
Hanım Ayşem bize gel
Allar gey de taze gel

Dilerim kocan ölsün
Yarsız kal da bize gel
Aman mavilim aman
Aman şekerim yavru

Gidin bulutlar gidin
Yarime selam edin
Yarim uykuda ise
Uykusun haram edin

Aman mavilim aman
Aman şekerim aman
Hanım akşam bize gel
Allar gey de taze gel

Furun üstüne kürek
Gene ah etti yürek
Her dertlere dayandım
Buna dayanmaz yürek

Çıra Çattım Yanmadı

Çıra çattım yanmadı da
Meyil verdim almadı da
Hah hada ha un ele
Hah hada ha dönele ha
Ben Allah'a çok yalvardım
Duam kabul olmadı da

Hah hada ha un ele
Haha hada dönele
Hah hada güzele
Hah hada ha yavruya
Hah hada ha fidana ha

Kapıda gümüş firek de
Dumanın direk direk de
Hah hada ha un ele
Hah hada ha dönele ha
El yârine kavuşmuş da
Darısı bize felek de

Hah hada ha un ele
Haha hada dönele
Hah hada güzele

Hah hada ha yavruya
Hah hada ha fidana ha

Karşıda at nallıyo da
Kundurası parlıyo da
Hah hada ha un ele ha
Hah hada ha dönele ha
Nişanlısı yok gibi de
Bana mendil sallıyo da

Hah hada ha un ele
Haha hada dönele
Hah hada güzele
Hah hada ha yavruya
Hah hada ha fidana ha

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Ahmet Altuner
Derleyen: Muzaffer Sarısözen

Yemenimi Al İsterim

Yemenimi al isterim
Ortasına eşim aman aman dal isterim
Sevilmedik yar isterim

(Bağlantı)
Ayaş üzüm asması
Urumeli yosması
Sarsam olmaz mı
Ellilik altını

Yüzlük liraları
Mecidiye paraları
O beyaz gerdana
Taksak olmaz mı

Yağmur yağar yer yaş olur
Bade içen eşim aman aman sarhoş olur
Yar sevmesi pek hoş olur

Kahve Yemen'den gelir

Kahve Yemen'den gelir
Bülbül çimenden gelir (aman)
Ak topuk beyaz gerdan
Her gün hamamdan gelir (aman)

Kahve piştiği yerde
Telve taştığı yerde (aman)
Güzel çirkin aranmaz
Gönül düştüğü yerde (aman)

Çayır çıktı dizime
Dolaş da gel izime (aman)
Yarim bana darılmış
Hiç bakmıyor yüzüme (aman)

"Evlerinin Önü Yaldız Piyade" (Çerkeş)

Evlerinin önü yaldız piyade
Yaşı küçük amma aklı ziyade (Ben yandım)
Annen baban sevmez benden ziyade

On yük şeftaliye kızlar
Ahtım var ben yandım
Ah kara gözlüm şirin sözlüm
Öfkem var öfkem var
Sevdam var ben yandım

Evlerinin önü yoldur geçilmez
Soğuktur suları bir tas içilmez (Ben yandım)
Anadan geçilir yardan geçilmez

On yük şeftaliye kızlar
Ahtım var ben yandım
Ah kara gözlüm şirin sözlüm
Öfkem var öfkem var
Sevdam var ben yandım

Evlerinin önü yüksek kaldırım
Kaldırımdan düştüm beni kaldırın (Ben yandım)
Ya sevdiğim verin ya da öldürün

On yük şeftaliye kızlar
Ahtım var ben yandım
Ah kara gözlüm şirin sözlüm
Öfkem var öfkem var
Sevdam var ben yandım

Kız Ben Sana Ta Ezelden Vuruldum

Kız ben sana ta ezelden vuruldum
Yana yana yar aşkından kurudum
Bileydim zalım ananı vururdum
İnsafsız vicdansız

Yedi sene çoban durdum ucundan
Selamlar yolladım küçük bacından
Bana gelsen ölür müydün acından
İnsafsız vicdansız

Kız ağla da sil gözünün yaşını
Durma topla avlumuzun daşını
Kötü olan da döne döne ağlasın
Yiğit olan kendi bulur eşini
İnsafsız vicdansız

Enteri Diktim

Enteri diktim giymedi
Amanın dikdiğime değmedi
Yavrum dikdiğime değmedi
Sağolası amucam
Amanın sevdiğime vermedi
Yavrum sevdiğime vermedi

Kollarım yastık saçlarım yorgan
Dola boynuma sevdiğim oğlan

Armudun irisine
Amanın ben yandım birisine
Yavrum ben yandım birisine
Ben kendimi saklarım
Amanın yiğidin iyisine
Yavrum yiğidin iyisine

Kollarım yastık saçlarım yorgan
Dola boynuma sevdiğim oğlan

Bahçelerden geçiyor
Amanın bir kuş olmuş uçuyor
Yavrum bir kuş olmuş uçuyor
Beni kendine yaktı
Amanın şimdi benden kaçıyor
Yavrum şimdi benden kaçıyor

Kollarım yastık saçlarım yorgan
Dola boynuma sevdiğim oğlan

Yöre: Çankırı- Kurşunlu
Kaynak:Turhan Toper

Ey Erenler Böyle M'olur

Ey erenler böyle m'olur
Halı yardan ayrılanın
Varır bir kötüye düşer
Yolu yardan ayrılanın

Şahinler göğe çekilir
Durnalar yere dökülür
Onbeş yaşında bükülür
Beli yardan ayrılanın

Gül dikensiz bitmez imiş
Bülbül gülsüz ötmez imiş
İşe güce yetmez imiş
Eli yardan ayrılanın

Karacaoğlan olmaz dilek
Ateş düştü yanar yürek
Sağ yanında hazır gerek
Salı yardan ayrılanın.

Yöresi: Çankırı/ Şabanözü
Kaynak: Mehmet Demircioğlu
Derleyen: Arif Çelik

Yar Yar Yine Bahar Geldi (Bozlak)

Yar yar.. Yine bahar geldi anam vay geldi
Akar bulanık seller de anam vay seller
Derdim içerimde içerimde de
Ne bilir eller ey ey gelin Emine'm

Yar yar.. Emine'm de oturmuş da anam oturmuş
Taşın üstüne de vay üstüne
Taramış kâkülü de gelin kâkülü
Kaşın üstüne ey ey gelin Emine'm

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Nurettin Çamlıdağ
Derleyen: Mehmet Demiroğlu

Çarşılardan Üç Mum Adım Yakmaya

(Üç Mum Oyun Havası)

Çarşılardan üç mum aldım yakmaya
Edalı suna boylum yakmaya
Sevdalı suna boylum yakmaya
Yakıp yakıp yar yüzüne bakmaya
Edalı suna boylum bakmaya
Sevdalı suna boylum bakmaya

Çarşılardan çarşaf aldım başıma
Edalı suna boylum başıma
Sevdalı suna boylum başıma
Bana verdin verme de kullar başına
Edalı suna boylum başına
Sevdalı suna boylum başına

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Zeki Babadağ
Derleyen: Ankara Devlet Konservatuvarı

Bir Yıldız Doğdu Yüceden (Çeşitleme)

Bir yıldız doğdu yüceden
Aman bir yıldız doğdu yüceden
Şavkı da vurdu pencereden yıldız
Kavlimiz var dün geceden
Aman kavlimiz var dün geceden
Gine mi de doğdun Kervankıran
Beller büken yıldız vay
Aman yıldız hele hele yıldız sarı mavi yıldız

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Mahallî Topluluk

Cezayir'dir Koç Yiğidin Vatanı (Çeşitleme)

Cezayir'dir koçyiğidin vatanı yar yar ey
Aramazlar gurbet elde yiteni yar yar of yiteni yârim of
Gurbet şehrin yar yar yar yar dikeni of
Ağla anam ayrılığın günüdür yar yar ey ey yar ey

Gider oldum yarenlerim darıldı yar yar ey
Gitme deyi yar boynuma yar yar of sarıldı
Bizim kısmet yad ellere yar yar yar yar verildi of
Kısmetini veren Hüda kerimdir yar ey ey yar ey

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Zeki Babadağ
Derleyen: Erkan Sürmen

Bulguru Kaynatırlar

Bulguru kaynatırlar
Yüksekte yaylatırlar
Senin gibi güzeli
Durmadan oynatırlar

Ah gadınım şamşime şime
Vah gadınım şamşime şime
Ben yandım gine

Ak tasa kaymak olsam
Güzele gömlek olsam
Davar güden oğlanın
Elinde değnek olsam

Ah gadınım şamşime şime
Vah gadınım şamşime şime
Ben yandım gine

Duvara Vurdum Kazmayı

Duvara vurdum kazmayı aman Ali'm
Güzeller bağlar yazmayı
Kimden öğrendin gezmeyi aman Ali'm
Ben yandım ah senin elinden
Usandım sarhoş dilinden

Yeşil çadırlar kurulsun aman Ali'm
İçinde demler sürülsün
Çirkine kimler darılsın aman Ali'm

Ben yandım ah senin elinden
Usandım sarhoş dilinden

Yöresi: Çankırı
Kaynak: İsmail Erökten
Derleyen: Muzaffer Sarısözen

Ah Yine Akşam Oldu

Ah yine akşam oldu ezen sesi var
Yar yar aman hey
Hep ellerin yareni var, eşi var
Ben garibin şu cihanda nesi var
Yar yar aman hey
Ben saramam ay efendim kim sarsın
Yar yar aman hey
Vazgeçemem ayrılık var yar senden
Aman yar senden

Ak gülünen kırmızı gül kavuşur
Yar yar aman hey
Kavuşur da bir arada buluşur aman buluşur
Dudu gibi kumru gibi ötüşür
Yar yar aman hey
Ben saramam ay efendim kim sarsın
Yar yar aman hey
Vazgeçemem ayrılık var yar senden
Aman yar senden

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Ahmet Altuner
Derleyen: Ankara Devlet Konservatuvarı

Kömür Gözlüm Geçti De Ömrüm Zarinen

Kömür gözlüm geçti de ömrüm zarinen
Haçan yari görsem engel mengellerinen
Engelin gördüğü yari yari neyleyim aman aman
Ölüyüm gel yanıyom gel aman aman

Kâtipler yazıdan gayriye de gayriye bakmaz
Kişi sevdiğini elden dilden bırakmaz
Sen hey iki dinli Allah'tan korkmaz
Ölüyüm gel yanıyom gel aman aman

Yöresi: Çankırı
Kaynak: Ahmet Altuner
Derleyen: Ankara Devlet Konservatuvarı

Kız Sen Geldin Çerkeş'ten

Kız Sen Geldin Çerkeş'ten
Pek Güzelsin Herkesten
Farkın Yoktur Billahi
Lepiska Saçlı Çerkezden

Annen Baban İşte Bunu Bilmezler
Kız Seni Beylere Vermezler

Kız Acırım Haline
Aldanma El Aline
Satsalardı Alırdım
Ben Seni Dünya Maline

Annen Baban İşte Bunu Bilmezler
Kız Seni Beylere Vermezler

"Su Gelir Millendirir" (Çerkeş)

Su gelir millendirir
Çayırı çimlendirir
Benim bir efendim var
Dilsizi dillendirir

Hanım oynasın oynasın
Sür cezveler kaynasın
Hanım seni sevenler doymasın

Su gelir hazneyinen
Param yok vezneyinen
El adama kız vermez
Sokakta gezmeyinen

Hanım oynasın oynasın
Sür cezveler kaynasın
Hanım seni sevenler doymasın

Karataş Türküsü

Kalk gidelim Karataş 'a yokuşa
Top memeler birbirine tokuşa
Ne istersin bir gecelik cümbüşe
Ağlama kıvır gözlüm yol ayrı düştü
****

Ayva gibi serin olur yatmıya
Kızlar gelir seyrimize bakmıya
Lira ister Ak gerdana takmıya
Ağlama Kömür gözlüm yol ayrı düştü
****
Ayva yapraklandı güller çillendi
Yarimin koynunda yağlık çillendi
Üç aya varmadan adın kirlendi
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü
****
Kalk gideli Karataş'a üzülme
Ayrılık sürmesin çekmiş gözüne
Uyma dedim uydun serhoş sözün
Ağlama kömür gözlüm yol ayrı düştü

Kalenin Ardında Ekerler Darı

Kalenin ardında ekerler darı
Ekerler biçerler ederler karı
Elimden aldırdım gül yüzlü yari

Yar bana yareler açtı neyleyim
Yolum bir yolsuza düştü neyleyim

Kaleden kaleye şahin uçurdum
Yare şeker ezdim şerbet içirdim
Ah ile vah ile ömür geçirdim

Yar bana yareler açtı neyleyim
Yolum bir yolsuza düştü neyleyim

Kalenin ardında taş ben olaydım
Kara göz üstüne kaş ben olaydım
Yalınız yatana eş ben olayım

Yar bana yareler açtı neyleyim
Yolum bir yolsuza düştü neyleyim

Kalenin ardında kuş yuva yapar
Yuvanın içine yılanlar akar
Yar beni bırakmış yad ele bakar

Yar bana yareler açtı neyleyim
Yolum bir yolsuza düştü neyleyim

Kaynak: Ahmet Altuner
Yöre: Çankırı

Leblebi Koydum Tasa Gız Annem

Leblebi koydum tasa gız annem,
Doldurdum basa basa gız annem De.
Benim yarim çok güzel gız annem ,
Azıcık boydan kısa gız annem.

Hop ninnayı ninnayı gız annem
Gel oynayı oynayı gız annem.

Elmayı yüke gorlar gız annem,
Ağzını büke gorlar gız annem de.
Beni elinden alırlar gız annem,
Boynunu büke gorlar gız annem

Hop ninnayı ninnayı gız annem
Gel oynayı oynayı gız annem.

Alayı aldık düze gız annem,
Görüşelim yüz yüze gız annem de.
Arada sevda varmış gız annem.
Sözü verdik biz bize.

Hop ninnayı ninnayı gız annem
Gel oynayı oynayı gız annem.

Ana Beni Eversene

Ala keçim çift doğurdu
Bol ettik südü yoğurdu
Gönlüm ne hülyalar kurdu
Ana beni eversene

Mevsim kuzu gütdüm
Gelin için koç büyütdüm
Kına gibi un öğütdüm
Ana beni eversene

Toprağı kat kat çevirdim
Kolaydır her işe girdim
Güveylik urba diktirdim
Ana beni eversene

Bakır taslar kalaylansın
Kör odamda bir mum yansın
Uyuyan bahtım uyansın
Ana beni eversene

Kilimimiz halımız var
Çömlek çömlek balımız var
Ay boynuzlu malımız var (burada mal, inek,öküz)
Ana beni eversene

Yeşil küncüm dal dal oldu
Çocukluğum masal oldu
Bu yıl bana bir hal oldu
Ana beni eversene

Şükür bizden gitti darlık
Yuva kurmak bahtiyarlık
Çekilmiyor şu bekârlık
Ana beni eversene

Çankırı düğünlerinde söylenen türkülerin bir örneği de şu türküdür:

Şu dağın başında vatanım yurdum
Kadir mevlâm bize eylesin yardım
Bir değil, beş değil, on değil derdim
Açıldı yarenler ıç verdi gayri

Her sabah her akşam okunur ezan
İki ayağım tutmaz odamda gezem
Kâtibim yok benim mektubum yazam
Gel otur yanıma illere karşı

Şen olsun sevdiğim gezdiğin çarşı
Ya ben ağlamayım kimler ağlasın
Şu deli gönlümü kimler eğlesin

Bu türküyü söylerken sağdıcın önüne varırlar eline kına yakarlar.

Bayrak Kaldırma Havası

Çankırı köylerinde, düğün evinin önünde bayrak dikme âdeti vardı. Buna, "Bayrak Kaldırma" denilirdi. Bayrak kaldırılırken, davul-zurna ile şu türkü çağrılırdı:(Tetik 2002)

Dan yüzüne dan yüzüne Dan uykusu tatlı olur
Vurdum dilberin dizine Kaldırırlar akşam seni
Çayırda bostan bozuyor Öğle işi firkatli olur
Öksüzler bakar gözüne Yıldırırlar akşam seni

Halay Çekme Havası

Çankırı köylerinde on beş-yirmi genç yahut orta yaşlı grubu, el ele tutuşarak bir yarım halka (hilal) oluştururlar. Halkanın her iki başında bulunanlar, ellerinde mendil yahut birer çevre sallar ve çalınan havanın ahengine uygun olarak ağır ağır dönmeğe başlarlar. Davul ve zurna bu yarım dairenin ortasında durur ve genellikle şu havayı çalardı: (Tetik 2002)

Sarı kavun dilimi Gidiyorum Çorum'a
Nitdin oğlan gülünü Bir taş değdi koluna
Gülünü elinden alan Kolum sarılmak ister
Bulsunlar Allah'ından Yarin ince beline
Aman aman sarı kız Aman aman sarı kız
Yatamam ben yalınız Yatamam ben yalınız

Çankırı Zeybeği - Mahim Türküsü

Halil Bedi Yönetken, “Derleme Notları I” adlı eserinde yâran sohbetleri sırasında oynanan halk oyunlarından bahsederken “Mahi” adlı oyunu bir çeşit “zeybek” olarak belirtmiştir:(Yönetken 1966)

Sohbet yâranı yerli Çankırı oyunlarını bilmek zorundadırlar, bu mecburiyet yerli oyunların yaşamasını sağlamıştır. Bu oyunların sözleri “Kömür Gözlüm Günüm Geçti Zarile, Kavağın Dalın Budadım Yoluna Canlar Adadım” gibi zeybek oyunu olabilir. Çankırı’nın özel oyunlarından biri ve belki en özeli “Mahi” adlı, bir çeşit zeybek oyunudur. (Yönetken 1966)

Mahim türküsü yâran sohbetlerinde söylenen türkülerden biridir. Dr. Bilal Elbir ve Hatice Saygın’ın yazmış olduğu “Yaran Kültürü ve Yaran Manzumelerinde Sosyal ve Tarihî Yansımalar” adlı makalede “Mahim Türküsü”ne de yer verilmiştir. Türkünün Zeki Babadağ’dan nakletmiş oldukları hikâyesi ise şöyledir:(Elbir 2004)

23 Ağustos 1925’te Çankırı’ya gelen Atatürk’ü, efe kıyafeti ile karşılayan kadın Mahi’dir. Mahi, yeşil gözlü, 1.80 boylarında, atletik yapılı bir kadındır. Mahi adlı kadının eşi ise bir köy tahsildarı olan İbrahim Efendi’dir. İbrahim Efendi’nin bir atı vardır. At bir bey atı olup İbrahim Efendi ve eşi Mahi’den başka kimseyi bindirmemektedir. Atatürk’ün Meclis-i Mebusan’ı kurduğu sırada her ilden bir kişi Atatürk’ü karşılamak için gidecektir. Mahi yerel kıyafetlerini giyerek eşinin atına binip Atatürk’ü karşılamaya gider. Mahi’nin erkekçe bir edası vardır. Bu tavırlarıyla Atatürk’ün dikkatini çeker. Ata, bu kadının Çankırılı olduğunu ve Çankırı’yı temsil ettiğini öğrenir. Bu olay üzerine Mahi ismi zihinlerde yer eder.

Ahmet Absarıoğlu'nun "Çankırı'nın Millî Kültür Değeri Yaran" adlı kitabında Mahim türküsünün sözleri şu şekildedir:

Mahim vardır da Mahim vardır aman aman
Aman içerimde ahım vardır, yavrum içerimde ahım vardır.
Kokulmadık gülüm, gülüm vardır aman
Aman gelişin Mahime de benzer yavrum sekişin şahine de benzer

Mahimi gördüm düşümde aman aman
Aman çıkan ayın on beşinde, yavrum giden ayın on beşinde
Sevdası vardır başımda aman aman
Aman gelişin Mahime de benzer yavrum sekişin şahine de benzer

Kayaları kayaları aman aman
Atlastandır saya sayaları
Şu Türkmen'in maya mayaları aman aman
Aman gelişin Mahime de benzer yavrum sekişin şahine de benzer.

Penceremin Altında Zerdali Dalı mısın Türküsü

Bu türkünün hikayesi Çankırı'nın Çerkeş kazasının Hacı Bey köyünde yaşanmıştır. Altı çocuğuyla beraber yoksul bir hayat süren, bütün umutları toprağa bağlı bir aile vardır. Bu ailenin Gülbahar isimli bir de güzel kızları vardır. Henüz on beş yaşında olan Gülbahar'ın gönlünde köyün zenginlerinden bir ağanın oğlu Murat yatmaktadır. Murat bu sevgiden habersizdi.

Gülbahar her gün testisini alıp çeşmeye gitti.Gitti ama düşüncesiyle Murat'ı da beraberinde götürdü. Testisini doldurdu. Penceresinin önündeki zerdali ağacını suladı,ama bu işleri yaparken hep Murat'ı düşünüyordu. Bir

gün çeşme başında Murat'ı gördü. Heyecanını gizleyemedi Gülbahar. Elleri titriyor, yüzü durmadan renk değiştiriyordu. Murat dayanamadı sordu.

Beni sevdiğini söylüyorlar köyde doğrumu bu?

Gülbahar bu sefer daha da heyecanlandı, bir şey diyemeden kaçamak bir bakışla Murat'ın yüzüne baktı, hızla oradan uzaklaştı. Bakış o bakış Murat'ında içine bir ateş düşmüştür. Her gün çeşme başında buluşmaya başlarlar. Murat'ın babası bunu duyar. Oğlunun bir fakir kızıyla ilgilenmesini istemiyordur. Komşu köyden bir kızla Murat'ın nikâhını kıydırır. Bütün umudunu yitiren Gülbahar ekmekten aştan kesilir. Günlerce ağzına bir şey koymaz. Artık her şeyin bittiğine kanaat getirir ve kendisini, büyük bir umutla beslediği zerdali ağacına asar. Çünkü davul zurna sesleri köyün sessizliğini yıkmıştı, gelin geliyordu. Her şeyden habersiz Murat pek düşünceliydi. Haberi duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Kendisine ve insanlara dünyaya lanet ediyordu. Çok geçmeden aklını kaybetti. Bir daha da eski haline gelemedi.

Türkünün sözleri şu şekildedir:

Penceremin Altında Zerdali Dalı mısın?

Penceremin altında da a beyim
Zerdali dalı mısın?
Düşkün düşkün duruyonda a beyim
Benden sevdalımısın?

Hep kara leylide bakışır aman
Kaşları gözlere yakışır aman.

Penceremin altında da a beyim
Kitap açmış okuyor.

Perçemine yağ sürmüşte a beyim
Yel estikce kokuyor.

Hep kara leylide bakışır aman
Kaşları gözlere yakışır aman.

Pencereden bakıyor da a beyim
Şeker olmuş akıyor.
Bu sevda nasıl sevda a beyim
Beni candan yakıyor.

Hep kara leylide bakışır aman
Kaşları gözlere yakışır aman.

6. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ KULLANILAN TERİMLER

Evermek: Evlendirmek yerine (everilmek- evermek) deyimi (ev eri olmak- eve bağlanmak) gibi bir anlam taşır. Kızı sattın mı, oğlanı everdin mi, kızı çıkardın mı? vs. evermek ve satmak kelimesi çok kullanılır. Günümüzde iki taraf için de evlendirme kelimesi kullanılır.

Hayır Aşı: Yoksulları doyurmak, Türk halkının en duygulu yanıdır. Her vesile ile bunu yapmaktan büyük zevk duyar. Düğün vesilesiyle bunu, daha da seve seve ve cömertçe yerine getirir.

Can Aşı: Köylerde, cömertliği ve yoksullara yardımı ile tanınmış bir kimse öldüğü zaman, ruhunu taziz için yoksullara yemek verilir. Ölünün toprağa verildiğinin bir ve yedinci günü, bir de kırkıncı günü akşam açılan sofralara Can Aşı denir.

Bayrak Çekmek: Düğün evinin belirlenmesi için oğlan evinin damına bayrak çekilmesi, bayrağı görenin, davetli olsun olmasın düğüne gelmesini sağlamak içindir. Türk halkı bunu sevap sayar.

Danışık Aşı: Oğlan evi tarafından, hısım, akraba ve komşulara verilen yemek davetine denir. Bu davetin bir özelliği düğün sahibinin yapacağı düğüne köylerden kimleri davet etmesi gerektiğini, köyün hatırı sayılırlarına sormasıdır. Bunlara okuntu çıkarılır, misafirlerin konuklanmaları ve ağırlanmaları için hazırlık yapılır. Bu bir çeşit düğün imecesidir.

Düğün Kâhyası: Civar köylerden gelen misafirleri konuk evlerine ve odalarına yerleştirmek, rahatlarını sağlamak, düğün süresince işlerin düzenli ve şenlikli geçmesini temin etmek için oğlan evince seçilen kimseye Düğün Kâhyası ya da Düğün Kılavuzu denir.

Kız Babasının Öğüdü: Goca evine duvağınla gideng, kefenle çıkang… Bu demektir ki: Koca evinde iyi geçineceksin, bir yastıkta kocayacaksın. Koca evinden ancak ölün çıkar..

7. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ANLATILAN EFSANELER

Çankırı'da Gelin Kayası Efsaneleri

Halk edebiyatı ürünlerinden biri olan efsaneler, geçmişle günümüz arasında kültürel aktarımı sağlayan, insanın ve onun oluşturduğu kültürel yapının anlaşılmasına katkıda bulanan alanlardan biridir.“Taşa dönüşme”, “taşlaşma” gibi adlandırmaların yanında yaygın olarak “taş kesilme” terimiyle karşılanan bu anlatılar, sözlü kültüre bağlı olarak oluşan bir inanışın öyküleridir. Bu sıra dışı oluşumlar, doğaüstü güçlerin çoğu zaman da Tanrı'nın ödül veya ceza olsun diye taşa çevirdiği insanlar veya diğer

canlılardır. Efsanelerin yaşadıkları veya yaratıldıkları mekânda yaşamaya devam ediyor ve araştırma bölgemiz olan Çankırı ilinde halk tarafından benimseniyor olması çalışmalarımızın temelini oluşturmaktadır.

Efsanelerde Taş Kesilme

Taş kesilme, ilahî nizam kurallarını çiğneyenlerin cezalandırılmasıdır. İnanç sistemine uymayan veya kişinin kabullenemeyeceği bir davranış, bir baskı sonunda, taraflar taş kesilir. Bunların kaynağında, aciz kalan gelin ya da kadının istenmeyen bir durumu kabullenmektense ölümü tercih etmesi ve bu maksatla Allah'a sığınması söz konusudur.

Yaptığımız derleme çalışmalarına baktığımızda bu taş kesilme olayına şahit olan kimsenin olmadığını, bu efsanelerin yüzlerce yıl önce oluştuğuna inanıldığını görmekteyiz. Yöre halkı "Biz atalarımızdan, annelerimizden böyle duyduk, aramızda bu olayı gören yok, böyle rivayet edilir." şeklinde düşüncelerini dile getirmektedir.

Var olan bir taşın yapısından kaynaklanan benzetmeler hikâye edilirken çeşitli dersler çıkarılır. Aynı zamanda, bu hazin veya iç burkan anlatımla o taş parçası yahut dağ anlatıcılarının veya dinleyicilerinin sahiplenmesine yol açar. En küçük taş parçası, anlatıcının kendi kültürü içinde gizem kazanır ve daha değerli olur. (Önal; 2003: 50)

Efsaneler, kültürün gelecek kuşaklara aktarılarak gelecek kuşakların eğitilmesi işlevini üstlenmektedir. Taş kesilme efsanelerindeki kahramanların taş olması yahut kuş olması toplumun ortak değer yargılarını, alışkanlıklarını, inançlarını çiğnemesi, bunların dışına çıkması sonucunda olmuştur. Bu efsanelerde bugün de geçerliliğini sürdüren öğütler vardır. Bu öğütler halkın geleneksel eğitimine katkıda bulunur. Görüldüğü gibi taş kesilme motifi

birtakım iletiler vererek insanları eğitme, terbiye etme gayesi gütmektedir ve bugün de canlılığını sürdürmektedir.

Efsaneler teşekkül ettikleri coğrafyanın kültürel yapısı üzerinde de etkili olmuş ve hâlâ da olmaktadır. Bölgede anlatılan efsaneler, Türk millî kültürüyle tamamen paralellik arz etmektedir. Efsaneler bugün sınır tanımaz bir genişlikle anlatılmakta, zevkle dinlenilmektedir. Yapılacak gezi ve derlemelerde bu durumun tespiti oldukça açık olarak görülecektir.

I) Çankırı/ Eldivan- Oğlaklı Köyü- Gelin Kayası Efsanesi

Çankırı'nın Eldivan ilçesine bağlı Oğlaklı Köyü'nde Gelin Kayası bulunmaktadır ve bu kayaya bağlı olarak da bir efsane anlatılmaktadır. Köyde yaşayan Ali Gümüş ve o dönemde Çankırı'da Köy Hizmetleri Müdür Yardımcısı olan Ayvaz Çal'dan dinlediğimiz efsaneye göre, savaş zamanında bir gelin alayı gelini kız evinden alıp Çankırı istikametine doğru götürürken, düşmanlar gelin alayının önünü kesmiştir. Gelin alayının önünde giden evliya "Allah'ım bizi düşman eline verme de ya taş et ya da kuş et." diye dua etmiştir. Gelin alayını oluşturan seğmenler ve gelin orada taş kesilmiştir. Bu bölge köyde Gelin Kayası olarak adlandırılır. Kayaların tepesinde evliyanın türbesi bulunmaktadır. Kayaların genel yapısı Çankırı'ya yönelen seğmenleri andırmaktadır.

Köyde taşlık bölge olarak yalnızca kayaların bulunduğu yer vardır. Bu bölge dışındaki her yer topraklıktır. Köy halkı yalnız bu bölgenin taşlık olmasının nedeni olarak da Gelin Kayası efsanesini anlatmaktadır. (Kaynak Kişi: 12)

Gelin Kayası büyük kaya ve küçük kaya olmak üzere iki bölümden oluşur. Büyük kaya gelini, seğmenleri ve evliyayı; küçük kaya da gelin

alayının devamını temsil etmektedir. Yağmur ve rüzgârın çok olması nedeniyle kayalar zamanla aşınmış ve taşların şekilleri bozulmuştur.

Halk evliyanın yattığı yere tekke adını vermiştir. Her sene bu tekkeye kurban kesilir. Özellikle yağmur duası için tekkeye gelinir ve evliyanın önünde istekler dile getirilir. Yörede dede diye anılan evliyaya çok önem verilir. Kayaların önünde ağıllar bulunur ve burada hayvancılık yapılır. İnsanlar, ağıllardaki koyunlarını önce Allah'a, sonra dedeye emanet edip, Yaren Gecesi eğlencelerine katılmak için köye giderler ve geri geldiklerinde koyunlarına hiçbir şey olmadığını görürler. Ağıllara hırsızlığa gelen kişiler ağıla girip koyunları alamazlar. Çünkü onlara göre, dede koyunları korumaktadır.

Yöre halkına göre ağılların yanında yalnız kalan insanlar esrarengiz olaylarla karşılaşırlar. Burada peri kızlarının görüldüğü, ağıllar temiz tutulmadığı zaman insanların uyuyamadığı anlatılır. Yetmiş yaşında bir ninenin kış aylarında bu tepeden eline kırmızı bir taş alması sonucunda ayağına bir yılan dolandığı, taşı elinden attığı anda yılanın birdenbire kaybolması şeklinde olayların yaşandığı rivayet edilir. (Kaynak Kişi: 11)
Köy halkı için bu kayalar mukaddestir. Bu kayaların etrafında bir kültür ve inanç oluşmuştur. Halk kendi değerlerini ve inançlarını çocuklarına da aktararak kültürünü yaşatmaya çalışmaktadır. Efsane nesilden nesile aynı şekilde anlatılarak canlılığını korumaktadır. Gelin Kayası Oğlaklı Köyü ile özdeşleşmiştir. Bu kayaların yolunu bilen ve önemini duyan insanlar burayı ziyaret etmek için köye gelmektedirler. Efsane, çoğunluğu yaşlılardan oluşan kaynak kişiler tarafından anlatılmaktadır.

II) Çankırı/ Çerkeş- Kısaç Köyü- Gelin Kayası

Çankırı'nın Çerkeş ilçesine bağlı Kısaç Köyü'nde bulunan Gelin Kayası beddua sonucu oluşan taş kesilme efsanelerinin bir örneğidir. Kısaç'ta bulunan halk efsane ile ilgili olarak, çok eskiden gelinin kayınbabasına küfür etmesi sonucu atın üzerinde taş kesildiğini söylemektedirler. Taşlar, atın üzerinde bir gelini ve gelinin sırtında duran taş ise bir bebeği andırmaktadır.

Çankırı'da Köy Hizmetleri Müdür Yardımcısı olan Ayvaz Çal'dan dinlediğimiz efsanenin hikâyesi şu şekildedir: (Kaynak Kişi: 11)

Gelin, damat ve seğmenlerin bulunduğu düğün alayı ekinlerin içerisinden geçmişler ve ekinleri ezmişler. Bunun üzerine orada bulunan bir ihtiyar beddua etmiş "Bu ekinleri ezdiniz ya taş olursunuz İnşallah" diye. O esnada gelin, seğmenler, davulcu ve gelin alayının bindiği atlar taş olmuşlar.

İkinci anlatıma bağlı olarak davulcu ve seğmenleri temsil eden kayalar yoktur. Birbirine bitişik olan üç kaya vardır. Bunlardan alttaki kayanın at, üstteki kayanın gelin, gelinin arkasındaki küçük kayanın da çocuk olduğuna dair inanma söz konusudur. Bu da ilk anlatımı doğrular niteliktedir. Köy halkı burada şehitlerin, evliyaların olduğunu söylemektedir.

Gelin kayasını temsil eden kayalar dışında etrafta başka kaya bulunmamaktadır. Kayalar zamanla aşınmıştır. Kayalar köyün dışında ve engebeli bir bölgede kaldığı için ulaşım zordur.

İster yazılı ister sözlü olsun her anlatı bir kurgu ürünüdür. Halk anlatılarının temel özelliklerinden biri tek yanlı bir bakış açısına sahip olmasıdır. Çerkeş'te anlatılan efsaneye göre iyi karakter kayınbaba, kötü karakter gelindir. Toplumsal değer yargılarını efsanenin içerisinde damıtılmış

bir şekilde bulmak mümkündür. Kısaç Köyü'nde küfür etmenin toplum içerisinde hoş karşılanmayacağı, büyüklere saygının önemi bu efsane ile çocuklara ve gençlere anlatılmaktadır. Efsaneler, teşekkül ettikleri çevredeki insanları ortak ahlâkî değerlerde birleştirme ve onları yönlendirmede etkili olan anlatılardır.

III) Çankırı/ Orta- Sakaeli Köyü- Peri Bacaları

Çankırı'nın Orta ilçesine bağlı Sakaeli Köyü'nde peribacalarını andıran kahverengi taşlar bulunmaktadır. Canan Göknar'ın 2006 yılında Sakaeli köyü muhtarı Rahmi Uzanlık ile yapmış olduğu röportaja göre bu taşların hikâyesi şu şekildedir:

Birbirini seven iki gencin en mutlu dakikalarını yaşadıkları düğün günlerinde eşkiyalar gelir ve herkesin huzuru kaçar. Gençler, tam kavuştukları için sevinirken, bu olay onları çok üzer ve gelin, "Allah'ım, tam kavuşmuşken ikimizi ayırma, onlar bize dokunmadan taş kesilelim!" der. Duaları kabul edilir ve düğün alayı ile beraber iki sevgili taş kesilir. (Oğuz 2006: 27)

Aynı kayaların bir başka varyantını da araştırmacı Bahattin Ayhan şu şekilde anlatmaktadır: (Kaynak Kişi: 4)

Peri bacası oluşumuna yerel olarak Gelin Kayaları adı verilmektedir. Anlatılan efsaneye göre gelmekte olan gelin alayının önüne Hızır Aleyhisselam çıkar ve gelin alayına katılanlardan ekmek ister, onlar da vermezler, bunun üzerine taş olun der ve bütün alay taş olur. Peri bacaları oluşumu içinde çok sayıda kaya yerleşimi bulunmaktadır.

Yöre halkında birbirinden farklı izler bırakan kaya, günümüze kadar gizemini sürdürmüş ve çocuklar üzerinde de çeşitli etkiler bırakmıştır.

IV) Çankırı/ Orta- Ağlar Kaya Efsanesi

Çankırı ili, Orta ilçesi merkezi doğusunda ve ilçeye ait olan Sanı Yaylası denilen arazinin Kışla mevkiinin yakınında, yüksek bir tepede bulunan Paşa Sultan Türbesi adı altında bir yatır ve arasından su akan gri renkte kayalar bulunmaktadır. Bunların oluşumuyla ilgili yöre halkı, iki yüz yıllık bir efsane anlatmaktadır:

Efsane, "Paşa" denilen baba ile "Sultan" denilen kız üzerine oluşmuştur. Osmanlılar zamanında "Kışla" denilen bu bölgeye Tatarlar saldırır ve yakıp yıkmadıkları yer kalmaz. Pek çok insanı da öldüren Tatarlar, kayaların arasına kaçmayı başaran Sultan'ı öldüremezler ve köyde tek sağ kalan kişi o olur. Kayaların arasına girdiğinde Allah'tan kendisini taş etmesini dileyen Sultan, iki kayanın birleşmesiyle taş kesilir. Kayaların arasından akan su ise Sultan'ın gözyaşları olarak kabul edilir ve küçük bir dere olup akar. Bu su sayesinde Ağlar Kaya'nın tam karşısında yer alan dağda Sultan'ın ağabeyi kabul edilen çam ağacı bulunur. Sultan'ın babası olan Paşa içinse dağın tepesine bir türbe inşa ettirilmiştir. Türbenin yanında yer alan su kuyusunun da Sultan'ın gözyaşları ile dolduğuna inanılmaktadır. (Oğuz, Öcal 2006: 11)

Sultan'ın ağabeyi kabul edilen çam ağacının kutsal olduğuna inanıldığından kimse dal bile kesmemektedir. Çamın kurumuş dallarını dahi evine götürüp yakan kişinin başına kötü şeylerin geleceğine inanılır. Efsaneyle ilgili bir başka durum ise son derece ilginçtir: Ne zaman buraya bir Tatar gelse, on iki ay sürekli akan ve şifalı olduğuna inanılan su, akmamaya başlamaktadır.

Diğer bir varyanta göre ise Ağlar Kaya'nın karşısındaki büyük olan çam ağacı bir ordunun komutanı, küçük ve kuru olan diğer ağaçlar ise

savaşta şehit olan askerleri temsil eder. Bu ağaçlardan başka etrafta ağaç bulunmamaktadır.

Efsanenin teşekkül ettiği köy hem yöre halkı hem de ziyaretçiler için ayrı bir öneme sahiptir. Bölgede her yıl şölen tarzında eğlenceler yapılmaktadır. Bölge halkı bu türbeye, Allah rızası için kurban kesmeye ve dua etmeye gelirler, türbenin etrafında genç erkekler silah atarlar, genç kızlar mani, türkü söyleyip eğlenirler.

V) Çankırı/ Kurşunlu- Taşkaracalar- Gebe Kaya

Çankırı'nın Kurşunlu ilçesine bağlı Taşkaracalar Köyü'nde doğmuş olan ressam Mahmut Yiğitoğlu Kurşunlu'daki Gebe Kaya efsanesini şu şekilde anlatmaktadır: (Kaynak Kişi: 14)

"Gebe Kaya" adını alan bu taş, büyüklerimizden anlatıla gelen bir efsane olup, bir köyden Çankırı Merkez'e gelin giden bir kızın ve etrafında atların üzerinde bulunan dünürcü adı verilen kişilerin birlikte yaşadıkları olayı hikâye etmektedir.

Bahsi geçen gelin; hamile olduğundan, Allah' a yakarır; "Senin huzuruna bu vaziyette nasıl çıkarım, Allah'ım ya beni taş et ya da kuş et !" Bu yakarışın hemen akabinde gelin ve dünürcüleri ayrıca binek olarak kullandıkları hayvanlar hepsi birden taş oluverir. Hatta gelin geliyor diye düğün evine müjde vermeye giden bir kişinin de iki kilometre ilerde taş olduğu belirtilmektedir. Taş kesilen o kişinin adına da "müjdeci" adı verilmiştir. Gelin kayası Taşkaracalar Belde'sinin Orta buz adındaki bir meranın sınırları içerisinde bulunmaktadır. Yalnız bundan 4-5 sene önce defineciler tarafından bu tarihi yansıtan efsanevi kayalar; hazine arama maksadıyla kırılmış ve sonuç olarak da içinden su çıktığı öğrenilmiştir."(Fotoğraf no: 25)

Yüzlerce, belki binlerce yılı ardında bırakmış taşlar Anadolu'nun acısını, kederini, hüznünü, sevincini yansıtmış, ona tanık olmuş halkının hissiyatıyla efsaneleşmiştir. Gelin ve gelin alayının hikâyesine inanan köy halkı bunun her ne kadar vakit geçirme sebebiyle geçmişten günümüze gelen bir uydurmadan ibaret olduğunu dile getirse de bu efsane onların inançlarının, kültürlerinin, korkularının, umutlarının, isteklerinin ve yaşayış biçimlerinin bir yansımasıdır.

8. DÜĞÜNLERLE İLGİLİ ANLATILAN HİKÂYELER

Afet Göksel'in hazırladığı bir tez çalışmasında Çankırı yöresine ait gelin- kaynana ilişkisini yöreye özgü şive ile anlatılan bir hikayeyi buraya almayı uygun gördüm:

Yazma Çörê

Huysuz bi gayınnanın üç gelini varımış. Gelinnere hiç yiyecek içecek vermezimiş. Bi gün gelinnerini almış düğüne götürmüş. Gelinnerin orda gannı acıkmış. Üçü çıkmış eve gelmişler. Gayınnamız yôken bi yazma çörê idelim yiyelim dimişler. Çörê yapmışlar, tam yiyecekleri vakıt gayınnaları gelmiş. Böyünen orta gelin gorkmuşlar. Güçcük gelin hemen çörê önüne çıkılayıp beline sarmış. Gayınnaları dimiş ki:

- Düğünde hep oynadılar. Bi türkü sôlen oynan da, ben de burada görüyüm dimiş.

Gelinner birbirlerine bakmışlar. Böyük gelin:
- Felâketdür felâket diyi oynamıya başlamış. Orta gelin de:
- Şindi de gopacak gıyâmet diyi oynamış. Hemen güçcük gelin çıkmış:

- Sıkı sıkı bağlı hiç gorkman diyi oynayı oynayıvirmiş.
Gayınnaları gidincek oturmuşlar çörê yimişler.

Türkiye Türkçesi:
Yazma Çöreği

Huysuz bir kaynananın üç gelini varmış. Gelinlere hiç yiyecek içecek vermezmiş. Bir gün gelinlerini almış bir düğüne götürmüş. Gelinlerin orda karnı acıkmış. Üçü çıkıp eve gelmişler. Kaynanamız yokken bir yazma çöreği yapalım da yiyelim demişler. Çöreği yapmışlar, tam yiyecekleri zaman kaynanaları gelmiş. Büyükle orta gelin korkmuşlar. Küçük gelin hemen çöreği önüne toplayıp, beline sarmış. Kaynanaları demiş ki:

- Düğünde hep oynadılar. Bir türkü söyleyin, oynayın da ben de burada göreyim demiş. Gelinler birbirlerine bakmışlar. Büyük gelin:
- Felakettir felaket diye oynamaya başlamış. Orta gelin de:
- Şimdi de kopacak kıyamet diye oynamış. Hemen küçük gelin çıkmış:
- Sıkı sıkı bağlı hiç korkmayın diye oynayı oynayıvermiş.
Kaynanaları gidince oturmuşlar, çöreği yemişler.

SONUÇ

Halk edebiyatı araştırıcılarının vazgeçemeyecekleri işlerin başında sözlü kültür ortamına (alana, sahaya) inmek ve sözlü kültürün yaratıcısı ve aktarıcılarına ulaşarak halk edebiyatı metinlerini derlemek, yani, alan araştırması yapmak gelmektedir. Bu işlem, deyim yerindeyse, halk edebiyatının olmazsa olmazlarındandır. (Açа 2005:3) Bizim çalışmamızın temelini de halk edebiyatı ve halk kültürünü araştırmak üzere yapılan saha çalışması oluşturmaktadır.

"Çankırı'da Kına, Nişan ve Düğün Gelenekleri" adını taşıyan bu çalışma 2009- 2010 yıllarında Çankırı'nın il, ilçe ve bu birimlere bağlı bazı köylerinden elde edilen bilgilere dayanılarak hazırlanmıştır. Çalışma, zaman ve mekân açısından bazı sınırlılıklar taşıdığı için bu bölümde yapılacak değerlendirmeler de bu zamana ve mekâna bağlıdır. "Bu değerlendirmeler Çankırı'daki ve Anadolu'daki bütün düğünler için geçerlidir" demek bilimsel açıdan yanlış bir tutumdur.

Bu yoldaki çalışmalar millî kültürümüzün zenginliğini ortaya koymakla beraber dünya ilim alemine de mühim ve değerli vesikalar bırakmış olacaktır.

Evlenme olayının kız istemeden başlayıp gerdek sonrasına kadar devam eden bu safhaları ışığında, evlenme geleneğini ve beraberinde getirdiği uygulamaları şöyle değerlendirebiliriz:

Düğün, mutluluk verici, eğitici, gelenekleri canlandırıcı, eğlendirici fonksiyonlarının yanında insanları bir araya getirme özelliği ile de oldukça meşakkatli bir hazırlıklar bütünüdür. Kişiye, toplumun bir üyesi olmanın hazzını ve toplumda düzen içinde yaşamanın gerekliliğini hissettiren düğün, aynı zamanda insanları bir araya getirerek bireyler arasındaki toplumsal bağları kuvvetlendirmekte, ortaklığı pekiştirmektedir. (Eker 1998: 28)

Evlenmek isteyen delikanlının sürekli, ayna karşısında tıraş olması, sinirli, huzursuz bir tavır takınması, çamaşırlarının yıkanmamasından yakınması; evlenmek isteyen genç kızın, bulaşıkları birbirine çarparcasına sert yıkaması, dama çıkıp kedi sesini taklit etmesi, kardeşleriyle ağız dalaşına girmesi; akrabalık bağlarının kuvvetlenmesi için kız evinden getirilen tuz ve külün erkek evindeki tuz ve küle karıştırılması; kız istemeye gidildiğini anlatmak için soyu sürdürmeyi ifade eden ocaktaki ateşin karıştırılması; kız evinin olumlu- olumsuz cevabını sembolize eden gözlemenin alınması; gelinin munis, iyi huylu olması için, arabadan inmeden ayağının altına koyun postu serilmesi, baba ocağından umudunu keserek yeni evini benimsemesi için kendi evinden getirdiği bardağı kırması; gelinin temiz, tertipli bir ev kadını olması için, yeni evinde altına süpürge konmuş yastığın üzerine oturtulması gibi sayısız işlem, sözsüz iletişimi ifade eden sembolik hareketlerdir.

Yeryüzündeki her toplum, “gelenek” diye isimlendirilen ortak kabul, düşünce ve anlayış sistemleri ile varlığını sürdürmüş ve bunu gelecekte de devam ettirecektir. Geleneklerin toplumdaki uygulamaları olan ritüeller, insanoğlunun her zaman ihtiyaç duyduğu ve duyacağı kültür unsurlarıdır. İnsan, ne kadar gelişmiş medeni bir varlık olsa da, dar anlamda bir grubun, geniş anlamda bir milletin vatandaşı olma ihtiyacındadır. Toplumun temel unsuru olan insan, her ne kadar, para, eşya, mal, mülk gibi maddî tatminlere sahip olsa da, paylaşma, dayanışma, gibi insanı manevî hazza ulaştıran ve o toplumun üyesi olma mutluluğunu hissettiren duyguların eksikliğini hisseder. (Günay 1987: 28)

Hayatın en önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlenme de, insanın, kendine ve çevresindekilere duyduğu saygıyı, sevgiyi paylaşmanın güzel, renkli ve zengin örneklerini taşıyan alanıdır. Evlenme olayının hemen her safhasında karşımıza çıkan ritüeller, bu paylaşmanın en çarpıcı örnekleridir. Gösterme, koruma, temizleme, bereket getirme, sadet temin etme, kırma, zürriyet, sakınma, birleştirme, ayrılma, üzüntü ritleri gibi pek çok gruba

ayırabileceğimiz ritler, aslında, evlenme olayının nihaî amacını yansıtan unsurlardır. Şamanizmde var olan kötü huylardan korunma; ruhların sunulan maddelerle yetinerek kişiye zarar vermesini önleme; çeşitli sesler çıkararak ruhların korkmasını ve kaçmasını sağlama, temizlik ile onlardan ve gelecek kötülüklerden arınma, çeşitli dua ve sembollerle ruhların onlara zarar vermeyeceğine inanma gibi temellere dayanan; ancak, zamanla toplumun inanç sisteminde, gelenek göreneklerinde, değer yargılarında değişip şekillenerek biçimlenen bu ritler, yapılma amaçlarıyla paralellik taşıyan unsurları içermektedir. "Ağız tadı" olarak tabir edilen huzur ve sükûnetin korunması için, evlenme olayının her safhasında şeker ve türevlerinin kullanılıp acıya yer verilmesi; korku unsuru olarka sesi ve kuvveti ifade eden yumruk ve silahın kullanılması; bolluk ve bereket için tahıl ürünlerinin yer alması; nazarın, kötülüklerin gitmesi için cam, tahta, çömlek gibi eşyaların kırılması gibi… (Eker 1998: 29)

Gösterme ritleri olan, kız ve erkek arasında sözün kesildiğini sembolize eden çevrenin oğlan tarafına verilmesi, iki gencin birleşmesini topluma ilan etme ve insanların şahitliğinde kabul edildiğini gösteren nişan, düğün, genç kızlıktan kadınlığa geçiş sembolü olarak kızın saçına kakül kesilmesi; koruma ritleri olan, çeşitli vesilelerle mum taşınması ve yakılması, damadın gerdeğe sokulması esnasında sırtına yumruk atılması, davul ve zurnanın, düğünün vazgeçilmez unsurları olması, gelinin altında bıçak bulunan yastığa oturtulması; dinî ritler olan, her fırsatta dua okunması, gelinin eline Kur'an'ı Kerim verilmesi veya altından geçirilmesi, birleştirme ritleri olan, gerdek gecesinde gelin ve damadın ellerinin üst üste konulması, yüzük takılması; her fırsatta ziyafet düzenlenmesi, gelen misafirlere yemek verilmesi; bereket, zürriyet ve koruma ritleri olan, saçı saçılması, gerdeğe girmeden gelinin kucağına erkek çocuk verilmesi; eğlence ritleri olan müzik, oyun ve dansın, düğünün ayrılmaz bir parçası olması; temizlk ritleri olan, gelinin gerdekten önce hamamda yıkanması, gelini çeşmeye götürülmesi veya oğlan evine girmeden bir testi suyu devirmesi, kesilen kurbanın kanının

gelin ve damadın alnına sürülmesi, kırma ritleri olan, bardağı, testiyi, tahtayı kırma; sakıma ritleri olan, gelinin yüzüne duvak örtülmesi, evlilik töreninin tamamlanıp bakireliğin tescillenmesinin işareti olarak silah atılması, görücülüğe giden kadınların kıyafetlerini ters giymeleri, üzüntü ritleri olan, gelin kızın beline kemer bağlarken ya da kına yakılırken ağlaması, oğlan tarafının gelini alabilme gayesiyle kız yakınlarını bahşişle razı etmesi şeklindeki pratiklerin tamamı, insanların evlenme olayı ile ilgili duygu ve düşüncelerine ifade eden uygulamalardır. (Eker 1998: 29)

Bu ritlerin birçoğu günümüz düğünlerinde de uygulanmaktadır.

Evlenme geleneğinde uygulanan ritlerin hepsinin ortak amacı, evlenmelere, dolayısıyla, yeni kurulan aileye saadet, bolluk, bereket, refah getirmek, soyun sürmesini sağlamak; aynı zamanda, her türlü olumsuzluk ve kötülüklerden korumaktır. Ayrıca, araştırmacı Westernmark'ın belirttiği gibi, her ritin kökünde bir anlam arama şartı da yoktur. İnsanlar, yaşayış şartlarına, ihtiyaçlarına, görgülerine, inançlarına göre yeni şekillendirmeler de ortaya çıkarabilirler. Yaygın kabul olan bu uygulamalar, insanoğlu varlığını sürdürdüğü müddetçe hayatımızın bir parçası olarak canlılığını her zaman devam ettirecektir. (Eker 1998: 29)

Her bir safhası ayrı bir güzellik ve heyecan kaynağı olan düğünlerimiz, bugün eski şekillerinden çok şey kaybetmiş olarak yapılmaktadır. Ayrıca eski düğünlerimizin nasıl yapıldığını bilenlerimiz de o kadar azalmıştır ki gelecekte onların hakkında bilgi bulabileceğimiz kaynakları şimdiden hazırlamazsak korkarız ki yabancı kaynaklara bakmak zorunda kalacağız.

Günümüzde ev düğünlerinin oldukça azalması ve geçim şartlarının zorlaşması nedeniyle şenlikli ve masraflı düğünlere rastlayamıyoruz. Eskiden kazan kazan pişen yemeklerin yerini günümüzde kınada dağıtılan çerez-meyve suyu ve düğünde ikram edilen kuru ve yaş pastalar almıştır. Günlerce

devam eden eğlenceler ise yerini üç saat süren düğün salonu eğlencesine bırakmıştır. Kısacası düğünlerdeki şenlik ve masraf her geçen yıl biraz daha önemini yitirmiştir.

Çankırı halkının yaşayışı ve dünyası hakkında öğrenmek istediklerimizin hemen tamamı merkez ilçe hayatından uzak kalmış olan köy ve kasabalarında daha geniş ve daha canlı bir şekilde görülebilmektedir. Çankırı, değişen her türlü hayat şartları ve tarzına rağmen, gelenek ve göreneklerinden "öz olarak" çok şey kaybetmeyen nadir bir ilimizdir. Nitekim yavuklusuna (nişanlısına) kenarı işlemeli mendil gönderen genç kızları kalmamış olsa bile, kırsal kesimde aynı kızları ve kadınları yolda yürürken hala erkeklerin önünden geçmezler. Çünkü sımsıkı ve hem de farkında olmadan, yürekten bağlı oldukları açıkça görülen "töre"ye aykırı bilirler erkek önünden geçmeyi. Yine aynı şekilde, davullu-zurnalı, üç gün üç gece yapılan düğünlerin yerini, belediye nikâh salonu veya düğün salonu törenleri almışsa da sağdıçlar tarafından camiden (yatsı namazından) getirilen güveyi gerdeğe girerken yumruklanır.

Gelinlerin kına gecesi kınaları yakılır ve kına gecesi oyunlarında mutlaka bindallı veya üçetek giyilir. Bütün bu ve buna benzer hususlar, Çankırı'da gelenek ve göreneklerin "öz olarak" değil, şekil olarak bazı değişmelere uğradığını göstermektedir. Her sene kış mevsiminde büyük yâran sohbetleri ve hemen her düğünde, "baş donanması" merasimleri de gençler arasında uygulanmakta ve öz haliyle yaşatılmaktadır. Çankırı'da diğer illerimizde hemen hiç rastlanmayan bir husus daha vardır ki o da, gençlerin büyük bir çoğunluğunun, mahallî halk oyunlarını oynayabilmeleri, saz çalıp türkülerini aslına uygun tarzda söyleyebilmeleridir. Mahallî halk oyunları, çeşitli okullarda kurulan ekiplerce yaşatılmakta, halk eğitimi kurslarında da bu oyunlar öğretilerek canlılığı muhafaza edilmektedir.

Özellikle Eldivan İlçesindeki düğünlerde kurulan “Seymen Alayı” aslından hiçbir şey kaybetmeden güzel bir gelenek olarak yaşatılmaktadır. Yine Eldivan ilçesinde yapılan eğlencelerde ve düğünlerde kukla gösterileri, kayda değer bir başka numunedir.

Bugün için büyük yerleşim merkezlerinde yaşayanların büyük bir çoğunluğu düğün törenlerini belediye nikâh veya düğün salonlarında yapsalar da geleneksel düğün törenleri gerek köylerde gerekse şehirde sürmektedir.

Düğün törenlerindeki farklılığa paralel olarak ilk tanışma ve evlenmeye karar verme süreci de farklılık göstermektedir. "Görücü usulü" denilen yöntem Çankırı ve çevresinde hâlâ ağırlığını korumakta ise de sosyal yaşamda kadının öneminin artması ve yüksek öğrenim gören gençlerin sayısındaki çoğalmanın doğal sonucu olarak "tanışarak evlenme" de yaygınlaşmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre bugün gelenekleri uygulama konusunda bir değişimin olduğu kabul edilmelidir. Türk kültürünün izlerini günümüze taşıyan gelenekler, yerini günün şartlarına uygun bazı uygulamalara bırakmıştır. Örneğin gelenekler kapsamında kullanılan el işlemeli ürünler günümüzde hatıra niteliğinde saklanmakta ve korunmaktadır. Ayrıca ailelerin evlenme törenlerinde el işlemeli örnekleri kullanma istekleri ve ısrarla kendi kültürlerine ait davul-zurnalı düğün yapmak istemeleri, Çankırı halkının geleneklerine bağlılıklarının göstergesi olarak düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKAN, Meral, ŞENTÜRK, H. Ayla, BEZİRCİ TÜRKTAŞ, Zuhal. **Almanya'da Yaşayan Türklerin Evlenme Gelenekleri Çerçevesinde Görülen Türk Kültürü İzleri,** I. Uluslar arası Avrupalı Türkler Kongresi, Cilt I. Şubat, 2008, Antwerp, Belçika.

ATAMAN, Sadi Yaver, **Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Ritleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları/1425, Kültür Eserleri Dizisi/186, Ankara 1992.

ATALAY, Besim, **Divanü Lûgat- İt- Türk Tercümesi I-II**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1985.

BAHRİ, Muallim Hasan, **Anadolu Köy Düğünleri,** ODTÜ, Türk Halkbilimi Topluluğu Yayınları, Günümüz Türkçesiyle yayına hazırlayan Güner Sernikli, Ankara, 1979.

BARIŞTA, Örcün, **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri,** Kültür Bakanlığı Yayınları/2342, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1999.

BERKER, Nurhayat, **Türk İşlemeleri.** Yapı Kredi Bankası Yayınları, İstanbul, 1974.

Cumhuriyetin 50. Yılında Çankırı, Çankırı Yıllığı 1973.

ÇAKIRSİPAHİ, Sadık, **Ilgaz,** s. 76, Ankara 2002

DEMİRCİ, Y.Z., **Anadolu'da Eski Düğün ve Evlenme Adetleri,** Folklor, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1938.

Derleme Sözlüğü IX, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Sayı: 211/9, 2. baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1993.

DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat,** 19. Baskı, Ankara 2002.

EKER, Dr. Gülin Öğüt, **"Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri",** Milli Folklor, 1998, Yıl:10, Sayı:40.

ELBİR, Bilal; SARGIN, Hatice, **"Yâran Kültürü ve Yâran Manzumelerinde Sosyal ve Târihî Yansımalar",** Yâran Kültürü ve Çankırı, Çankırı Valiliği, 2004.

ERDENTUĞ, Prof. Dr. Nermin, **Türkiye'nin Karadeniz Bölgesinde Evlenme Gelenekle ve Törenleri I**. Antropoloji Dergisi, Sayı: 4, 1969 ss.27-58

ERDENTUĞ, Prof. Dr. Nermin, Sosyal Âdet ve Gelenekler, Ankara 1977.

ERGİN, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı,** Kültür ve Turizm Bakanlığı 1000 Temel Eser, İstanbul, 1969.

ERKAN, H. ve ERKAN, C. **Kültür Politikamızda Yeni Boyutlar, Türkiye'nin Geleceğine Yönelik Kültür Değerleri ve Politikaları,** T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları:5, Ankara 1998.

GÖKSEL, Afet, **Çankırı Ağzı**, TDK Tez Çalışması.

GÖKYAY, Orhan Şâik, **Dede Korkut Masalları**, Muâllim Ahmet Hâlit Kitabevi, İstanbul, 1939.

GÜNAY, Umay, "Folklor Nedir?", **Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı,** HAGEM, Ankara, 1987.

GÜVENÇ, B. ,İnsan ve Kültür, Ankara 1999.

İNAN, Abdülkadir, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara 1987.

KARADUT, Murat, **Hacı Murad-ı Veli Seydi Köyü**, 2008.

KAZMAZ, S. ***Halk Kültürüne Toplu Bir Bakış, Düşünceler ve Değerlendirmeler*****,** Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı II Cilt:13, sayı:38, Ankara, 2002.

OĞUZ, M.Öcal, ERSOY, Petek, **Türkiye'de 2006 Yılında Yaşayan Taş Kesilme Efsaneleri**, Gazi Üniversitesi, THBMER Yayını, Ankara, 2007.

OĞUZ, M.Öcal, vd. , **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı,** Grafiker Yayınları,3. Basım, Ankara 2005.

ÖNAL, Mehmet Naci, **Muğla Efsaneleri,** 2003.

ÖRNEK; Sedat Veyis: Türk **Halkbilimi.** 2. Bsk. Ankara 2000

ÖZBEL, Kenan, **El Sanatları 5, Anadolu Kadın Kılıkları Kılavuz Kitapları XII**, CHP Halk Evleri Bürosu, 1961.

Özkan, Orhan, **Çankırı Yaran Meclisi**, Çankırı - 2000

SAKAOĞLU, Saim, Görgü Ansiklopedisi /. **Geleneklerimiz-Göreneklerimiz,** İstanbul, 1 C., 1985.

SANTUR, M. ***İç Anadolu'da Gelinin Oğlan Evine Götürülmesi Sırasında Uygulanan Gelenekler Üzerine Bir Atlas Denemesi,*** Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Kültür Bakanlığı Türk Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları:275, Ankara 1998.

SERPER, Özer: 1945 **– 1960 Devresinde Türkiye'de Evlenmeler.** Ankara 1991, ikinci baskı, ss.149-181 T.C. Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Yayınları, Aile Yazıları 4, Evlilik Kurumu ve İlişkileri.

ŞİMŞEK, E. ***Kadirli ve Sumpas (Osmaniye) ta Evlenme Adetleri,*** Folklor Edebiyat Dergisi, 2003/2, Cilt:9, Sayı:33, Ankara.

TAN, Nail; TURHAN Salih, ***Çankırı Halk Müziği***, Ankara 1999.

TETİK, Yaşar, **Çankırı Düğünleri**, Çankırı Araştırmaları Web Sitesi, 2002 http://www.cansaati.org/CansaatiOrgArsiv2002-

TİZER, Gönül, **Giyim Kuşam ve Türk Kadın Kıyafetleri 1.** Türk Folklor Araştırmaları, Aralık, 1974.

USLU, Necati Asım, **Karatekin Eli Yâran Diyarı Çankırı'dan Sözler**, 2005

UYGUR, Tahsin Nahit, **Çankırı Halk Edebiyatı**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara 2002.

ÜÇOK, Hacışeyhoğlu Hasan, **"Çankırı'da Duygu Gazetesi"** Sayı: 1- 404; 9 Ekim 1930- 19 Ekim 1938.

ÜÇOK, Hacışeyhoğlu Hasan, **Çankırı Tarih Ve Halkiyatı**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara 2002.

YAKICI, Ali, **"Anadolu Düğün Geleneğinin Sosyal Hayata, Sanata ve Edebiyata Etkisine Dair",** Milli Folklor, 2 (13), Bahar 1992, 28-31

YÖNETKEN, H. Bedi, **Derleme Notları I,** Orkestra Yayınları, Çeltüt Matbaacılık, İstanbul, 1966.

ZENCİRCİ, İbrahim, **"Okuyucu",** Çankırı Araştırmaları Web Sitesi, 2010. http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=2854)

:(http://www.handiri.com/yemeklerimiz.htm) (Çankırı- Handırı- Dereçatı Köyü web sitesi)

EKLER

Ek 1. Kaynak Kişilerin Listesi

Kaynak Kişi 1
Adı- Soyadı: Nevzat AYAZ
Doğum Tarihi: 1930
Doğum Yeri: Çankırı, Bayramören
Mesleği: Hukukçu (Önemli Görevleri: İstanbul Valiliği, Milli Eğitim ve Savunma Bakanlığı)

Kaynak Kişi 2
Adı- Soyadı: Nurettin DERELLİ
Doğum Tarihi: 23 Haziran 1949
Doğum Yeri: Çankırı, Yapraklı
Mesleği: Milli Eğitim Bakanlığı Ticaret ve Turizm Genel Müdürlüğünde Şube Müdürü

Kaynak Kişi 3
Adı- Soyadı: Sadık SOFTA
Doğum Tarihi: 1956
Doğum Yeri: Çankırı, Merkez Bozkır Köyü.
Mesleği: Mesleğine sınıf öğretmeni olarak başlayan Sadık Softa aynı zamanda mahalli basında araştırma gazeteci, şair ve yazardır. Bir müddet Çankırı Yazarlar ve Sanatçılar Derneği (ÇAYASAD) Başkanlığı görevini yürütmiştür. Dr.Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi ve Başkanıdır.

Kaynak Kişi 4
Adı- Soyadı: Bahattin AYHAN
Doğum Tarihi: 1946
Doğum Yeri: Çankırı, Orta, Sakaeli Köyü

Mesleği: Başbakanlık Müşavirliği'nden emekli. Araştırmacı, yazar. (Çankırı üzerine yazılmış 6 adet kitabı, bildirileri, değişik dergi ve internet ortamında çok sayıda yazıları bulunmaktadır. İstanbul Çankırılılar Vakfı'nın kurucu üyesi halende Ankara'da bulunan Çankırı Dernekler Federasyonu delegesi, Çankırı Turizm Derneği üyesidir.)

Kaynak Kişi 5
Adı- Soyadı: Necati ÜLKER
Doğum Tarihi: 10 Nisan 1950
Doğum Yeri: Çankırı
Mesleği: Karatekin Yâran Kültürü Yaşatma Derneği Başkanı, şair, yazar.

Kaynak Kişi 6
Adı- Soyadı: Ayla ŞENTÜRK
Doğum Tarihi: ?
Doğum Yeri: Çankırı, Yapraklı
Mesleği: Selçuk Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, El Sanatları Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynak Kişi 7
Adı- Soyadı: Meryem EMİROSMANOĞLU
Doğum Tarihi: 1948
Doğum Yeri: Çankırı, Şabanözü
Mesleği: Ev Hanımı

Kaynak Kişi 8
Adı- Soyadı: Zehra VARVAR
Doğum Tarihi: 02.04.1950
Doğum Yeri: Çankırı, Çerkeş, Kadıköy- Yalnızca Mahallesi
Mesleği: Ev Hanımı

Kaynak Kişi 9
Adı- Soyadı: Hatice YENER
Doğum Tarihi: 1964
Doğum Yeri: Çankırı, Çerkeş, Yeniköy
Mesleği: Ev Hanımı

Kaynak Kişi 10
Adı- Soyadı: Nuray TURHAN
Doğum Tarihi:1971
Doğum Yeri: Çankırı, Çerkeş, Aydınlar Köyü Kınık Mahallesi
Mesleği: Ev Hanımı

Kaynak Kişi 11
Adı- Soyadı: Ayvaz ÇAL
Doğum Tarihi: 1965
Doğum Yeri: Çankırı
Mesleği: Ziraat Mühendisi

Kaynak Kişi 12
Adı- Soyadı: Ali GÜMÜŞ
Doğum Tarihi: 1961
Doğum Yeri: Çankırı, Eldivan, Oğlaklı Köyü
Mesleği: Çiftçi

Kaynak Kişi 13
Adı- Soyadı: Fatma KALE
Doğum Tarihi: 1936
Doğum Yeri: Çankırı, Kurşunlu, Erenler Köyü.
Mesleği: Ev Hanımı

Kaynak Kişi 14

Adı- Soyadı: Mahmut YİĞİTOĞLU

Doğum Tarihi: 1950.

Doğum Yeri:Çankırı, Kurşunlu, Taşkaracalar Köyü.

Mesleği: Osmanlı Bankası'ndan emekli, ressam.

Ek 2. Fotoğraflar

Fotoğraf No: 1 Çankırı'dan Genel Bir Görünüm

Fotoğraf No: 2 Çeyiz

Fotoğraf No: 3 Çeyiz

Fotoğraf No: 4 Çeyiz- Yastık İşleme

Fotoğraf No: 5 Çeyiz- Kur'an-ı Kerim Kılıfı

Fotoğraf No: 6 Kına Gecesi

Fotoğraf No:7 Kına Gecesi Eğlenceleri

Fotoğraf No:8 Güveyi Donatma

Fotoğraf No: 9 Bindallı-Ön

Fotoğraf No: 10 Bindallı- Arka

Fotoğraf No: 11 Cepken-Ön

Fotoğraf No: 12 Cepken- Arka

Fotoğraf No: 13 Üç Etek

Fotoğraf No: 14 Sağdıç Yeleği

Fotoğraf No. 15 Gelin Alma

Fotoğraf No: 16 Gelin Alma

Fotoğraf No: 17 Gelin Alma

Fotoğraf No: 18 Düğün Hazırlığı

Fotoğraf No: 19 Düğün Salonu Eğlenceleri

Fotoğraf No: 20 Yâren Meclisi

Fotoğraf No: 21 Yâren Düğünü

Fotoğraf No: 22 Sinsin Oyunu

Fotoğraf No: 23 Nikâh

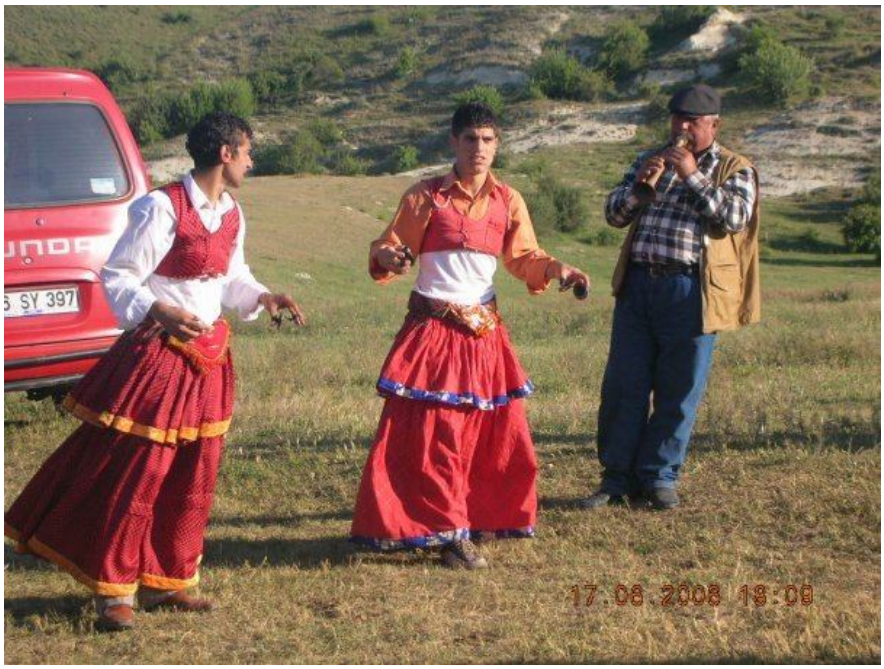

Fotoğraf No: 24 Köçek Oyunları

Fotoğraf No: 25 Kurşunlu- Taşkaracalar- Gebe Kaya

ÖZET

VARVAR, Melek, Çankırı'da Kına, Nişan ve Düğün Geleneği, Yüksek Lisans, Ankara, 2010.

Düğün, evlenme geçit döneminin en belirgin özelliğidir. Onun için düğünün geleneksel değerlere ve kurallara uygun bir biçimde kutlanmasına çaba sarf edilir. Düğüne elden geldiğince çok kimse çağrılmak istenir. Düğünün zamanı ve yeri, kimler arasında olduğu, düğün öncesi çıkarılan "okuyucu"lar tarafından bildirilir...

Köylerde daha çok davullu zurnalı düğünler yapılırken, şehirlerde salonlarda yapılan düğünler tercih edilmektedir. Bazı aileler ise düğünlerini evde konuklarına ziyafet vererek yapmaktadırlar. Bu yemekler yöresel olarak içerik ve şekil bakımından farklılık göstermektedir. Düğün töreni, erkek tarafının gelin almaya gitmesi ile başlar. Kız evinde gelin çıkarılmadan önce, aile büyüklerinden bir erkek tarafından dualar eşliğinde kırmızı kuşak üç kez bağlanır. Gelin aile büyüklerinin ellerini öperek vedalaşır ve düğün alayından bir erkeğe teslim edilir. Düğün alayı tarafından gelin aldıktan sonra, davul zurna eşliğinde gezdirilir. Gelin erkek evine girerken, kapı üzerine yağ, bal sürülmesi, çerez ve bozuk para serpilmesi, testi kırılması, su dolu bakraç (kova) tepilerek devrilmesi gibi yaygın adetler uygulanmaktadır. Gelin eve girdikten sonra Çankırı yöresinde güvey gezdirme, damadın yakın arkadaşları ile sazlı sözlü eğlenceli olarak yapılır. Düğün gecesi damat gerdeğe girer. Damat yüz görümlüğü olarak geline takı takar.

Düğünden sonraki günlerde gelin evdeki büyüklerle konuşmaz. Büyükler hediyeler vermek suretiyle gelinlerini konuşturmaya çalışırlar.

Günümüzdeki düğünler büyük ölçüde "yenilenmeye" uğramıştır. Bu düğün adetlerinin birçoğu kalkmış ve eskinin köy düğünleri yerini günümüzde yapılan düğün salonlarındaki birkaç saatlik eğlenceye bırakmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çankırı kültürü, düğün, evlenme, kına, gelin alma

ABSTRACT

VARVAR, Melek, Tradition of henna night, engagement and wedding ceremony in Çankırı, Master Thesis, Ankara, 2010.

Weddings, marriage is the most prominent feature of the gateway period. For her wedding the traditional values and rules, efforts are being celebrated in an appropriate manner. Nobody wants to be called to the wedding will be as much as possible. The time and location of the wedding, who was among the wedding off before the "readers" will be notified by.

In villages with more drums and flutes are made with a wedding, the wedding halls in cities, are preferred. Some families in the wedding banquet guests in the house are done. These foods are different in terms of content and form locally. Wedding ceremony, the bride by getting men to go to begin with. Come out of her house before family prayers accompanied by a man of great red zone three times to connect. Big kiss goodbye to their families in the hands of bride and the wedding procession is delivered to a man. By the bride after the wedding procession, accompanied by drums and flutes is poured. Men entering the bride's house, the door on the oil, honey, expulsion, cookies and coins to thrive, test, breakage, water-filled Bakrac (buckets) are two widely applied, such as the overthrow of the hill. Come home safe in the area after entering the Çankırı panning, a close friend of the groom and the nest is made verbally fun. Wedding groom bride's face as present wears jewelry.

The day after the wedding the bride does not speak to the big house. Point by giving gifts to their elders try to talk to.

Largely on our wedding day "to renew" has suffered. Many of these pieces off the wedding and wedding location of the old village a few hours of entertainment in today's gave way to the wedding hall.

Keywords:

Çankırı cultures, wedding, marriage, denounced the bride taking, readers